

Magyar
Sporttudományi
Szemle

80-495

2002/3-4

SZEGÉNY GAZDAGOK

A magyar sport gazdasági állapota

SPORTÁGVÁLASZTÁS

Életkori és nemi különbözőségek

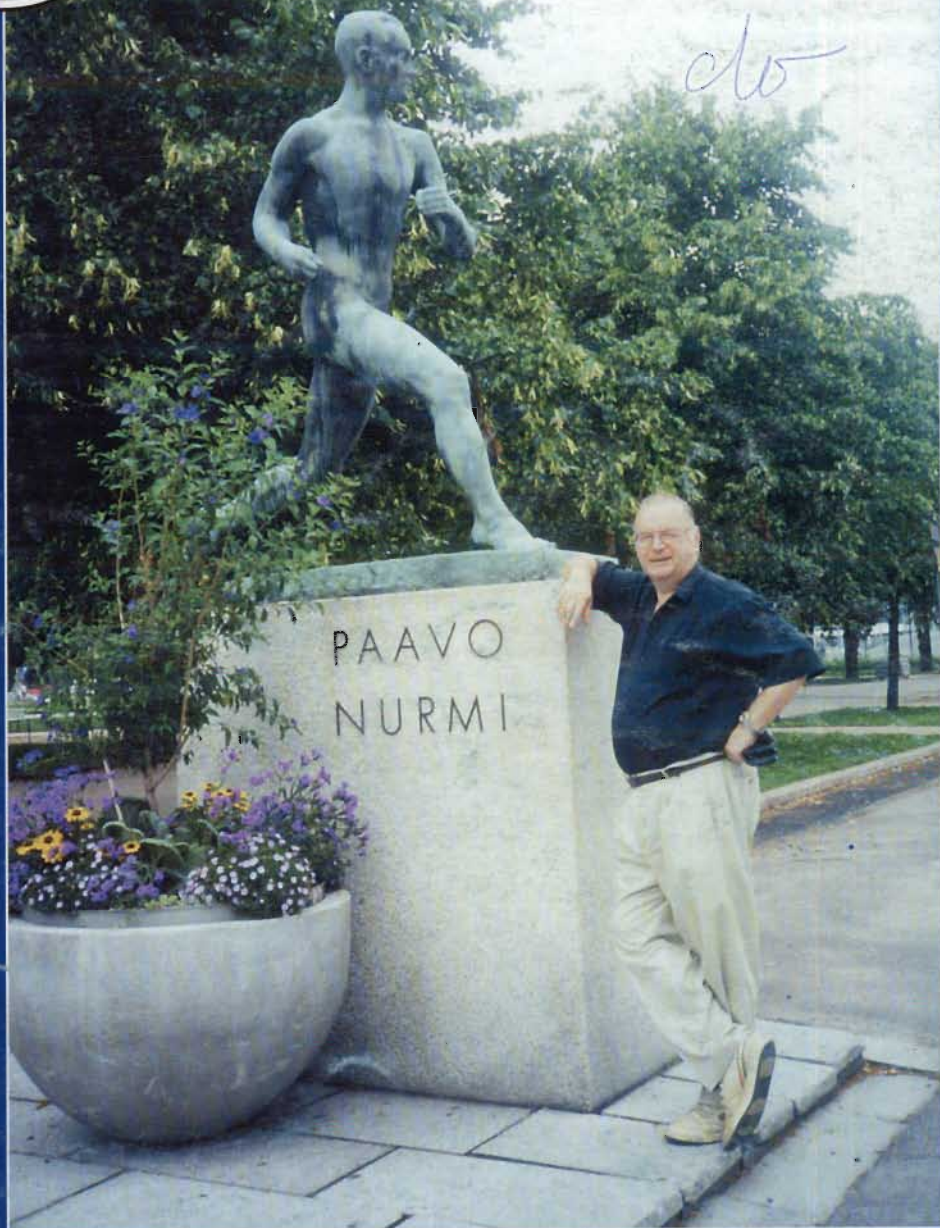
KUTATÁS

Pályázati felhívás 2003-2005

MELLÉKLET

Megújulás és megújítás a labdarúgó sportban

50 ÉV UTÁN ISMÉT HELSINKIBEN

Fotó: Németh Ferenc

Támogatja a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium

Tartalom/Contents

Nagy József: Szegény a gazdagok is. Helyzetkép a magyar sport gazdaságáról	3
<i>Even the Rich are Poor</i>	
Bicsérdy Gabriella: Sportágválasztás a különböző életkorokban	7
<i>Choosing of Sports in Different Age Groups</i>	
Bognár József – Gedő Dolores: A témaválasztás szerepe a tanár- és tanítóképzés projektjeiben	11
<i>Critical Thinking: Is it an Issue to think about in Physical Education</i>	
Gáldi Gábor: Fizikai aktivitás Magyarországon az ezredfordulón	16
<i>Physical Activity in Hungary at the Millennium</i>	
Michalkó Gábor – Vizi István: A rekreáció szerepe az aktív turizmusban	19
<i>Role of the Recreation in the Active Tourism</i>	
Lakatos Katalin: Állapot és mozgásvizsgáló teszt bemutatása	24
<i>Neuromotoric and Sensomotoric Survey</i>	
Ozsváth Károly: Konferencia beszámolók	31
<i>Reports on Conferences</i>	
Földesiné Szabó Gyöngyi: XV. Szociológiai Világkongresszus	32
Földesiné Szabó Gyöngyi: Az Európai Sportszociológiai Társaság I. Konferenciája	33
Lénárt Ágota: Beszámoló a VII. ECSS Kongresszus sportpszichológiai vonatkozásairól	34
Nemes András: A sportmenedzsment jövője. Beszámoló az EASM X. Kongresszusán történekről	37
Apor Péter: Referátum: Anabolikus steroidok – Áttekintés a klinikusok számára	41
Gombocz János: Sportszakemberek könyvespolcára ajánlom	42
Kertész István: 50 év után ismét Helsinkiben	44
A sporttudomány hírei	46
A Magyar Sporttudományi Társaság 2001. évi közhasznúsági beszámolója	48
MELLEKLET: Pillinger Mihály: Megújulás és megújítás a labdarúgó sportban	51

Közlési feltételek / Guide-lines for Authors

A Magyar Sporttudományi Szemle évente 4 alkalommal jelenik meg, és sporttudományi tárgyú cikkeket közöl magyar vagy angol nyelven. A kéziratokat egy példányban, kettes sortávolsággal, az A/4-es lap egyik oldalára 12-es betűnagysággal gépelve kérjük elkészíteni. Ha azonban lehetséges - s ez a közlésre történő elfogadásnál előnyös jár - akkor számítógépes adathordozón (1.44-es floppy-lemezen) is kérjük az anyagot. A dokumentumokat "stílus" alkalmazása nélkül Winword, a táblázatokat Excel formátumban, a grafikonokat, ábrákat sokszorosításra alkalmas nyomaton várjuk. A kézirat, táblázat, ábra azonosításához kérjük az összes információt megadni (könyvtár-, file-, munkalapnév stb.) A kézirat gépelt terjedelme az 5, az ábrák, táblázatok a 3 gépelt oldalt ne haladják meg. A táblázatokat és ábrákat a szövegtől elkülönítetten, táblázatonként és ábránként külön lapokon kérjük 2 példányban mellékelni. A táblázatokat fölül, az ábrákat alul számozással és címmel kérjük ellátni. Az ezeken esetleg szereplő jelek, rövidítések magyarázata is szerepeljen, azaz: a táblázatok és ábrák a szövegtől függetlenül is érthetők, értelmezhetők legyenek. A táblázatok, ábrák címét mindkét nyelven kérjük megadni (Pl. 1. ábra /Fig. 1.. Térd feszítés, hajlítás/ Knee extension, flexion). A táblázatok és ábrák helyét, ezekre a szövegben hivatkozva (pl. 2. ábra) jelölni kell.

Az első oldal a szerző(k) nevével ("dr" és egyéb titulus nélkül) kisbetűvel kezdődjön. Ez alatt a tanulmány (kifejező, de minél rövidebb) címe következzen kis betűvel mindkét nyelven. Ezt kövesse a maximum 20 soros összefoglaló. Magyar nyelvű cikkhez angol nyelvű összefoglalót, angol nyelvű cikkhez magyar nyelvű összefoglalót kérünk! Az összefoglaló a kérdésfeltevést, az eredményeket és a következtetést tartalmazza és maximálisan 5 kulcsszóval fejeződjön be. A kulcsszavak magyar nyelven is itt szerepeljenek.

Az összefoglalót kövesse a tanulmány szövege, amelyet célszerű bevezetésre, a módszerekre, az eredményekre, a megbeszélésre és a következtetések fejezetekre tagolni. Az új bekezdések a sor elején kezdődjenek és ezt dupla sorkihagyás jelezze. A lábjegyzetek a szöveg végére kerüljenek. A következő fejezet az irodalomjegyzék. Folyóiratnál: a SZERZŐ(K) neve (Nagy betűvel), a megjelenés éve, a mű címe eredeti nyelven, a folyóirat neve, a lapszám, a terjedelem: kezdő és befejező oldalszám. Pl. FRIEDMANN, B – BÄRTSCH, P. (1999): Möglichkeiten und Grenzen des Höhentrainings im Ausdauersport. Leistungssport, 3. 43-48. Könyvnl: a SZERZŐ(K) neve, a megjelenés éve, a könyv címe (eredeti nyelven), a kiadó neve, városa, esetleg a könyv utolsó számozott oldalszáma. Pl. CARL, K. (1983): Training und Trainingslehre in Deutschland. Verlag Karl Hofmann, Schorndorf. 298 p. A szöveg közben a hivatkozás a szerző(k) nevével és az évszámmal történjen, pl. FRIEDMANN (1999).

Az irodalomjegyzék után kérjük megadni annak a szerzőnek a teljes nevét, titulussát, munkahelyének nevét, címét, (telefonszámát, e-mail címét), akit az esetleges érdeklődők további információkért megkereshetnek.

A szerkesztő

Magyar Sporttudományi Szemle
Hungarian Review of Sport Science

Megjelenik
negyedévenként
Felelős szerkesztő
Editor-in-Chief
Dr. Mónus András
Szerkesztő
Editor

Bendiner Nóra
Olvasószerkesztő
Editorial Assistance
Dr. Gombocz János
Angol anyanyelvi lektor
English Editorial Assistance
Dr. Susan J. Bandy
Vendégszerkesztő
Invited Editor

Dr. Szabó S. András
Szerkesztő kollégium
Editorial Board
Dr. Apor Péter, elnök
Dr. Farkas Judit
Földesiné dr. Szabó Gyöngyi
Dr. Győri Pál
Dr. Hédi Csaba
Dr. Mészáros János
Dr. Ozsváth Károly
Dr. Pucskó József
Dr. Radák Zsolt
Dr. Sipos Kornél
Dr. Szabó S. András
Dr. Tihanyi József
Dr. Vass Miklós

Kiadja a
Magyar Sporttudományi Társaság
Published by the
Hungarian Society of Sport Science

Elnök
President
Dr. Frenkl Róbert
Tiszteletbeli elnök
Honorary President
Dr. Nádori László
Szerkesztőség
Editorial Office

1143 Budapest, Dózsa Gy. út 1-3.

Tel./Fax: (36-1) 471-4325

E-mail: mstt@helka.iif.hu

Internet: www.mstt.iif.hu

Hirdetésfelvétel

a szerkesztőség címen

Advertising

in the Editorial Office

Borító, lapterv és tipográfia

Somogyi György

Nyomdai munkálatok

PENTI Nyomda, Budapest

ISSN 1586-5428

Támogatja a
GYERMEK-, IFJÚSÁGI
ÉS SPORTMINISZTERIUM
Subventioned by the
MINISTRY OF CHILDREN,
YOUTH AND SPORTS

GYISM
Gyermek-, Ifjúsági és
Sportminisztérium

Szegények a gazdagok is

Helyzetkép a magyar sport gazdasági állapotáról

Even the Rich are Poor

Report about the Economics Situation in Hungarian Sport

Nagy József

Nemzeti Szabadidősport Szövetség, Budapest

Összefoglaló

Jelen tanulmány a magyar sport helyzetét közvetlenül meghatározó gazdasági feltételek és körülmények vázlatos bemutatására tesz kísérletet. A vállalkozás nehéz, mivel évtizedek óta *nem alakult ki a sport szakterület szereplőit és gazdasági tevékenységük számbavételét egyértelműen lehetővé tevő korszerű statisztikai rendszer*. Ez jórészt a jogi, fogalmi kategóriák sokszor jogterületenként eltérő definiálására, illetve pontatlanságára vezethető vissza. A tanulmány azt illusztrálja, hogy a sport így a sport gazdasági szerepe, a sport piaca, a résztvevők gazdasági teljesítménye nem kutatható eredményesen csak statisztika módszerekkel. A fellelhető információk sokszor empirikus kiegészítésre szorulnak, melyhez alapot a sport működési és megnyilvánulási formáinak ismerete adhat.

A dolgozat első részében a szerző a sport gazdasági szerepét; a második részben az állam és a sportgazdaság viszonyát tárgyalja. Végül azt elemzi, milyen a sportvállalkozások helyzete a mai Magyarországon.

Kulcsszavak: sport piac, sport vállalkozás, szponzorálás, állami támogatás, adómentesség, egészségügyi kiadások.

Summary

This paper attempts at giving a brief overview on the economic conditions determining directly the situation in contemporary Hungarian sport. This task is difficult enough since there are no official statistical data, which would facilitate to take into account the actors in Hungarian sport and their economic activities. This problem is mostly rooted into the ambiguous and not precise definition of several basic concepts and legal categories, which are often used with different meaning in the different areas of law. The paper illustrates that the economic role of sport, the sport market and the economic production by the participants can-

not be studied successfully only by statistical methods. The existing information often have to be complemented by empirical data based on the various forms of the functioning and manifestations of sport. In the first part the economic role of sport, in the second part some issues concerning the relationship between the state and sport economy are discussed. Finally the situation of sport enterprises in today's Hungary is analysed.

Key-words: sport market, sport enterprise, sponsorship, state support, free of tax, health care expenditure.

I. A sport gazdasági szerepe

1.1. Hazánkban 1995-ben minden harmadik családnak voltak sporttal kapcsolatos kiadásai, átlagosan 1800 Ft/hó nagyságban¹. Ez akkor 21-22 Mrd Ft sportpiaci keresletet jelentett, ami mai értéken – az elmúlt évek inflációs rátáinak figyelembevételével – 45-50 Mrd Ft-nak felel meg. Fontos tisztán látni, hogy e kiadások 75 %-a a családban élő gyerekek és fiatalok sportszükségleteinek kielégítésére szolgáltak. Nagy biztonsággal vélelmezhető, hogy legalább ilyen arányban napjainkban is költ a lakosság a sportra, mivel a sportszakmai tapasztalatok alapján a lakosság sportaktivitása is nőtt azóta. Jelzi ezt, hogy folyamatosan emelkedik a tömegesemények résztvevőinek száma – pl. futó fesztiválok, átúszások nevezési rekordjai –, valamint a sport-szer-kereskedelem kerékpár és síléc értékesítési csúcsainak rendre megdőlnök.

1997-ben a tíz vezető sportszerforgalmazó cég 8.5 Mrd Ft nettó árbevételre tett szert, amely 2,5 -ször nagyobb a két évvel korábnál²! (Ugyanakkor 4,9 Mrd Ft volt a mozijegyek árbevétele, szintén erős emelkedést mutatva még. A gyógyszerpiac évi 200 Mrd Ft forgalmú volt az ezredfordulón.)

Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a korszerű adózási rendszer

1987. évi bevezetése után néhány évvel a sportszerek és eszközök ÁFA kedvezménye megszűnt, ami a lakosság és intézmények kiadását növelte, de e javak többletfogyasztását nem eredményezte, sőt kezdetben visszavetette rövid időre.

Megállapítható tehát, hogy a sportszerek/eszközök magán és közületi vásárlásához, illetve a verseny- és élsport szolgáltatásokhoz tapadó forgalmi adók 8-10 Mrd Ft-tal gyarapítják az államháztartás adóbevételeit.

Az adóbevételeket közvetlenül termelő gazdasági hatás mellett lényeges szekerhatás az egészségügyi kiadások mérséklődése a sportos életmódot folytatók körében. Az egészségügyi kiadások hatalmas tételeinél néhány százalékos csökkenés jelentős, - a sportnak nyújtott támogatásokkal összevethető méretű - megtakarítást eredményez a közkiadások terén.

A 2000-ben táppénzre, illetve gyógyszerre fordított 50, illetve 131 Mrd Ft-os támogatási összegek *mindössze 1-1%-os csökkenése* 1,8 Mrd Ft-os megtakarítást eredményez, ami több, mint kétszerese az állam lakossági sportra fordított támogatási keretének!

Megfordítva: a lakosság sportjának támogatása nagy biztonsággal legalább kétszeresen megtérül a társadalombiztosítási kiadások terén. Többlet gazdasági eredményt jelent a sportoláshoz kapcsolódó tömegfogyasztás adóbevételeinek növekedése, ami növeli az újra osztható támogatások körét. A mentális, szociális és társadalmi hozadék egyértelmű, de költségvetési számokba nem kifejezhető.

A lakosság sportolási/sportfogyasztási szokásaiban jelentős változások zajlottak le az elmúlt tíz évben. Az egyesületi sportolást - a szolgáltató jellegűnek felfogható bázis vállalati rendszerben működött sport-klubhálózat leépülése nyomán - az egyénileg szervezett, gyakran szolgáltatás szerűen igénybe vett sportolás váltotta fel. A hazai lakosság körében a sportklub tagság előfordulása tized akkora, mint az EU tagállamokban. Ott még az is sportegyesület tag, aki nem sportol, nálunk még az sem az, aki rendszeresen sportol. Évekkel ezelőtt a túra szakosztályok szervezték a vízi és kerékpáros túrákat, ma a résztvevők többsége befizet valamelyik szakosodott utazási irodánál az

¹ Forrás : TeleMédia felmérése - 1995.aug.21. Magyar Hírlap

² Forrás : Társasági adóbevallások

ilyen programokra. A bevételek így a sport és turisztikai vállalkozásokat gyarapítják, s nem nyújtanak támaszt az egyesületeknek. A sportklubok tagsága megcsappant, s nem véletlen, hogy a sportkluboknál a tagdíjbevételek általában a legkisebb tétel az összbevételek közt.

1.2. A sportegyesületek, szövetségek - különösen a profi versenyzőkkel rendelkezők- és a sportszervező irodák reklám(szponzori) szerződéseik révén évente milliárdos nagyságrendben tesznek szert bevételekre.

A labdarúgó profi liga, a kézilabda és a kosárlabda nemzetközi szintű klubcsapatainak 350-450 mFt-os, az NB I-es vízilabda, kosárlabda, kézilabda és az NBI/B-s focicsapatok 100-200 mFt-os évi költségvetésének 60-65 %-a ilyen szponzori pénzekből „jön össze”. Érzelmeket kavart ugyan, de megállapítható, hogy Budapest láthatóan nem tud elartani öt profi foci klubot, még olyan áron sem, hogy mellettük elhalt a színvonalas férfi kézi-, röplabda és kosárlabda. A hazai szponzori piac nagysága tehát 8-10 Mrd Ft körül becsülhető, amelyen nem változtatott a Magyar Csapat nevű koncentrált, állami forrásokból létrehozott marketing projekt sem. Ez utóbbi társaság csak más csatornába terelt néhány szponzort, de érdemi változást nem hozott. (Négy nagy cég – köztük három állami vállalat - kapcsolódott két év alatt a projekthez 192 millió forinttal.)

Folyamatos a túlkínálat a szponzorok felé, s e különleges „versenyben” a sportnak riválisa a kulturális terület, illetve az egészségügy.

Érzékelhető a sport-szponzori piac kiemelése, ami az élsport - különösen a labdarúgás - számos egyesületénél létbizonytalanságot eredményez, illetve teret nyit a kalandor tőke megjelenésének. Európai összevetésben alig van saját sportágában tőkeerősnek nyilvánítható klubunk, ami visszahat a sportszakmai munkára. Kivétel talán két-két női kosárlabda és három férfi kézilabda csapat. Megállapítható, hogy **élsportunkban szegények még a leggazdagabbak is.** A hazai vezető vállalkozások közül a legjelentősebbek ez irányban felhasználható forrásai leterheltek, s a nemzetközi vállalatok esetében tovább bonyolítja a helyzetet a döntéshozatal határon túlra kerülése a jelentős szponzorálásokkal kapcsolatban.

Az élsport szponzorálhatóságánál figyelembe kell venni, hogy hazánk GDP-je 51%-a csak az EU tagok átlagának.³ A

sporthoz kapcsolódó fogyasztás akár személyes, akár vállalati, akár közkiadási értelemben pedig egyértelműen és szinte lineárisan követi az egy főre jutó GDP alakulását.⁴

Érdekes viszont, hogy a hazai cégek reklámkiadásainak éves növekedési üteme kétszer nagyobb, mint a GDP növekedési üteme. A sportot hátrányosan érinti, hogy e költségek 88-89%-a média reklámra fordítódik, s alig marad az egyéb formákra, így a szponzorációra. A média piacon elköltött évi 190 Mrd Ft-os összegből célszerű lenne nagyobb hányadot a sport felé vonzani, terelni, de ma sem a sport kínálati oldala, sem a jogi keretek – pl. adókedvezmények, média szabályozásban adott kedvezmények – nem jelentenek kellő vonzó, illetve ösztönző erőt.

A felsorolt sportok és még néhány más sportág eseménycégei a jegyár bevételek gazdasági hasznán túl *siker esetén* erős motivációt jelentenek az alsó tizenéves korosztályok számára a sport megkedvelésére, ami segíti a sportos életmódra szocializálást, s ezzel gazdasági értelemben fogyasztást indukál, ami a felvázolt logika mentén pénzügyi eredményeket is hoz.

A helyzet megváltozását nehezíti, hogy hiányzik, illetve alig fellelhető a sport gazdasági szerepének komplex, tárgyyszerű és közérthető bemutatása mind a lakosság, mind a politikai döntéshozók felé.

Megjegyzések⁵:

- az Európai Közösségben 35-40 mrd dollár az éves fogyasztás a sport piacán
- ez a teljes végső fogyasztás 1.5 %-a
- a sport 1.5 millió foglalkoztatottat jelent
- a kormányok végső fogyasztásában a sporttal kapcsolatos kiadások 2.1 és 0.8 % közt mozognak (Hollandia illetve Portugália)...

II. Az állam és a sportgazdaság

Az állam részvétele a sport gazdaságának alakulásában két fő összetevőre bontható. A közpénzek – költségvetési támogatások – sportcélú felhasználása, illetve a szabályzó rendszer alakítása erőteljes hatást gyakorol a sportpiac formálódására. Mindkét eszköz egyaránt fontos, de a közvélemény inkább a támogatások alakulására érzékeny, s ezt kéri

számon a kormányzaton. A sportra költött állami források komplex hatást fejtenek ki, s még az országimázs alakulása szempontjából sem elhanyagolhatóak.

2.1. Az állami költségvetésben a sport közvetlen céljaira támogatásként folyósított összegek nagysága és elosztásának módja az elmúlt években jelentősen megváltozott. A pontos számok fellelhetők az állami költségvetésben, ahol minden évben valamelyest eltért a terv és annak tényleges teljesítése, s szinte minden évben a pótköltségvetésekben is volt a sportot szolgáló támogatás, de ez utóbbiak is változó pontossággal kerültek felhasználásra. (Az alábbi számok ezért a zárszámadási törvényekben szereplő adatokat tartalmazzák, kivéve a 2002-es éveket, ahol csak a tervszámok ismerhetők.)

Az állami költségvetésben 1998-ban 5.1 Mrd Ft módosított és 3.2 Mrd Ft rendkívüli költségvetési támogatása volt az OTSH-n keresztül a sportnak, melyet kiegészített néhány szakminisztérium költségvetésében mintegy 0.4 Mrd Ft. Ez a teljes éves állami költségvetés 0.26 %-ának felelt meg, ami valamelyest több, mint az 1996-os 0,23 %-os arány volt! Megjelent ugyanakkor a települési önkormányzatok támogatásánál egy 12.1 Mrd Ft-os összeg, melyet azonban ismeretlen hányadban fordítottak sport célra, hisz nem volt semmilyen megkötés a jogcímenek - igazgatás, kommunális célok és sport - belüli megosztásra. Hasonló volt a helyzet a megyei önkormányzatoknak szánt 1.5 Mrd Ft-os cél-támogatással is.

Az állami támogatás egyértelmű emelkedése érzékelhető a 2002. évi folyó költségvetés hasonló számai alapján. Az ISM számára jóváhagyott 14.4 Mrd Ft-os sport keret az állami költségvetésben 0,32%-ot képvisel.

Nem csak az összegek nagyságában, de belső szerkezetében is markáns eltérések vannak. A támogatás célterületei közt erőteljesen megnőtt a sportlétesítményekkel kapcsolatos hányad. A folyó évben beruházásra, építésre és korszerűsítésre 7.3 Mrd Ft került tervezésre, ami több mint fele (51%) az összes sport-támogatásnak. Kiemelt nagyságrendet a labdarúgó stadionok képviselnek 4 Mrd Ft-tal. Négy éve 1.9 Mrd Ft volt ez az összeg, ami 23%-ot jelentett. Az „élő sport” támogatása tehát mindössze 11 %-kal nőtt az elmúlt négy év alatt, ami az inflációt tekintve valóságban 22,5 %-os csökkenésnek felel meg!

Az állami sporttámogatások nagysága nehezen vehető össze Európa más országaival, mivel a finanszírozás gyakorlata erősen eltér. Nem lehet figyelmen kívül hagyni az önkormányzatok teher-

³ Vásárlóerő-paritáson számolva. Világ gazdaság évkönyv 2001.

⁴ Prof. Jürgen Palm Phd. diplomamunkája alapján (Testnevelési Egyetem 2000.)

⁵ Forrás: Sport for All (szerk: prof. Pekka Oja, 1993 - a Sport for All világt kongresszus előadásainak gyűjteménye)

selését a sport terén, s sok országban különül a költségvetéstől a szerencsejátékok adójából érkező támogatás. Az állami költségvetés és a játék adók meghatározó szerepe hazánk mellett Csehországban, Izraelben, Lengyelországban és Szlovákiában jelentkezik. A szponzoroké a fő szerep Litvániában, Olaszországban és Szlovéniában. A többi államban jellemzően az önkormányzatok a sport fő teherviselői.⁶ Az állami támogatást kiszámíthatósága értékeli föl a nemzetközi tapasztalatok alapján.

Hazánkban 1997-ben készült felmérés az önkormányzatok sporttámogatásáról a Sporttanács részére, melyből kiderült, hogy az állami költségvetésben akkor alkalmazottnál jóval nagyobb arányt képvisel a sportnak nyújtott támogatás, s tömeget tekintve valamelyest felülmúlta azt. (6,7 Mrd Ft volt.) Nem kevés helyen az összköltségvetés 1%-át fordították e célra.

Az állam támogatási rendszerének nem csak az összegeit, de pénzügyi mechanizmusát is célszerű áttekinteni. (Az egyes összegek célszerűségét e dolgozat nem hívatott vizsgálni, csak a működés mechanizmusára szorítkozik.)

Jellemző volt a folyamatos lemaradás, azaz az utófinanszírozás. A költségvetésben odaitélt összegek folyósítása igen jelentősen elhúzódt. Az intézmények és szervezetek folyamatosan előfinanszírozták a programokat, s csak jóval a megvalósulás után jutottak a támogatásokhoz. Az egyes események összköltségvetését olykor csak 10-20 %-kal kiegészítő támogatások esetében is a teljes költség-

vetés bemutatását szabta feltételül az ISM a már odaitélt támogatás kiutalásához. Szélsőséges eset volt, amikor a Nemzeti Szabadidősport Szövetség számára novemberben jutott el a tárgyévi támogatás az elszámolási huzavonák miatt.

2.2. Az állam gazdasági szerepének másik - nem kevésbé fontos - összetevője a szabályozási terület. Kiemelkedő jelentőségűek az adó jogszabályok, de ezek napjainkra kialakult rendszere nem igazán kedvező a sportnak. Szűk a speciális segítséget jelentő kedvezmények köre, s sokszor zavaró fogalmi tisztázatlanságok nehezítik a törvények betartását. (Pl.: az adótörvények nem ismerik a Sporttörvény „látványsport” fogalmát, s a szabadidősporton is mást kell érteni az egyik, illetve a másik helyen.)

Kedvezményt jelent a fogyasztónak a szabadidősport, illetve a diáksport tárgyi mentessége az ÁFA alól, de előnytelen a szervezőnek, aki nem igényelheti vissza az általa addig megfizetett ÁFA-t.

Kedvezmény a versenysport (= látványsport?) 12%-os ÁFA kulcsa, mellyel akár nettó - visszaigénylővé válhat a szervező, ezért nem véletlen, hogy napjainkban már ott is a versenysportnál használt ÁFA-t számítják fel, ahol valójában szabadidősport folyik. (Pl.: utcai futóversenyek nevezési díjainál.)

Szerepel a támogatott tevékenységek közt az SZJA önrendelkezésű 1%-ának felhasználásánál a sport - a profi sport kizárása mellett -, s a közhasznú sportegyesületeket, alapítványokat közcélú

adománnyal támogató magánszemélyek élhetnek az adókedvezménnyel. (Ez nem csak a sportegyesületeinek és alapítványainak „sajátos joga”.)

Rendeződött, hogy a WSK által nyújtott sportolói juttatás ösztöndíjként adózik, azaz nem kell utána SZJA-t fizetni, s ugyancsak SZJA mentes az olimpiai és a fogyatékos sportolók világgjátékain szerzett I-VI. helyekhez kapott pénzjutalom. Adómentes a kifizető által működtetett sportintézmény sportrendezvényén nyújtott szolgáltatás, s jellemzően az edzőtáborozás legtöbb formája, valamint a válogatottak címeres sport és formaruhája.

A sportot támogató vállalkozások igénybe vehetik a nonprofit szervezeteknek nyújtott juttatások utáni kedvezményeket.

Gond ugyanakkor, hogy 2001. óta csak a 4 millió Ft összesített éves adóalap elérése esetén lehet kérni az ÁFA visszaigénylést, s ezt a szintet sok sportvállalkozó/vállalkozás nem éri el.

Összességében megállapítható, hogy a sportra vonatkozó kedvezmények döntő része nem csak a sporthoz kötődik, így a sport csak más kedvezményezettekkel megküzdve tud csak ezekből eredményeket felmutatni. A vázlatosan felsorolt kedvezmények nem jelentenek valódi ösztönzést a sport megkülönböztetett támogatásához.

2.3. A felvázolt gazdasági folyamatok és az állam szabályzó/támogató tevékenysége együttesen sem tudta hathatósan kezelni a sportszervezetek adóssághalmozódásának problémáját. Az elmúlt

Könyvismertető

Bevezetés a korszerű sport- táplálkozásba

Terjedelme 244 oldal
ábrákkal táblázatokkal

Ára: 1 680,- Ft

Beszerezhető:
Fair Play Sport Bt.,
2092 Budakeszi, Barackvirág u. 15.

Tel: 06-30-991-0203
Fax: 06-23-455-290
E-mail: nora.bendiner@helka.iif.hu

Bevezetés
A KORSZERŰ
SPORTTÁPLÁLKOZÁSBA

tíz évben nem tudott kialakulni olyan rendszer, ami jó eséllyel megvédte volna az eladósodástól a sportklubokat.

Először 1993-ban került sor központi adósság rendezésre az 1992. évi záró állapotok alapján. A fennálló tartozások 941 millió Ft nagyságban kiegyenlítésre kerültek, valamint az Adóhatóság törölt 410 mFt bírságot és pótlékokat.

Másodszor 1995/96 fordulóján eszkalálódott a probléma ismét, amikor 1800 sportegyesület 2.5 Mrd Ft tartozást halmozott fel az állam felé. A 2026/1996. (II7.) számú kormányhatározat alapján az SZJA tartozást a költségvetés lenyelte (rendezte) volna, s a többi tartozásra az APEH fizetési halasztást, majd három évre részletfizetést engedélyezett.

A Sporttörvény teremtette meg az SZJA rendezésének lehetőségét 203 egyesület 1.34 Mrd Ft-os tartozásánál. 197 sportszervezet 1.04 Mrd Ft egyéb tartozására részletfizetése került engedélyezésre.

A jogi lehetőségek ellenére 1997. májusára a tartozások 4 Mrd Ft körüli méretűre duzzadtak ismét. 136 SE esetében az átütemezés sikertelenné bizonyult, mivel a szerződésben vállalt kötelezettségeiket nem teljesítették. A Kormány 1042/1998 számú határozata nyomán az állami költségvetésben rendkívüli előirányzatot nyitottak a problémák kezelésére. 158 egyesület kötött ismét szerződést 1.9 Mrd Ft tőke- és 1,6 Mrd Ft járulékos tartozás megfizetésének halasztására, öt éves részletfizetésére és a késedelmi pótlékok és bírságok elengedésére.

Az ISM 2001 májusáig 1,34 Mrd Ft-ot kiegyenlített a rendkívüli előirányzat terhére, s a 2000-ról szóló zárszámadási törvény pedig törölte 135 egyesület 1908 millió Ft-os köztartozását. 21 egyesület nem teljesítette folyó kötelezettségeit, ezért elesett a kiegyenlítéstől.

Sajnos a legutóbbi tartozás rendezés sem érte el célját. A 2001 évi adóbevallások feldolgozása nyomán minden eddiginél több, 2152 sportegyesület – az SE-k közel háromnegyede (!) – 4,7 Mrd Ft tartozással rendelkezik, amelyből 2,1 Mrd a tőke, s 2,6 Mrd Ft a pótlék és a bírság. Az adósságok koncentrációja magas. 1624 sportklub esetében az össztartozás 37 millió forint mindössze, míg 39 klub esetében összesen 4 102 millió forint. (Az öt legnagyobb adós ebből 3 086 millió Forinttal tartozik!)

Az adókat becsülettel fizetők körében mind nehezebb fenntartani a pontos fizetési hajlandóságot, s lassan az lesz a fehér holló, - a "balek" - aki adót fizet. A vonatkozó szabályozások és kedvezmény rendszerek markáns átalakítása nélkül a

sportágazat nem tud kilábalni e helyzetből, hiába történnek eseti, de már rendszeres gesztusok a sport megsegítésére.

III. A sportvállalkozások helyzete

A sportvállalkozások és vállalkozók száma, gazdasági eredményessége 1997 óta jelentősen megváltozott. A statisztikai jelzőrendszer (TEOR) átalakult, ami nehezíti az adatok összevethetőségét.

3.1. A *gazdálkodók* közül jelenleg 33 874 - az összes gazdálkodó 4,8%-a - vállal a sport terén munkát, ami 63%-os növekedést mutat 1998 január 1-éhez képest. Fő tevékenységként 11 983-an jegyeztették be a sportot. Számuk alig, mindössze 6%-kal lett magasabb ugyanezen időszakban.

Összetételük alakulásánál a nem fő tevékenységben végzett sporttal kapcsolatos vállalkozások számának növekedése látszik meghatározónak, de ezen új vállalkozások szakmai felkészültsége nem biztos, hogy erősíti a sportszakmát.

Fontos tudni, hogy e számokban benne foglaltatnak azok a sportegyesületek is, akik bejelentették a sporttevékenységek valamelyik formájának szolgáltatás szerű végzését!

Dinamikusabban, 87%-kal nőtt ez idő alatt a sporttevékenységet választó *egyéni vállalkozók* száma. Az idei év kezdetén számuk 5 799 fő volt. Közülük 3 024-en főszakmájuknak választották a sportot, ami 133%-os növekedést jelent, jelezve az élsportolók profivá válásának előrehaladását gazdasági értelemben.

3.2. A sportszolgáltatással foglalkozó gazdálkodók társasági adóbevallásainak elemzése lehetőséget ad a sportgazdaságban zajló folyamatok elemzésére. Figyelmet főleg a főtevékenységként sportszolgáltatást végzőkre kell fordítani, akik közül 2501-en adtak 2001-re vonatkozóan ilyen bevallást. Számuk 44,3%-kal nőtt négy év alatt. Ez a növekedési ütem jóval meghaladta az egyéb vállalkozások számának alig érzékelhető növekedését, ami a sportpiacon kínálatot nyújtók dinamikus bővülését jelzi.

E számok ugyanakkor azt is tükrözik, hogy a bejegyzésük szerint *sportszolgáltatást fő tevékenységként nyújtóknak csak a 18,3%-a végzett érdemi vállalkozást*. A többiek közt magas számban megtalálhatók a sportegyesületek és alapítványok, akik nyilatkozattal jelezték a tényleges vállalkozási tevékenység végzésének elmaradását. Négy éve ez az arány 15,3% volt, ezért megállapítható, hogy bővült a vállalkozást ténylegesen is folytatók köre.

3.3. A sportvállalkozások gazdasági eredményei számszaki adatokkal is alátámasztják e megállapítást.

A főtevékenységűek "sportágazati" egyenlege négy év alatt a 281 millió forintos mérsékelt nyereségről 2 343 millió forintos veszteségre változott.

A nyereség 2 185 millió forint volt tavaly, ami 95%-os növekedést jelentett négy év alatt, de a veszteség ugyanekkor 4 527 millió forintra duzzadt, ami 440%-os növekedést takar. E tételekben meghatározó súlyt képviselnek a profi sporttal foglalkozó, csapatokat működtető gazdasági társaságok. Az árbevételek terén nettó módon számítva - elért 22,5 Mrd Ft 129.6%-kal magasabb a négy évvel korábbinál. Ez a szám a forgalom nemzetgazdasági átlagot meghaladó bővülést jelzi, még az inflációval korrigálva is.

Az árbevételek 53,6%-a az érintett vállalkozások 2%-ánál keletkezett, ami igen magas koncentrációra utal. Ez az ötven cég sikeresebben bővítette bevételeit, mint a sok ezer kisvállalkozás, hisz náluk a növekedés 151,5%-os volt.

Több mint érdekes, hogy e körben a veszteségek is sokkal nagyobb ütemben növekedtek, hisz négy év alatt 11,2 szerez volt a változás.

IV. Zárógondolatok

A sport hazai gazdasági helyzetét tehát alapvetően a lakosság sportfogyasztása, az állam és az önkormányzatok szabályozási és támogatási tevékenysége, valamint a szponzorok befektetési kedve határozza meg. A sportos életmódot folytatók jellemzően szolgáltatásként, piaci alapon veszik meg a sportolás lehetőségét, illetve a nézett szórakozás jogát. A sportvállalkozások száma nőtt, árbevételük emelkedett és koncentrációzott, de az ágazat veszteségesé vált. A sport piacgazdasági útkeresésének nehézségeire utal, hogy ötször többen tervezik a sportvállalkozás folytatást fő tevékenységként, mint ahányan ténylegesen belevágnak, azaz a sportpiac csábítóbbnak tűnik kívülről, mint amilyen a valóságban. A közteherviselés teljesítésének folyamatosan jelentkező problémája napjainkban a sportgazdaság egyik legnagyobb gondja. Megoldása nem sikerült, s az újratemelőds jelentősen rontja a sportszektort morális megítélését. Ez a környezet és a más nonprofit szervezetek által is ostromolt tisztességes szponzorok kifulladására kedvez a befektetési kalandoroknak. Tartós létbizonytalanságban tartja a komoly egyesületeket, olimpiai műhelyeket, ahol a szakmai munka elé kerülnek fontosságban az anyagi kérdések, s ez előbb-utóbb a piacképes sportteljesítmények előállítását is veszélybe sodorhatja.

Sportágválasztás a különböző életkorokban

Choosing of Sports in Different Age Groups

Bicsérdy Gabriella

Semmelweis Egyetem, Testnevelési és Sporttudományi Kar, Sportjáték Tanszék, Budapest

Mottó: Mens sana in corpore sano

Összefoglaló

A sport fejlesztése érdekében munkálkodó irányítószervek és képzőintézmények évtizedek óta hangsúlyt fektetnek a fiatalok e területről alkotott véleményének feltárására.

Vizsgálatunk arra irányul, hogy képet kapjunk arról, hogy a sport milyen helyet foglal el az általános- és középiskolai tanulók, valamint a főiskolai, egyetemi hallgatók értékrendjében, hogyan viszonyulnak a fiúk és hogyan a lányok, mi célból kezdenek el sportolni, milyen szempontok alapján választanak sportágat, hogy választásuk mennyire volt spontán és mennyire tudatos, mit és milyen rendszerességgel űznek, hogy kik azok akik sportolásra inspirálták őket, s hogy a sport kap-e helyet a jövőről alkotott elképzeléseiben.

A kérdőíves feldolgozás (n=352) az alapvető kérdésekre keresi a választ. A tanulságokat és tendenciákat kördiagramok és táblázatok jelzik.

Kulcsszavak: tehetség, sportágválasztás

Abstract

In favour of developing sport the directing and training institutions have been putting stress on exploring the opinions of youth about this sphere of life.

Our investigation aimed at the following questions:

What position sport has in the values of primary school pupils, secondary, college and university students; what is the attitude of boys and girls to sports; why do they start doing sports; what considerations do they have in choosing sports; to what extent is this choosing spontaneous or deliberate; what sports do they pursue and how often do they do that; who inspired them to do sports; has sport a special place in their ideas about the future.

The questionnaire (n=352) tried to find the answers for these basic questions. The tendencies can be read from the circle diagrams and from the Tables.

Key-words: talent, choosing of sports

Az embereket manapság sok mindentől megkérdezik, legyen szó akár politikáról, gazdasági kérdésekről, akár az ország lakosságát érintő egészségügyi helyzetről, vagy életmódról, szabadidő-sportról, de még folytathatnánk a sort. Az irányítószervek és intézmények ugyancsak igénylik az olyan ismereteket, melyek a lakosság véleményét körvonalazzák.

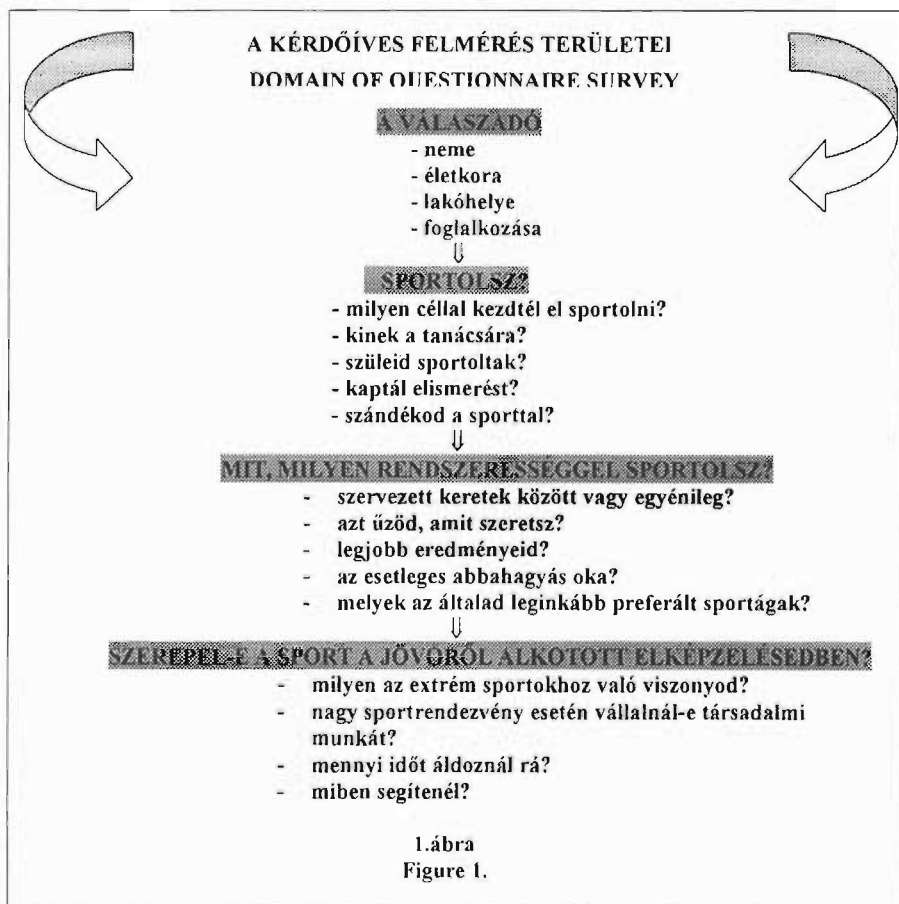
Érdekes kideríteni, mely sportolási szokások érvényesülnek leginkább a különböző korosztályú tanulók körében. Vajon hány százalékuk törekszik a versenysport, élsport felé, s milyen megosztásban választják a sportot, sporttevékenységet „csak” a szabadidejük aktív eltöltése, szórakozás céljából?

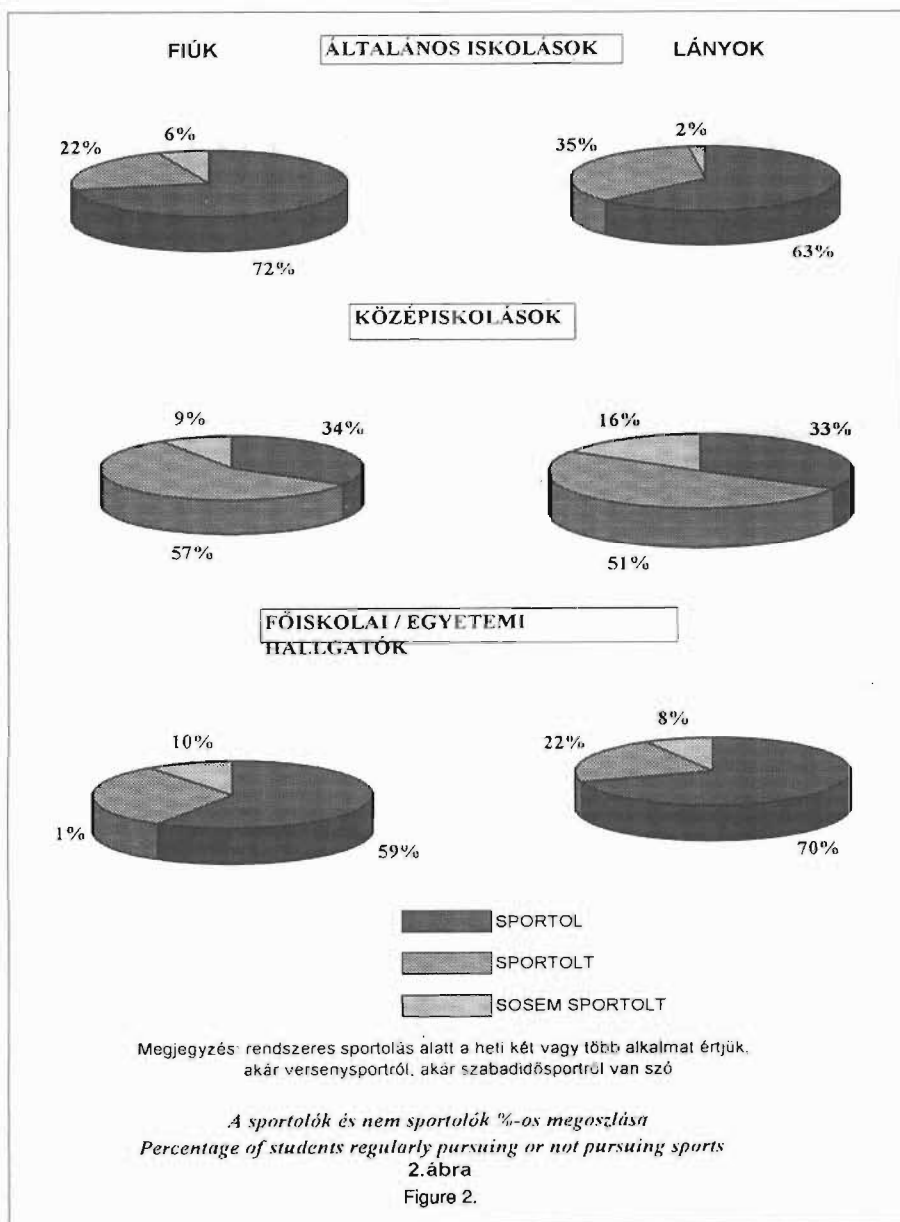
Természetesen mindkét terület nagyon fontos, hiszen az egyik a népegész-

ségügyet szolgálja, a másik pedig az élsportnak ad helyet. A sportszakembereket évtizedek óta foglalkoztatja a tehetség kérdése, hiszen az utánpótlás nevelés feltétele a tehetségesek időben történő felismerése. A kiváló eredmények elérésének több feltétele van. Mindenekelőtt szükség van egy motivációs háttérre a sportoló részéről. A szülők, a testvelő tanárok, az edzők és a barátok inspirálásukkal nagyban hozzájárulhatnak a megfelelő készítő bázis kialakításához.

Ugyancsak fontos a nagy teljesítmény eléréséhez a környezeti feltételek megléte. Sajnos a korábbi tapasztalat azt mutatta, hogy a vidéki sportélet sokáig kevésbé volt alkalmas – a nem megfelelő környezeti, személyi, sportolási, edzési lehetőségek miatt- az utánpótlás nevelésére. Újabbán e téren is kedvező változásokat lehet érzékelni.

Az eredmény szempontjából maga a tehetség, jelen esetben a sporttehetség megléte a perdöntő. A tehetség megnyilvánulhat „generális” módon, azaz a jelölt

1. táblázat
Table 1.

A sporttevékenységre inspirálók %-os megoszlása az egyes csoportokban
Percentage of those willing to do sports in each group

	ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK		KÖZÉPISKOLÁSOK		FŐISKOLAI/EGYETEMI HALLGATÓK	
	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk
Szülő	42	45	21	22	47	33
Testnevelő tanár	14	12	15	13	19	12
Edző	5	14	7	10	3	3
Barátok	14	27	36	33	21	31
Egyéb	31	31	28	38	22	39

Megjegyzés: több válasz megjelölésére is volt lehetősége a válaszadónak

sokféle mozgásformában ügyes és kifejeződésként meglehetősen specifikusan, egy-egy területre korlátozódva.

A legtöbb sportágban fontos testalkati sajátosságok - veleszületett kedvezőbb jellemzők - miatt a speciális sporttehetségeknek van esélyük.

De mi történik, ha valaki nem rendelkezik veleszületett kiváló tulajdonságokkal, adottságokkal?

A szakemberek egy része szerint rendszeres edzéssel elindítható egy kompenzációs mechanizmus, melynek révén a nem teljesítmény releváns tulajdonságok hiánya átmenetileg kompenzálható. Azonban a világcsúcs eléréséhez ún. „kiegyenlítő folyamattal” nem lehet eljutni. Ugyanakkor mintha csökkenne a fiataloknál a sportolási kedv. A későbbiek során talán még kevesebben vállalkoznak fel a felkészülést, mely során kiderülne a motoros és pszichés rátermettség. Azonban, mint ahogy azt a vizsgálat is mutatja, még az általános iskolások - akik olykor nem reális vágyak elérésére törekednek - körében is nagyobb azoknak az aránya, akik nem az élsport szintjére való „feljutás” miatt sportolnak.

Ugyanakkor elszomorító az a tény, hogy még mindig magas a nem sportolók aránya.

A vizsgálódásunkat az alábbi területekre való válaszkeresés indította el.

Választ vártunk arra, hogy:

1. Milyen most az általános- és középiskolások, valamint a főiskolai, egyetemi hallgatók körében az élsport presztízse? Megmarad, vagy esetleg változik ez a vonzalom az életkor előrehaladtával?

2. Szülői, baráti vagy környezeti hatások érvényesülnek-e leginkább az egyes sportágak választáskor?

3. A döntést a helyi körülmények, vagy inkább az egyéni érdeklődés véglegesíti?

4. A fiúk vagy a lányok vállalkoznak-e szívesebben a rendszeres sportolást?

5. Hogyan alakul a szabadidősport szerepe a tanulók és a hallgatók értékrendjében?

6. Az extrém sportok iránt mutatott érdeklődés a média által közvetített divat, avagy újonnan megjelenő reális igény?

A vizsgálathoz a kérdőíves felmérés módszerét választottuk, s az eredmények közzététele során számításba vettük mindazokat a hibaforrásokat, melyek egy kérdőíves módszer alkalmazása során megtapasztalhatók.

A 21 kérdést tartalmazó kérdőív a következő területeket érintette. Kíváncsiak voltunk arra, hogy a fiatalok miért is sportolnak, mit és milyen rendszerességgel üznek, valamint, hogy a sport szerepe-e a jövőről alkotott elképzeléseikben. (1. ábra)

A vizsgálatban összesen 352 tanuló vett részt. Ebből 113 általános iskolai tanuló, 83 középiskolás és 156 főiskolai, illetve egyetemi hallgató. A nemek szerinti eloszlás 50-50 %.

A kérdőívek alapján meghatározható volt a rendszeresen sportolók és nem sportolók %-os megoszlása. Rendszeres sportolás alatt a heti két, vagy több alkalom értendő, akár versenysportról, akár szabadidősportról van szó. (2. ábra)

A sport már az általános iskolában megjelenik, ugyanakkor szembetűnő, hogy milyen nagy százalékban beszélnek a tanulók múlt időben sportpályafutásukról. A sport korai megjelenését a korai abbahagyása követi, igen nagy tehát a fluktuáció.

Annyit a statisztikához, hogy amíg általános iskolában az igazolt szövetségi versenyekkel egybekötött sport volt többségben, úgy a középiskolások, főiskolások, egyetemisták inkább a fittségük érdekében végzett ún. szabadidősportot űzik.

Ez egyrészt magyarázható az érdeklődés megoszlásával, de sajnos azzal is, hogy nem sikerült megtartani a diákok tartós sportolás iránt mutatott érdeklődését, kötődését.

Mindkét nemre vonatkozóan megállapítható, hogy a rendszeresen sportolók aránya a középiskolások körében a legalacsonyabb.

A rendszeresen sportolók száma a főiskolai, egyetemi hallgatók körében ismét növekszik, azonban itt a sportolás zömében a fittséget megőrző mozgási alkalmakat jelent. Az élsportolók száma sajnos nem számottevő!

Azon tanulók körében, akik magukat rendszeresen sportolóknak vallják, feltettük a kérdést, hogy valójában azt a sportágat űzik-e, amelyet mindig is szerettek volna. A válaszok a különböző életkorokban és a nemek szerinti eloszlásban is igen eltérőek. Kíváncsiak voltunk arra, hogy mi az oka annak, hogy válaszol sokan a „nem” - et jelölték meg. (3. ábra)

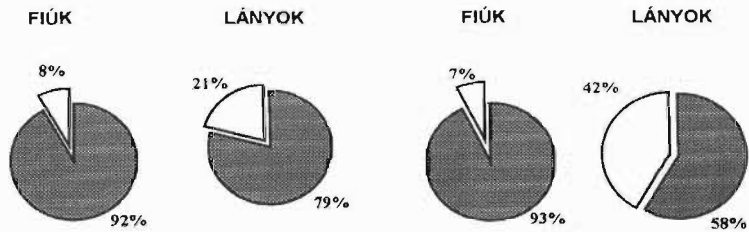
(Megjegyzés: a kérdőívben feltüntetett válaszok közül a válaszadó többet is megjelölhetett.)

Lányok esetében legtöbben az „egyéb” kategóriát jelölték meg, mely értelmében nem kívánták részletezni az okot, de sokaknak a lakóhely adta lehetőségeken, valamint az anyagiakon múlt a választásuk.

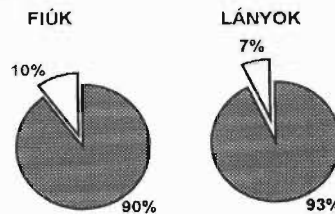
Fiúk közül legtöbben az anyagi háttérrel, illetve a sportág időigényességét tartották fő akadállyal.

Ugyancsak érdekes feltárni, hogy ki(k)nek az inspirálására kezdtek el sportolni a tanulók. (1. táblázat) (Megjegyzés: több válasz megjelölése is lehetséges volt.)

**AZT A SPORTÁGAT ŪZÖD, AMIT SZERETTÉL VOLNA?
DO YOU PURSUE THE KIND OF SPORT YOU WISHED TO?
ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK KÖZÉPISKOLÁSOK**

FŐISKOLAI / EGYETEMI HALLGATÓK

■ IGEN □ NEM

MIERT NEM?

	FIÚK	LÁNYO
lakóhelyén nem volt rá lehetőség	14%	38%
a választott sportág túl költséges lett volna	57%	31%
sok időt vett volna igénybe	36%	6%
egyéb	21%	43%

Megjegyzés: a kérdőívben feltüntetett válaszok közül több megjelölésre is volt lehetősége a válaszadónak

3. ábra
Figure 3.

Az általános iskolások egyértelműen szülői biztatásra kezdenek el sportolni, míg a középiskolások, a főiskolai, egyetemi hallgatók már inkább a baráti tár-

saság, valamint „egyéb” inspiráló hatására sportolnak.

A tanulók, illetve hallgatók céljait, melyek a sportolás mellett való dönté-

2. táblázat
Table 2.

Célok a sportolás megkezdésére %-os megoszlásban
Percentage of reasons for starting to pursue a sport

	ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK		KÖZÉPISKOLÁSOK		FŐISKOLAI/EGYETEMI HALLGATÓK	
	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk
Szórakozás	22	25	49	48	41	47
Időtöltés	14	16	18	25	17	21
Egészségmegőrzés	42	31	46	30	31	43
Élsportoló akart lenni	20	37	3	18	3	23
Baráti társaság	7	16	13	28	12	23

Megjegyzés: több válasz megjelölésre is volt lehetősége a válaszadónak

A lányok minden korosztályban kisebb százalékban törekednek az élsportra

süket meghatározzák, a 2. táblázat mutatja.

Várakozásainknak megfelelően – bár ez csak a fiúk esetében igaz- az általános iskolai tanulók közül legtöbben azért sportolnak, mert élsportolók szeretnének lenni. Meglepetésként ért bennünket, hogy ugyanebben a korosztályban a lányok közül legtöbben egészségmegőrzés céljából űznek valamilyen sportágat. (Valóban tisztában vannak az egészségmegőrzés kifejezés jelentésével, vagy inkább a környezet sztereotíp válasza tükröződik a véleményekben?)

A középiskolai tanulók, valamint a főiskolai és egyetemi hallgatók közül mindkét nem esetében legtöbben a szórakozást jelölték meg célként, azaz egészségük érdekében inkább könnyed, örömteli elfoglaltságokat preferálnak, semmint a „verejtékes munkát”.

A lányok minden korosztályban kisebb százalékban törekednek az élsportra.

Az extrém sportokhoz való viszonyulásra irányuló hipotézisünk nem nyert

megerősítést. (3. táblázat) Egyértelműen megállapítható a vizsgálat alapján, hogy minden korosztályban az e sportokat szívesen kipróbálók vannak a legnagyobb

százalékban. Ugyanakkor igen kicsiny azoknak a száma, akik űzik az extrém sportokat.

Itt feltétlenül meg kell említeni, hogy a média igen jelentősen befolyásolja a véleményeket azáltal, hogy felkelti a figyelmet. A táblázat értékei azért is informatívak, mert egy folyamatot körvonalaznak. A szándék felkeltése, az erős szimpátia és kipróbáláson keresztül a rendszeres űzés. Ám amit most extrémnek tartunk, lehet, hogy nem is olyan sokára tömegsporttá válik.

Összességében az volt a benyomásunk, hogy a sport a fiatalabb nemzedékek értékrendjében változó, kimondhatjuk, enyhén csökkenő jelentőséggel szerepel, jelezve azt, hogy számos olyan egyéb alternatíva is nyílik az időtöltésre, mely konkurenciát támaszt a sportnak. Ügyeljünk arra, hogy e romló tendenciák ne erősödjenek tovább!

Irodalomjegyzék

1. LAKI-NYERGES (2001): Sportolási szokások az ezredfordulón a fiatalok körében.

Kalokagathia. A Testnevelési és Sporttudományi Kar Közleményei, XXXIX.évfolyam, 1-2.szám (5-19 p.)

2. LÉNÁRD (1981): Képességfejlesztés és tehetséggondozás az általános iskolában.

Pedagógiai Szemle XXXI. évfolyam, 3. szám (216-225 p.)

3. NÁDORI (1985): A tehetségek keresésének lehetőségei a testnevelésben.

Pedagógiai Szemle XXXV. évfolyam, 4. szám (386-393 p.)

4. RÓKUSFALVY (1985): Tehetség-Sporttehetség. (II. rész. Tehetséggondozás, -kiválasztás és -gondozás)

Testnevelés-és Sporttudomány. XVI. évfolyam, 1. szám (16-21 p.)

E-mail: bicsigabi@freemail.hu

3. táblázat
Table 3.

A felmértek extrém sportokhoz való viszonyának %-os megoszlása
Relation to extreme sports (%)

	ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK		KÖZÉPISKOLÁSOK		FOISKOLAI/EGYETEMI HALLGATÓK	
	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk
Kipróbálná	58	83	72	73	77	63
Inkább csak nézi	39	13	23	23	18	27
Űzi	3	4	5	4	5	10

A témaválasztás szerepe a tanár- és tanítóképzés projektjeiben

Critical Thinking: Is it an Issue to think about in Physical Education?

Bognár József¹ - Gedő Dolores²

¹ **Semmelweis Egyetem, Testnevelési és Sporttudományi Kar (TF),
Testneveléstudomány és Pedagógia Tanszék, Budapest**

² **Kecskeméti Egyetem, Tanítóképző Főiskolai Kar, Testnevelés Tanszék**

Összefoglaló

A cikk a kritikus gondolkodás témáját öleli fel, és teszi mindezt általános megközelítésből és a testnevelés szempontjából is. Sajnálatos módon minden oktatási szintre és területre jellemző, hogy a tanulók főleg passzívan fogadják be az ismereteket tanáraiktól. Mindez azt jelenti, hogy a tanulók csak méréselt intenzitással vesznek részt az oktatási folyamatban, ahelyett hogy aktívabb és dinamikusabb szerepük lenne a tanulási folyamatban és ezen keresztül a tananyag értelmezésében is. A kritikus gondolkodás tanításának egyik legfontosabb eredményeként a diákok felelősséget éreznek a saját tanulásukért és szakmai előmenetelükért. Hogy a tanuló aktívan és egész személyiségével legyen részese a tanuláshoz és a kritikus gondolkodáshoz, az órán feltett kérdések fontos szerepet játszanak. A cikk második felében a szakirodalom alapján megvitatásra kerülnek a testi neveléssel, a kritikus gondolkodással kapcsolatos témák a testnevelés területén és a kritikus gondolkodás négy területe is.

Kulcsszavak: gondolkodási képesség, kritikus gondolkodás, testi nevelés, kérdések szerepe, testnevelés

Abstract

The article summarizes the concepts of critical thinking in the fields of general education and physical education. It is quite typical in all educational fields that the learner is in the role of a passive information receiver that permits only limited involvement in the learning process. However, learning should be viewed as a process in which students become active participants in a community of meaning makers. One of the greatest achievements in teaching critical thinking involves giving students more responsibility for their own learning. To help students become active participants in their learning process, and along with that, learn to

think critically, questions play a very important role. Along this ideas and based upon the literature, the concepts of physically educated person and critical thinking are defined and the four broad areas of critical thinking are discussed.

Key-words: thinking skills, critical thinking, physically educated person, role of questions, physical education

A szerzők a szakirodalom és a saját tapasztalataik alapján elemzik a pedagógusképzés projektjeinek jellemző jegyeit és témaválasztási lehetőségeit. Áttekintve a tanár- és tanítóképzés intézményeinek, az itt oktató tanároknak és diákjaiknak, valamint az oktatásban érvényre jutó projekteknek a célrendszerét, a tanulmány részletesen foglalkozik az oktatók és a diákok által választott projekt témák kérdéskörével. Minthogy a témaválasztás alapvetően meghatározza a projekt egészének lényegét és minőségét, így nem mindegy, hogy az oktató milyen feltétel és kritériumrendszert határoz meg a témaválasztáshoz. Ezekre alapulva mind a tanár, mind a diák által kiválasztott témák jellegzetességei megvitatásra kerülnek. Minthogy a cikk a tanár- és tanítóképzés egészére vonatkozik, így a gondolatok magában foglalják a testnevelő tanár és sportszakember képzést is.

Vizsgálódásunkkal a tanár- és a tanítóképzés projektjeinek témaválasztásában felvetődő kérdéseket szeretnénk körüljárni. A különféle projekt témaválasztási formákat és ezek hatását az eredményességre a témában fellelhető szakirodalom szempontjai és a saját tapasztalataink alapján elemezzük. Úgy érezzük, hogy a felsőfokú oktatás és képzés egy hatékony és gyakorlatorientált módszereként, a címben szereplő két képzési területen a projekt kezd meghonosodni és a pedagógusképzés céljai és követelményei szerint specifikussá válni. Reményeink szerint ez nem kevésbé vonatkozik a testnevelő tanár és sportszakember képzésre is. A projektekre jellemző és a szakmai színvonalat kritikusán meghatá-

rozó témaválasztásról eddig önálló tanulmányal hazánkban nem találkoztunk. Ezen okból kifolyólag a projekt módszer e kérdéskörének megvitatása ma véleményünk szerint igen aktuális és fontos.

Szerencsés helyzetünkből fakadóan már több éve aktív részesei vagyunk a tanár- és tanítóképzés keretein belül folyó elméletnek, módszertannak és gyakorlatnak. Ennek eredményeképp folyamatosan próbálkozhatunk a tanítás-tanulás eredményességének növelése érdekében a saját és nálunk tapasztaltabb kollégáink ötleteit az oktatási folyamatban megvalósítani. A projekt kiváló módszernek bizonyult mindkettőnk számára, ezért is merjük bátran ajánlani.

A tanár- és tanítóképzés intézményrendszere

Döntő fontosságú lenne alaposan átgondolni a felsőoktatás szerepét és fejlesztési lehetőségeit az ország jövőjének tekintetében, mivel ez tűnik hazánk egyetlen kitörési pontjának az Európai Unió keretein belül (Szabó, I., 2001). A rendszerváltást követően az oktatás egészének kellett felkészülnie bizonyos kihívásokra, amelyek a demokrácia, humanizmus, globalizáció és professzionalizmus képében jelentek meg (Kovátsné, 2001). Ezek a kihívások és irányelvek az oktatási folyamat résztvevőiben magukkal vonták mindazon erőhatásokat és változásokat, amik Európát jellemzik (Rádli, 2001), valamint feltételezik az önállóságra és öntevékenységre való irányultságot, együttműködő- és kompromisszumkészséget, az identitás tudatot, magas szakmai tudást és kompetenciát.

Minden felsőoktatási intézményben oktató számára meghatározóak az egyetemre és főiskolákra hatályos jogszabályok, törvények és természetesen a jelenkor társadalmi elvárásai is. Ezeknek következtében a mai magyar pedagógusképzésben is jelen vannak bizonyos figyelemreméltó tendenciák, amelyek közül talán a leglényegesebbek a következők: a hallgatói létszám emelkedése, új és differenciált képzési rendszerek kialakítása a diákok és a társadalom igényeinek megfelelően, és az eddigi anyagi forrásoktól eltérő bevételek szerzése.

Ezek a változások természetesen arra ösztönzik a tanár- és tanítóképző intézményeket, hogy jobban figyeljenek a hallgatók érdeklődésére és igényeire, valamint a munkaerőpiac követelményeinek változásaira.

Az előbb említett fejlődési irányvonalak és változások a pedagógusképzésben mintegy kikényszerítettek valóságos és életszerű feladatokat (Hortobágyi, 1991a), önálló gondolkodásra és problémamegoldásra serkentő tevékenységeket (Wilheimné, 2001) és partner jellegű tanár-diák munkakapcsolatokat (Karikó, 2001). A megváltozott politikai, intézményi és oktatási viszonyok az eddigtilt eltérő és gyakorlatorientáltabb módszereket követeltek, aminek egyik mintaszerű példája a projektmódszer.

Tanítás és tanulás

A tanítás-tanulás egy komplex és alapvetően döntéshozó folyamatot jelent. Ez egyrészt a tanuló tudatos és aktív tevékenységére utal, másrészt a tanár célirányos tervező, szervező, szabályozó, értékelő eljárásait is magában foglalja (Báthory, 1992). A folyamaton belül jelentős a hangsúlya és szerepe az elméleti és gyakorlati tudás egymásra épültségének, kritikus gondolkodásnak, helyi kultúrának (K. Szabó, 2001), a személyiség- és különféle képességek fejlesztésének, közösségfejlesztésnek és együttműködésnek (Farkas, 2001). Ezen ismertető jegyekhez kapcsolódóan Farkas (2001) azokról a „fejlesztendő területekről” beszélt, amelyek szoros kapcsolatban állnak a társadalom elvárásával és a minőség emberi tényezőivel a tanítás-tanulás keretein belül, vonatkozva az önértékelésre, visszajelzésre, felelősségre, csoportszabályok alkotására és betartására.

A projekt

Ha az előzőekben elmondottakat vesszük gondolkodásmenetünk alapjául, a projektmódszer fogalmi és stratégiai sajátosságaihoz jutunk. Mi most nem kívánjuk hosszan elemezni a projektmódszer kialakítását és jellemzőit, mivel azt előttünk már sokan kiválóan megtették (lásd Dewey, Kilpatrick, Hortobágyi, Karikó, Szécsi, stb.). Számunkra most a projekt elmélet és módszertan pedagógusképzésre vonatkozatható legjellemzőbb jegyei az érdekesek, hogy erre építve a témaválasztás jellegéről és szerepéről tudjunk elmélkedni.

Kilpatrick (1918) szerint a projektmódszer lényeges elvei és tulajdonságai, hogy a tanuláshoz célszerű és társadalmi tevékenységre, problémamegoldásra, tanulók szükségleteire és érdeklődéseire

kell épülnie. Hivatkozunk Hortobágyira (1991b, 2001) aki a következőképpen mutatja be a projekteket: a) jellemző jegye a tantárgyköziség, b) diákok teljes értékű személyekként vesznek részt a folyamatban, c) a téma mindig jól meghatározott és valóságos céllal rendelkezik, d) társadalmi relevancia jellemző rá, időszzerű, és e) a kitűzött célok csak kooperációban valósulhatnak meg.

Az előbbi jellemző jegyeken kívül a projekt meghatározásánál fontos megemlítenünk még az önálló jellegű tevékenységet (Falus, 1998; Karikó, 2001), életszerű és integratív folyamatot, melynek a végterméke egy közös alkotás (Falus, 1998; Szabó, G., 1997), szoros kapcsolat kialakítását az iskolákkal és ezen keresztül konkrét tanítási-tanulási helyzetekkel (Molnárné, 2001) és a problémamegoldó cselekvések által meghatározó és társadalmi szempontú értelmezéseket (Szécsi, 2001). A projektmódszer megkülönböztető jegyeként tarthatjuk számon azt a nagyfokú szabadságot és rugalmasságot, amelyet a diákok számára biztosítunk a célok és a téma kiválasztásánál, a tervezésnél, a feladat megoldásánál és természetesen a tevékenység közös értékelésénél is (Falus, 1998). Nyilvánvaló, hogy a projekt alkalmazásánál a siker kulcsa tervezésben rejlik, és az oktatási folyamat is hangsúlyos nem csak a végtermék (Borich, 2000). A projekt oktatás kereteire jellemző, hogy a célok alkotása a csoport együttműködése által, illetve ennek segítségével történik (Magyari, 1993).

A projektmódszer nyitottabbá, és így a társadalmiság területén sikeresebbé teszi az intézményt, mert a társadalmi környezet is bekerül az oktatási folyamatba (Dewey, 1912). A projektmódszer keretében az oktató a célokat egy összetett tevékenység segítségével biztosítja az eltérő szintű és irányú diák képességeinek megfelelően, (Szabó, 1997) és így a pedagógiai siker elérhetőbbé válik (Puky, 1991). Az oktató a mindenkori tantárgy jellegű célokhoz és feladatokhoz rendeli hozzá az eszközöket és módszereket, méghozzá úgy, hogy a társadalmi elvárásoknak, az intézmény céljainak, a feladat komplexitásának és a diákok igényeknek is megfeleljen (Dewey, 1976). Blumenfeld és társai szerint (1991) azok a tanárok, akik a projektek köré építik az oktatási folyamatot, egy önállóságra nevelő ideális környezetet hoznak létre a diákjaik számára.

Irányelvek

A tanár- és tanítóképzés projektjeinek témaválasztásának ismertetésekor az alábbi irányelveket tekintettük magunkra

nézve irányadónak: (1) szakmai, (2) pszichológiai és pedagógiai, (3) megvalósíthatóság, és a (4) szakirodalom által meghatározott. Ezek az irányelvek fontos szerepet töltenek be a projektek tervezésénél, kivitelezésénél és értékelésénél is.

Szakmai szempontok

Szakmai szempontok átgondolása alapvető fontosságú a projekt témaválasztás kérdése körül. Jellemző jegyehoz tartozik, hogy ismeretekről és ezek gyakorlati alkalmazásáról van szó, összefogja a célokat, terveket, feladatokat, módszereket és eszközöket. Azt az ismeret- és képességanyagot soroljuk ide, ami a tantárgy tanulása során elsajátításra és elmélyítésre kerül, mintegy megadva a tantervi tartalom fő részeit. A projektmódszer alkalmazása a tantárgyak komplexitásában, integrált formájában jelenik meg, és ezen keresztül történik a tanulók kompetenciájának fejlesztése.

Pszichológiai és pedagógiai szempontok

A pedagógiai és pszichológiai szempontokat együtt elemezzük, alaposan átgondolva, hogy a kettő az oktatásban és képzésben szerves egységben kezelendő. Az érték, értékrendszer és érdeklődés alapján szóba kerül a cél, forma, eszköz és módszer, természetesen a nevelés, az előképzettség és érdeklődés figyelembevételével. Fontos tényezőként van jelen a személyiség alakítás és fejlesztés, valamint belső motiváltság, ami megjelenik a diákok felelősségérzetének, vezetői képességének, önállóságának, probléma megoldásának és kritikus gondolkodásának fejlődésében. A projektek során kiemelkedő szerepet kap az öntevékenység, kezdeményezőkézség, személyesség és együttműködés, mindezt átgondolva és beillesztve az egyén társadalmisága és a társadalmi relevancia kérdéskörébe is.

Megvalósíthatóság

A kiválasztott témát elsődlegesen a cél és érdeklődés határozza meg. A cél, feladat, eszközrendszer és tevékenység alapvetően meghatározza a projekt minőségét és jellegét, nagyban befolyásolja az elvégzendő munka terjedelmét és ezen keresztül megvalósíthatóságát. Maga a terjedelem kijelöl egyfajta időigényt, bizonyos idő- és energiaráfordítást határozva meg a munka tervezésétől, elvégzésén keresztül az értékeléséig. Figyelemre méltó, hogy maga az időtartam, vagyis a rendelkezésre álló időkeret behatárolja a tananyag, illetve a választható projekt célját, terjedelmét, ezáltal a megvalósíthatóságának színvonalát is.

Szakirodalom

A projektet a szakirodalom ismerete, összefoglalása és elemzése nélkül elképzelhetetlen színvonalasan létrehozni. Mint ahogy korábban már említettük, nagyon fontos, hogy a diákok személyes érdeklődéssel és belső motivációval rendelkezzenek a téma választásánál, de szakirodalmi háttér és kapcsolódás nélkül a projekt szakmai és társadalmi értéke megkérdőjelezhető lenne. Ha a projekt nem a szakirodalomra épül, illetve abból nem merít, akkor az eddig többször említett társadalmi relevancia valószínűleg kisebb eséllyel valósulhat meg a kivitelezés során. A projekt témaválasztása a diák részéről kitekintést igényel, széleskörű tájékozottságot feltételez, amely alapjait a szakirodalmi kapaszkodók szolgáltatják.

Témaválasztás

Mindevel eljutottunk a témaválasztás kritikus helyzetére és szerepére a projektmódszertanban. Hogy miért kritikus a témaválasztás? Ha röviden szeretnénk válaszolni, akkor azt mondanánk, hogy a projekt témája megalapoz minden további munkát, szerepeket, elvárásokat és értékelési szempontokat a folyamatban. Csak a jól előkészített, megtervezett és átgondolt témával biztosítható, hogy az oktatók komplex elméleti és gyakorlati céljai egyaránt megvalósuljanak a projekt keretében.

A projekttudásban résztvevők számára egyre inkább realizálódik a projektek témaválasztásának kritikus szerepe. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy itt a projekt téma-kereséséről és téma-kiválasztásáról van szó és nem a projekt előkészítéséről és tervezéséről, ami tanári szerepkörben jelenik meg. A tanár tudja, hogy mik a projekt céljai és hogy milyen jellegű projekt felelne meg a tananyag tartalmi céljainak és elvárásainak. A projekt kritérium- és feltételrendszerét a tananyag ismeretében a tanár határozza meg, amely alapján történhet a témaválasztás a tanár vagy a diák által. Felmerülhet a kérdés, hogy mi szükséges az időszzerű és valóban kivitelezhető témához és a témák tökéletes kiválasztásához. Az eddig elmondottakra építkezve a témaválasztást két szemszögből mutatjuk be, mégpedig abból a megfontolásból, hogy a tanár vagy a diák választja-e a konkrét témát.

Ez a szerep, választás kihatással van a tanulókra, a tanár-diák kapcsolatra, a diákok tevékenységére és így ezen keresztül az egész projekt sikerére is.

A tanár választ témát

A tanári témaválasztás a projekteknél általában kétféleképpen jelenik meg. Tipikus példája, hogy a tanár kijelöl több projekt címet vagy témakört, amiből a diákok csoportjai többnyire szimpatikus jellemzők alapján választanak egyet maguknak. A diákok ideje nagyon kevés, vagy többnyire nincs is, hogy utánajárjanak a témák tartalmának. Így a tárgyi tudás kis szerepet játszik választásukban. A tanári témaválasztás másik fajtája egyénre vagy konkrét csoportra szabotlan határoz meg feladatokat a diákok számára. Ilyenkor, a tanár figyelembe veheti az egyéni érdeklődést és előképzettséget is.

Amennyiben a téma választását a klasszikus tanítás-tanulási folyamatban résztvevő tanár-tanuló viszonyban képzeljük el, akkor a témát a tanár választja ki (1. táblázat). A téma ilyen formájú kiválasztásában a tanár mint külső irányító van jelen. Amennyiben a tanár választ, a téma valószínűleg jól meghatározott és a tananyag elméleti és gyakorlati követelmény- és feltételrendszerének megfelelő lesz. A tanár választása saját elképzelését, tájékozottságát, rutinját, tapasztalatait és elvárásait tükrözi. A tanár által választott és a tanulók által elfogadott téma minden bizonnyal megvalósítható lesz az adott idő alatt. A téma általában integrált, komplex, egyértelmű és célorientált és a szakirodalomra vagy a korábbi oktatás tapasztalataira épül, és annak megfelelően nemcsak a szigorúan vett tananyaghoz, hanem az egyetemi oktatáshoz és közoktatáshoz kötődő időszzerű téma lesz.

Ha a tanár választ, akkor a diákok számára a téma, és ezen keresztül a tevékenység iránya és jellege megtervezett, kiszámított, és ennek megváltoztatására többnyire lehetőség nincs. A tanulók passzívan egy célorientált és valószínűleg aktuális gyakorlati témát fogadnak el és dolgoznak fel. A direkt tanári szerepnek köszönhetően a tanulók tisztában vannak, hogy milyen elvárásoknak kell megfelelniük, milyen jellegű ismeretanyagot kell beépíteniük, és nem utolsósorban azzal, hogy a projektnek valós szakmai céljai és társadalmi relevanciái vannak. Az így „kiszabott” témában a tanulók önálló szerepe és személyes érdeklődése a tevékenység iránt valószínűleg csökken. A tanári témaválasztás kevesebb lehetőséget ad a tanulói kezdeményezésre, önmegvalósításra, önállóságra és természetesen kreativitásra,

mert a tanulók megoldják a tanár által előírányzott problémákat.

A diák választ témát

Amennyiben a diákok választják a projekt témáját, ők a felelősek a tanár által felállított tantárgyi kritériumrendszer alapján a specifikus téma meg-, illetve kitalálásáért és kiválasztásáért. Ez természetesen több időt vesz igénybe még a projekt tevékenység előtt, így valószínűleg kevesebb idő marad magának a projektnek a végrehajtására.

A diákoknak a folyamat során hamarabb és intenzívebben kell együttműködniük, és a saját tevékenységüket meghatározó döntéseket hozniuk. Mivel saját maguk számára hoznak döntéseket saját tevékenységükkel kapcsolatban, már a téma keresésnél és kiválasztásánál, részükről aktív, kreatív és érdeklődő tevékenységre lehet számítani (2. táblázat). A diákok motiváltan és felelősen vesznek részt a téma megtalálásában, magukénak érzik a projekt céljait, és ezen keresztül a projektmunkálatok megtervezésében és kivitelezésében is aktívabbá válnak.

A tanulók többnyire gyakorlatból vett praktikus és időszzerű példákat választanak ki, így a téma valószínűleg alkotó és problémamegoldó jellegű lesz. A tanár passzívan járul hozzá a téma kiválasztásához, egyenrangú félként beépül a beszélgetésbe és témakeresésbe, nem pedig irányítja azt. A folyamat során kérdésekkel segít a diákoknak a szakmailag, érdeklődés és megoldhatóság szempontjából legmegfelelőbb téma megtalálásában.

A diákok tárgyi tudás szintjének köszönhetően, ha a téma keresése és kiválasztása rájuk hárul, tervezési hibákkal és idővesztéssel is lehet számolni már a folyamat eljétől kezdve. A diákoknak meg kell tapasztalni a helyes irányokat és lehetőségeket, sőt egyes hibás lépések felismerése és korrigálása is szükséges lehet. Az ebből adódó idővesztés módosíthatja a témát és visszavetheti a folyamatot, mely azonban annak ellenére is többnyire gyakorlathoz kapcsolódó téma marad, ezért a diákok magas motiváltság szintje továbbra is fennáll. Mindezen folyamatok során a diákok együttműködő és problémamegoldó képessége is fejlődik.

A diákok szakmai ismerethiánya miatt több esély van, hogy a választott témának nagyon kicsi vagy esetleg nincs is szakirodalmi kapcsolata. Szakirodalom elemzése a megvalósíthatóság kritériuma, így témaválasztáshoz is elengedhetetlen. E nélkül nem létezhet értékes és a társadalmiság szempontjából jelentős téma. Amennyiben nem valóságos, elméleti megalapozottságú a választott téma, illet-

1. Táblázat: Tanár választ/ Table 1.

Jellemzői	Hatására a diák
• Meghatározott, konkrét	• Ismeri az elvárásokat, tisztában van, hogy mi a cél és feladat, jelentős társadalmi tevékenység végrehajtása
• Célorientált	• Jól ki- és felhasználja az időt, kevesebb a mellékvágány, és főleg a komplex tananyag hasznos információira épül
• Oktatáshoz kötődő, időszerű, valóságos téma	• Szakmai kapcsolatba lép a közoktatással, tanárokkal, „életszerű tevékenységet” folytat, pedagógus pályának megfelelő
• Komplex, integrált	• Felhasználja több tantárgy tananyagát, látja és érti a lényegét és összefüggéseket közöttük és hatásukat az iskolai oktatásra/nevelésre
• Jól megvalósítható	• Kiszámított, optimális időtartamú és energiaráfordítást igénylő projektben tevékenykedik
• Behatároltság	• Kevesebb kreativitásra és önmegvalósításra van lehetősége a témát illetően, kényszer
• Aktívabb tanári szerep	• Passzívabb tevékenységet folytat, kevesebb önállóságra és döntésre van lehetősége

ve nagy az idővesztés, melyek egymást indukálják, új téma választása illetve a téma módosítása válhat szükségessé.

Jelentős pozitív hatásként értékelhető, hogy szívesen végzett, és így valószínűleg érdekes és sikeres projektekre van remény. A tapasztalatlanság hiánya miatt konfliktus kialakulása lehetséges a folyamatban: vonatkozik ez időbeli és terjedelmi eltolódásra, a nem optimális tevékenység lehetőségére és bizonyos pszichés problémákra a csoporton belül.

Összefoglalva

Mindebből látható, hogy a témaválasztás lényeges és kritikus szerepet tölt be a projekt módszertan területén. Tanulmányunkban a nyitottságot próbáltuk megerősíteni azokban az oktatók kollegákban, akik szívesen próbálkoznak valami újjal. Azok, akik már kipróbáltak valamilyen

projektet az oktatási folyamat során, érezhették és láthatták a módszer előnyeit és hatékonyságát.

E tanulmányban nem egyértelmű és konkrét megoldásokat javasoltunk, hanem gondolatokat próbáltunk ébreszteni. Remélhetőleg ezek a gondolatok a diákok aktív és kreatív tevékenységében nyilvánulnak meg, ami sokszor már önmagában is sikernek minősül. Magunkon is többször tapasztaltuk, hogy ragaszkodunk a sémákhoz és az eddig bevált szokásokhoz. Ha mostani tanulmányunkkal elértük azt, hogy mi magunk is kritikusabban szemléljük saját oktatói és nevelői tevékenységünket és mindevel pedagógus szakos diájkaink fejlődését, már érdemes volt papírra vetni gondolatainkat.

Mint ahogy az előzőekből látszik, a tanári és diák témakeresésnek és témaválasztásnak is vannak előnyei és hátrányai. Azon a véleményen vagyunk, hogy

mindig az adott célnak és feladatnak megfelelően kell dönteni a témaválasztás jellegéről és típusáról. Nekünk teljesen elképzelhető, hogy egyik projekt alkalmával mi választunk témát diájkainknak, míg máskor a diákokra hagyjuk ezt a fontos szerepet és döntést. Számunkra ez teljesen elfogadható még hasonló szakmai keretek között is. Próbálunk egy úgynevezett szigorú kritikai érzéket kifejleszteni az optimális és aktuális téma-keresésben és kiválasztásban, de hogy ez eddig hogy sikerült, arról talán a diájkainkat kellene megkérdezni.

A cikkben említett elképzelések a pedagógusképzés általános kereteire vonatkoztak. A projekt ugyanígy természetesen hasznos módszerré válhat a testnevelő tanárképzésben részt vevő oktatók és diákok számára. Minden itt elmondott igaz a testnevelés és sporttudomány képzés területére is. A projekt természetesen nem mindenható, és így nem használható érdemben minden egyes szakterületen, illetve minden tantárgy keretein belül. De hogy gondolatai megfontolásra érdemek, az biztos. (Lásd 1. és 2. táblázat)

A cikk egy korábbi változata elhangzott a IV. Országos Projektpedagógiai Konferencián, Kecskemét (2001. október 25-27.)

Irodalomjegyzék

Báthory (1992). Tanulók, iskolák, különbségek. Egy differenciális tanulásmélethez vázlata. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Blumenfeld, P.C., Soloway, E., Marx, R.W., Krajcik, J.S., Guzdial, M., & Palincsar, A. (1991). Motivation project-based learning: Sustaining the doing, supporting the learning. *Educational Psychologist*, 26, 369-398.

Borich, G.D. (2000). *Effective teaching methods* (4th ed.). Merrill, Prentice Hall, Columbus, Ohio.

Dewey (1976). A nevelés jelleg és folyamata. Tankönyvkiadó, Budapest.

Dewey (1912). Democracy and education. Englewood Cliffs, Prentice Hall, NJ.

Falus I. (szerk.) (1998). Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Farkas O. (2001). A minőségre hangoló képzési program. In Tanulmánykötet, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr, (202-214).

Hortobágyi K. (1991a). Projekt kézikönyv. ALTERN füzetek I. OKI, Iskolafejlesztési Központ, Budapest.

Hortobágyi K. ((1991b). A projekt... eszméről? ...oktatásról? ...tanulásról?... módszerről? Új Pedagógiai Szemle, 7-8, 165-169.

Hortobágyi K. ((2001). A Projekt módszer történeti előzményei. In Projekt módszer II. Hírös Akadémia 2001. II kötet. Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar. Kecskemét (39-48).

K Szabó I. (2001). Alternatívák az idegen nyelvi tanítóképzésben. In Tanulmánykötet, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr, (110-117).

Karikó S. (2001). Projektpedagógia és nevelésfilozófia. In Projekt módszer II. Hírös Akadémia 2001. II kötet. Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar. Kecskemét (29-38).

Kilpatrick, W.H. (1918). The project method. Teachers College Record, 19(4), 319-335.

Kovátsné Németh M. (2001). A reformpedagógiai szemlélet mint a projekt módszer jelentősége a tanárképzésben és a tanártovábbképzésben. In Tanulmánykötet, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr, (78-91).

Magyar Beck I. (1993). A kreativitás mint cél és módszer a korszerű pedagógiában. Új Pedagógiai Szemle, 5, 57-62.

Molnárné Pál E. (2001). Projektek a tanítóképzésben. In Projekt módszer II. Hírös Akadémia 2001. II kötet. Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar. Kecskemét (7-14).

rös Akadémia 2001. II kötet. Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar. Kecskemét (68-73).

Puky I. (1991). Projektek a gyakorlatban. Új Pedagógiai Szemle, 7-8, 170-177.

Rádlí K. (2001). Kihívások a felsőoktatásban. In Tanulmánykötet, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr, (31-35).

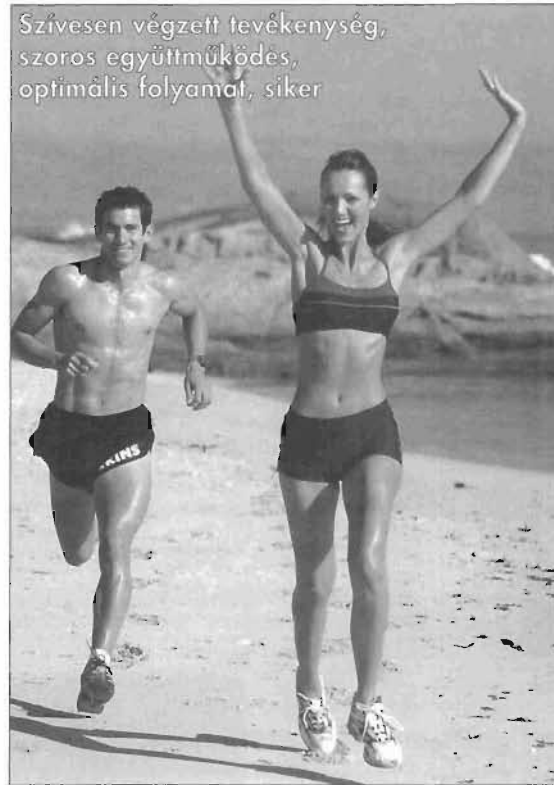
Szabó I. (2001). Kitérés pontok az oktatás rendszerében. In Tanulmánykötet, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr, (52-61).

Szabó G. (1997). A duális képzés rendszere és a projekt orientált képzés kapcsolata. Kandó Kálmán Műszaki Főiskola.

Szécs G. (2001). Iskola és társadalom – A pragmatista nevelésemélet gondolati háttere és módszertani sajátosságai. In Projekt módszer II. Hírös Akadémia 2001. II kötet. Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar. Kecskemét (7-14).

Wilheimné Ádám I. (2000). A projekt módszer alkalmazása a dán oktatási rendszerben. Szakoktatás, 1. 15.

Szívesen végzett tevékenység, szoros együttműködés, optimális folyamat, siker

2. Táblázat: Diák választ/ Table 2.

Jellemzői

- A diákokat belső motiváció és érdeklődés jellemzi már a kezdetektől
- Gyakorlatorientált téma

- Passzívabb tanári szerep, sok kérdés a tanár részéről

- Aktív diák szerep

- Terjedelem felmérésében hiba lehetőség, tervezési hibák

- Ismerethiány

Hatása a projektre

- Szívesen végzett tevékenység, szoros együttműködés, optimális folyamat, siker
- Projekt szükségessége és jelentősége nőhet, sikeres elmélet és gyakorlat kapcsolat lehetősége, útmutató a jövőre
- Tanár partnerként van jelen, nagyobb diák önállóság és így önbizalom, kreatívabb projekt
- Kreativitás és önmegvalósítás a diák részéről, változatosabb, érdekesebb témák lehetősége, hatékonyság
- Idővesztés, időbeli eltolódás, nem optimális tevékenység, nincs befejezés, frusztráció, mellékvágányok lehetősége, módosulás lehetőség
- Kétséges a szakirodalmi kapcsolat és társadalmi relevancia, esetleg új téma szükségessége, idővesztés

Fizikai aktivitás Magyarországon az ezredfordulón

Physical Activity in Hungary at the Millennium

Gáldi Gábor

ELTE Tanárképző Főiskolai Kar, Budapest

Összefoglaló

Az egészség és a szabadidő eltöltés témakörében a sport és a rekreáció mint tevékenység kiemelt jelentőséggel bír. A tanulmány a magyar lakosság sportolási szokásait vizsgálja az ezredfordulón, s a

kapott eredmények azt mutatják, hogy a különböző társadalmi csoportokban ez jelentősen eltér egymástól.

Az átfogó statisztikai adatok elemzése alapján elmondható, hogy a 15-84 év közötti lakosság mindössze 30%-a végez rendszeres sporttevékenységet. Ez az

arány nagy differenciáltságot mutat a különböző demográfiai változók mentén, így például elmondható, hogy a férfiak, a magasabb iskolai végzettségűek, a 30 év alattiak, illetve a nagyvárosokban, különösen a Budapesten lakók körében nagyobb a sportolási hajlandóság. Ezek az eredmények nem meglepőek, de a részletes elemzés olyan egyéb jellemzőket is feltár, amelyek alapvetően befolyásolják a sportolási szokásokat, és így elméleti háttérét képezhetik egy átgondolt szabadidősport támogatási rendszernek.

Kulcsszavak: szabadidő, sportaktivitás

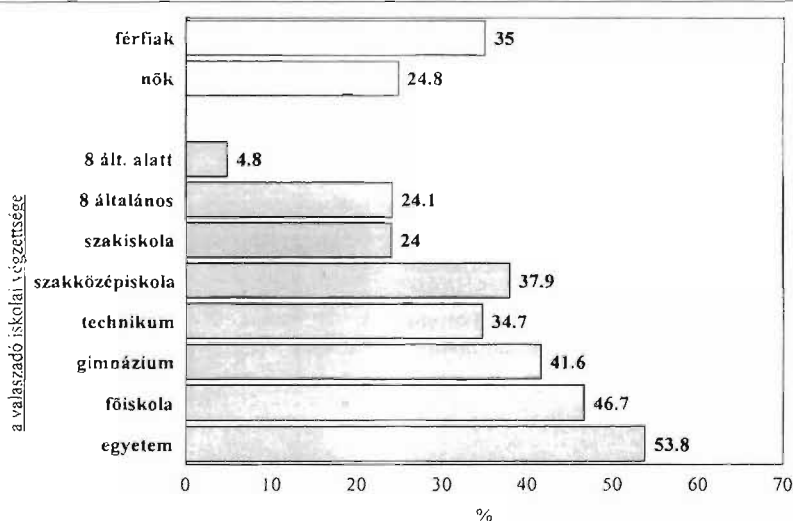
Abstract

Sport and recreation as activity is a very important issue in terms of both health and leisure and it differs in various social groups. This study uses the nationwide statistics to show the sport activity in these different groups of the Hungarian society in the year 2000. The overall statistics show that sport activity in the population 15-84 only 30 percent though "sport" included recreation also. This proportion is largely vary among the different groups of the society so we can determine those groups with high sporting activity, like men, people with higher education or persons under 30 or living in larger cities, especially in Budapest. Though some of these results can be figured out in an intuitive way it is very important to see those patterns that directly or indirectly influence leisure or health.

Key-words: free time, leisure, sport activity

Módszertani megjegyzések

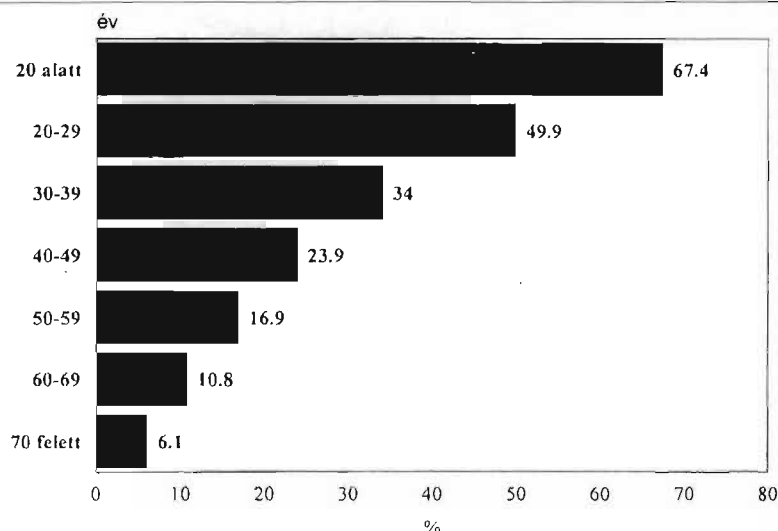
Jelen tanulmány a Központi Statisztikai Hivatal 1999-2000. évi Életmód-időmérleg felvételének adatai alapján készült. A minta megfelelően reprezentálja az ország magánháztartásaiban élő 15-84 éves népességét évszakok és a hét napjainak tekintetében, háztartásonként legfeljebb egy fő megkérdezésével. A minta kiválasztása az 1996. évi mikrocenzus alapján történt az ország 353 településén. A következőkben hivatkozott adatfelvétel a kutatáson belül a 2. számú személyi kérdőívre alapozott adatgyűjtés volt, amely 2000. júniusa és szeptembere között került felvételre.

1. ábra Figure 1.

Sporttevékenység végzése az egyes társadalmi csoportokban, nem és iskolai végzettség szerint

Sport activity in different groups by gender and education

2. ábra Figure 2.

Sporttevékenység végzése az egyes korcsoportokban

Sport activity by age categories

A sport, mint tevékenység

A kérdőív vonatkozó blokkjának első kérdése arra kereste a választ, hogy a kérdezett szokott-e valamilyen sporttevékenységet vagy testmozgást végezni. Itt a sporttevékenység igen széles értelemben volt véve, ugyanis nem kellett versenyszerűséghez vagy formális szervezeti kerethez kötni, ráadásul sporttevékenység alatt lehetett érteni a hagyományos sportolási formák mellett gyógytornát, vadászatot, horgászatot is, vagyis inkább a fizikai rekreációra voltak kíváncsiak a kérdezők. Ennek ellenére valamilyen sporttevékenységet mindössze a 15 és 85 év közötti kérdezettek alig egyharmada (30%) végez.

A sportolási gyakoriság természetesen eltérő az egyes társadalmi-demográfiai rétegekben. A következő két ábrán (1. ábra, 2. ábra) a legfontosabb jellemzők (nem, életkor, iskolai végzettség) mentén bontottuk meg a válaszadókat, mivel feltételeztük, hogy miután ezek a jellemzők alapvetően befolyásolják az egyén társadalmi státuszát, így közvetve befolyásolják szabadidő-eltöltési szokásait és a sporttal való kapcsolatát is.

Az alapvető társadalmi jellemzők erősen befolyásolják a sportolási szokásokat, a fizikai rekreáció igénybevételének gyakoriságát. Ez a férfiakra inkább jellemző, mint a nőkre, akiknek alig egyenyejük „sportol” valamit. Az is elmondható – bár az összefüggés nem teljesen lineáris, - hogy az iskolai végzettség emelkedésével együtt nő a sportolási tevékenység gyakorisági aránya, leegyszerűsítve: az érettségivel nem rendelkezők durván egynegyede, az érettségizettek 40 százalékos körüli aránya, míg a diplomások nagyjából fele végez több-keve-

sebb rendszerességgel valamilyen fizikai rekreációval járó tevékenységet. Ami viszont egyértelműen lineáris összefüggés, az életkor előrehaladtával drasztikusan csökken a sportolás valamilyen formáját választók aránya, 20 év alatt a válaszadók kétharmada, míg 60 év felett mindössze egytizedük válaszolt igennel erre a kérdésre.

Ha ezeket a fontos magyarázó változókat aggregáltan kezeljük, akkor szintén érdekes dolgokra derülhet fény.

A két nem közötti átlagosan tíz százalékos eltérésnél nagyobb különbség tapasztalható a fiatal rétegek, vagyis a 30 év alattiak körében a férfiak javára. 30 év felett azonban ez az eltérés egyre csökken. Az életkor növekedésével a sportolási gyakoriság alábbhagyása nagyjából egyforma arányú a két nem tekintetében, bár a folyamatosan jelenlévő különbség miatt a nők „hamarabb” veszítik el sportolási kedvüket és/vagy lehetőségeiket.

Ha az iskolázottsági összefüggéseket nézzük, akkor az derül ki, hogy a szakiskolát (vagy korábbi nevén szakmunkásképzőt) végzetek sportolási gyakorisága a legalacsonyabb a bármilyen befejezett iskolai végzettséggel rendelkezők közül, tehát még a szakmunkás-bizonyítvánnyal nem rendelkező, de a nyolc általánost befejező válaszadók körében is nagyobb gyakoriságot mértek. Érdekes módon a férfiak körében a legalább érettségizettek nagyjából fele sportol (leszámítva a technikusokat), és itt nincs különbség az iskolai végzettség emelkedésével, míg a nőknél az érettségivel rendelkezők esetén lassan, de biztosan nő a sportolási gyakoriság az iskolai végzettséggel. Ez a növekedés annyira erős, hogy az egyetemisták körében már

a nők számoltak be nagyobb sportolási gyakoriságról.

Jelentős eltéréseket tapasztalhatunk, ha a település típusa mentén vizsgáljuk meg az adatokat. Itt jól látható az a különbség, ami már a korábbi évtizedekre is jellemző volt: a nagyobb településeken, ahol több lehetőség nyílik a sportra, jóval magasabb a fizikai rekreációban résztvevők aránya (3. ábra).

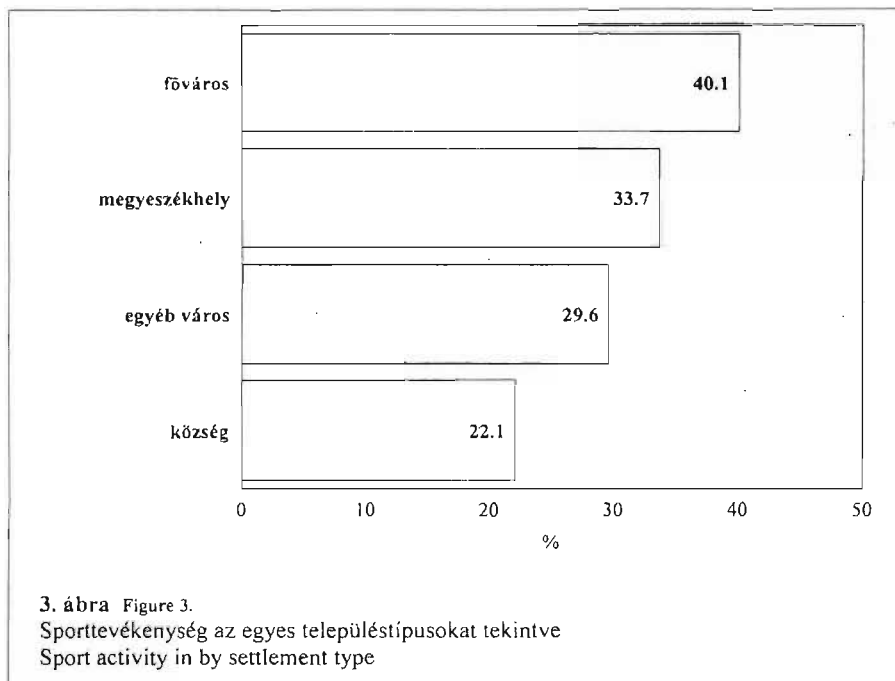
Emellett két további fontos tényezőt kell megemlíteni a település típusának magyarázó változóként történő felhasználásánál. Az adatfelvétel információs alapján a település nagyságának csökkenésével (fővárostól a községig) valamelyest nő a férfiak aránya (45-ről 49 százalékra), vagyis ha a nemi eltérések lennének a háttérben, akkor éppen fordítva történne a dolog, vagyis a községek sportolnának többet.

Ha a nemi eltéréseket a településtípusokra vetítjük, akkor jól látszik a korábban említett összefüggés, mely szerint a községekben meglévő minimális férfiféltöbblet nem képes ellensúlyozni a település típusának magyarázó hatását a kérdésben. Az is elgondolkodtató, hogy ezzel együtt a nemi eltérések önmagukban igen jelentősek, hiszen a fővárosi nők sportolási gyakorisága nagyjából hasonló a kisebb városokban élő férfiakéhoz, vagyis a nemek közti, korábban bemutatott tíz százalékos eltérés végig megmarad a település típusának mentén, sőt a megyeszékhelyek esetén ez 16 százalékra nő (4. ábra).

A település típusa szoros összefüggésben áll a település lélekszámának nagyságával, mivel elsősorban ez utóbbi alapján történt a közigazgatási besorolás. Ennek alapján az várható, hogy a magasabb lélekszámú településeken nagyobb arányban sportolnak az emberek. Ez valóban így is van, az ezer fő alatti lélekszámú településeken élők alig egyötöde, míg a százezer feletti nagyvárosokban közel negyven százalékuk nyilatkozott úgy, hogy szokott valamilyen sporttevékenységet vagy testmozgást végezni.

Az eddig tárgyalt, ún. „kemény” társadalmi mutatókon kívül további jellemzők is befolyásolhatják a lakosság sportolási hajlandóságát és lehetőségeit. Ez utóbbi jellemzők inkább a napi életvitellel, a háztartás szerkezetével vannak összefüggésben. Ilyenek a családi állapot, a háztartás összetétele, a gazdasági aktivitás, illetve a munkajelleg-csoportok. Arra is figyelni kell azonban, hogy ezek mögött gyakran a korábban említett „kemény” változók bújnak meg.

A kérdezettek családi állapota csak kevésbé befolyásolja a sportolási gyakoriságot. Általánosságban elmondható, hogy a legnagyobb sportolási kedv a nőtlen, illetve hajadon válaszadókra jel-

3. ábra Figure 3.
Sporttevékenység az egyes településtípusokat tekintve
Sport activity in by settlement type

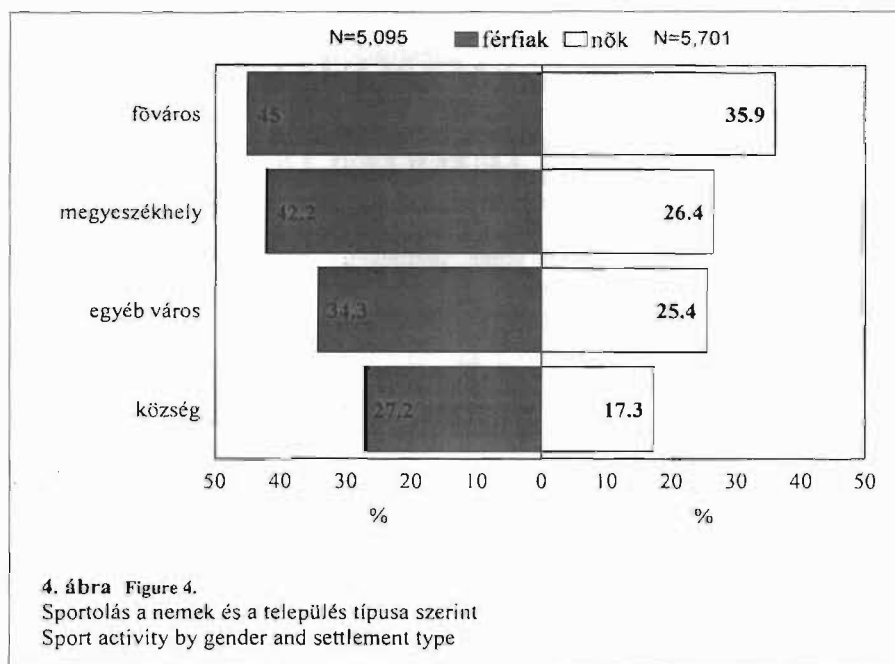
lemző, körükben ez 53 százalék. A házaspár, illetve elvált választások esetén ez az arány 22-23 százalék körül van, míg az özvegyek tekintetében mindössze 8 százalék. Mielőtt bonyolult következtetéseket vonnánk le ebből, észre kell venni, hogy ezek mögött az adatok mögött nagy valószínűséggel az életkor, mint magyarázó változó áll. A házasság előtti évek logikusan leginkább a fiatalabb korosztályokból kerültek ki, vagyis onnan, ahonnan a sportolási gyakoriság amúgy is magasabb az átlagnál. A házaspár és elváltak feltűnően hasonló gyakorisága lényegében a negyvenes-ötvenes korosztály aktivitásával egyezik meg, míg az özvegyek körében alighanem az átlagnál magasabb arányban találunk hatvan év feletti választásokat. A legárukodóbb jel azonban az, hogy a mindennapi élettevékenységben meghatározó szerepet játszó házaspár-típusok (házaspár és együtt él, házaspár, de külön élnek, elvált) körében nincs semmi különbség.

A sportolási gyakoriság a háztartás létszámával egy darabig együtt nő, majd újra csökkenni kezd, és hasonló hullámzás figyelhető meg az eltartott kiskorú gyermekek létszámával kapcsolatban is. A háztartás létszáma tekintetében 4 főnél van a csúcspont, míg az eltartott kiskorúakat nézve egynél. Ez a két adat nem fed teljesen egymást, mivel a négyfős háztartások mindössze 29 százalékában van egy eltartott kiskorú, vagyis itt két hasonló, de azért nem megegyező jellemzőről van szó.

Ha a gazdasági aktivitást vizsgáljuk, az derül ki, hogy a sportolási gyakoriság legmagasabb a tanulóknál, az aktív keresők, az egyéb eltartottak és érdekes módon a nyugdíj mellett foglalkoztatottak

A 30 év alatti korosztálynál az átlagosnál magasabb a sportolási gyakoriság

körében. A tanulók magas sportolási gyakorisága két okból sem meglepő. Egyrészt az ő esetükben biztosítva van a formális keret erre a tevékenységre és így ez könnyebben elérhető számukra. Másrészt a tanulók érthető módon jobbra a 30 év alatti korosztályból kerülnek ki, ahol az átlagosnál magasabb a sportolási gyakoriság. Az aktív keresők körében még mindig valamivel az átlag feletti a sportolási gyakoriság, ami pozitív mutató, hiszen a különböző gazdasági csoportok közül talán nekik van leginkább szükségük a fizikai rekreációra is. Az egyéb eltartottak többnyire azokat a húszas éveik második felében járó személyeket jelentik, akik befejezték az iskolát és elhelyezkedés előtt vannak, így tehát életkoruknál (átlagéletkor 28,7 év) fogva nem meglepő körükben magasabb sportolási gyakoriság. A nyugdíj mellett dolgozókról szintén az átlagéletkoruk árulkodik (52,9 év), és ez azt mutatja, hogy itt a nyugdíjas éveik legelején járó, esetleg előnyugdíjban lévő, vagy olyan foglalkozásból kikerülő személyek, ahol a nyugdíjkorhatár alacsonyabban is megállapítható (pl. fegyveres foglalkozások). Ez a csoport még viszonylag aktív életkorban lévő személyeket takar, akik nemrég meglehetősen sok szabadidőhöz jutottak és így az átlagosnál nem nagyobb, de a korukhoz képest magasabb arányban vesznek részt valamilyen fizikai rekreációban.

Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy olyan, relatív szabadidő-többlettel rendelkező rétegek, mint a munkanélküliek, a háztartásbeliek, illetve a gyesein, gyeden lévők az átlagosnál alacsonyabb arányban sportolnak valamit, holott nekik szintén fokozottabban szükségük lenne erre, hogy a mindennapi monoton ritmusból néha kilépjenek.

Ami magukat a munkajelleg-csoportokat illeti, némiképp meglepő módon nem a vezető beosztású dolgozók sportolnak a leginkább (37%), hanem az értelmiségiek, körükben a fizikai rekreációt végzők aránya 48 százalék. Ez rámutat arra a tényre, hogy a fizikai rekreáció „vállalása” legalább annyira kulturális beidegződés, mint lehetőség vagy pénz vonzata. Ezt az is alátámasztja, hogy az értelmiségiek körében találjuk a legtöbb diplomást, ami ismét a kulturális tőke újrateremtését hozza elő.

Az is az iskolai végzettséggel való szoros összefüggésre utal, hogy a betanított munkások, a segédmunkások és a mezőgazdasági dolgozók körében az átlagosnál jóval alacsonyabb a sportolási gyakoriság, körükben viszont kimagaslóan magas a szakmával sem rendelkezők aránya. Közöttük emellett az átlagosnál nagyobb arányban találhatunk falun élő választásokat, amely tényező szintén az átlagosnál alacsonyabb sportolási gyakoriságot feltételez.

Külön fel kell hívnunk a figyelmet egy speciális rétegre, a 18-39 év közötti gyermekes családokra. Ők e szempontból kiemelt fontosságúnak tekinthetők, mivel a sportolási minták átörökítését éppen a gyermek(ek)kel való foglalkozás plussz időigénye érintheti negatívan. Erről a rétegről két fontos jellemző mondható el: a teljes minta átlagához képest nagyobb arányban vannak köztük szakmunkás végzettségűek és érettségizettek, illetve többen élnek közülük közsegregált és kevesebben a fővárosban. A kapott adatok azt mutatják, hogy ebben a rétegben nagyobb a sportolási aktivitás, a teljes minta 29,6 százalékához képest köztük 38,3 százalék volt azok aránya, akik végeznek valamilyen sporttevékenységet.

A rekreáció szerepe az aktív turizmusban

Role of the Recreation in the Active Tourism

Michalkó Gábor¹ - Vizi István²

MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest
- Kodolányi János Főiskola, Turizmus Tanszék, Budapest

Összefoglaló

Annak ellenére, hogy a sport a kezdetektől meghatározó szerepet játszott hazánk turizmusának fejlődésében, e két társadalmi tevékenység találkozási pontjainak komplex vizsgálata máig várat magára. A tanulmány azáltal kíván hozzájárulni a sport és a turizmus tudományának transzdiszciplináris megközelítéséhez, hogy a lehető legszélesebben igyekszik feltárni a turisztikai szakemberek által aktív turizmusként értelmezett tevékenységek és a rekreáció összefüggéseit. Az elméleti megalapozottságú fogalom-meghatározást követően áttekin-tesre kerülnek a rekreáció és a turizmus fejlődésének közös állomásai, tisztázzuk az aktív turizmushoz sorolt sporttevékenységek körét, majd a magyarországi kereslet és a kínálat oldaláról is megvizsgáljuk az aktív turizmus feltételeit. A turizmus rendszerszemléletű kutatása és bemutatása a témával kapcsolatban elengedhetetlenné teszi olyan kérdések tárgyalását, mint a területfejlesztés, vagy a biztonság problematikája, amire a tanulmány is kitér.

Kulcsszavak: rekreáció, sportturizmus, területfejlesztés, biztonság, turisztikai termék

Abstract

Sport from the beginning was played a great part in the development of Hungarian tourism. In spite of this, the common fields of those two social activities are not elaborated in complex mode. This paper tries to contribute to the trans-disciplinary approach of sport and tourism sciences in order to make an effort to widely explore the relations between active tourism and recreation. After theoretically definition will go over the common stations of the development of the sport and tourism, we will clarify activities which among active tourism, than we will

examine the conditions of the active tourism from the side of demand and supply too. The systemized research and presentation of the tourism makes indispensable the negotiation of questions like than regional development or safety what this paper presents too.

Key-words: recreation, sport tourism, regional development, security, tourist product

Bevezető

A munkaidő egyre intenzívebb felhasználásával és kiterjedésével az egészséges életmódra való törekvés abban az esetben valósulhat meg, ha a szabadidőt az életkornak megfelelő környezetváltással együtt járó testmozgással töltjük el. Napjainkra elsősorban az informatika és a telekommunikáció térhódításának következtében a társadalom munkavégzéssel töltött ideje produktívabbá vált, amely magával vonta az elvégzendő feladatok mennyiségének növekedését is. A terciér és a quaterner szektor erősödésével, az azokhoz kötődő tevékenységekhez szükséges munkaeszközök otthoni biztosításával, illetve mobilizálhatóságával a munkával töltött idő az egyén döntésétől függően meghosszabbíthatóvá vált. A munkaidő mennyiségi és minőségi intenzifikációjával a társadalom életszínvonalában kedvező változás következnek be, amely legtöbb esetben ösztönzőleg hat a jóléti termékek fogyasztására. A nem alapvető élelmiszerek, az élvezeti cikkek, a szórakoztató elektronika, a gépkocsi vásárlása a társadalom elkényelmesedésének irányába hat. Viszonylag hosszabb időnek kell eltelnie ahhoz, amíg az egyén felismeri a fogyasztói társadalom egyik csapdáját, az életmódjában bekövetkezett, az egészségi állapotára kedvezőtlenül ható változásokat. A legtöbb esetben csak ezt követően merül fel az egészségtudatos életmód igénye, amelyben a kényelmes fotelt, a televízió

távkapcsolóját a testmozgás váltja fel. A fogyasztói társadalmak szabadidejének turizmussal való eltöltésének meghatározó formáját továbbra is a tengerparti nyaraláshoz kötődő passzív pihenés jelenti, azonban rohamosan terjed azoknak az alternatív turisztikai tevékenységeknek a köre, amelyek az emberi szervezet fizikai teljesítőképességét teszik próbára.

Az aktív turizmus definiálása

A fogalom első tagjának, a magyar nyelvben meghonosodott, latin eredetű szó elsődleges jelentéséből kiindulva, aktív turizmus alatt azt a fajta turisztikai tevékenységet kell érteni, ahol a turista magatartását cselekvő, tevékeny folyamatok jellemzik. Ha megvizsgáljuk a turizmus nemzetközileg elfogadott definícióját (Hágai Nyilatkozat), amely a lakó és munkahelyen kívüli szabad helyváltásokra, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokra koncentrál, akkor a turizmus aktív formája alatt olyan utazásokat kell értenünk, amelynek során a turista a hétköznapitól eltérő, intenzív mozgást végez, miközben valamilyen fajta árut, vagy szolgáltatást is vásárol. Ha egy másik turizmus-definícióból indulunk ki (Michalkó 2002), amely szerint a turista környezetváltozása és élményszerzése párosul a szolgáltatások igénybevételével, akkor az aktív turizmus alatt értendő minden olyan turisztikai tevékenység, amelyben az egyén élményszerzési célból eredő, nem rutinszerű mozgása a mindennapi térpályáján kívül eső térben költésével egybekötve valósul meg. A nemzetközi szakirodalomban nem számít bevett fogalomnak az aktív turizmus, leginkább a szabadidős sporttevékenységgel kapcsolatban találkozhatunk vele (Knop 1990), de minden esetben a turista által végzett, a hagyományos tevékenységekhez képest intenzívebb időtöltést jelöl. A magyarországi turisztikai fogalomrendszerben az aktív turizmus jelentése sokáig kizárólag a közgazdasági megközelítésre koncentrált (a külföldi turisták által forintra váltott valuta a külkereskedelmi mérleg aktívumához járul hozzá), az első korszerűnek nevezhető hazai idegenforgalmi szótár nem említi

¹ A szerző az MTA Földrajztudományi Kutatóintézet főmunkatársa, a Kodolányi János Főiskola oktatója

² A szerző a Kodolányi János Főiskola Turizmus Tanszékének vezetője

(Idegenforgalmi Közlemények, 1985), valódi jogosultságot csak a Magyar Turizmus Rt által közzétett marketingtervek révén kapott. Annak ellenére, hogy az aktív turizmus az idegenforgalmi szakma számára megfelelően definiált, még ma is gyakran keveredik a sportturizmus, vagy a nehezen értelmezhető hobbyturizmus fogalmával. Az aktív turizmus vizsgálata magas szintű transzdiszciplináris szemléletet követel meg, mert a turizmus ezen szegmensében végzett egyedi turisztikai tevékenységek elemzésekor a természeti, a társadalmi és ökológiai környezet komplex feltárása mellett magára az emberre gyakorolt hatásokat is figyelembe kell venni.

Rekreáció és a turizmus sajátosságai

Annak ellenére, hogy a Föld népessége egyre nagyobb számban kapcsolódik be a világ turizmusába, a lakosság többségének még mindig a városi parkok és a városkörnyéki zöldterületek jelentik a szabad levegőn való rendszeres időöltés térségeit. Amikor a rekreációról beszélünk, elsősorban a helyi társadalom aktív, testmozgással együtt járó szabadidős tevékenységére gondolunk, melynek legfőbb célja, hogy az egyén önmaga egészségét és munkabíró-képességét megőrizze. A rekreáció fogalmába olyan az emberi szervezet felújítását elősegítő tevékenységek tartoznak, amelyek a mindennapi szabadidő-eltöltés részét képezik, és az esetek többségében ingyenesen, vagy minimális térítés ellenében végezhetőek (Hutiray-Várkonyi 1995). A rekreáció magyarországi értelmezésének földrajzi megközelítése során elsősorban a lakosság kiszolgálását hivatott létesítmények szűk keresztmetszetei miatt az üdülőterületeken, hétfélig házas térségekben folytatott sajátos szabadidő-eltöltésére (Martonné 1992), illetve a városkörnyék mint rekreációs zóna tipizálására (Kraftné 1995) koncentráltak. A sporttudomány képviselői a fizikai kondíció megőrzésén túlmenően a kedvező szellemi és szociális közérzet fenntartását is a rekreáció fogalomkörébe tartozónak tartják (Harsányi 1997, Dobozy-Jakabházy 1992). A szakirodalomban gyakran keveredik a turizmus és a rekreáció fogalma (Gardavsky 1993), ami arra vezethető vissza, hogy az aktív turizmusban résztvevők által végzett tevékenység valóban fedi a mozgásos rekreációhoz sorolt cselekvéseket. A rekreáció és a turizmus abban jelent közös vizsgálati problémát, hogy mindkét tevékenység egyfajta környezetváltozással jár együtt, de amíg a turizmus elsődleges célja a maradandó élmény keresése, a

rekreáció az átmeneti, aktív kikapcsolódás, a szervezet felújítása. Ebből kifolyólag az a mozgásfolyamat, ami egy turista számára ritkán ismételt élményt, az egy helyi lakosnak akár mindennapos, rutinszerű eseménysort is jelenthet (ilyen egy New Yorkban tartózkodó turista, vagy egy ott élő számára a reggeli kocogás a Central Parkban). A környezetváltozás mértékében is tette-nerhetők a különbségek, mivel az aktív turizmus folytatásakor a biztos tájékozódási pontokat jelentő térségből kilépve keressük a mozgás biztosította élményeket, a rekreáció során éppen a rendelkezésre álló rövidebb idő következményeként nem hagyjuk el a bejárt térséget. A már említett költés is szerepet játszik a két fogalom lehatárolásában, mivel a turizmus üzletként arra hivatott, hogy fogyasztásra ösztönözze a vendéget, a rekreáció esetében erősebb szerepe van a szociális, jóléti szemléletnek, amely a tevékenység kedvezményezettiségét, vagy ingyenességét biztosítja. Az aktív turizmus fejlesztésében különösen fontos szerepre tehetnek szert azok a rekreációs zónák, amelyek turisztikailag frekvenciált térségek közelében helyezkednek el, mivel kiegészítő programok tereként szolgálhatnak a vendégek számára és hozzájárulhatnak a turizmus területi decentralizációjához. E mellett számba kell venni a turizmus szempontjából jelenleg még perifériát jelentő területek rekreációs adottságait, és azokat mind a belföldi, mind a nemzetközi turizmus számára fel kell tárni. A kirándulóhelyeket, a turistautakat, a városi parkokat, a kerékpárutakat, egyes extrém sportok színhelyeit, a gyógyászatilag nem, vagy csak minimális mértékben hasznosított strandokat és uszodákat elsősorban a helyi társadalom aktív kikapcsolódása érdekében hozták létre, mégis bázisát jelenthetik egy jövőbeli, az eredeti funkciót megőrző, de igény szerint az aktív turizmust is szolgáló fejlesztéseknek.

A rekreáció szerepe a modern turizmus megalapozásában

Ahhoz, hogy jelentőségének megfelelően tudjuk kezelni az aktív turizmust, ismernünk kell, milyen történelmi előzményei voltak az aktív testmozgással párosuló turisztikai tevékenységeknek a turizmus XX. század második felében kezdődött fellendülését megelőzően. Az ipari forradalmak koráig a társadalom többségének életvitelében jelentős szerepet játszott a fizikai kondíció fenntartása, mivel ez jelentette az egyén munkaerejének központi elemét. A mindennapi munka-

végzés során – mai szóhasználattal élve – edzésben volt az emberi szervezet, mivel akár a földművelés, akár a kézműipar, de a bányászat, vagy a hadseregben való helytállás területén is elengedhetetlen volt a fizikai erő. A XVIII. századot megelőző korszakok utazásában a társadalom alsóbb osztályát képviselők gyaloglásai, de az arisztokrácia lovaglása is komoly fizikai teljesítményt jelentett. Az élelemszerzési célból folyó vadászat és halászat is mindennapos feladatnak számított. Az aktív életvitelben az industrializáció korában kezdődnek meg az első változások, amikor a nagyvárosokba való költözéssel generációról-generációra fokozatosan kialakul az urbánus életforma, amely kezdetben a gyári, üzemi munka keménységét hordozza, de a gépek megjelenésével, a szellemi munkakörök térnyerésével a nehézség fokozatosan csökken. A természetet a városi és a város környéki szabadidős zónák biztosítják, ahová már piknikezni, kerékpározni, lovagolni járnak. A XIX század végére az iparosítás és a városiasodás következményeként az a tudomány és a társadalmi szervezetek is kezdik felismerni a civilizációs ártalmak veszélyeit és körvonalazzák a rekreációs terek és tevékenységek fontosságát (Kovács 1998). A mai értelemben vett aktív turizmus első megjelenési formáit az alpi síterületek XX. század eleji térhódításában kereshetjük, amikor a téli tespedtségből kitörni vágyó arisztokrácia és nagypolgárság felfedezi magának a hófedte természetben való sielés szépségét. Az urbanizáció terjedésével a zöldterületek térszerzésével párhuzamosan jelenik meg a természet értékeinek idegenforgalmi hasznosítása, amely a nemzeti parkokban, a vadászatra, lovaglásra alkalmas erdőkben, horgásztavak környékére és az átkerékpározható területekre koncentrálódik. A modern turizmus tengerpartokra koncentráló, egysíkú turisztikai tevékenységéből, az unalmat elkerülve menekülnek az emberek a XX. század végére az aktív tevékenység felé, amelynek révén a korábbi, hagyományosnak mondott szabadidő-eltöltés rovására fokozatosan teret nyer a kalandturizmus igénye. Az izotonikus energiatalok, a szárított élelmiszer, a vízfertőtlenítő tabletták, a pehelykönnyű hálósákok, a viharásrak, a hőszigetelő ruhák biztosítják a hétköznapi sémából való kilépés és feltöltődés újabb lehetőségét. A hagyományos túrázást a trekking, a csónaktúrákat a rafting, a kerékpározást a mountain-biking, az autózást az off-road túra, a sátorozást az outdoor váltja fel (Jandala 1997). Az aktív turizmus gerjesztette igények is jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy mára a Föld

egésze a turisztikai élményszerzés zónájává válhatott. Éppen az extrém sportok, a kalandtúrák révén szélesedett ki azoknak az objektumoknak a köre, amelyek helytől függetlenül potenciális vonzerőt jelentenek a turisták számára (Michalkó-Vizi 2001). A turizmus korábbi perifériái, a sivatagok, a kietlen sziklavidékek, a sarkkörü területek, a legmagasabb hegycsúcsok, a tenger mélységei egyaránt az élményszerzés zónájává váltak.

Az aktív turizmus termékorientált megközelítése

Az aktív turizmus turisztikai terméként való értelmezésekor abból kell kiindulni, hogy a vizsgált termék egy vagy több idegenforgalmi vonzerőre alapozott, a vendég igényeinek összességét kielégítő szolgáltatáshalmazként legyen meghatározható. Az aktív turizmus a komplex termékek többségével szemben azonban nem minden esetben foglalja magában a 4 A-ként (Attraction-vonzerő, Approach-megközelítés, Accommodation-elszállás, Attitude-vendégszeretet) jelzett elemek, illetve azok elengedhetetlen kiegészítéseinek (vendéglátás, higiénia, biztonság, ár) összességét. Ha az aktív turizmus gyűjtőfogalma alá tartozó egyes turisztikai termékeket vizsgáljuk (1. táblázat), láthatjuk, hogy azok sajátosságaiból adódóan egy-egy alkotóelem hiányozhat, azonban sokszor ez a hiátus teszi vonzóvá, egyedivé a terméket.

Egy vízi-, vagy kerékpártúrázó számára éppen az átmeneti nomaditás jelentheti azt a vonzerőt, amely őt az adott turisztikai termék választására ösztönözte, de egy megfelelően összeállított termék esetében ritkán esik ki teljes mértékben valamelyik tényező, legfeljebb jelentőségének csökkenése érzékelhető. Az aktív turizmus során végzett turisztikai tevékenységek intenzitása és térigénye jelentős eltéréseket mutathat. Egyesek a horgászturizmus aktivitását megkérdőjelelik, azonban a horgászat teljes folyamatát tekintve megállapítható, hogy a benne résztvevőktől nem csekély fizikai teljesítményt (figyelemkoncentráció, éberség) igényel. Az 1. táblázatban nem került feltüntetésre a sportturizmus, mivel ezen fogalom alatt a versenysport, vagy valamely regisztrált teljesítmény rendezvényein résztvevő sportolók, sportvezetők, szurkolók összességét értjük. Tehát abban az esetben, ha az utazás nem kedvtelésből, hanem a teljesítmény

2. táblázat	A 15-74 éves népesség napi időfelhasználása	(ősz átlagos nap/perc)
Tevékenység	1986	1999
Munka és közlekedés	550	507
Fiziológiai szükséglet	672	675
Szabadon végzett	218	258
-olvasás	33	23
-tévézés	101	156
-séta, sport, testedzés	10	11
Forrás: KSH, 2000		

összemérése érdekében történik, nem beszélhetünk aktív turizmusról. Problémát jelent a strand, illetve a folyó vagy állóvizeken történő fürdőzés kérdésének megítélése is, mivel ebben az esetben az élményszerző fizikai aktivitás csekély mértékben érhető tetten, és maga a fürdőzés sokkal inkább más turisztikai tevékenység, például egy alapvetően passzív üdülés része.

A turizmus rendszere és az aktív turizmus

A turizmus rendszerszemléletű megközelítése elsősorban a kereslet és a kínálat viszonyára és annak környezetére koncentrál (Lengyel 1992). A rendszer központi elemének a turisztikai tevékenységet tekinthetjük, mivel a turista által a meglátogatott helyen végzett idő- és térbeli mozgásfolyamatok, cselekvéssor határozza meg a vizsgált terület turizmusának eredményességét. Az aktív turizmus esetében a keresletet a fizikai és pszichikai indítékok motiválják, amelyek arra ösztönzik a turistát, hogy szabadidejét környezetváltozással egybekötött testmozgással töltsse el. Mindehhez kínálatként jelennek meg a természeti és az ember alkotta vonzerők, amelyek keretet biztosítanak a turisztikai tevékenységnek. Ahhoz, hogy a folyamatban a költés is realizálódhasson, elengedhetetlen a tevékenységhez illeszkedő idegenforgalmi infra- és szuprastruktúra megléte. A rendszer eredményes működéséhez a gazdasági, társadalmi, politikai, technikai és ökológiai környezetnek is elő kell segítenie a turisztikai tevékenység folyamatosságát, ugyanakkor a turista cselekvéssorozata is hatást gyakorol a környezet elemeire. Ahhoz, hogy reális képet kapjunk a rendszer működéséről, a legfontosabb elem, a kereslet alaposabb feltárását tartjuk szükségesnek. Az aktív turizmus megjelenésének egyik mozgatórugóját az a társadalmi szintű felismerés jelentette, hogy az egészséges életmód hozzájárulhat a hétköznapi kedvezőbb közérzetéhez, a betegségek meg-

előzéséhez, az élet meghosszabbításához. Magyarországon 1960 és 2000 között az emésztőrendszeri problémákból kifolyólag 2,5-szeresére, a daganatos megbetegedések következményeként kétszeresére, a keringési rendellenességek miatt elhunytak száma 1,6 szorosára növekedett. Ez a tendencia azt a stresszes, egyre inkább anonimitásban élő magyar társadalmat jellemzi, amelynek még igen csekély hányada ismerte fel az aktív szabadidő eltöltésben rejlő egészségmegőrző lehetőségeket.

Figyelemre méltó, hogy mialatt a magyar társadalom munkával és közlekedéssel töltött ideje 1986 és 1999 között csökkent, addig a szabad felhasználású időszakban a televíziózás közel egy órával nőtt, testmozgásra azonban továbbra sem fordít 11 percnél többet (2. táblázat). A magyar társadalomnak, mint az aktív turizmus potenciális piacának egészségi és mentális állapotát az is jól visszatükrözi, hogy a háztartások évi kiadásából milyen arányban fordít a testedzésre. Tekintetbe kell venni azt is, hogy a háztartások évi 22 111 forintot gyógyszerre, 13 364 forintot szeszitalra és 25 335 forintot dohányárura fordítanak, kerékpárjukra 802, sportszerre 910 belföldi üdülésre 2712 forint jut. Egy, a Magyar Turizmus Rt. számára készült felmérés azonban bizakodásra ad okot, mivel a magyar lakosság belföldi üdülése (amikor a háztartás legalább egyik tagja, legalább egy éjszakát távol tölt az otthonától) esetén a megkérdezettek 33 százaléka említette a kirándulást és természetjárást, 25 százalékuk a kerékszédést.

Az aktív turizmus feltételrendszere

Az aktív turizmus fejlesztésének értékelésekor figyelembe kell venni a rendszer általános és helyi feltételeit, amelyek hiánya akadályozhatja a termék eredményes értékesítését. A turizmusra vonatkozó általános feltételek, mint a béke-biztonság, az alapvető higiéniai környezet, vagy a fogadótérség életszínvonalának állapota az aktív turizmushoz sorolt termékek esetében is kívánatosak, a helyi feltételek viszonylatában azonban már eltérés tapasztalható. A fogadókész-

1. táblázat Az aktív turizmus fogalomkörébe tartozó turisztikai termékek		
Vízitúrizmus	Horgásztúrizmus	Lovastúrizmus
Kerékpártúrizmus	Vadásztúrizmus	Sítúrizmus
Golfúrizmus	Természetjárás	Egyéb

ség a lokális, vagy regionális társadalmi-gazdasági-politikai erők aktív turizmus-hoz való viszonyát fejezi ki, azaz megmutatja, milyen mértékben támogatják például egy golfpálya, vagy egy kerékpárút kiépítését és milyen szívesen fogadják a golfozni vágyók seregét. A kérdés vizsgálható a lakosság, a vállalkozói szféra, vagy az önkormányzat szemszögéből is, mivel az érdekek jelentősen eltérőek lehetnek. Az aktív turizmus fogadóképessége tulajdonképpen a kínálattal egyezik meg, magában foglalja tárgyi, szervezeti és személyi feltételek összességét. A tárgyi feltételek esetében az idegenforgalmi infra és szuprastruktúra intézményeit kell számba venni, vagyis az adott vonzerőre, milyen kiszolgáló, vendéglátó, illetve kereskedelmi létesítmények épültek. Ha a kerékpáros turizmust vizsgáljuk, vonzerő alatt maga a táj értendő, infrastruktúra alatt a kerékpárutat, a kiépített pihenőket és fotópontokat, szuprastruktúrán a szálláshely- és vendéglátó-helyeket, illetve a kerékpár-szervezeteket kell érteni. Ezt az analógiát használva vizsgálható a többi aktív termék is, amelynek közös pontja, hogy legtöbb esetben a táj és az abban végezhető sajátos tevékenység jelenti a vonzerőt. A feltételrendszer meg-

teremtésénél érdemes tekintetbe venni a piac igényeit is, mivel ebben az esetben a kihasználtság eredményesebben tervezhető.

Az aktív turizmusban tevékenykedő, a hazai lakosságot piacnak tekintő vállalkozók a Magyar Turizmus Rt számára készített felmérésből láthatják, hogy az aktív turizmus iránt érdeklődők körében potenciális kereslet leginkább a természetjárás, a lovastúra, és az egyéni kerékpártúra esetében várható, így ezen turisztikai tevékenységek feltételrendszerének megteremtését célszerű szorgalmazni (3. táblázat).

Az aktív turizmus és a turizmuspolitika

A turizmuspolitika megmutatja, hogy az állami turizmusirányítás képviselői mennyire elkötelezettek az aktív turizmus feltételeinek megteremtésében és fejlesztésében. Ennek fontos tényezője, hogy hol a helye és milyen a jelentősége az aktív turizmusnak az országos és regionális koncepciókban, stratégiákban, marketingtervekben és mennyire következetes azok megvalósítása. A turizmuspolitikáért felelős döntéshozóknak a sze-

repe és felelőssége, hogy megfelelő infrastrukturális és gazdasági környezetet biztosítsanak a fejlesztésekhez és ösztö-nözzék a stratégiákba illő elképzeléseket, továbbá korlátozzák a fejlődést gátló tendenciákat. Hazánkban az aktív turizmus kiépülését segítő turizmuspolitikai elemek leginkább a Magyar Turizmus Rt. operatív tevékenységében érhetőek tetten, természetesen ehhez elengedhetetlenül szükséges a Gazdasági Minisztérium, illetve az Országos Idegenforgalmi Bizottság támogatása is. Az idegenforgalmi szakma 2001-et az aktív turizmus évének nyilvánította, ez többek között azt is jelentette, hogy a természetjárás, a víziturizmus, a kerékpáros-turizmus és a lovasturizmus fejlesztése kiemelet szerepet kapott. A kitűzött cél 11 ezer kilométer jelzett turistaút, 1400 km kerékpárút, 3500 km víziút kiépítése, 240 minősített lovas létesítmény létrehozása és 12 golfpálya elkészítése volt. Az országban több helyen „Kalandok karnyújtásnyira” szlogenű óriásplakátok hívták fel a figyelmet a belföldi turizmus ezen lehetőségére. A Magyar Turizmus Rt 2001-2004 marketingstratégiájában megfogalmazásra kerül, hogy a teljesítményorientált termékek, az erőnlét javítása, az extrém sportok, az aktív rekreáció és a természet közelsége fontos szerepet játszik az ország turizmuspolitikájában. A Széchenyi Tervben is teret kap az aktív turizmus, az egyéb minőségi turisztikai termékek fejlesztési alprogramon belül kívánják fejleszteni az aktív turizmust, amelynek megvalósítására különböző témákban pályázatot írtak ki. Az Ifjúsági és Sportminisztérium tevékenysége hozzájárul az aktív turizmus fontosságának felismeréséhez, a szükséges infrastruktúra megteremtéséhez. Számos szakmai szervezet is (Magyar Természetbarát Szövetség, Magyar Golf Szövetség, Kerékpárral Közlekedők Országos Szövetsége, Magyar Lovas Szövetség) tevékenyen részt vállal az aktív turizmus feltételeinek javítása érdekében.

Az aktív turizmus területfejlesztési vonatkozásai

Az aktív turizmus tekintettel arra, hogy elsősorban a természeti vonzerők kihasználására épül, kiváló lehetőséget biztosít a területfejlesztési célkitűzések megvalósítására. Mivel a területfejlesztés főként a gazdasági, társadalmi mutatói alapján kedvezőtlen helyzetben lévő térségek felzárkóztatására koncentrál, így ahol nem állnak rendelkezésre az ipari, vagy mezőgazdasági termeléshez szükséges adottságok, ott az aktív turizmus erőforrásainak hatékonyabb kihasználását kell

3. táblázat

A felnőtt lakosság érdeklődése egyes aktív turisztikai tevékenységekről(%)

Tevékenység	Nagyon érdeklő	Nem érdeklő
Nemzeti parkokban való kirándulás	70,5	8,1
Egyéni kerékpártúra	64,5	10,9
Lovastúra lóháton	50,5	16
Gyalogtúra	50,3	15,1
Jachtozás	31,6	43,9
Vízisí	29,2	43,5
Szervezett kerékpártúra	17,9	37,2

Forrás: Magyar Turizmus Rt.

megcélolni. A területfejlesztés során figyelembe kell venni, hogy azok a térségek válhatnak az aktív turizmus célterületeivé, amelyek korábban rekreációs zónaként szolgálták a helyi és környékbeli lakosság szabadidő eltöltését, így rendelkeznek azokkal a tapasztalatokkal, amelyek elősegítik a térség eredményes értékesítését is (English - Bergstrom 1994). Az aktív turizmusnak megvan az a sajátossága, hogy nemcsak pont, vagy zónaszerű fejlesztést, hanem vonalas kiépítést is lehetővé tesz. Ezt elsősorban a kerékpáros, vagy a lovasturizmus, illetve a természetjárás tudja kihasználni. A nehezen megközelíthető, azonban idegenforgalmilag értékes területek kerékpárutak, lovasútvonalak, túraútvonalak kiépítésével bevonhatóvá válnak a turizmusba, amely idővel – szükség szerint - maga után vonja a szuprastruktúra kiépülését is. De egy horgászto, vagy egy vízturázásra alkalmas folyószakasz infrastruktúrális feltételeinek a megteremtésével is fejleszthető a turizmus, amelynek bevételei alapul szolgálhatnak a térség felzárkóztatásához.

A biztonság szerepe az aktív turizmusban

A turizmus biztonsága mára összetett fogalomvá vált. Nemcsak a turista személy-és vagyonbiztonságát értjük alatta, hanem ide tartozik a tájékozódás, az eligazodás, a fogyasztás, vagy az idegen társadalmi konvenciók megértésének a biztonsága is. Az aktív turizmus résztvevői számára különösen nagy jelentősége van a biztonsággnak, mert értékeik (közlekedési eszközök, csomagok) sokkal kevésbé védettek, mint az átlagos turistáé. Az ő esetükben a tájékozódás is nehezebb kérdésnek bizonyul, mert terepen, természeti környezetben mozognak, így elsősorban megfelelő térkép, alapvető tájékozódási pontok, vagy irányító táblák szükségesek az akár végzetessé is váló eltévedés elkerüléséhez. Az eligazodás leginkább az írott és íratlan szabályok ismeretét jelenti: hogyan folytatható egy Nemzeti Parkban, vagy védett övezetben a turisztikai tevékenység, mennyire korlátozott a mozgástér, mire kell odafigyelni. A fogyasztás biztonsága főleg a vendéglátóhelyek esetleges visszaéléseinek elkerülését jelenti. A társadalmi konvenciókra is érdemes figyelmet fordítani, ha egy olyan faluban száll meg az aktív turizmusban résztvevő társaság, ahol nincs éjszakai élet, vagy túlságosan kihívónak tartják a fürdőruhás lányok jelenlétét, akkor nem szabad ezeket a helyi normákat megszegni. A személyi biztonság főleg a balesetek révén veszélyeztetett, 2000-ben az összes sze-

mélyi sérüléssel közlekedési balesetnek 11,2 százalékában kerékpáros, 56,7 százalékában a figyelmetlen gyalogosok voltak az előidézói.

Az aktív turizmus jövőképe

A Magyar Turizmus Rt által készített - korábban már említett - felmérés szerint a magyarországi felnőtt lakosság 73 százaléka érdeklődik a természetjárás, 43 százaléka a kerékpározás, 30 százaléka a vízisportok és 21 százaléka a lovaglás iránt. Ez a jövőt tekintve már önmagában is kedvezőnek mondható, mivel érzékelhető, hogy a természetközeli aktív szabadidő-eltöltés szándéka ott rejtőzik a társadalomban. Igaz, a hazai lakosság többsége pillanatnyilag a legkisebb kiadással járó természetjárásnak hódol, de a folyamatokat értékelve egyre többen kapcsolódnak be más aktív tevékenységekbe is. Ha sikerül a rendelkezésre álló szabadidőre és az utazásra költhető jövedelmi hányadra alapozva évente legalább egyszer egy hosszú hétvégét aktív tevékenységgel tölteni, akkor ez a társadalom egészségi és mentális állapotán is meg fog látszódni. Egyről azonban nem szabad megfeledkezni, hogy a turizmus számos más funkciója mellett elsősorban üzlet, így vagy az államnak kell nagyobb szerepet vállalni az elengedhetetlen infrastruktúra kiépítésében, vagy a jelenleg elitnek tekintett aktív tevékenységek fognak megerősödni, amelyből a társadalom szélesebb rétegei kizárva maradnak.

Irodalom

English, D. - Bergstrom, J. 1994: The conceptual links between recreation site development and regional economic impacts. *Journal of Regional Science*. 4. pp. 599-611.

Gardavsky, V. 1993: On geography of recreation. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*. 2. pp 47-54

Dobozy L – Jakabházy L 1992: Sport-rekreáció. *Magyar Testnevelési Egyesület, Bp.* 212 p.

Harsányi L 1997: Prevenció-rekreáció-rehabilitáció. *Egészségnevelés*. 12. 38. pp. 194-198

Hutiray J. - Várkonyi Zs. 1995: Szabadidő, turizmus, rekreáció. *Kereskedelmi Szemle*. 36.11. pp.25-30

Idegenforgalmi Közlemények 1985: Idegenforgalmi kizsótár. 1985/1.

Jandala Cs. 1997: Az európai utazási szokások alakulása. *Turizmus Bulletin*. 1. 2. pp. 10-15

Kovács A. T. 1998: A rekreáció fogalma, értelmezése I. *Sporttudomány*. 6.2. pp 9-13.

Knop, P 1990: Sport for all and active tourism. *World-Leisure and Recreation*. 32. 3. pp 30-36

Kraftné Somogyi G. 1993: A városkörnyéki rekreációs övezetek kialakulása és környezeti problémái. *Specimina Geographica*. 3. pp. 35-41

KSH 2000:Életmód-időmérleg. Időfelhasználás 1986 és 1999 őszén. KSH, Bp. 201 p.

Lengyel M. 1992: A turizmus általános elmélete. KIT, Bp. 252 p.

Magyar Turizmus Rt által készített lakossági felmérések jelentései, kéziratok

Martonné E. K.1992: A miskolciak városkörnyéki rekreációja. *Földrajzi Közlemények*. 40.3-4. pp. 143-162

Michalkó G. 2002: Idegenforgalmunk egykor és ma. In: Schweitzer F. – Mészáros E. (szerk.): *Föld, víz, levegő (Magyar Tudománytár I.)*, MTA Társadalomkutató Központ – Kossuth, Bp., p. 428-442

Michalkó-Vizi 2001: A turizmus mint globalizációs jelenség Magyarországon. *Iskolakultúra*. 11. pp. 10-19.

Állapot és mozgásvizsgáló teszt bemutatása

Neuromotoros és szenzomotoros szemléletű vizsgálatok az iskolaéretlenség, ill. a tanulási, magatartási és figyelemzavarok okának korai kiderítésére

Neuromotoric and Sensomotoric Survey for the Early Recognition of the Causes of Immaturity in Learning, Behavior and Attention Deficit Disorders

Lakatos Katalin

Budapesti Hidroterápiás Rehabilitációs Gimnasztika (BHRG) Alapítvány, Budapest

Összefoglalás

A neuromotoros és szenzomotoros, nagyrészt a kéreg alatt történő idegrendszeri szabályzás érettsége 5 éves kortól megállapítható az állapot és mozgásvizsgálat felvétele segítségével. A 21 mozgásos részfeladattal 40 készség és rész-képesség érettségének szintje állapítható meg. A 75 % alatti teljesítmény organikus érintettségre, a szenzomotoros folyamatok valamint a figyelem megoszthatóságának érintettségére utal. A szűrővizsgálatot elsajátító pedagógusok differenciálni tudják tanítványaik érettségét IQ-vizsgálat vagy egyéb tudásfelmérő teszt felvétele nélkül. Az állapot és mozgásvizsgálat felvétele az első lépés az iskolai beválás szempontjából veszélyeztetett 5-12 éves gyermekekkel kapcsolatos tennivalók között. Az idegrendszer érését elősegítő HRG és TSMT-terápia intenzív alkalmazása javulást hoz a motoros, a pszichés/kognitív és a szociális területeken egyaránt.

Kulcsszavak: veszélyeztetett/rizikós iskolai beválás, a kéreg alatti struktúrák érsébeli elmaradása, neuromotoros vizsgálatok, preventív-korrektív vagy státuszmegállapító vizsgálati célok, spontán érés helyett újrastrukturáló szenzomotoros fejlesztések, vizsgálható minimáletkor 5 év.

Summary

The maturity of the neuro-motor and senso-motor, mainly subcortical neural regulation can be determined from 5 years of age by status and movement survey. The level of maturity of 40 early abilities and skills can be determined by 21 tasks of movements. The effectiveness below 75 % is due to organic influence and the interferences of senso-motor consequence and attention distribution capability. Educators are possessed with the screening survey can differentiate the maturity of their students without using IQ or

other knowledge tests. To achieve the status and movement survey among 5-12 years old children with risk to fail in school is initiative. The intensive application of the HRG and PSMT-therapies aiming the maturity of nervous system makes improvement in motor, cognitive and social fields as well.

Key-words: high risk for failure in school, delayed maturity of subcortex structures, neuromotor surveys, preventive-corrective or status determining survey-goals, instead of spontaneous development of reconstructive sensomotor trainings, subjects of survey are from 5 years of age.

1. Bevezetés

A testneveléssel és a sporttudományokkal foglalkozó, az e területet kutató szakemberek tudományos érdeklődése az elmúlt évtizedekben a teljesítmény-motoros, egzakt módon mérhető, élettani, biokémiai, biomechanikai elemekkel alaposan kibővült vizsgáló eljárások, valamint az egyes sportágak alapttechnikájának jobb megismerése felé irányult.

Fontos kutatási célok közé tartozott még (többek között) az optimális terhelhetőség megállapításának kérdése, ill. a kiválasztás és a tehetséggondozás újragondolása is.

Mozgásokat azonban más tudományterületek képviselői is megfigyelnek, kutatnak.

Az elektrofiziológusok a neuronok mozgásának és mechanikai kapcsolatainak feltárásával (is) foglalkoznak, a biokémikusok pedig molekuláris szinten elemezve figyelik meg azt, hogy egyes anyagokra vagy külső hatásra miként, pl. milyen mozgással reagálnak a sejtek.

A biomechanika tudományterületén kutatók az adott biológiai rendszer mechanikai és fizikai történéseit, így többek között a mozgásait elemzik.

A terápiát végző pszichológusok klienseik testbeszédéből, tartásából vonnak le

fontos következtetéseket a belső gondolatokról, érzésekről és indulatokról, mások szociometriás vizsgálatok készítéséhez figyelik meg a társas kapcsolatokat a spontán csoportmozgásokban.

A neurológusok és a neurofiziológusok a reflexek (egy meghatározott ingerre adott egyszerű, specifikus motoros válasz) és az elemi mozgásminták (egy, a gravitáció által meghatározott ingerhellyel kiváltható, folyamatos motoros válasz) megfigyelése alapján következtetnek az idegrendszer kéreg alatt szabályozott funkcióinak épségére, minőségére.

A fejlődésneurológusok az ontogenetikus fejlődés első éveinek pszichomotoros fejlődését követik, kiemelt figyelmet szentelve az újszülött korra jellemző reflexek és elemi mozgásminták fokozatos integrálódásának és a humánspecifikus mozgásformák megjelenésének.

A kineziológusok mozgáskontroll alatt a mozgások irányításának, ellenőrzésének és szabályozásának folyamatait értik. Ők azok, akik összekapcsolták a kísérleti pszichológiát a testneveléssel, s ezen belül a mozgások idegrendszeri, fizikai és viselkedésszerű aspektusaival foglalkoznak. Kutatásaik során bebizonyosodott, hogy a mozgástervezés és a gondolkodás analóg idegrendszeri működéseken nyugszik, hiszen mindkettőben azonos elem a problémamegoldás, amihez szükséges a beérkező információk gyors és pontos feldolgozása. E funkcióknál egyformán alapfeltétel továbbá a figyelem és az emlékezettel kapcsolatos folyamatok helyes működése is.

A neuromotoros és szenzomotoros szemléletű megfigyeléseket és vizsgálatokat azok a szakemberek végzik, akik a megkésett beszéd/mozgás- és/vagy kognitív fejlődés hátterében megbúvó idegrendszeri éretlenség összetevőit és szintjét tudják meghatározni.

Piaget kognitív fejlődés-elmélete szerint ha az első két életévre, - az ún. szenzomotoros korszakra, - jellemző a megfelelően ingergazdag környezetben a sok saját (szülő által támogatott) aktivitás, akkor az itt megszerzett alapokra harmonikusan rá tud épülni a konkrét műveletek, majd az absztrakt gondolkodás is.

Eszerint azoknak a gyermekeknek van igazán jó esélyük a sikeres iskolai bevalásra, - ami a magasabb idegrendszeri/kérgi szinten szervezett és hatékonyan integrált funkciókat feltételezi, - akiknél a csecsemőkori reflexek és elemi mozgásminták időben integrálódtak, idegrendszerük érési folyamataihoz elegendő mennyiségű és megfelelő minőségű vizuális, akusztikus, taktilis és vestibuláris ingert kaptak, valamint sokféle mozgásos helyzetben tanultak meg jól reagálni, koordináltan és praktikus mozogni.

A szenzoros integráció zavarai akkor is előfordulhatnak, ha egy gyermek ép idegrendszerrel született, de az oly fontos korai években kevesebb környezeti inger éri, ill. szegényes mozgási lehetőségei voltak. A genetikusan programozott érés ugyanis csak megfelelő környezeti feltételek között valósul meg, az ingersegeny/korlátozó környezetben az idegrendszeri struktúrák érése lelassul, részben elmaradhat, az egyes területek közötti kapcsolatok nem alakulnak ki, ill. a már kialakultak működése bizonytalan/esetleges lesz, sőt előfordulhat az is, hogy hibás funkcionális mechanizmusok jönnek létre.

Minden viselkedéses megnyilvánulás, így a jól koordinált mozgások kivitelezése, a figyelem, az önfegyelem továbbá a kognitív és intellektuális funkciók is az idegrendszer különböző struktúráiban lezajló folyamatokat reprezentálja. Bár mely eltérő működésnek oka lehet tehát a kéreg alatti struktúrák szabályozási éretlensége és a szenzoros integrációs működés hiányossága.

A fenti gondolatok elfogadása annak belátását is jelenti, hogy a humán mozgásokkal foglalkozó tudományterületek száma megnőtt, így ma már számos aspektusból és célból vizsgálnak mozgásokat a kutatók.

A másik fontos információ pedig az, hogy egyes neurológiai és szenzomotoros háttértudás birtokában speciális tervezett motoros vizsgálatok diagnosztikus jelzésüknél fogva fontos szerepet tölthetnek be olyan esetekben, amikor eltérő fejlődést (pl. iskolaéretlenséget, tanulási, magatartási, beilleszkedési stb. zavarokat) regisztrálunk.

2. Iskolaérettség-iskolaéretlenség; a hagyományos vizsgálat

Az általános iskolai tanulmányok megkezdése a gyermekek 15-30 %-nál nem zavartalan.

Az új környezet, a többnyire magas osztálylétszám, a 45 perces irányított tanórák folyamatos figyelmet, gyors beil-

leszkedési készséget, érett önkontrollt és feladat-tudatot, a széleskörű befogadó és kifejező nyelvi készség mellett a gondolkodási folyamatok megfelelő szintjét, valamint a jól koordinált nagy- és finommozgások meglétét kívánják meg.

A fenti készségek és képességek részleges vagy nagyfokú hiányossága esetén (a tüneteknek megfelelően) beszélhetünk tanulási zavarokról (itt az olvasás, az írás és a számolás nehézségeiről van szó), figyelemzavarról (ez a koncentráció rövidségét és ennek következtében az emlékezeti folyamatok gyenge működését jelenti), beilleszkedési nehézségekről, kialakulatlan feladattudatról, ill. hiperaktivitásról. Az iskolai beilleszkedés zavarai nem csak az „akadémiai készségeket” megalapozó tanórákon tűnnek fel (matematika, olvasás, írás...) hanem a testnevelési órákon is eltérő e gyermekek (szakirodalmi adatok szerint 15-30 %-tól van szó) motoros, kognitív/pszichés és szociális képességei.

Az iskolai bevalást hátráltató készségek és részképességek már 6 éves kor előtt is felismerhetőek, s a szakemberek vizsgálataival kiszűrhetőek.

Veszélyeztetettnek számít minden olyan, az ötödik életévét betöltött nagycsoportos, ill. logopédiai óvodába járó gyermek, akinél az alábbi tünetek közül több is felismerhető:

- gyenge/hibás mozgáskoordináció, éretlen egyensúlyérzék,
- az óvodai kezdeményező foglalkozásokon csak részben, ill. rövid ideig és tetszőleges részvétel, feladat-helyzetekből való gyors kiszállás,
- rövid, könnyen elterelhető figyelem, alacsony szintű feladat-tudat,
- ügyetlen rajzolás, vagy a rajzolás hátrítása és/vagy a többi finommozgás is éretlen,
- csekély önfegyelem, hiperaktivitás,
- feltételezhető (vagy már vizsgálattal kimutatott) részképesség-gyengéség,
- a befogadó és/vagy a kifejező nyelvi készsége elmarad az életkori átlagtól.

Rizikósnak tartjuk továbbá az iskolai bevalást a hatodik életévüket betöltött, de iskolaéretlennek nyilvánított, ill. évszentes gyermekeknél is, ha a fenti tünetek továbbra is fennállnak, számuk és erősségük pedig nem csökkent számottevően a nagycsoportban eltöltött második év alatt sem.

Magyarországon már az 1960-as években általánosan elfogadottá vált az a tény, hogy a gyermekek szomatikus, mentális és pszichés fejlődése nem egyenletes, ezért nem kötelezhető mechanikusan a törvény által előírt iskolaérettségre minden 6 évét betöltött gyermek.

Az 1972-73-ban összeállított iskolaérettségi vizsgálat egyes részfeladatai a

Goodenough, a Bender-A, a Büchler-Hetzer, a Wechsler, a Schank-Danzinger és a Binet-tesztekből lettek összeválogatva, úgy, hogy a vizsgálat nem lett standardizálva, ezért IQ sem számolható a kapott eredményből.

Az iskolaérettségi vizsgálat alapvetően a magasabb szinten szervezett idegrendszer által biztosított teljesítőképességű tudás feltérképezését tűzi ki célként. Vizsgálja a gyermek jártasságát, ismereteit, tudását az 5-ös számfogalom, a relációk, a formapercepció, a szerialitási készség, a mintamásolás, a testkép, a térbeli tájékozódás, a lateralitás, a jobb-bal diszkrimináció, a grafomotoros tevékenység, a finommotorika, a színismeret, az általános tájékozottság, valamint a kauzális és az analógiás gondolkodás terén.

Emellett fontos megfigyelési szempont az is, hogy milyen a gyermek problémamegoldása élethelyzetekben, mennyire képes egyes szituatív összefüggések felismerésére, ill. milyen érett a verbális kifejezőképessége, a szókinccse és a mondatalkotási képessége.

Az alacsonyabb idegrendszeri funkcionális szintek jó szabályozását mutató keresztcsatornákból mindössze kettő, a vizuális-motoros és az akusztikus-motoros keresztcsatorna került be az iskolaérettségi vizsgálatba.

Az egycsatornás figyelem mellett megfigyelhető a rövid (verbális, vizuális, szeriális, akusztikus) és a hosszú idejű (verbális) emlékezet, valamint az önfegyelem, a monotonia-tűrés és a feladat-tudat érettsége is.

A fenti felsorolásból kitűnik, az iskolaérettségi vizsgálat viszonylag széleskörű információ-halmazt képes feltérképezni, ennek ellenére több szakmai probléma is felmerül az alkalmazásával kapcsolatban.

1. Nem derül ki az esetleges hibás működés oki háttere, mivel szinte csak a kéreg által szabályozott, akaratlagosan tervezett, intellektuális funkciókat vizsgálja, a kéreg alatti szenzoros integrációs folyamatokról nem ad információt.

2. Hibás vagy hiányos feladatmegoldás esetén az újra nagycsoportot járó iskolaéretlennek talált gyerekek felkészítéséhez nem ad útmutatót, ezért az iskolára felkészítő foglalkozások során gyakori a „rátanulatás”, ami a vizsgálatban hibás tevékenység korigált analóg gyakoroltatását jelenti.

3. Hátrányos szociokulturális környezetből érkező, rendszeresen óvodába nem járó gyermekeknél nagyfokú elmaradás mutatható ki vele, hiszen az iskolaérettségi vizsgálat eredeti résztesztjei IQ-mérésére is alkalmasak, s kultúra-függők.

4. 6 éves kor a felvétel ideje, így preventive nem lehet alkalmazni.

5. A felvétel ideje elég hosszú, kb. 2x1 óra, hiszen a vizsgálatnak van csoportos és egyéni része is.

6. Nagy fokban épít a kifejező nyelvi készségre és a finommotoros tevékenységekre, ami kicsit ügyetlenebb, rosszul beszélő gyermekeknél teljesítményszorongást (és gyengébb eredményt) válthat ki.

7. Nagymozgásokat egyáltalán nem vizsgál.

8. Csak nevelési tanácsadóknál és Tanulási Képességeket Vizsgáló Bizottságokban dolgozó szakemberek alkalmazták, ami igen szűk vizsgálói körnek számít.

Az iskolaérettségi vizsgálat fentebb felsorolt hiányosságai miatt érdemes tanulmányozni ill. alkalmazni olyan szűrővizsgálati eljárást, mely a kéreg alatti szabályozás éretlenségét egyértelműen kimutatja, státusz- és folyamatdiagnosztikára egyaránt alkalmas, a gyenge teljesítményre összehangolt felzárkóztatást és fejlesztést tud felajánlani, kultúrafüggetlen, viszonylag rövid idő alatt felvehető, s az egyes mozgásfeladatok értelmezése nagyrészt a gyermek befogadó nyelvi készségére, a megfigyelő és az utánzó képességére épül, valamint a lemaradás pótlására célirányos szenzomotoros fejlesztő programokat (HRG és TSMT-I-II módszerek) is képes felmutatni.

A következőkben bemutatásra kerülő neuromotoros és szenzomotoros szemléletű állapot és mozgásvizsgáló teszt megfelel ezeknek a kritériumoknak.

3. Az állapot és mozgásvizsgáló teszt részletes bemutatása

Az első, igazán jól dokumentált, tudományos igényű megalkotott szenzomotoros szemléletű vizsgálatok F. Galton, a humángenetika megalkotója (1822-1911) nevéhez fűződnek. Ő diszkriminációs vizsgálatokkal mérte azoknak az idegrendszeri válaszoknak az ingerküszöbét és reakcióidejét, melyek külső (fény, hang)inger hatására keletkeztek. J. Cattel fejlesztette tovább a vizsgálatokat, majd később mentális vizsgálatokat nevezte el.

A szenzomotoros szemléletű, neuromotoros vizsgálati elemeket is tartalmazó állapot és mozgásvizsgáló teszt (a továbbiakban mozgásvizsgáló) gyűjtőnéven ismert, 21 mozgásos részvizsgálatot tartalmazó teszt összeállítása 1995-ben kezdődött el.

A mozgásvizsgálóval szemléletében részben rokonságot mutat Gesell finommotoros magatartásra vonatkozó megfigyelés-rendszere, M. Hochleiter motosz-

kópiás vizsgálata, a Schilling-féle KTK (Körpetkoordinationstest für Kinder), Oseretzky tesztje, a DeGangi-Berk féle 3-5 éves korban végezhető szenzomotoros vizsgálat és a J. A. Ayres-féle Dél-Californiai Szenzoros Integrációs Teszt (SCSIT).

A fenti tesztek tanulmányozása mellett Porkolábné Dr. Balogh Katalin óvodások részére kidolgozott, a testsémára, a térbeli tájékozódásra és a térbeli mozgás fejlettségére vonatkozó felmérő táblázatainak adatait is figyelembe vettem a mozgásvizsgáló hasonló résztesztjei értékelésének összeállításánál.

A feladatokat már egy 5 éves, érett idegrendszerrel, átlagos mozgáskészséggel rendelkező gyermek is minimum 75 %-os átlageredménnyel tudja megoldani.

1996 óta több, mint 1200 5-12 éves, megkésett fejlődésmentet mutató iskolaéretlen, rész-képesség-kieséssel, hiperaktivitással, figyelemzavarral küzdő gyerek szenzomotoros szintjének felmérése, valamint kéreg alatti szabályozása érettségi szintjének megállapítása céljából vettük fel a tesztet. Eredményes és nagyon tanulságos volt emellett az enyhe és közép súlyos értelmi fogyatékos gyermekek, pl. a Williams-szindrómás ill. autista gyermekek vizsgálata is, ugyanis eredményeik nagyfokú szenzoros integrációs elmaradást tükröztek. Mivel a vizsgálatok után a szenzomotoros fejlesztés is elkezdődött, a javuló kontroll-eredmények számunkra azt jelentik, hogy még a középsúlyos értelmi fogyatékos ill. az autista gyermekek szenzoros integrációját is lehet javítani, ami zavaró tünetek csökkenését vonja maga után.

Kontroll-megfigyelésként közel 200 olyan vizsgálat is történt, ahol a panasz nélkül, ill. a minimális tünetekkel érkező gyermekek teljesítménye 75-100 % között volt.

A kapott eredményeket gyógyterápiával, fejlesztő pedagógusokkal, pszichológussal és gyermekneurozisosztályon dolgozó orvossal közösen összehasonlító elemzéseknek vetettük alá a vizsgált gyerek többi (rész-képesség, kognitív, IQ, stb...) vizsgálatán kapott eredményével.

A mozgásvizsgáló egyes részterületein kapott eredmények korreláltak a többi vizsgálat megfelelő területein elért szintekkel.

Általánosságban elmondható, hogy aki gyengébben (75 % alatt) teljesített a szenzomotoros vizsgálat során, annak hasonló (szintén gyengébb) az eredménye a többi (rész-képesség, kognitív, IQ, stb...) tesztben, valamint az iskolában is.

Azoknál a gyerekeknél, akiknek a szenzomotoros teljesítménye 75-100 % között mozgott, arányosan kevesebb

rész-képesség, kognitív és IQ-probléma mutatkozott.

A vizsgálatok részletes leírása könyv formájában 2000-ben jelent meg. 2001-től 30 órás, akkreditált továbbképzésen sajtóítható el a tesztfelvétel és a kiértékelés.

A mozgásvizsgáló az idegrendszer kéreg alatti integrációs működését vizsgálja, melyekre a kérgi (a tudatos és akaratlagos) működések épülnek.

Ez a vizsgálati lehetőség azért fontos, mert ha a kéreg alatti funkciókban hiba, hiányosság, éretlenség mutatkozik, akkor a magasabb szintű, kérgi funkciók is érintettek lehetnek, ennek egyik (enyhébb) tünete az iskolaéretlenség, ill. a figyelem, a magatartás és a tanulás zavarai. (Lásd Vigotszkij, Piaget, DeGangi és Ayres munkáit).

3. 1. A mozgásvizsgáló öt területének bemutatása

3. 1. 1. Az első nagy vizsgálati terület az idegrendszer érettségének vizsgálata, ide 8 részvizsgálat tartozik.

Az egyedfejlődés során az úgynevezett primitív reflexprofil tagjai a szimmetrikus tónusos nyaki reakció (STNR), az aszimmetrikus tónusos nyaki reakció (ATNR) és a tónusos labirintus reakció (TLR) már a 28-32-36. gestációs héttől kiváltható, majd a központi idegrendszer struktúráinak érésével 3-6 hónapos kor között megindul integrálódásuk. Az integrálódás azt jelenti, hogy a csecsemőt ingerhelyzetbe hozva a reflexek kiválthatósága egyre inkább csökken, majd teljesen el is tűnik.

Ez az akaratlagos, azaz a kéreg által vezérelt cselekvések fokozatos előretörésével van összefüggésben, hiszen nem tudnánk a változó helyzeteknek, környezeti ingereknek és a belső késztetéseinknek megfelelő mozgásokat kialakítani és véghez vinni, ha a primitív reflexeink az őket kiváltó testhelyzetekben „beugranának”.

Azok a jellegzetes tartások, mozdulatok, melyek a reflexek jellemzői, ugyanis megnehezítik, s gyakran lehetetlenné teszik az akaratlagos mozgások optimális térbeli, időbeli és dinamikai végrehajtását.

A Schilder-féle karnyújtási teszt szintén a gyerek primitív együttmozgásainak kiválthatóságát és minőségét vizsgálja, úgy, hogy ezzel egyidejűleg a statikus-dinamikus tónus-, tartás-, és mozgásszabályozás érettsége is megfigyelhető.

A dominancia-vizsgáló azért fontos, mert a fül, szem, kéz és a láb egy oldalon való preferálása feltételezi a két agyfélteke összehangolt működését, s azon belül az egyik félteke szabályozó és integrációs fölényét mutatja, ami az iskolaérettség egyik feltétele.

A vizsgálat neve	A vizsgált részképességek, készségek	1. táblázat
I. AZ IDEG-RENDSZER ÉRETTSÉGE	Neuromotoros: kóros reakció fellépése STNR, ATNR, TLR, postura-beállítás: Schilder, kokontrakciós készség, állasegyensúly csukott szemmel, izomtónus-szabályozás: STNR, ATNR, TLR, Schilder, kokontrakciós készség, egyensúly-beállítás: Schilder, kokontrakciós készség, állasegyensúly, Agytörzsi integrációs kapcsolat: pr. nystagmus,	
1. STNR	Analitikus mozgáskivitelezés, motoros mintamásolási készség, rövid idejű emlékezet, /vizuo-motoros keresztcsatorna-szint/	
2. ATNR	Analitikus mozgáskivitelezés, motoros mintamásolási készség, rövid idejű emlékezet, (vizuo-motoros keresztcsatorna-szint)	
3. TLR: a) b) c)	Analitikus mozgáskivitelezés, motoros mintamásolási készség, rövid idejű emlékezet, (vizuo-motoros keresztcsatorna-szint/ a: proprioceptív alapmodalitás)	
4. Schilder-féle karnyújtási teszt	Analitikus mozgáskivitelezés, egyidejű kétirányú figyelem,	
5. Dominancia	Egyoldali, keresztetett, kevert,	
6. Kokontrakciós készség: a) húzás b) tolás	Verbális előkészítésre megfelelő motoros szabályzás (keresztcsatorna-szint)	
7. Állasegyensúly: a) b) nyitott szemmel c) d) csukott szemmel	Vizuális segítséggel postura-rögzítés, ill. kinesztetikus érzékeléssel postura-rögzítés, motoros mintamásolás, monotónia-tűrés, önfegyelem, statikus egyensúlyérzék, (vesztibuláris-vizuális-motoros és vesztibuláris-proprioceptív-motoros keresztcsatorna-szintek)	
8. Posztrotációs nystagmus	Kiváltási idő, a p.n. minősége és fennmaradási ideje, a vegetatív társ tünetek megjelenése	

A keresztetett dominancia aránya a tanulási (dyslexia, dysgráfia, dyskalkulia), magatartási (hiperaktivitás) és a figyelemi (elterelhető, rövid idejű figyelem, koncentrációs nehézségek) zavaroknál 45-55 %-os. A keresztetett dominancia problémamentes iskolásoknál (1-3 osztályban) mindössze 7 %. (Saját kutatási eredmények alapján.)

A kokontrakciós készség a postura kialakításával egyidejűleg a testre kívülről ható erőkkel szembeni, kéreg alatti izomtónus-szabályozó, testhelyzet-beállító és rögzítő feladat ellátását jelenti. Vizsgálata azért fontos, mert általa a ka-

rok és törzs összehangolt tónusszabályozásának minőségét figyelhetjük meg.

Az állasegyensúlyt nyitott és csukott szemmel is megfigyeljük. Nyitott szemmel a gyerek a folyamatos vizuális inger ill. a proprioceptív és kinesztetikus szabályozása segítségével tudja kialakított egyensúlyi helyzetét rögzíteni.

Csukott szemmel történő egy lábbon állás esetén a vizuális ingerforrás, mint segítség kiesik. Vannak gyerekek azonban, akiknek a csukott szemmel történő állasegyensúly-eredményeik jobbak.

Ekkor a szenzoros integrációs folyamatok kéreg alatti szabályzásának defi-

citjére, jelen esetben a vizuális inger értelmezés megfelelő be- és átkapcsolásának hiányára kell gondolnunk.

Az 1. táblázatban látható az idegrendszer érettsége fő területéhez tartozó egyes részvizsgálatok, ill. az általuk eltérképezhető készségek és részképességek összefoglalása.

3. 1. 2. A második nagy vizsgálati terület gyűjtőneve: **mozgásvizsgálatok.**

Bár az összes 21 részvizsgálat mozgások megfigyeléséből áll, ezekenél a feladatoknál a gyerekek térbeli tájékozódó képességét, test-sémáját, a kéz- és a lábmozgások összehangolását, a dinami-

A vizsgálat neve	A vizsgált részképességek, készségek	2. táblázat
II. MOZGÁS-VIZSGÁLAT	Postura-beállítás, térbeli tájékozódás, kéz- és lábmozgások koordinációja, dinamikus egyensúlyérzék, szem-kézkoordináció, kézügyesség, a figyelem egyszerűsége vagy összetettsége, motoros mintamásolási készség	
1. 10 ugrás helyben, zárt lábban	Motoros mintamásolási készség, feladat-tudat, monotónia-tűrés, impulzivitás, ritmusérzék, a 10-es számfogalom ismerete, motoros automatizmus, egyidejűleg 3 feladat megszervezése és egyidejű háromcsatornás figyelem, rövid idejű emlékezet, (vizuo-motoros keresztcsatorna-szint)	
2. 10 ugrás előre-hátra, zárt lábbal	Motoros mintamásolási készség, feladat-tudat, impulzivitás, monotónia-tűrés, ritmusérzék, motoros automatizmus, a 10-es számfogalom ismerete, egyidejűleg 3 feladat megszervezése és egyidejű háromcsatornás figyelem, rövid idejű emlékezet, (vizuo-motoros keresztcsatorna-szint)	
3. 10 terpesz-zár ugrás, taps	Motoros mintamásolási készség, feladat-tudat, monotónia-tűrés, impulzivitás, ritmusérzék, motoros automatizmus, a 10-es számfogalom ismerete, egyidejűleg 3 feladat megszervezése és egyidejű háromcsatornás figyelem, a kéz-lábmozgás ritmikus koordinációja, rövid idejű emlékezet, (vizuo-motoros keresztcsatorna-szint)	
4. 10-szer négyütemű feladat	Motoros mintamásolási készség, feladat-tudat, impulzivitás, ritmusérzék, a 10-es számfogalom ismerete, egyidejűleg 2 feladat megszervezése, szerialitás, rövid idejű emlékezet	
5. labdaelkapás 3-szor	Verbális előkészítésre megfelelő postura felvétele, védekező reakció fellépése, interakció: letapadás/ impulzivitás/ agresszió, szem-kézkoordináció, szem-labdmozgás koordináció, a két kéz koordinált, szimmetrikus és praktikus mozgása, megfelelő erőadagolás az eldobáskor, (vizuo-motoros keresztcsatorna-szint)	
6. Labdapattogatás 10-szer a) b) c)	A 10-es számfogalom ismerete, ritmusérzék, motoros automatizmus, szem-kézkoordináció, megfelelő erőadagolás, dominancia-megfigyelés, reakcióidő és koordináció-módosítási készség, motoros mintamásolási készség, vizuo-motoros keresztcsatorna-szint)	

kus egyensúlyérzést, a ritmusérzékét és a szerialitási képességét figyelhetjük meg és értékelhetjük 2. 1 vagy 0 ponttal a megadott szempontok alapján.

A mozgásos feladatok a fenti készségek és képességek mellett alkalmasak a feladat-tudat, az impulzivitás-gátlási képesség, a szerialitási készség, a mechanikus számolási készség 10-es számkörben, a rejtett agresszivitás és a egyidejű többcsatornás figyelem tanulmányozására is.

A mozgásfeladatok pontos végrehajtása utánzásra és megértésre valamint az emlékezetre épül. Ezek azok a készségek és képességek, melyeket az iskolaérett-ségi vizsgálatoknál már biztos alapként kell "hozni" a feladatok értelmezéséhez és jó megoldásához.

A 2. táblázatban látható a mozgásvizsgálat fő területéhez tartozó egyes részvizsgálatok, ill. az általuk eltérképezhető készségek és részképességek összefoglalása.

3. 1. 3. A harmadik nagy vizsgálati terület a gyerek **testvázlatát, térbeli tájékozódását** és a **lateralitás** kialakultságának szintjét méri.

E fogalmakat gyakran a tanulási zavarokkal (főleg dislexiával és diszgráfiával) küzdő gyerekek hiányosságait említve szokták a szakemberek használni.

Az emberábrázolás szintjének értékelése azért fontos, mert az RQ sokkal biztosabban jelzi az IQ-t, s közvetve az iskolai beválást, mint több egyéb IQ-teszt.

A megfigyelő-képesség, a testvázlat, az arányok és részletek pontossága, a gyerekeknek önmagáról meglevő képe,

ennek finommotoros megjelenítése, a kirtartó, pontos és figyelmet igénylő tevékenység minősége valóban részben előrevetítheti a sikeres iskolai eredményeket és teljesítményt.

A 3. táblázatban látható a testvázlat, térbeli tájékozódás, lateralitás fő területéhez tartozó egyes részvizsgálatok, ill. az általuk feltérképezhető készségek és részképességek összefoglalása.

3. 1. 4. A negyedik vizsgálati egység a **taktilis érzékeléssel** foglalkozik.

Vizsgáljuk a kézfej bőrére rajzolt vonalak reprodukálási képességét, ill. az egy időben az arcot és a kezet ért két azonos erősségű inger lokalizációjának képességét, valamint a taktilis formaazonosítást, a taktilis-mentális keresztcsatornát és a tér-sík átfordítási képességet.

E területek érzékelési finomsága ill. érzéketlensége azért is fontos számunkra, mert a bőr az az érzékszervünk, mely a nyolcadik gesztációs héttől kezdve folyamatosan közvetíti a külvilágból származó taktilis (hő, nyomás, fájdalom) ingereket az idegrendszerbe.

A gyenge észlelés és reakció azt is feltételezheti, hogy a vizsgált gyerek idegrendszerének archaikusabb, legkorábban kifejezett struktúrái gyengébb hálózatrendszerrel rendelkeznek, ami szintén egyik oka lehet az életkori átlagtól eltérő tüneteknek.

A 4. táblázatban látható a taktilis terület fő területéhez tartozó egyes részvizsgálatok, ill. az általuk eltérképezhető készségek és részképességek összefoglalása.

3. 1. 5. Az ötödik vizsgálat a **ritmusérzéssel**, a ritmusok visszakopogásának

képességével, az egyidejű többirányú figyelem érettségével, a lateralitással, a mintamásolással, a rövid idejű emlékezettel foglalkozik.

A ritmusok beállításának már csecsemőkorban nagy jelentősége van, (táplálkozás-anyagcsere, alvás-ébredés...), de később az a járás, a futás, az önálló étkezés, öltözködés ritmusa valamint az óvodai közösség egyes tevékenységei ritmusának átvétele olyan fontos alapképesség, mely az iskolai megfelelésnél is nélkülözhetetlen.

Az 5. táblázatban látható a ritmusérzék fő területnél vizsgálható feltérképezhető készségek és részképességek összefoglalása. A most bemutatott mozgásvizsgálat felvételével tehát olyan alapképességeket, ill. részképességeket térképezünk fel, melyek egy része a kéreg alatti szabályozás szintjét, érettségét mutatja (adekvát testhelyzet-beállítások, kóros együttmozgások kiválthatósága, motoros reakciók egyensúlyváltozásnál...). Más részvizsgálatokkal pedig az alap-modalitások ill. az erre épülő keresztcsatorna-szint funkciói ismerhetők meg.

A magasabb idegrendszeri (kérgi) működés érettségét a ritmusérzék vizsgálatával és azokkal a bonyolultabb aktív mozgást utánzó feladatokkal vizsgáljuk, melyek végrehajtásánál egyidejűleg legalább három különböző dologra kell figyelni.

A vizsgálat alatti magatartást nem pontozzuk külön, de a szakvéleményünkben jelezzük, ha az együttműködő, háritó-opponáló vagy bizarr.

A vizsgálat neve	A vizsgált részképességek, készségek	3. táblázat
III. TESTVÁZLAT, TÉRBELI TÁJÉKOZÓDÁS, LATERALITÁS	Testkép, térbeli tájékozódás, lateralitás, figyelem	
1. célzó mozgás csukott szemmel (testvázlat)	test-középvonal kereszteszés, célzó mozgás, jobb-bal diszkrimináció, egyidejű háromcsatornás figyelem, testkép,	
2. Tedd a tollat..." (téri orientáció)	Reakcióidő, jobb-bal diszkrimináció, verbális utasításra motoros válasz, térbeli tájékozódás, kétcsatornás figyelem, rövid idejű emlékezet,	
3. Vedd a tollat..." (lateralizáció)	Reakcióidő, jobb-bal diszkrimináció, testközépvonal-kereszteszés, egyszerű figyelem,	
2. "Ez vagyok én" (emberrajz)	Grafomotoros tevékenység, (Goodenough-féle RQ-számítási szempontok arányok, tagolási képesség, a részletek kidolgozottsága, kreativitás, ivitelezés,) egyszerű figyelem	

A vizsgálat neve	A vizsgált részképességek, készségek	4. táblázat
IV. TAKTILIS TERÜLET	A bőr diszkriminációs képessége	
1. grafesztézia	Taktilisan érzékelt vonalak és formák reprodukálása, egyszerű figyelem, rövid idejű taktilis emlékezet	
2. kettős taktilis inger percepciója	Taktilis helyazonosítás, taktilis diszkriminációs képesség, (Taktilis alapmodalitás) rövid idejű taktilis emlékezet,	
3. "Mi van a kezében"? a) b)	Taktilis-motoros-mentális keresztcsatorna (tapintott tárgy megnevezése), ill. vizuális-mentális-motoros keresztcsatorna, sík-térkonstancia (tárgy-képegyeztetés), egyszerű figyelem	

A vizsgálat neve	A vizsgált részképességek, készségek	5. táblázat
V. RITMUSVIZSGÁLAT		
1. 5 részvizsgálat	Beszédmozgás és kézműmozgás (taps) összehangolása, motoros mintamásolási készség, egyidejű háromcsatornás figyelem, szerialitás, hosszú idejű emlékezet, (vizuo-motoros keresztcsatorna-szint)	

A mozgásvizsgálat résztesztjeiről általánosságban elmondható, hogy ép, érett idegrendszerrel bíró 5 év feletti gyermekek a min. 75 %-os eredményt képesek különösebb erőfeszítés nélkül elérni. A pontozás életkor szerint két kategóriát különböztet meg: enyhébben kell ugyanis pontozni az 5-6 év közötti, mint a 6 évnél idősebb gyerekeket.

3. 2. A mozgásvizsgálat sajátosságai

1. A teljesítményproblémák és a viselkedészavarok oka lehet organikus és/vagy pszichés, ill. pedagógiai. Ez a teszt az organikus problémák kiszűrésére alkalmas. Amennyiben az eltérő viselkedést mutató, éretlennek tartott gyerek 75 %-nál jobb eredményt ér el az öt nagy részterületen, problémáinak okait a pszichológusnak kell megtalálni, vagy a gyereket körülvevő személyek pedagógiai módszereit kell újra átgondolni és összehangolni.

2-3. Nominatív, (2, 1 és 0 ponttal lehet az vizsgálatok során az adott mozgást, teljesítményt a megadott szempontok alapján értékelni). Ez az objektív pontozásban és a végső értékelésben (az egyes területeken nyújtott teljesítmények százalékos megadása) segít.

4. A feladatok egyszerűek, a bemutatás és az instrukció alapján értékelhetők és könnyen végrehajthatóak. A készség és képesség-felmérés neuromotoros és szenzomotoros szinten történik, (nincs szükség a gyermek verbális együttműködésére vagy külön a logikus gondolkodás mérésével kapcsolatos műveletek elvégzésére, ami a "problémás" és már többször vizsgált gyerekek egy részénél kiváltja a tiltakozást, ill. a teljesítmény-szorongást).

5. Az eredmények százalékos összegzése segít eldönteni a fejlesztés formáját (egyéni vagy csoportos, otthoni, tornatermi és/vagy uszodai) ill. a fejlesztés hangsúlyait. A vizsgált feladatokkal kapcsolatban gyengébb teljesítmény a fejlesztő program kiindulási alapjául szolgál.

6. A már 5 éves korban kiderülő gyengébb teljesítmény esetén 2 év van a felzárkóztatásra, hiánypótlásra, fejlesztésre. A feladatok értékelése 5-6 éves kor között egyébként enyhébb.

7. Az első vizsgálat státuszdiagnózisként, a kb. fél évenként felvehető kontrollvizsgálatok folyamatdiagnózisként szolgálnak.

8. Kulturális héttértől függetlenül vizsgálható az idegrendszer egyes, kéreg alatti működéseinek érettsége és a mozgások koordináltsága... (stb). Megkülönböztetünk primer éretlenséget (a korai idegrendszeri sérülések következményei)

és szekunder éretlenséget (az okok nagyrészt az ingerszegény környezetben keresendők). Az a tapasztalat, hogy a mozgásvizsgálat felvehető enyhe, sőt olykor középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekekkel is, ami az IQ-értéktől való viszonylagos függetlenséget jelenti.

9. A teszt előjelzésre is használható. Itt és az iskolaérettségi vizsgálatban ugyanis 15 közös készség, rész-képesség mérésére alkalmas feladat található, melyeknek a mozgásterületen történő külön értékelése "képes kiváltani" az iskolaérettségi vizsgálatot.

10. Egy alkalommal, kb. 35-45 perc alatt felvehető, a változatos feladatok nem fárasztják ki a gyerekeket.

11. Bármely óvónő, tanító, tanár, gyógypedagógus (esetleg pszichológus) elvégezheti a tesztfelvételtől és az értékelésről szóló továbbképzést, s vizsgálhatja a gondjaira bízott gyerekeket. Az eltérő viselkedés organikus oka 40-45 perc alatt kideríthető, nem kell Tanulási Képességet Vizsgáló Bizottsághoz, ill. más vizsgáló intézménybe küldeni a gyereket.

3. 3. A mozgásvizsgálat értékelési módja

A vizsgálatokat meghatározott szempontok alapján 2, 1 és 0 ponttal értékeljük.

A vizsgálat végén az 5 nagy terület egyes résztesztjeiben szerzett pontokat összeadjuk és összehasonlítjuk a szereshető maximális pontszámmal.

Nem számolunk globális pontszámot, hiszen az öt nagy terület érettségének feltérképezése a célunk.

Az egyes részvizsgálatokat nem súlyoztuk nehézség vagy fontosság szerint, mert számunkra minden item egyenrangú része a vizsgált gyermekről alkotandó globális benyomásnak.

Ha az egyes részterületek vizsgálati során szerzett pontszám 100-75 % között van, akkor tapasztalataink szerint a gyerekek azon a területen átlagos teljesítményt mutat.

A 25 %-os hibázás „ még befér”, ugyanis ennyi hiányosságot a gyerekek meglévő készségeik, képességeik segítségével fognak tudni kompenzálni.

Ha a gyerek a 75-50 %-os sávban teljesít, akkor enyhe érintettségre, feldolgozni való hiányosságokra gondolunk, s csoportban végezhető szenzomotoros fejlesztési formát javasolunk a HRG (Hidroterápiás Rehabilitációs Gimnasztika) és/vagy a TSMT-II. (tervezett szenzomotoros tréningek) módszerek alkalmazását.

Ha a kapott pontszámok összege csak az 50 % alatti sávra elegendő, akkor

olyan nagyságú problémával állunk szemben, melyet egyéni, „testre szabott” TSMT-I. terápiát igényel.

3. 4. A mozgásvizsgálat felvétele kiknek és mikortól javasolható?

A mozgásvizsgálatot felvehetjük preventív, korrekatív vagy státuszmegállapító céllal.

Preventív céllal minden, mozgásában, aktivitásában, beszédében, kognitív funkcióiban eltérő/megkésett fejlődést mutató, rész-képesség-gyenge ötödik életévét betöltött, továbbá a hatodik életévüket betöltött, de iskolaéretlennek nyilvánított, ill. évvesztes gyermeknél javasoljuk a mozgásvizsgálat felvételét.

Korrekatív céllal javasoljuk azoknak az első osztályos gyermekeknek a mozgásvizsgálatát, akiknek a tanórai figyelmére és önfegyelmére gyenge, túlzott mozgási-gényük zavaró, s akik az olvasás, az írás és/vagy a számolás terén fokozatosan lemaradnak társaiktól.

Indokolt a mozgásvizsgálat elvégzése a kis létszámú/korrekciós/felzárkóztató osztályokban, a többnyire alapítványok által működtetett szegregált, speciális felzárkóztatást nyújtó magániskolák valamint a speciális (kisegítő és a foglalkoztató) általános iskolák alsó tagozataiban is, amennyiben ezek az intézmények tudják biztosítani a felzárkóztató szenzomotoros fejlesztést.

Mintegy 10 éves, felzárkóztató és hiánypótló szenzomotoros fejlesztő munka (mely a HRG és a TSMT-módszerek alkalmazását jelenti) eredményeit megfigyelve az a tapasztalat alakult ki, hogy első-második osztályban még hatékonyan lehet a tanulási, figyelmi, magatartási és beilleszkedési zavarokkal küzdő gyermekek tüneteit csökkenteni, és egyes, a nagymozgásokkal is befolyásolható hiányosságait (pontos észlelés és mintamásolás, testséma, térbeli tájékozódás, lateralitás, szerialitási készség, ritmizálás...stb.) fejleszteni.

Az életkor múlásával a szenzomotoros fejlesztések hatékonysága és az idegrendszer érési képessége egyre csökken. Ennek az az oka, hogy a korai életkorra jellemző szenzitív érési periódusok elmúltával az idegrendszer kéreg alatt szabályzott funkcióinak érése lelassul, majd megáll. J. A. Ayres és munkatársai beszámoltak arról, hogy az Egyesült Államokban fiatalok bűnözők börtönében felvett (szintén neuromotoros és szenzomotoros szlenléletű) vizsgálati kiértékelése után az elítéltek 60 %-nál találtak olyan organikus tüneteket és a kéreg alatti szabályzás éretlenségére utaló jeleket, melyeket már 5-6 éves korban sem

lehet kiváltani ép, érett idegrendszeri szabályzással bíró gyermekeknél.

Saját kutatási eredményeim szerint a 6 éves (szenzomotoros fejlesztésben részt nem vett) iskolaérett gyermekek idegrendszeri érettsége egy év alatt átlagosan 6 %-ot, az iskolaéretlen gyermekek pedig átlagosan 0.28 %-ot javult "spontán".

Státuszmegállapító céllal vizsgálhatók azok a 12 év feletti gyermekek, akiknek figyelmi, tanulási, magatartási és/vagy beilleszkedési problémái vannak.

A mozgásvizsgálatban nyújtott esetleges gyenge teljesítményük magyarázatot ad makacs tüneteikre, de hatékony fejlesztő módszer jelenleg sajnos nem áll rendelkezésünkre. Ebben az életkorban ugyanis már sem fejlődésneurológiai, sem pedagógiai szempontból nem alkalmazható a korábban jó eredményeket kiváltó HRG és TSMT-fejlesztés.

4. Összefoglalás

A neuromotoros és szenzomotoros, nagyrészt a kéreg alatti szabályozási folyamatok érettségét megállapító, öt éves kortól felvehető állapot és mozgásvizsgálat a korszerű preventív és korrekatív szűrővizsgálatok közé tartozik.

A 35-45 perc alatt felvehető, nagyrészt utánzásra és a befogadó nyelvi készségre épülő, az egyes mozgásfeladatokat előre megadott szempontok alapján 2. 1. és 0 pontokkal értékelő vizsgálat során a 75 %-os teljesítmény alatti eredmények organikus eltérésre, a szenzoros integrációs folyamatok valamint a figyelem megosztásának éretlenségére hívják fel a figyelmet.

Preventív céllal minden olyan öt éves (normál, logopédiai, gyógypedagógiai) óvodába járó gyermekkel javasolható a mozgásvizsgálat felvétele, akinek a nagy- és finommozgások koordinációja, ill. a szociális és a kognitív tevékenységek terén elmaradások, éretlen tünetek, eltérő működés mutatkozik.

Korrekatív céllal ajánljuk az iskolaéretlennek nyilvánított és még egy évre a nagycsoportban maradó óvodások szűrővizsgálata mellett azoknak az első osztályos tanulóknak a mozgásvizsgálatát, akiknek gyenge és rövid a figyelmük, elmaradnak osztálytársaiktól az olvasás, írás és/vagy a számolás terén.

A mozgásvizsgálat felvételét a magatartási és a beilleszkedési zavarok is indokolják

Az állapot és mozgásvizsgáló tesztet lehet státuszdiagnosztika mellett 6-12 havonta folyamatdiagnosztika céljából is alkalmazni, amennyiben az érintett gyermekeknél a hiánypótló-felzárkóztató intenzív szenzomotoros (HRG, TSMT) fejlesztések elkezdődnek.

Nagyon hasznos lenne a testnevelő tanároknak elsajátítani és szűrésre alkalmazni e mozgásvizsgálatot, hiszen az eredmények ismeretében eredményesen lehetne differenciálni azonos tudásszinten levő csoportokat.

A 75 % alatti eredményt elérő gyermekek részére kidolgozott (az Officina Bona tantervcsalád speciális testnevelési tantervében már évek óta elfogadott, tehát választható) szenzomotoros hiánypótlás és felzárkóztatás alkalmazása következtében az idegrendszer első két iskolai év alatt érettebbé válik, s ennek a sikerebb iskolai beválásra is pozitív a hatása. Az érettebb tanulók minden területen (motoros, pszichés/kognitív és szociális) jobban és stabilabban megállják a helyüket, együttműködőbbek, irányíthatóbbak, feladattudatuk és (nem utolsósorban) fizikai terhelhetőségük is nagyobb.

A felzárkóztatott csoportok tanulói jobban szeretnek majd iskolába járni, hiszen a szenzomotoros fejlesztés következtében kialakultak azok a készségeik, rész-képességeik, melyekre támaszkodva sikeresen, nagyobb önbizalommal vehetik majd az akadályokat, s testnevelés óráin is képesek lesznek majd a többiekkel azonos (idegi-fizikai-pszichés) terhelést elviselni.

Irodalom

Avarné Cs. I. - Vereczkey Gy.: Instruációs füzet az iskolaérettségi pszichológiai kiegészítő vizsgálat elvégzéséhez, FPI. Bp. 1973.

Affolter F.: Wahrnehmungsprozesse, deren Störung und Auswirkung auf die Schulleistungen insbesondere Lesen und Schreiben haben, Zeitschrift für Kinder und Jugendpsychiatrie, 2. Heft, 1975.

Ayres J.A.: A poszturális és bilaterális integráció zavarai, Western Psychological Services, Los Angeles, 1972. (kézirat)

Bálint M.: Hiperaktivitás és iskolai teljesítménykudarok, Oktatókutató I. Bp. 1987.

Berk R.A. - De Gandi G.A.: De Gandi-Berk szenzoros integrációs teszt, Western Psychological Services, 1992.

Bronisch F. W.: Reflexvizsgálatok, Medicina, Bp. 1980.

Csertő A. Ecsedi A. Nagy J. Pupp J.: Iskolaelőkészítő kompenzálás, Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.

Dorner M.: A szenzoros integráció problémái és javításának lehetőségei, tanfolyami jegyzet, 1998.

Ehrat F. - Mattmüller - Frick F.: A nehezen kezelhető gyermek, (POS) Gondolat-Talentum, Bp. 1993.

Forrai T.: Iskolai teljesítmény és szorongás, Akadémiai Kiadó, Bp. 1968.

Frostig M.: Sprachstörung und visuelle Wahrnehmungstätigkeiten, In: Praxis der

Kinderpsychologie 32. München, M+F Verlag, 1983.

Ferge Zs.: Az iskolaérettség és az iskolai tudás társadalmi meghatározottsága, Akadémiai K. Bp. 1984.

Fodorné Dr. Földi R.: Hiperaktivitás és tanulási zavarok, Volán H.O.Szolg. RT. Bp. 1998.

Gerebenné Várbíró K.: A tanulási zavar jelenségkörének gyógypedagógiai, pszichológiai értelmezése In.: Zászlaviczky P (szerk) ... "Önmagában véve semmi sem..." Tanulmányok a gyógypedagógiai pszichológia és a határtudományok köréből. Lányiné Dr. Engelmayer Ágnes 65. Születésnapjára, Bp. BGGYP-TKFI. 1995.

Gyarmaty É.: Tanulási zavarok azonosítása és kezelése az óvodában és az iskolában, Új Pedagógiai Szemle XLVIII. Évf. 11.sz. 1998.

Gyenei M.: A tanulási nehézségek korai felismerése és korrekációs lehetőségei, Fejlesztő Pedagógia I. Évf. 2. Szám, 8-10.o 1990.

Horányi A - Hoffmann G. - Kósáné Ormai V.: Nevelési Tanácsadás és Iskolapszichológia, A Társadalmi beilleszkedési zavarok c. kutatás programirodója, Bp. 1991.

Huba J.: Pszichomotoros fejlesztés a gyógypedagógiában I-III. Nemzeti tankönyvkiadó, Bp. 1993-96.

Horváth Gy.: Tesztelmélet: problémák és perspektívák, Bp. OKI 1985.

Illyés S.: Az intelligencia mérése, in: nevelhetőség és általános iskola, szerk: Illyés S., Oktatókutató Intézet, Bp, 1984.

Illyés S.: Nevelhetőség és általános iskola, I. Eszközök és módszerek, Oktatókutató Intézet, Bp. 1986.

Katona F.: Az öntudat újraébredése, Medicina, Bp. 2001.

Kiphard E.: Az ügyetlen gyerek, Akkord, Bp. 1996.

Kozéki B.: A motiválás és a motiváció összefüggéseinek pedagógiai-pszichológiai vizsgálata, Akadémiai Kiadó, Bp. 1983.

Kulcsár T.: Az iskolai teljesítmény pszichológiai tényezői, Tankönyvkiadó, Bp. 1982.

Lakatos K.: A Hidroterápiás Rehabilitációs Gimnasztika módszer, Speciális Pedagógia (módszertani lapok), 1997. Május, 29-35.

Lakatos K.: A nehezen kezelhető, hiperaktív, rész-képesség-kieséssel küzdő kisiskolás gyerekek csoportos uszodai mozgásterápiája a hidroterápiás rehabilitációs módszerrel, Testnevelés és Sporttudomány, Bp. 1994. I. 29-32.

Lakatos K.: Az állapot és mozgásvizsgáló teszt (szenzomotoros szemléletű vizsgálatok c. sorozat része) kiadó: Xfer grafikai Műhely, Bp. 2000.

Lakatos K.: Az iskolaérettség és a mozgásérettség összefüggései, Speciális Pedagógia c. módszertani folyóirat, 2000. Március, 18-19o.

Lakatos K.: A szenzomotoros fejlődés jelentősége 0-6 éves kor között I-VI rész, Óvodai Nevelés 1999. Szeptember – 2000. Február.

Lakatos K.: Az iskolaérettség korai felismerése, (állapot és mozgásvizsgáló teszt alkalmazása a készségfejlesztés szolgálatában) Fejlesztő Pedagógia (szakfolyóirat) 1999. 4-5 sz. 3-25 o.

Lakatos K.: A mozgás és a pszichoszociális fejlődés kapcsolata, In: Alapok, Az Anonymus Alapítvány fejlesztő pedagógus képzése, szerk. Dr. Kovács Ferenc és Dr. Vidovszky Gábor, Felelős kiadó: Anonymus Alapítvány, (47-95 o.) Image Nyomda, 2000.

Lakatos K.: A mozgás jelentősége és fejlesztő hatásai „más” fogyatékoság esetén, In: Alapok, Az Anonymus Alapítvány fejlesztő pedagógus képzése, szerk. Dr. Kovács Ferenc és Dr. Vidovszky Gábor, Felelős kiadó: Anonymus Alapítvány, (154-178 o.) Image Nyomda, 2000.

Ligeti R.: Gyermekek olvasászavarai (Dyslexia), Pszichológia a gyakorlatban,, Akadémiai Kiadó, Bp. 1967.

Lohman B.: Dislexiások az iskolában, Akkord, Bp. 1998.

Magyar Biológiai Társaság Mozgás és Viselkedésbiológiai szakosztálya: A mozgás mint a pszichoszomatikus fejlesztés alapeszköze, 25. Jubileumi konferencia, Tihany, 1994. Okt. 14-15. Multi-Man KFT. Bp. 1996.

Mesterházy Zs.: A tanulási készség mérése, in: Nevelhetőség és általános iskola I. szerk.: Illyés S. Oktatókutató Intézet, Bp. 1984.

Mérei F. Szakács F.: Klinikai pszichodiagnosztikai módszerek, Medicina Könyvkiadó, Bp. 1974.

Neuhaus C.: Hiper- és hipoaktivitás, figyelemzavar, Kairosz, 1999.

Nagy J.: 5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége, Akadémiai Kiadó, Bp. 1980.

Nagy J.: Prefer: Preventív fejlettségvizsgáló rendszer 4-7 éves gyermekek számára, Akadémiai Kiadó, Bp. 1986.

Porkolábné Dr. Balogh K.: Kudarc nélkül az iskolában, Alex-Tipo, Bp. 1993.

Porkolábné Dr. Balogh K.:Komplex prevenció óvodai program, Volán Humán Oktatási és Szolgáltató Rt. Bp. 1997.

Porkolábné Dr. Balogh K.:Szocializációs zavarok, beilleszkedési nehézségek, Tankönyvkiadó, Bp. 1985.

Porkolábné Dr. Balogh K.: Vizsgálati eljárások tanulási nehézségekkel működő kisiskolásoknál, Egyetemi jegyzet, 1982.

Siewert H. H.: Intelligenciatesztek, Tri-vium, Bp. 1998.

Selikowitz M.: Diszlexia és egyéb tanulási nehézségek, Medicina, Bp. 1997.

Szakács F.: Intelligenciadeficit típusok, Akadémia, Bp. 1987.

Szabó P.: Komplex vizsgálati módszer és rehabilitációs eljárás iskolaéretlen gyerekeknél, Pszichológiai Tanulmányok, Akadémiai Kiadó, Bp. 1970.

Wender P.H.: A hiperaktív gyermek, serdülő és felnőtt, Medicina, Bp. 1993.

KONFERENCIA BESZÁMOLÓK

II. Országos Neveléstudományi Konferencia

A Magyar Tudományos Akadémia székházában, az MTA Pedagógiai Bizottság szervezésében 2002. október 24-26. között rendezték meg a II. Országos Neveléstudományi Konferenciát. A konferenciát Magyar Bálint oktatási miniszter és Kroó Norbert akadémikus, az MTA főtájkára nyitotta meg. „A tudásalapú társadalom pedagógiája” központi téma mellett a szakmai tapasztalatcserét tematikus szimpóziumok segítették.

A neveléstudományi kutatásokat reprezentáló tudományos tanácskozásra a hazai és külföldi pedagógiai műhelyek mintegy négyszáz előadással és poszterrel jelentkeztek. A monstre rendezvényen 13 szekcióban hangzottak el előadások, és további 3 poszter szekció nyújtott sokszínű választékot a résztvevők számára. A konferencián erőteljesen képviseltette magát sporttudományi szakterületünk. A „Testnevelési és sportpedagógiai szimpózium” Biróné Nagy Edit elnökletével és Rigler Endre opponensi tevékenységével, szép számú hallgatóság részvételével az Akadémia Dísztermében 9 előadás anyagát vitatta meg. Az elhangzott előadásoknak 25 szerzője volt. Kellemes színlítt jelentett 2 „sztereo”, két előadás prezentáció, amelyek közül az egyik nyelvezetében is „két csatornás” volt a magyar-angol szerzőpáros közös előadásában. Ezt követően szakterületünk 32 kiállított poszterének megtekintésével és a szerzőkkel történt kötetlen eszmeccserével folytatta a szekció a munkáját, amit a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően Rigler professzor úr moderált.

A sportpedagógia szimpózium és poszter szekció szerveztségében és tartalmában, valamint prezentációjában egyaránt elismerést váltott ki a konferencia szervezői és résztvevői körében. A szekció jól képviselte és közvetítette üzenetünket: a tudásalapú társadalom neveléstudományi értelmezőinek ér-

vény kell szereznie a tudás tág értelmezésének és szakítania kell egyoldalú felfogásával, a tudás kognitív szférára való le-
szűkítésével.

Kutatásmethodikák a testnevelés és sporttudományban

2002. október 17-19-én Győrben, a Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar 225. tanévében az Apáczai - Napok alkalmából nemzetközi tudományos konferenciát rendeztek. A konferencia plenáris ülésén Kroó Norbert akadémikus „A tudomány a jövő Európájában” és Dobos László pozsonyi író – a Dubcek kormány egykori minisztere – „A kultúra sorsa Európában és a Kárpát-medencében” címmel tartott előadást. A konferenciához két hangverseny és egy galéria avató kapcsolódott, tudományos program pedig 9 szekcióban zajlott. Bánhidi Miklós főiskolai tanár által vezetett „Kutatásmethodikák a testnevelés és sporttudományban” szekció keretén belül 14 előadás hangzott el, részben angol nyelven, illetve angol összefoglalóval az előadás végén. A szekció előadói: Bánhidi M., Bélavári Zs., Hantiu, J., H. Ekler J., Ihász F., Király T., Konczos Cs., Lee Chang, P., Majos Z., Mahmed, O., Mészáros J., Mohácsi J., Ozsváth K., Rétsági E., Szakály Zs., Tatár A., Zsidedh M. voltak, az előadók 8 intézményt képviseltek.

Az előadások a módszertani jelleg hangsúlyozása mellett a kutatások széles körét ölelték át. Az ikerkutatásoktól kezdve a testalkat és motorikum vizsgálatán át, a sportföldrajzi és rekreációs, tantárgypedagógiai vonatkozásokig konkrét kutatásokat, vizsgálatokat mutattak be az előadók. A színvonalas projektoros prezentációkat élénk szakmai vita követte. Külön örömet jelentett az intézmény hallgatóinak aktivitása és érdeklődése. A rendezők a konferencia anyagát önálló kötetben tervezik megjelentetni.

Ozsváth Károly

XV. Szociológiai Világkongresszus

Brisbane, 2002. július 7-13.

A négyévenként megrendezésre kerülő Szociológiai Világkongresszus színvonalát ezúttal az ausztráliai Brisbane volt. A rendezvény az igen időszerű "Világtársadalom a 21. században: ambivalens örökség, növekvő kihívások" címet viselte, tükrözve azt az alapvető szociológiai kérdést, amelynek megválaszolása korunk társadalomkutatóinak legfőbb törekvése: hogyan, milyen módon, milyen eszközökkel képes a tudomány leírni, értelmezni, megmagyarázni és előre jelezni a világtársadalmat a 21. században. Ezt a problémakört elnöki szekciókban, tematikus szimpóziумokon integrált szekciókban, munkacsoportok és szociológiai bizottságok ülésein, valamint író-olvasó találkozókra vitatta meg a mintegy 3000 résztvevő. Miután a világkongresszus csak címetek (összefoglalókat nem) tartalmazó programfüzete 400 oldalas, e beszámoló nyilvánvalóan nem vállalhatja fel, hogy teljes képet ad az eseményről. A szerző elsősorban a Nemzetközi Sportszociológiai Társaság (IS-SA) által szervezett programot kívánja ismertetni, és e mellett bepillantást nyújt az elnöki szekciók, a tematikus szimpóziумok és az integrált szekciók tevékenységébe. Az utóbbiak azért izgalmasak, mert jelzik, hogy mely konkrét kérdések foglalkoztatják leginkább napjainkban világszerte a szociológusokat.

A két kiemelt, úgynevezett **elnöki szekció** időpontjában nem terveztek más eseményt. Ide invitálták a kongresszus valamennyi résztvevőjét. Az első munkanap délelőttjén tartották "Globális rend vagy megosztott világ?" címmel. A négy meghívott előadó a globális felfordulás elkerülhetőségének esélyeiről (Alain Touraine, Franciaország), a folytonosság igényéről (Weil Smelser, USA), a szociológusok közösségéről (Elisa Reis, Brazília) és az intézményes támogatás eltűnéséről (Margaret Archer, Nagy Britannia) beszélt. A másik elnöki szekcióban (az utolsó napon) a szociológia felhasználásának lehetőségeit és problémáit járták körül az előadók különböző nézőpontból. Huang Ping (Kína): "A Szociológia és a társadalmi problémák kutatása", Alain Chourqui (Franciaország): "Szociológusok és társadalmi szereplők", Sandra Harding (Ausztrália): "Szociológia, üzlet és menedzsment", Takao Sodei (Japán): "Az öregedés szociológiája", John Braithwaite (Ausztrália), pedig "Szociológia és igazságosság" címmel tartottak előadást.

Az elnöki szekciók előadásai rendkívül színvonalasak voltak, nekem mégis hiány-

érzetem támadt. Az előadók közül senki nem képviselte sem az afrikai kontinent, sem a volt szocialista táborhoz tartozó országokat/vagy azok utódállamait. Az előadók nemzetiségi megoszlása inkább egy megosztott világot tükrözött, mint globális rendet (lásd az 1. szekció címét), illetve a centrális pozícióban levő országok dominanciáját a félperiférián és periférián levő országok rovására.

A tematikus szimpóziумok munkája a következő altémák köré csoportosult:

- Egyenlőtlenség
- Tudás, kreativitás és kommunikáció
- Szexualitás, család és az intimitás formái

■ A társadalmi változások ambivalenciája

■ Társadalmi különbségek és politika
Az integrált szekciókban az alábbi problémákat vitatták meg:

■ Növekvő kihívások az új évezredben: globalizáció, migráció, munka és urbanizáció

■ A szervezeti változások ambivalenciája: a demokrácia és a hatékonyság kihívása

■ Ki a "Mi" a "Hogyan tudjuk" kérdésfeltevésben? Néhány módszertani probléma társadalom átalakító törekvéseinkkel összefüggésben.

■ Szociológia oktatás megosztott társadalmakban.

A Nemzetközi Sportszociológiai Társaság a Nemzetközi Szociológiai Társaság (ISA) 27. sz. kutatási bizottságaként (RC

27) (az ISA 53 bejegyzett kutatócsoportja között) 12 szekcióból álló önálló programmal csatlakozott a világkongresszushoz. A szekciók témái jórészt összecsengtek a kongresszus tematikájával.

1. és 2. szekció:

Globalizáció a sportban: analitikai, elméleti és összehasonlító kérdések

3. szekció:

Egyenlőtlenségek a sportban

4. és 5. szekció:

Sport és társadalmi nem

6. és 7. szekció:

Sport, testedzés és egészség szociológiai nézőpontból

8. és 9. szekció:

Sport és média

10. szekció:

Sport, politika és szervezeti kérdések

11. és 12. szekció:

Nyitott szekciók.

(Itt a sportesztétikától kezdve sportpolitikán keresztül a zenei ritmus sportág-specifikus felhasználásig sokféle témáról lehetett hallani).

A 27. sz. kutatási bizottság a 13. kutatási bizottsággal (RC 13, szabadidő RC) közös szekcióülést is tartott, ahol - többek között - az ifjúsági szabadidő kultúrájáról, a sportturizmusról és a szabadidő marketingről beszéltek az előadók.

Az RC 27 által menedzselte 44 előadást rendszerint 40-50 fős közönség látogatta. Az előadók között ausztrálok, új-zélandiak, koreaiak, japánok, kanadaiak és USA-beliek voltak többségben, de vi-

**Az öregedés szociológiájáról,
John Braithwaite (Ausztrália)
tartott előadást**

szonylag nagy létszámú delegációval jöttek a társadalomkutatók Norvégiából és Nagy Britanniából is. Találkozni lehetett még belga, brazil, dán, francia, holland, svájci sportszociológusok kutatási beszámolóival. Közép-Kelet Európából az RC 27 szekcióban e cikk szerzőjén kívül csupán egy román kollega tartott előadást, de egyébként a kongresszusi termekben és folyosókon sűrűn lehetett szláv szót hallani.

A legnagyobb figyelmet az RC 27 programjából a globalizációval és a médiával foglalkozó két-két szekció keltette, de élénk visszhangra találtak a sportbeli társadalmi egyenlőtlenségeket bemutató előadások is. A viták során az elméletalkotásra való törekvések kerültek az érdeklődés homlokterébe. Az empirikus felmérések eredményeiről szóló beszámolók megbeszélésekor a konkrét eredményeket szinte mellékes, de legalább is másodlagos kérdésként kezelték a résztvevők, a kérdések, észrevételek elsősorban a vizsgálatok elméleti kereteire, valamint az alkalmazott módszertani eljárásokra vonatkoztak. Ezeken a területeken az elvárásokat tekintve teljes volt a konszenzus, az elfogadott elvek megvalósításában viszont számottevő eltérések mutatkoztak.

A legellentmondásosabb fogadtatása a "Sport és társadalmi nem" című szekcióban elhangzott néhány előadásnak volt. Így például a nők szexuális zaklatásának minősítését és ábrázolását a sportban meglehetősen másként ítélték meg a különböző kultúrákban szocializálódott társadalomkutatók.

Az RC 27 szekcióban elhangzott előadások tükrében feltételezhető, hogy a sportszociológia helyzetében nem történt érdemi változás az I. Sportszociológiai Világkongresszus (2001 Szöul) óta: alapvető erényei és gyengeségei nagyjából hasonlóak. A 2002. évi világkongresszus mégis jelentős állomás a sportszociológia történetében. Úgy tűnik, hogy az RC 27 markáns jelenléte az elmúlt két évtizedben a világkongresszusokon nagyban hozzájárult a diszciplína státusának megerősödéséhez, stabilizálódásához. Tapasztalataim szerint ez a folyamat mostanra jutott el abba szakaszba, hogy ezúttal a szociológusok szakmai közösségében nemzetközi szinten már alig-alig lehetett tetten érni előítéletet vagy fenntartást a sport társadalmi problémáit feltáró szakemberek iránt. Valószínű, hogy a tágabb szakmai elismertetés lehetősége az utóbbiak számára vonzerőt jelentett; s ennek is köszönhető, a sportszociológia nemzetközi szinten elismert, legkiválóbb képviselőinek aktív részvétele a világkongresszuson.

Földesiné dr. Szabó Gyöngyi

Az Európai Sportszociológiai Társaság I. Konferenciája

Bécs, 2002. május 30-június 2.

AD

A 2001. novemberében létrejött Európai Sportszociológiai Társaság (EASS) 2002. május 30-június 2. között Bécsben tartotta az első konferenciáját "Európai Integráció és Sport" címmel. A megalakulásától eltelt idő rövidsége ellenére a találkozó iránt számottevő érdeklődés mutatkozott 15 országból mintegy 80 résztvevő érkezett a tanácskozás színhelyére, a Schloss Wilhelminenberg-be.

Az ünnepélyes megnyitón az EASS elnöke, az osztrák Dr. Otmar Weis után a támogató intézmények: Bécsi Egyetem, Oktatási-Tudományos- és Kulturális Minisztérium, Közszolgáltatási- és Sport Minisztérium képviselői köszöntötték a jelenlévő társadalomkutatókat, majd egy káprázatos "torná"-nak nevezett bemutató következett, amely jóval közelebb állt a mozgásművészethez, tánchoz, mint a hagyományos tornához, s amely a szórakoztatás mellett a konzervatív sportszakemberek okulását is szolgálhatta.

A bevezető előadást Dr. Klaus Heinemann, a nemzetközi hírű német professzor tartotta: "Társadalmi integráció és sport európai nézőpontból" címmel. Tanulmánya, amelyre kiválóan strukturált, magas szintű, mégis közérthető mondanóját építette előreláthatólag hosszú távon nyújt majd elméleti háttérrel a kérdéskör kutatóinak.

A további két napon át négy altéma köré csoportosítva, hét egymást követő szekcióüléssel folytatódott a munka az ülésezők, neves, elismert személyiségek irányításával. Az előadók között egyaránt ott találhattuk a szakterület néhány doyen-jét (Mait Arvisto, Kurt Weiss, Zbigniew Krawczyk) és a majdani trónkövetelőket, a tudományos pályán mostanában startoló PhD hallgatókat. Jelen voltak a gazdag sportszociológiai hagyományokkal rendelkező európai országok (Finnország, Franciaország, Lengyelország, Németország) tudósai, de helyet kértek a nap alatt olyan országok sportszociológusai is, amelyekben e diszciplína művelése rövid múltra tekinthet vissza (Szlovénia, Szlovákia, Portugália). Többségében igen jó színvonalú előadásokat halhattunk. A beszámolók tükrében úgy tűnik, hogy Európa szerte örvendetesen erősödött az empirikus kutatások elméleti megalapozottsága. A nemzetközi kapcsolatok kiszélesedésével, a szakemberek cseréjével párhuzamosan emelkedett az összehasonlító vizsgálatok száma. A kutatók tanulságos eredményeket közöltek a német-oroszcseh népesség sportbeli viselkedésének külső és belső kontrolljáról, a lengyel és holland lakosok részvételéről a sportban, valamint arról: mit tanulhat Európa a sport "latin amerikanizálásából".

A szakmai programot - az Európai Parlament tagjainak és az Európa Tanács képviselőjének közreműködésével - kerekasztal vita zárta arról, milyen következményekkel jár a sportra és a sporttudományokra nézve az európai integráció.

Az EASS I. konferenciáján kivételesen nagy számú, tiztagú delegáció vett részt: Bukta Zsuzsanna, Egressy János, dr. Hédi Csaba, Freyer Tamás, Gál Andrea, dr. Gáldi Gábor, Kovács István, Bencze Sándorné, Kiss Andrásné és e beszámoló szerzője. A magyar csapat tagjainak zöme PhD hallgatói minőségében vett részt a konferencián. Heten tartottak előadást, és a TF legjobb hagyományaihoz méltón, szépen szerepeltek.

A nagy arányú magyar részvételt egyrészt az tette lehetővé, hogy a konferencia szervezői térítésmentesen biztosítottak szállást és ellátást a csapat jó néhány tagjának. Miután az EASS Elnökség Végrehajtó Bizottságának tagja vagyok, az én kinn-tartózkodásom teljes költségét fedezték. Másrészt a Magyar Sporttudományi Társaság visszatéríti a 2002. évi EASS tagdíjat magában foglaló regisztrációs díjakat az előadást tartó, aktív hazai résztvevőknek. Ez úton is köszönetet mondok az MSTT vezetésének a fiatal kollegák átgondolt példa értékű menedzseléséért; hiszem, hogy a támogatásukra fordított összeg, a magyar sporttudomány szempontjából, jó befektetésnek ígérkezik.

A konferenciával egyidejűleg ülést tartott az EASS elnöksége. A tárgyalások eredményeként döntés született - többek között - arról, hogy a II. Konferencia megrendezésére 2004-ben a lengyelországi Rzeszówban kerül sor. Az EASS I. konferenciáján a magyar sportszociológia utánpótlásának tekinthető együttes színvonalas fellépésével letette névjegyét. Annak érdekében, hogy a folytatás is hasonlóan sikeres legyen, hamarosan terveznünk kell, hogyan tudunk érdemben hozzájárulni a II. Konferencia fő témájához, amelynek munkacíme: "Bekapcsolódás a sportba a változó Európában". Úgy tűnik, a közeljövőben nekiláthatunk új kutatási programok beindításához.

Földesiné dr. Szabó Gyöngyi, az EASS Elnökség VB tagja

AD

Beszámoló a 7. ECSS Kongresszus sportpszichológiai vonatkozásairól

Athén, 2002. július 24-28.

Az Európai Sporttudományi Kollégium (ECSS) ez évi nagyszabású kongresszusának a Divani Palace Apollon szálloda biztosított csodálatos tengerparti helyszínt. A résztvevők több mint 1100 előadással, illetve poszterrel képviseltették magukat. Közel 60 szekcióban zajlott a munka, a sporttudomány minden ágában.

Az egyes területek részvételi aránya:

- élettan – 22%
- biomechanika – 15%
- sportorvoslás és rehabilitáció – 13%
- edzésmódszertan és sportteljesítmény – 11%
- sportpszichológia – 9%
- táplálkozás és biokémia – 9%
- egészség és fitness – 8%
- testnevelés – 4%
- sportszociológia és pedagógia – 3%
- molekuláris biológia és genetika – 2%
- sporttörténet és filozófia – 1%
- sportmenedzsment – 1%
- gyógytestnevelés – 1%

A beszámoló a sportpszichológiai vonatkozású anyagokról kíván áttekintést nyújtani, a teljesség igénye nélkül. Ebben a témakörben több szimpóziumot rendeztek, és több mint 100 előadás, illetve poszter került bemutatásra.

A leginkább előtérben álló területek, szekciók szerinti bontásban:

- extrém körülményekkel való megküzdés,
- a sportteljesítmény határainak eltolódása,
- sportteljesítmény és edzésvezetés,
- a sportaktivitás mozgáselemzése,
- edzésmodellek és sportteljesítmény,
- motiváció és fizikai aktivitás,
- edzés és sportteljesítmény,
- motoros viselkedés,
- motorkontroll és motoros tanulás a sportban,
- tehetséges csapatjátékosok kiválasztása,
- viselkedésváltozás fizikai aktivitás révén,
- sportpszichológia és személyiségvonások,
- pszichológiai állapot, sport és fizikai aktivitás.

Az európai sportpszichológia homlokerében jelenleg a pszichológiai stratégiák a teljesítmény emelésére, a sportteljesítményt meghatározó szociális tényezők, a sporttevékenységek mozgáselemzése, edzésmodellek, motiváció, az edzés és versenyteljesítmény meghatározó tényezői, motoros és viselkedésszerű válaszok, edzésvezetés és a sportteljesítmény kapcsolata állnak.

Az extrém körülményekkel való megküzdés témakörében O.E. Acevedo (USA) a hormonrendszer pszichofiziológiáját vizsgálta extrém körülmények között végzett sportolás során. Tranzakcionális pszichobiológiai modellje új megközelítést ad az adaptáció és a kognitív szempontok megértéséhez.

A teljesítmény emelését szolgáló pszichológiai stratégiák témakörében A. Moran (Írország) a terület kitűnő összefoglalását adta. Elemezte a sportolók koncentrációs képességének javítási lehetőségeit; bemutatta az eddigi fejlődést és a lehetséges

távlatokat. A Szerző megállapítja, hogy a sportolók és edzőik tudják, hogy a figyelmi folyamatok fontos meghatározói a sikeres sportteljesítménynek. A gyakorlatban dolgozó sportpszichológusok, sportpszichológiai tréning programokat fejlesztettek ki a koncentrációs képesség növelésére a sportolók számára. A tanulmány szerint jónéhány programnak nincs elméleti alapja és ritkán vizsgálták hatékonyságukat vagy tapasztalati érvényességüket. Az előadás a koncentrációt növelő tréningek kutatásának kritikai értékelését nyújtja. A további kutatások számára új irányokat mutat. G. Grouios (Görögország) a szorongás és sportteljesítmény összefüggését elemezte. Összehasonlította a veleszületett kedvezőbb tulajdonságok hipotézisét és a stratégia által biztosított előny hipotézisét. Ha a kezesség nagyobb részét öröklődik, akkor a pszichológia keveset tud tenni a viselkedés megváltoztatásában. Ellentétben, ha a sportkörnyezet jórészt befolyásolja a kezesség fejlődését, akkor dominálhat a laterális kialakulásában, amely meghatározhatja a sportágválasztást vagy kiemelkedést bizonyos sportágakban. A tanulmány kritikusan közelíti meg a két, felfogásában különböző és ellentétes hipotézist és a további empirikus kutatások számára irányt mutat a humán motoros teljesítmények mentén. S.P. Vlachopoulos (Görögország) a csapatkohézió, csapat célkitűzés és csapat teljesítmény témakörét elemezte. A csapatkohéziót úgy értelmezik, mint a csapatteljesítmény egyik legfontosabb közreműködőjét. Elfogadott motivációs technika a csapatkohézió emelésére a csapat célkitűzés (célállítás). Az egyéni és csapatcélok kapcsolatának természetét tárgyalja, kiemelve, hogy a csapat célkitűzés milyen módon tudja emelni a csapatkohéziót és teljesítményt. A kutatás áttekinti a kapcsolatot a csapat célállítás emelése, a csapat célokkal való elégedettség, a feladatok szintje és a szociális csapatkohézió között. A csapat célállítás folyamatát elemzi, hangsúlyozva a hosszú távú célállítást és minden csapattag részvételét a folyamatban. A csapatcélok fejlődését figyelemmel kell kísérni.

A sportteljesítmény és edzésvezetés témakörében M.A. Nor és mtsai (Malajzia) a sportedzés és a sérülés pszichológiai előrejelzőit vizsgálták maláj sportolóknál. A pszichológiai előrejelzők meghatározására NEO személyiség kérdőívet, STAI-t, önértékelő kérdőívet és mentális teljesítményt és gondolkodást vizsgáló kérdőívet használtak 250 labdarúgó vizsgálatánál. A sportolók normál értéket mutattak az extroverzióban és a nyitottságban, de eltértek a neuroticitásban, a jó közérzet skálán és a lelkiismeretességben. A szorongás együtt járt a gyenge önértékeléssel és mentális teljesítménnyel. A maláj profi futballjátékosok magas extroverziót mutattak, gyenge önbizalmat, nervozitást, szorongtak a mérkőzés előtt és alatt, nagyon alacsony az önértékelésük és kognitív funkcióik is gyengébbek. Ezen pszichológiai faktorok jelentősen befolyásolhatják a játékot és a sérülés lehetőségét.

A motoros jártasság (What makes up the motor expertise) elnevezésű érdekes szimpózium anyagában három előadás szerepelt. M. Williams (Egyesült Királyság) hangsúlyozza, hogy több kutatói program és a teljesítmény emelésére több közreműködés lenne szükséges, megvalósítható edzésmódszer kiemelésével, több video szimulációval és instrukcióval, hogy ser-

kentsük, emeljük a perceptuális ügyesség elsajátítását. V. Hatzitaki a multiszenzoriális konvergencia szerepét taglalta a motoros ügyesség megszerzésében. Holland és angol kutatók (G. Savelsbergh és S. van der Kamp) az anticipációt és a vizuális keresést vizsgálták.

Edzésmodellek és sportteljesítmény szekcióban R.E.H. van Cingel and H.M. van Dijk (Hollandia) személyes fejlesztő programjukat ismertették élsportolókkal dolgozó edzők számára. A Szerzők véleménye szerint az élsportolók edzése magas szintű szakmai tudást és speciális hozzáértést követel. Ez főfoglalkozású állást jelent, mely ellátásához a klasszikus képzési lehetőségek már nem elegendők. Az edzők a 3 éves sportinstruktori vagy a 4 éves felsőfokú képzésben vehetnek részt. Egyéb képzés nincs. Ezért 2000-ben elindítottak egy Master Coach in Sports programot, amely egy horizontális (csoport) és vertikális (egyéni) felkészítésből áll. A program részletes megismerése sok jó ötlettel szolgálhat a hazai képzés megújításához is.

Motiváció és fizikai aktivitás témakörben R. Ūrmuleviēiūtē and A. _emaityt (Litvánia), a litván sportolók pszichológiai felkészítés iránti igényének változását mérték fel. A rendszerváltás előtt a sportolók 54,8%-a gondolta úgy, hogy nem szükséges a sportpszichológiai felkészítés. A sydney-i olimpiára készülőknek már a 73,3%-a igényelte volna illetve tartotta fontosnak ezt, 10%-uk (13 fő) beépítette felkészülésébe ezt a lehetőséget.

Az utóbbi években a **motivációkutatás** a sportpszichológia előterébe került. A kongresszus angol, észt, horvát és szlovén résztvevői foglalkoztak e kérdéskörrel. Susan Bock a fiatalok sportjának adaptív-érzelmi oldalát vizsgálta az edzők minőségi tapasztalatainak elemzésével. V. Hein és P. Mein Sportmotivációs Skála (SMS) segítségével 183 fő 16-17 éves fiataalt vizsgált. Eredményeik szerint magas intrinsic motivációjú sportolóknál nagyobb a belső kontroll. Alacsony intrinsic motivációjú nem sportolóknál magasabb extrinsic motivációs orientációt találtak. R. Baric és S.C. Erpic fiatal atléták motivációs tendenciáinak nemi különbségeit vizsgálta. 246 horvát általános iskolás kezdő atléta (11-15 évesek) TEOSQ és IMI tesztekkel történő felmérését végezték el. A lányok jobban fókuszáltak a tanulásra és a személyes fejlődésre, míg a fiúk ego-orientáltak voltak és stresszesebbnek élték meg a sportolást. S.C. Erpic és mtsai a motivált és motiválatlan gyerekek testnevelés iránti érdeklődését vizsgálta. Több mint 1000 főt (11-18 évesek) MPEQ, ATPEQ, CCPEC és B5P-C-vel vizsgáltak. Az alacsony motivációjú gyerekek alacsonyabb empátiával és proszociabilitással és magasabb neurocitással voltak jellemezhetőek. A magas motivációjú gyerekek nagyobb lelkiismeretességgel rendelkeztek, azj keményen dolgoztak. Magasan preferálták a versengést. N.A. Stavrou és Y. Zervas a Flow Állapot Skála segítségével végzett három alternatív hierarchikus mérési modellről számol be. Az FSS kérdőív 36 itemből áll és 9 faktoros. A három modell elemzése után megállapítják a további kutatások szükségességét.

A motoros viselkedés témakörében szereplő több mint 30 előadás igen széles kutatási területeket érintett. Torvinen és mtsai négy hónapos teljes testre ható vertikális vibráció (heti 3-5 alkalommal, egyenként négy perces tréning) hatását nézték a teljesítményre és az egyensúlyra vonatkoztatva. A módszer növelte a fiatalok súlypontemelkedését, de nem volt hatással a személyek dinamikus és statikus egyensúlyára. S. Kampiotis és K. Theodorakou (Görögország) négy tanítási technikát hasonlított össze a motoros ügyesség tanulásának kognitív aspektusait illetően. Legeredményesebbnek a modell megfigyelése és aktív közreműködése bizonyult. Milojevic és mtsai (Jugoszlávia) a kognitív és motoros képességek fejlődésének változásait vizsgálta 14-18 éves tanulóknál. A motoros funkciók a lányoknál a pubertás után csökkennek, míg a kognitív funkciók normálisan fejlődnek. M. Wiczorek (Lengyelország) a

komplex motoros aktivitás tanulási sebességét és a lateralitás szintjét meghatározónak találta 13 éves lányoknál. K. Pusik egyéni predispozíciók becslését végezte el női tájékozódási futók speciális felkészítése során. J. Harsthorst és K.L. Lamb (Anglia) az RPE reliabilitást vizsgálta. Y. Taniguchi (Japán) a végtagok közti koordináció során módosuló reakcióidőt elemezte. Y. Al-Nakeeb és mtsai (Egyesült Királyság) a lokalizált izomfáradás hatását elemezték a durva és finom motoros teljesítményre nézve. W. Chan és mtsai hong-kong-i gyerekek motoros teljesítményét mérték. G.E. Jones és mtsai (Egyesült Királyság) összehasonlították a manuális és mechanikus vibrációs masszázis hatását. R. Katiae és mtsai (Horvátország) a koordináció integrációjának fejlődését vizsgálták 7-9 éves lányoknál. W. Kirschner (Ausztria) a pszichoterápiában is használatos Feldenkrais módszer konzekvenciáit mutatta be a mentális állapotra és a test tudatosságra nézve. Spanyol kutatók (M. Sillero és J.J. Rojo) a sporttapasztalatok, a vizuális ügyesség és az életkor összefüggéseit vizsgálták futballjátékosok trajektorális feladatkövető percepciójában. A finn Olimpiai Sportok Kutatóintézetének mtsai a kezdő, haladó és tapasztalt futballjátékosok perceptuo-motoros ügyessége közti különbséget vizsgálta. Másik kutatásukban a mozgásról adott többletinformáció teljesítménynövelő hatását elemezték. Új perceptuális invariánciáról számoltak be a veronai egyetem kutatói (P. Cesari és mtsai). Hallgatói önértékelés változását mutatták be a litvánok (J. Grants és A. Fernate). A reakcióidő ugrások feladataiban megmutatkozó reliabilitásáról osztrák kutatók számoltak be (F. Brunner és I. Werner). Ír kutatók felsőkar által végrehajtott dobást és hasonló sportspecifikus ügyességi mozgásmintákat vetettek össze. (S.O. Keeffe és P. Smyth). Az athéni egyetem kutatói (A. Christakou és mtsai) a mentális gyakorlás eredményességét monitorozták II-es fokozatú bokaficam funkcionális tesztelése során. Harafia és mtsai (Görögország) a versenyzés és a bizonytalan kimenet hatását vizsgálták a versenyszorongásra. A célkitűzésben szereplő teljesítmény lehetősége pozitívan korrelált az önbizalommal és negatívan a kognitív szorongással. L. Morenilla és mtsai (Spanyolország) a vizuális információknak a stabilitás kontrolljára gyakorolt hatásáról számoltak be akrobatikus ugrások edzésénél. Két görög tanulmány is foglalkozott új mozgások elsajátításában megmutatkozó tanulási különbségekkel, a perceptuális, kognitív képességek és a teljesítmény viszonyával a ritmikus gimnasztikában. Szintén két előadás mutatta be a judo specifikus motoros vonatkozásait a mozgásirányra és az egyéni sebesség profilra nézve. Portugál kutatók a szorongás és motoros kontroll összefüggéseit nézték az IZOF modell alkalmazásával egy ijászfeladat során.

A „Változóban a testnevelés” szekcióban S.J.H. Biddle a testnevelésben megnyilvánuló, fizikailag aktív életciklus iránti motiváció helyzetét elemezte.

Kérdésfelvetései:

1. Milyen megközelítést használnak a pszichológusok, hogyan tanulmányozzák a sportiskolás fiatalok motivációját?
2. Melyek az alapvető megállapítások ez ügyben?
3. Milyen, jövőre irányuló direktívákat állapíthatunk meg?

Elemezte a fő sportolással kapcsolatos elméleteket, melyek a hiedelmen alapuló attitűd elméletek, kompetencia alapú elméletek, kontroll alapú elméletek, döntés alapú elméletek. A fókusz az első három megközelítésen van. Az előadás elemezte mindegyik előnyét és hátrányát, valamint rámutatott azokra a tényezőkre, melyek fontosak lehetnek abban, hogy az emberek miért választják a fizikai aktivitást. A Papaioannou (Görögország) elemezte a motivációs klíma változását a testnevelésben. Véleménye szerint csak a holisztikus megközelítésű oktatás eredményezhet magas szintű motivációt a diákok körében. Hasznosnak tartja a célok multidimenzióális modelljét a kutatómódszertanban, beleértve az intervenciók terveket is.

Motor kontroll és motoros tanulás a sportban elnevezésű szekció hat előadása közül a németek, M. Raab és G. Perl kérdésfelvetése igen érdekesnek bizonyult: Vizuálisan irányítottak a mozgások vagy a mozgás szabályozza a látásmódot? Adataik szerint a bidirekcionális transzfer a szenzoros és motoros rendszer között lehetséges. A különböző szenzoros és motoros sémák nem elkülönülten és szekvenciálisan épülnek egymásra, de biztosan kapcsolatban állnak a tanulási folyamat kezdetétől. Szintén német kollégák számoltak be a tornászok és röplabdázók kognitív módszerekkel történő edzésoptimalizációjáról. Engel és mtsai elemezték a mentális reprezentációt (SDA-M módszer) és minőségi videofelvételeket készítettek. Eredményeik szerint a módszer alkalmas segítség az edzők számára a funkcionális mozgásstruktúra kialakítására. A percepció történések vizsgálatát tapasztalt kosárlabdázók esetében a Mediterrán Egyetem (Franciaország) munkatársai végezték el. (E. Laurent és H. Ripoll)

Külön szekció foglalkozott a **tehetségkutatással a csapatsportok területén**.

Az oroszok új távlatokról és fejlesztésről számoltak be (Balsevich és Progonjak). A spanyolok diszkriminációs analízissel kézilabda-játékosokat vizsgáltak (Suarez és mtsai). M.J.C. Silva és mtsai 13-14 éves portugál futballjátékosokat elemeztek. Olasz szakemberek (Ciccarone és mtsai) női röplabdázók úróteljesítményét értékelték. A hollandok tehetséges fiatal gyeplabdázók előrejelzett és megvalósult teljesítményszintje közötti kapcsolatot elemezték (M.T. Elferink-Gemser és mtsai).

Sportpszichológia és személyiségvonások című blokkban portugál olimpiások kognitív orientációját vizsgálták (Coelho és mtsai) a Rosenberg-féle Global Self_System Scale-val és a Kognitív Orientációs teszttel. Az eredmények magas önértékelést mutattak és nem volt különbség a TF-es hallgatók, a magas minőségű atléták és az olimpiások között. A kognitív orientáció, a kimenet és a teljesítmény terén a csoportok különböztek. A férfiak teljesítményre vonatkozó kognitív orientációja magasabb volt. A középtávúfutók eredménye különbözött a többiekétől, volt viszont különbség a sportéletkort tekintve. S.A. Rybachenka (Belorusszia) öttusázók konfliktuskezelő stratégiái, agressziója és teljesítménye közti összefüggést vizsgálta. Magas hostilitású (ellenségesség) sportolók esetén elkerülő konfliktuskezelői stratégiákat talált. Magas teljesítmény alacsony hostilitási index-szel járt, preferált rivalitással és kooperációs stratégiákkal. Alacsony versenyteljesítmény elkerülő viselkedéssel és magas hostilitással járt. A magas kvalifikáció és szociális státus előnyt jelent, függetlenül az alkalmazott agresszió mértékétől. V. Malkin és L. Rogaleva (Oroszország) a pszichológiai felkészítés menedzseléséről számoltak be, mint a pszichés stabilitást formáló fontos tényezőről. M. Marinović (Horvátország) motiváció, személyiségvonások és hangulati állapotok felmérését végezte válogatott junior evezősöknél. (GAM, SAM, EPQ, POMS tesztekkel). A sikeres juniorok motiváltabbak, de nem szükségszerűen magasabb a projekciójuk és az emocionális stabilitásuk. A világbajnokok POMS eredménye teljesen különbözött a „jéghegy” profiltól.

Motor kontroll és motoros tanulás szekcióban D. Stackeová (Csehország) a fitness tréning rövidtávú pszichológiai hasznát vizsgálta Lüscher színteszt és POMS skála segítségével. A korábbi kutatásokkal megegyezően anxiolitikus, antidepresszáns és abreaktív hatást mutatott ki. A Weider-féle gyakorlatsor hatására az antidepresszáns hatás (D item) kifejezettebb. A Lüscher teszt eredményei szerint a csoport pszichoszomatikus státusa változásban lévő állapotot mutatott. Vazou és mtsai (Görögország) a különböző gyakorlatintenzitások hatását vizsgálták a páros feladatok teljesítményére és az énhatékonyságra nézve.

1. Megállapították, hogy a különböző intenzitású gyakorlatok javíthatják a reakcióidőt, mely talán hatással van az aktivitásra.

2. A pursuit rotoron való tanulási képesség nem befolyásolja negatívan a különböző intenzitású gyakorlatokat.

3. Az énhatékonyság és a páros feladatok teljesítményvizsgálata különböző körülmények között további kutatást igényel.

Catita és Rodrigues (Portugália) az edzői viselkedés hatását vizsgálták fiatal judosok percepciójára nézve. Az általuk kifejlesztett kérdőív (CAOS) a viselkedés hét kategóriáját tartalmazza. Nyolc edzőt és 72 sportolót (12-14 évesek) kerestek meg, öt edző beleegyezett a viselkedésintervenció programjában való részvételre. Az edzők selfpercepciója és a megfigyelt viselkedés és a sportoló percepciója szoros együttjárás mutatott. A viselkedés módosító program után jelentős változást tapasztaltak a helyzetek kezelésében és a nyomás okozta, hibát eredményező magatartásban. Szignifikáns különbség (csökkenés) volt a program végén a negatív affektivitás kategóriában. A tanulmány felhívja a figyelmet arra a jelentős különbségre, amely a megfigyelés és a sportoló gondolkodása között van. Az edzői negatív affektivitás, jelentős sportban tartó illetve sportot elhagyó tényezőnek bizonyult a fiatal sportolóknál.

Különböző populációk motoros képességeivel több tanulmány is foglalkozott. (B.P. Mita és mtsai, B. Zorec, Rousseu és mtsai, Ferreira és mtsai, T. Heinen és T. Schach, T. Hucinski és mtsai, P.W.C. Lau és W.C. Leung, N. Tocci és mtsai.) A szentpétervári Testnevelési és Sport Kutatóintézet munkatársai (Babitski és mtsai) egy számítógép vezérelt GDV technikáról számoltak be, amely a sportolók mentális készenléti szintjét értékeli és melyet olimpiások felkészítésében sikerrel alkalmaznak. Általános iskolások koordinációs készségeinek fejlődéséről számoltak be a Kambas vezette kutatócsoport (Görögország). Mazyn és nemzetközi kutatócsoportjának kérdésfelvetése: kell-e binokuláris mélységlátás az elkapás idejének kontrollálásához?

Több tanulmány előtérbe állítja a **célkitűzés, motiváció** témakörét (T. Christodoulidis, G. Proulité, Z. Kosibac, C.M. Spray, G.R. Romo, M. Baxevani és mtsai, J. Penedo és V. Ferreira, N. Kontinen és mtsai).

A **felkészítő tréningek** közül kiemeljük V. Malkin és L. Rogaleva pszichoforming tréningjét, P. Bundzen és mtsai élsportolók mentális versenyfelkészítését és G. Runingen az edzők által nyújtott szociális támogató programját.

A kongresszus díjazottjai

A kongresszus tudományos bizottsága kiválasztotta az alkalmazott területek legjobb előadásait és poszttereit. A legjobbnak G.K. Sakkas és mtsai által előadott, The effect of diabetes on skeletal muscles in patients with renal failure c. előadást ítelték, melyet az első szerző a záró plenáris ülésen elő is adott. Az előadások közül Dalsgaard és mtsai, a posztterek közül Linnane és mtsai által bemutatott anyag nyerte az első díjat.

Előadások:

1. M.K. Dalsgaard és mtsai: The cerebral metabolic response to post-exercise muscle ischemia in humans

2. F.Engel és mtsai: Knowledge and performance in volleyball

3. Y.N. Kraniou és mtsai: Exercise and glut-4 expression in human skeletal muscle: effects of exercise intensity

4. M. Donsmark és mtsai: Protein kinase C and a mitogen-activated protein kinase in the activation of hormone-sensitive lipase

Posztterek:

1. Denise M. Linnane: The effects of hyperthermia on the metabolic responses to high-intensity exercise

2. Dimitrios A. Patikas: Investigation of spinal mechanisms during a sustained submaximal muscle contraction

3. Luc J.C. van Loon: The effects of creatine... (nincs az absztrakt kötetben)

A magyarok minden eddigénél nagyobb létszámban (több mint 10 fő) vettek részt a kongresszuson, aktív előadóként és kongresszusi résztvevőként egyaránt. A következő kongresszusnak Salzburg ad otthont, 2003. július 9-12 között.

Lénárt Ágota

A sportmenedzsment jövője

Beszámoló az EASM 10. Kongresszusán történekről

Nemes András

40

Semmelweis Egyetem, Testnevelési és Sporttudományi Kar,
Sportmenedzsment Tanszék, Budapest

Az MSTT-nek köszönhetően az idén is részt vehettem az EASM (European Association for Sport Management) kongresszusán, amelyet 2002 szeptember 4 és 7 között a Finnországi Jyväskyläben tartottak közel 300 fő konferencialátogató részvételével. Maga a konferencia külsőségeiben is igyekezett kifejezésre juttatni a szervezők afeletti nagy örömet, hogy az EASM a 10. születésnapját ünnepelte.

Szerencsésen utaztam: az ezer tó országa lenyűgöző képe fogadott a magasból, lent pedig a vendéglátók határtalan vendégszeretete. A konferencián már családias a hangulat, szinte mindenki ismeri egymást.

A program a szövetségek napjával (Alliance-day) indult. A külsőségeiben is csillogó rendezvényt a szövetség elnöke **Livin Bollaert** úr nyitotta meg. Ismertette a szövetség fő célkitűzéseit. Arról beszélt, hogy szükséges lenne ezen a kerek évfordulón a küldetési nyilatkozatot megfogalmazni. Statisztikai számokkal, különféle EU dokumentumokkal, nevezetesen szerződésekkel, akciókkal érzékeltette a szervezet szerteágazó kapcsolatrendszerét. Átfogóan jellemezte, majd részletesen elemezte az éves kongresszusokat. Értékelte az EU Journal és a „Quarterly of Sport Management” című lapok munkáját, a Website információk fejlődését. Bemutatta az EASM-városokat¹. Szólt arról, hogy az EU harmonizálja a felsőoktatást a Bolognai deklarációval. Pontosan definiálja a bachelor és master fokozatokat. Rámutatott, hogy az EASM a képzésre és a tréningre egyaránt fókuszál. A szervezet kialakította az úgynevezett fórum-struktúrát különböző tagsági formák bevezetésével. Magának az EASM-nek ma már több mint 26 tagállama van. A szervezetnek nem csak tudományos, hanem szakmai célkitűzése is vannak. A Website követi az egyes tagállamok sporteseményeit és nem csak a tudományos akciókat.

Az előadások sorát **Robin Ammon** (USA) az észak amerikai Sport Management Társaság (NASSM) elnöke folytatta. Az elnök (képzettségét tekintve jógász) azzal a költői kérdéssel kezdte mondanivalóját, hogy mit gondolunk, mit keres egy amerikai szervezet az Európai Sport Management Társaság rendezvényein. Ezután személyes élményeinek mozaikját villantotta fel az együttműködés múltjáról, a jelenről és a jövő elképzeléseiről beszélt. Beszámolt arról, hogy mintegy 200 professzionális tagjuk van és a szervezet igen jelentős lobbytevényt az Államokban. Reményét fejezte ki, hogy az EASM nem kíván bezárkózni Európába. Ez annál is inkább valószínű, hisz a folyamatok globálisak. Részletesen bemutatta a képzés-fejlesztési programjukat, bemutatta a NASSM szervezeti felépítését, amely egy sajátos ernyő szervezet, az NGO része². A Web hirdetések integrálódhatnak e szponzor csomagokba. Etikai dilemmákról is szólt, aminek prof. Kari Purnaho az ülésvezető chairman nagyon örült.

Az amerikaiak után **Shayne Quick** a SMAANZ³ elnöke folytatta a sort ausztrál színekben. Az elnök visszatékkintett az ausztrál sporttörténetre (egy félmondatos utalással, miszerint az „azi” történelmet egy bizonyos időtávon túl nem ildomos kutatni) 1814-ben alakult az első klub. A szerveződésben tökéletesen érvényesült az önkéntesség elve. Az 1970-es és az 1980-as dátumok fontosak az ausztrál sportszervezetek életében. Előbb a Sportágak Szövetsége, majd a Sportmenedzsment Szövetség jött létre. Az európai kötődést az UK is biztosítja. Hosszasan beszélt az olimpiai és az olimpiát megelőző munkájukról, különösen az önkéntes segítők tevékenységének koordinálásáról. Elmondta, hogy képzési programjuk a legnevesebb ausztrál professzorok munkáját dicséri.

1997-ben alakították meg a Sportmenedzsment Szövetség Akadémiai Társaságát, jelenleg 150 tagja van. Évente rendeznek konferenciát, a 2000 évi konferencia nemzetközi konferencia volt. Szólt a Review és Newsletter kiadványairól.

A három megnyitó előadást követően a chairmann munkahelyi főnöke, **Prof. Pauli Vuolle** (a Jyväskylä Egyetem társadalomtudományi Tanszékének vezetője) igen szemléletes és módfelett gyakorlatias előadását élvezhettük. A fizikai aktivitás komparatív bemutatásán keresztül hat európai ország (Anglia, Hollandia, Finn-, Svéd-, Ír- és Olaszország) adatait ismerhettük meg. Igen érdekes diagramot mutatott be arra vonatkozóan, hogy a felmérések szerint egyedül a finnek esetében növekszik a fizikai aktivitás szignifikánsan a 35. életév után.

A magam részéről nagyon hálás voltam az előadás azon részéért, amely Finnország gazdasági, természeti, demográfiai jellemzőit taglalta. Az ötmillió Finnország urbanizáltsága 60 %-os, átlagos népsűrűség 16 fő/km². A 338.145 km² alapterületű ország 65 %-a erdő, 17 %át víz borítja (a szóbeszéddel szemben több, mint 17.000, de egyes lokálpatrióta vélemények szerint – a kis tó is tó – 40.000 tavat találunk Finnországban) A rendkívül széleskörű és igen precíz földrajzi jellemzés után az ország politikai, jogi és szociológiai állapotáról hallhattunk előadást, nagyon ügyesen beleszóve az előadásba azt a nyilvánvaló tény, hogy ez az ország valósággal predesztinált a természet-közeli sportágak művelésére. (Különösen igaz ez az úgynevezett Metropolitan-area vonatkozásában) Finnországban hatalmas területeken közlekedni, vagy például vadászni is csak síelve lehet. Magam is megtapasztaltam, hogy legalább is rekreatív szinten szinte mindenki sportol a városban. A professor úr számadatokkal érvelt: a sportlehetőségek 20 %-a az ún. „érintetlen” természeti környezetben, 62%-a az úgynevezett „fejlesztett” természeti környezetben zajlik és csupán 18 % történik kifejezetten „épített” környezetben (csarnokokban, uszodákban, pályákon stb.). A felnőtt lakosság (különösen az idősebbek körében) igen népszerű a „botjárás”. A populáció 6%-a intenzíven és rendszeresen sportol 14 % -uk napi kocogó, 39 % hetente kétszer végez sporttevékenységet, 60 % hetente legalább egyszer mozog (sí- vagy terepfutás, kocogás). Igen népszerű az ún. lékhorgászás, ami a professor véle-

¹ Az EASM megalakulása óta az alábbi gyönyörű helyeken tartott konferenciákat: 1993: Groningen (Hollandia) 1994: Firenze (Olaszország) 1995: Budapest (Magyarország) 1996: Montprellier (Franciaország) 1997: Glasgow (Skócia- UK) 1998: Funchal Madeira (Portugália) 1999: Thessaloniki (Görögország) 2000: San Marino (San Marino) 2001: Vitoria – Gasteiz (Spanyolország) 2002: Jyväskylä (Finnország) /Jövőre: Stockholm (Svédország)

² gyűjtőfogalom: a rövidítés jelentése: „nem kormányzati szervek”

³ a rövidítés az Ausztráliai Sportmenedzsment Szövetségének Akadémiai Társaságát jelenti

ménye szerint relaxáció és sporttevékenység egyszerre.

Az előadások után meglátogattuk az egyetemi sportcentrumot, bepillantottunk a finn junior baseball A és B csoport edzés-bemutatójába, majd egy aerobik bemutatón vettünk részt.

Este a város polgármestere fogadást adott a tiszteletünkre.

Másnap folytatódott a rendezvény (valójában ekkor kezdődött a konferencia érdemi része).

A gyönyörű, ultramodern előadó-pavilonokban – a világhírű NOKIA cég központi épületeinek szomszédságában – szimultán történtek az események. Néhány előadást megkísérlek dióhéjban ismertetni.

Prof. Chris Gratton (Sheffield Hallam Egyetem, Sport-és rekreáció menedzsment Tanszék- (UK) előadásának címe A sportgazdaságtan jövője. Az előadás bemutatta a *sportpiac* keresleti és kínálati oldalának rendkívül összetett szerkezetét. Rámutatott, hogy a két oldal igen érzékenyen visszahat egymásra. Maga a fogalom nem csupán a versenysportra, illetve a nemzetközi versenyekre szűkíthető le. A becslések szerint a szabadidősport gazdasági értéke messze meghaladja a versenysportét. A sport gazdaságtanának összetett és egyre jelentősebb mivoltához a sport globálissá válása adott lendületet a nyolcvanas évek második felében.

A kínálati oldalra elsősorban a kereskedelmi, a kormányzati, valamint az önkéntes szektorból áramlik be a pénz (hozzájárulás). A kormányzat támogatja a minél magasabb versenysport-teljesítményeket, valamint a szabadidősport hozzáférhetőségét és minőségének javítását, ugyanakkor adóval sújtja a sportot. Dánia és Finnország kivételével valamennyi európai állam többé-kevésbé jelentős támogatást nyújt az állami költségvetésből, sok esetben a sportlétesítmények építéséhez. Az európai országok többségében jelentős az önkormányzati részvétel - mindenképp az egészségérték fontosságának felismerése következtében - bár a sport nem sorolható az önkormányzatok számára kötelezően el látandó feladatok közé. A kereskedelmi szféra a szponzoráció által új vevőket remél. A médiumokban erőteljesen megemelkedtek a közvetítési jogdíjak, jelentősen szélesedett a lefedettség.

A sportpiac keresleti oldala ennél sokkal bonyolultabb. A sport aktív és passzív résztvevőinek szüksége egyaránt jelen van. A sportszer-, sportruházat- vagy sportcipőgyártó cégek világszerte

méretű – globális - marketing-, gyártási és elosztási stratégiával fogják át a piacot. A nézők egyre magasabb pénzeket hajlandók kifizetni egy-egy nagyobb sporteseményen – nézőként -való részvételért, jelentős üzletgárgá vált a sportturizmus, amelynek célja a sportban való részvétel vagy a sportesemények megtekintése is lehet.

Lauri Tarasti, a Finn Legfelsőbb Bíró-ság Közigazgatási Kollégiuma képviselőjének „Sport és etika a jövőben” című előadásában a következő gondolatokat fogalmazta meg:

Az európai sport manapság komoly kihívásokkal néz szembe: a sport hagyományos értékeivel szemben (úgy mint fair play vagy amatőrizmus) egyre inkább érvényesülnek a túlzott profitszerzési törekvések, számolni kell a televíziózással és a szponzorálással kapcsolatban felmerült problémákkal, illetve számolni kell az olyan negatív tendenciákkal, mint a tiltott szerek használata, a nézőtéri erőszak, vesztegetési botrányok.

Az olimpiai mozgalom általánosan elismert, iránymutató értékrendje az Olimpiai Kartában, elsősorban pedig az 1999-ben elfogadott Etikai Kódexben fogalmazódik meg (a legfontosabb értékek: az egyén méltósága, a diszkrimináció tilalma, a fizikai és mentális sérülések elkerülése, doppingtilalom, az erőszak minden formájának tilalma, biztonság, jólét, egészségügyi ellátás). Hangsúlyozta az előadó, hogy a legsúlyosabb probléma a tiltott szerek használata. Bár a hatvanas évektől a doppingellenőrzések rendszeressé váltak, a probléma nem oldódott meg, sőt, az orvostudomány és a gyógyszeripar fejlődésével egyre bonyolultabbá válik.

A doppingszerek meghatározása attól függ, éppen melyik gyógyszer-csoport van „divatban”, illetve milyen új, tiltott szereket és módszereket fedeznek fel és vesznek fel a listára: a hatvanas években a stimulánsok, a hetvenes években a szteroidok, a nyolcvanas években a növekedési hormon, a '90-es években pedig az EPO (eritropoetin)⁴ a vörösvértestképzést fokozó hormonhatáson alapuló vérdopping. Minden tiltás, büntetés és felvilágosítás ellenére azonban a hivatásos sportban egyre kifinomultabb módszereket fejlesztenek ki, és mindig akadnak pozitív doppingminták a nemzetközi versenyeken, arányuk kb. 1,5-2%.

Nem csak erkölcsi-etikai okokból szükséges azonban foglalkozni a drogok, illetve a doppingolás kérdéseivel. A doppingolásnak egészségkárosító hatása

van. Jóval magasabb a szabadidősportban – különösen a testépítők körében - doppingolók aránya, ami azért különösen veszélyes, mert a fitness klubokban tiltott szereket szedők mögött nem áll orvosi háttér. Sok átlagember, akik számára a sport az életmód megjobbításának egyik eszköze, kábítószereknek teszi ki magát a sport révén.

A WADA⁵ megszületésével egyedülálló lehetőség nyílik a sportmozgalom és a kormány-szervezetek, illetve az országok egymás közötti együttműködésének szorosabbra fűzésére.

A sportturizmus jövője és globális összefüggései címmel **Gibson Heather** a Florida Egyetem Parks and Tourism Tanszékének tanársegéde (USA) tartott előadást. Kifejtette, hogy a sportturizmus, mint az idegenforgalom specializált területe, az elmúlt tíz évben vált egyre jelentősebbé. A sportturizmus ma már nem csak a sportban való aktív részvételért, vagy a nagyobb sportesemények megtekintéséért való utazást jelenti, hanem magában foglalja annak szakmai, tudományos háttérét, az emberi erőforrás felkészültségét, illetve nemzetközi összefogásának szükségességét is.

Az előadás a sportturizmust három globális aspektusból vizsgálta. Ezek a következők voltak:

- Sportturizmus, mint globális termék: az ún. mega-sportesemények (olimpiai játékok, regionális versenyek – pl. Nemzetközösségi Játékok);

- Nemzetközi összefogás a kutatás és a szakirodalom területén;

- Nemzetközi összefogás az oktatásban és a képzésben.

A finnországi Sport-TV vezetője, **Markku Vainikka** Média, sport, jövő című előadásában arról beszélt, hogy rengeteg változás történt az 1936-os berlini olimpia óta, amikor az első televíziós közvetítések beindultak. Erőteljesen megemelkedtek a közvetítési díjak, szélesedett a lefedettség. A 2000. évi sydney olimpiai játékok közvetítéseinek a felmérések szerint összességében mintegy 30 milliárd nézője volt. A 2002-es labdarúgó világbajnokság televíziónézőinek kumulatív száma 40 milliárdra tehető. A 2008-as pekingi olimpia játékok közvetítési díjai mintegy 1715 millió USD-t tesznek ki; ezzel a televízió szempontjából minden idők legdrágább sporteseménye lesz.

Azonban a kereskedelmi csatornák egy-egy közvetítési jog megszerzésével óriási kockázatot vállalnak, hiszen a rossz döntés teljes anyagi csődöt is jelenthet számukra. A reklámozásból származó bevételek Európa-szerte csökkennek. A köztelevízió számára fontos szempont, hogy a sportágak széles skáláját mutassa be, de ugyanúgy versenyez a

⁴ A fogalom meghatározást ld.: Brencsán János: Orvosi szótár; Terra Kiadó Bp. 1969 III. kiadás 129. oldal

⁵ World Anti Doping Agency

kiemelkedő események közvetítési jogaiért. Egyre gyakoribb az állami és kereskedelmi csatornák közötti összefogás bizonyos pályázatok elnyeréséért.

A helyzetet nehezíti továbbá, hogy mind a szponzori, mind a közvetítési díjak nagysága attól függ, mekkora az adott sportág, illetve sportesemény iránt a kereslet, vagyis mennyire népszerű a közönség körében. Ezért felmerül a kockázata annak, hogy míg a közkezdelt sportágak fejlődnek és erősödnek a jó anyagi helyzetüknek köszönhetően (például a kézilabda), a kisebb sportágak a fennmaradásért küszködnek (például a tollaslabda).

A fent említett bevezető előadásokat úgynevezett „panelbeszélgetés” követte. A pénz, a marketing és a média hatása a versenysportra és a sport etikájára címmel. A vitaindító előadást **Kimmo Lipponen**, a NOKIA cég marketingigazgatója tartotta. A beszélgetésben részt vettek élsportolók, szponzorok, valamint a média és a sporttudományi kutatás egy-egy képviselője. A beszélgetés rezüméjét⁶ az alábbiakban foglalom össze:

A sportoló – média - szponzorok hármasa szervesen összekapcsolódik a mai sportéletben. A sportolóval szemben támasztott elvárás, hogy érdeklődést keltsen a médiában, és értéket közvetítsen a szponzorok felé, mindezekért ő maga anyagi vagy egyéb jellegű támogatást vár. A média és a szponzorok a sportolóval, illetve a sportesemények image-ével, és az általuk közvetített értékekkel azonosulva remél anyagi hasznot, széleskörű fizetőképes keresletet.

A panelbeszélgetés arra a konklúzióra jutott, hogy minden esetben a sportolónak kell kimondania a döntő szót. A menedzserek felelőssége óriási, a közönség hiteles hőskéket akar, akiket lehet csodálni, példaképpül állítani, de mindez csak akkor lehetséges, ha a sport valóságos és igazi értékeket közvetít.

A beszélgetés után meglátogattam néhány szekció-előadást. A Szekcióülések helyszíneit összekötő folyosókon és az egyik körcsarnokban voltak kiállítva a poszterek. Tekintettel arra, hogy a több mint 150 előadó egyszerre öt helyszínen szerepelt, mi magyarok pedig csak négyen voltunk: Seprényi Gábor és Kristály Anita a GYISM-ből, Dr. Nyerges Mihály dékán úr és jómagam a TF-ről. Igyekezünk beosztani egymás között a programok látogatását úgy, hogy ki-ki az érdeklődési körének megfelelő helyszínekre látogathasson el, ugyanakkor mindenütt jelen legyünk. A szekcióülések/poszterszekció az alábbi bontásban zajlottak le:

1. Menedzsment
2. Marketing
3. Gazdaság és pénzügyek
4. Tervezés
5. Turizmus
6. Emberi erőforrás menedzsment
7. Jogi szabályozás, etika, egyenlőség
8. Eseménymenedzsment
9. A szolgáltatások minősége
10. Tudományos munkák

A prezentációk és poszterek kivonatos összefoglalója, illetve a nevek és elérhetőségek listája a konferencia 300 oldalas kiadványában jelent meg. 12 előadásra vettem részt, jegyzeteltem le, ezen rövid élménybeszámolóban természetesen nem térhetek ki mindegyikre, de megkísérlem a lehetetlent⁷, hogy egy keresztmetszetet adjak róluk:

■ **Pavelka Béla József** (Jyväskylä Egyetem - Finnország) tehetséges tanítványunk előadásával kezdeném a sort, annál is inkább, mert büszkéek lehetünk rá. Purohah professzor úr PhD hallgatójaként már évek óta tanul Finnországban. Kiválóan beszél finnül és angolul. A finn jégchoki sport gazdasági vonatkozásairól beszélt. A jégchoki ára című előadásában. Az előadásból kiderült, hogy Pavelka úr a finn jégchokiról beszél. Az előadást követően felhívtam a figyelmét a komparatív vizsgálatokban rejülő nagy-szerű kutatási lehetőségekre.

■ **Prof. Alexander V. Voicu** (a Kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem Testnevelési Fakultásának sportjogász tanszékvezetője) előadásában a román sportjog fejlődési lehetőségeiről hallhattunk. Rámutatott arra, hogy a környezet nagy hatással van a sport-struktúrára. Nagy kihívást jelent a sportjogász számára ennek a környezetnek a definiálása. Bemutatta a jogi tények fontosságát a sportstruktúrák és a sporttevékenység szervezésében. A jogi tények integrált tényezőknél tekinthetők a környezet összességében. Ez az integráció gazdasági, igazgatási, technikai, technológiai, szocio-kulturális és politikai összetevőket foglal magába. Az előadás rávilágított a jogkövetés fontosságára, példákon keresztül mutatta be a jogi normák tiszteletben tartásának szükségességét a sporttevékenység gyakorlása közepette. Bemutatta annak fontosságát, hogy a jogszabályi keretek elengedhetetlenül fontosak a sport igazgatási rendszerében. Végső következtetése, hogy szükség van egy önálló sport jogi jogtudományi diszciplína akadémiai elismerésére.

■ **Andrea Petróczi** (Kingston Egyetem -UK: a mi Petróczi Andreánk, tehetséges

tanítványunk) előadásában a doppingdi-lemmáról hallhattunk. Az előadás a doppingolás attitűdjeit elemzi kérdőíves, mélyinterjú és matematikai módszerekkel.

■ **Prof. Joy T. De Sensi** (Tennessee Egyetem -USA) a morális képzés fontosságáról beszélt előadásában. Olyannak ítélte meg ezt a kérdéskört, mint amely alapvetően fogja meghatározni a sportmenedzsment jövőjét. Az előadását követően megkérdeztem tőle, hogyan lehet majd feloldani a „win at all cost” és a fair play egymással versengő elveinek örök konfliktusát a jövőben. A válasz ugyanolyan talányos és idealista volt, mint amelyet én adtam volna az ő helyében...

■ **Erkki Tuomioja** (a Finn Külügyminisztérium munkatársa) igen lelkes és rendhagyó előadásában arról beszélt, hogy Finnország lehetőségeinek felismerése nyomán találkozik színhelye lett, ahol Észak, Kelet találkozik a Déllal és Nyugattal. 1952 óta a sport világa kifejezetten megváltozott Finnországban. A résztvevők 97 %-a önkéntes munkás. Felsorolta azokat a feltételeket, amelyek a profi sport működtetéséhez elengedhetetlenül szükségesek. Ilyenek a megfelelő jogszabályi környezet, a szponzorok és mecénások, a megfelelő marketingtevékenység és a média jelenléte, az egészségügyi, a morális és az etikai követelmények érvényesülése. Ezek természetesen költségigényesek. Finnországban közel 7000 sportklub működik. Arra is utalt, hogy történelmi perspektívából nézve 1993-ban szükségszerűen alakult meg az Európai Sport Menedzser Szövetség, úgy fogalmazott, hogy a szövetség megalakulása normális következménye volt a sportkoncepció és a sportmenedzsment fejlődésének. Ugyanazok a világhírű professzorok bábáskodtak a bölcsőjénél, mint akik az Európai Unió által kezdeményezett Socrates és Erasmus Programok kiterjesztésén is fáradoznak.

■ **Chris Gratton** (Sheffield Halam Egyetem –Sportipar Kutató Központ – UK)

A sportgazdaság jövője c. előadásában lényegileg megismételte az Erkki Tuomioja által elmondott feltételek fontosságát, azokat elsősorban a sport üzletiesedésével jellemezte. A sportpiacnak számos összetevője van: meghatározó jelentőségűek a multinacionális vállalatok mint lehetséges szponzorok, mint a Coca-Cola, a Mc Donalds, a Reebok, az Adidas, a NIKE stb. Arra utalt, hogy bolygónk lakosságának több, mint 2/3-a nézte az Sidney-i olimpiai játékokat. Ugyancsak hatalmas volt a nézettség a labdarúgó vb-nek. A NIKE cég design

⁶ Kristály Anita: Jelentés az EASM 10. kongresszusáról (GYISM kézirat Bp.2002)

⁷ Terjedelmi korlátok miatt kétszer is átdolgoztam – lerövidítettem – a beszámolómat

bevételei például 1997-ben a világ 500 legnagyobb tőke-társaságában a 167. helyre sorolta a céget 17,5 milliárd US dollár bevétellel. Bemutatott egy szemléletes sportpiac-piramist, amelynek az alapján olyan értékek szerepelnek, mint a sportfelszerelések, az utazás, sportruházat sportcipők. Ezek a legszélesebb piaci bevételek, de volumenében a piramis csúcsa felé következnek az igazán jelentős bevételek, mint amilyenek a TV közvetítési jogok, a szponzoráció, a fizetendő, és a kormánytámogatások. Azzal a zárogondolattal zárta előadását, hogy a sportmarketing gazdaságosabb tétele a fejlődés egyik elengedhetetlen feltétele.

A teljesség kedvéért szabad legyen néhány szót szólni a szabadidős programokról és a fogadásokról. A finn-est egy kétszáz éves füstös faházban zajlott egy aranyos öreg harmonikás bohém közreműködésével. Volt egy izgalmas rafting túra, valamint egy igen szép kirándulás a hamisítatlan finn természetbe, aminek nagy részében sajátos vezetői értekezletet tartottunk: „úgyis olyan ritkán tudunk a TF ügyes-bajos dolgairól beszélni!”.

A Szövetség éves rendes közgyűlésén javasoltam az elnökségnek, hogy hozzunk létre egy felzárkóztató alapítványt a kelet-európai országok résztvevői számára. A vezetőség tetszésével találkozott a javaslatom, érdekes módos maguk az érintettek nem lelkesedtek túlzottan, Litvánia küldötte kifejezetten megsértődött rajta. Elmondtam, hogy véleményem szerint a volt szocialista országok résztvevőinek távolmaradásának két oka van: az angol nyelv nem megfelelő szintű ismerete és a pénzhány. Remélhetőleg mindkettő előbb utóbb megnyugtatóan megoldódik.

Sikeres volt a diákszeminarium, sajnos tőlünk csak egy hallgató volt kint, ő azonban nagyon ügyesen szerepelt.

HIRDESSZEN A MAGYAR SPORTTUDOMÁNYI SZEMLÉBEN

KEDVES ÜGYFELŰNKI

A Magyar Sporttudományi Szemle a Magyar Sporttudományi Társaság évente négy alkalommal megjelenő sportszakmai és tudományos folyóirata. (Formátuma A/4, példányszáma 700.) Eljut valamennyi magyar egyetem és főiskola testnevelési tanszékére, az összes (közel 100) országos sportági szövetség szakembereihez, az olimpiai felkészítést végző edzőkhöz, az olimpiai mozgalom szakértőihöz, a megyei és megyei jogú városok sportszakigazgatási szervezeteihez, sporttudományi társaságokhoz, szövetségekhez, intézetekhez, testnevelő tanárokhoz, sportorvosokhoz, az egyes sportági és sportszakmai folyóiratok szerkesztőségéhez. Ezért úgy véljük, kölcsönös előnyökkel járna, ha lapunkban hirdetne, reklámozna.

A HIRDETÉS, REKLÁMOZÁS FELTÉTELEI

1. Hátsó, külső és első belső teljes borítólapon színes anyag egyszeri megjelentetése	80.000,- Ft
2. Hátsó, külső és belső, valamint első belső teljes borítólapon fekete-fehér anyag egyszeri megjelentetése	50.000,- Ft
3. A lap közepén befűzve:	
4 oldalas színes anyag egyszeri megjelentetése	120.000,- Ft
4 oldalas fekete-fehér anyag elűtő színű papíron	80.000,- Ft
4. Egyoldalmi fekete-fehér anyag, a lapban a műszaki szerkesztő által meghatározott helyen elhelyezve egyszeri megjelenéssel	30.000,- Ft
5. Egyoldalas A/4-es méretű szórólap egyszeri elhelyezése, terjesztése a folyóirattal	20.000,- Ft
6. Az egy oldálnál kisebb terjedelmű hirdetések, reklámok költsége, terjedelmükkel arányos.	
7. Folyamatos, legalább négy alkalomra történő lekötés esetén árainkból 20% engedményt adunk.	
- Egyéb feltételek külön megállapodás szerint.

A fenti árak ÁFÁ-t nem tartalmaznak

A HIRDETÉSEK, REKLÁMANYAGOK KÉZIRATAI

A hirdetések szövegeit, grafikáit, fényképeit az igényelt hirdetési terület méretének és a lap tükrének megfelelő méretben és elhelyezéssel kérjük megküldeni a szerkesztőség címére: Magyar Sporttudományi Szemle szerkesztősége, 1143 Budapest, Dózsa György út 1-3. Tel/fax: 471-4325
A megrendelések teljesítését követően számlát küldünk. Megkeresésüket várjuk és előre is köszönjük.
A szerkesztőség: Magyar Sporttudományi Társaság (MSTT), 1143 Budapest, Dózsa György út 1-3.
Számlaszám: 11705008-20450407. Tel/fax.: 471-4325, E-mail: nora.bendiner@helka.iif.hu

Hirdetés megrendelés

Megrendelem a Magyar Sporttudományi Társaságtól a Magyar Sporttudományi Szemle című lap
.....számaiban a mellékelt hirdetés közzétételét a megadott formában/ a műszaki szerkesztő által átdolgozott
formában....., azaz .....Ft-ért. (A megfelelő szöveg aláhúzendő!)

Budapest, 2003.....

P.H.

.....
a megrendelő cégszerű aláírása

A megrendelő neve:.....
Címe: .....
Tel.: ..... Fax: ..... Adószáma: .....

Referátum

Anabolikus steroidok

Áttekintés a klinikusok számára

Kutscher E.C. és mtsai

(Western Missouri Mental Health Center, Kansas City): Sports Med. 2002, 32, 285.

Noha sok a közlemény az anabolikus szteroidok (as) sportbeli alkalmazásáról, ezek kivétel nélkül egy-egy készítményre vonatkoznak és nem a sportolók által használt "halmozó" (stacking) szerhasználatot vizsgálták, amikor is az injektált készítmények sokszorosan meghaladják a gyógyszerkönyvi maximális dózisokat. Így anekdotikus és a sportolók saját tapasztalataiból kialakult gyakorlat folyik, melyhez az orvos intő szavát kevésbé veszik figyelembe, hiszen az orvos alig tájékozott e kérdésekben.

Az USA-ban a rendszeres as használók számát 1 és 3 millió közé teszik. A 12-17 évesek 31 százaléka élt ilyenekkel a sportteljesítménye javítása érdekében (kreatininrel 57%), és a leányok 3%-a is használ ilyet. A súlyemelők és body-builderek fele alkalmaz anabolikumokat. A sportszervezetek ugyan tiltják az as-kat, de vizelet vagy polygráfias kontrollt csak a sportoló kérésére végeznek térítés ellenében.

Az élettani hatások között lehet a satellita izomsejtek aktiválása. Az izom növekedése során a myoblasztok egy részéből nem lesz egyszéjtű, hanem éretlen satellita sejt marad. E sejtek száma izomsérülést, erődést követően felszaporodik. Az as-t szedők izmában nem több a satellita sejt, izmuk nem regenerálódik gyorsabban az edzés megterhelés után. Másik remélt as-hatás az edzés nélküli izomnövekedés lenne, ám edzésinger nélkül nincs izomgyarapodás.

A fehérje bevitel növelése edzéssel együtt indokolt a glukokortikoidok katabolikus hatásának ellensúlyozására, az AS ezt tovább lendíti a fehérjebeépítés felé, s ennyiben igaz a sportolók tapasztalata, hogy minél többet edzenek és fogyasztanak fehérjét az as használat közben, annál inkább nő az izomtömegük. Az as nemcsak ellensúlyozza a glukokortikoidok hatását, hanem kompetitíve a kötő-helyeiket is elfoglalja, ezzel is fokozva a pozitív nitrogén egyensúly elérését.

Adagtól függ-e a hatás? Az egyes személyek egyes izmaiban az androgén receptorok sűrűsége különbözik. A trapéz és deltaizom ezért vastagodik nagyobb mértékben egyeseken.

Az androgén-receptor egység bejut a sejtmaghoz, ott a DNA-hoz kötődik, aktiválja a transzport-DNA-t messenger-DNA képzésre, amely az enzimek és fe-

hérjék kódját tartalmazza. Az up- és down-regulációnak van kitéve. A nagyintenzitású terhelés után az izomrostok osztódnak, ez növeli az androgén receptorok számát, további izom-gyarapodást idézve elő. Az as növeli a nem-innervált androgén receptorok számát, de ez csak akkor realizálódik izom-fejlődésben, ha edzésinger is éri az izmot.

Elfeledett as hatás az eritropoietin szintézis fokozása. Ezzel együtt nátrium és folyadékretenció is fellép, testsúlygyarapodással.

A sportolók 7-14 hetes ciklusokban alkalmazzák az as-t, a szájon át szedhető, C-17 alkyl gyököt tartalmazó, májat károsító szteroidokat a hosszú hatású injekciós készítményekkel kombinálják. Utóbbiak a heti 600 mg/kg/hét dózist is meghaladhatja. Az orális metandienon napi 10-25 mg/kg-os adagja is hatásosabb edzés-adjuváns mint a placebo, de annál sokkal nagyobb adagokat is szednek, melyek kapcsán 19,9 kg-os súlynövekedést és 47%-os padnyomóerő fejlődést is tapasztaltak.

Nem mérték a szabad, a gyengén kötött és az össz-tesztoszteront sem a gyógyszereszedés gyakorlatok során. Ezeket és az adagok, a testtömeg, az izomtömeg, izomerő és izomteljesítmény kapcsolatát monitorozó vizsgálatokra lenne szükség.

A káros hatások a máj, a szív, a reproduktív és endokrin, a bőr és a psyche tekintetében jelentkeznek.

Noha maga a fizikai terhelés is kiválthat májenzimszint emelkedést, a ciklikusan szedett szerek ritkán vezetnek tartós májkárosodáshoz. Két-öthónapos szedés már sárgaságot is okoz, főként a C17 alkylcsoporthoz kötötten. A tesztoszteron és nortesztoszteron e tekintetben kevésbé veszélyes. Alkohol vagy egyéb májkárosító anyagok hatása hozzáadódik a szteroidokéhoz.

A szív-érhatás a vérlipidek kedvezőtlen változása (LDL-C nő, HDL-C csökken), amely 40-70 százaléknyi is lehet, de 3-5 as-tól mentes hét után normalizálódik. Az összkoleszterin szint nem alkalmas mutató e mellékhatás kimutatására. A vérnyomás feltehetően a vérvolúmen emelkedés miatt nő, a magasabb pulzussal együtt szívizom hipertrofiához vezethet, ennek további következményeivel, melyek a szer elhagyása után is megmaradhatnak. Amfetamin származé-

kok, testsúlycsökkentő szerek tovább ronthatnak az állapotot.

A luteinizáló és a follikulus stimuláló hormon termelését az as a hypofízisen át visszaszorítja, adagtól függően, a következmény a hypogonadizmus: spermaszám és mozgékonyosság csökkenés, változatlan libido mellett—ez utóbbi a heti 500 mg tesztoszteron adag alatt remélhető. Az ellensúlyozásra injektált korion gonadotropin (heti 2-3x 3000 E) csak az LH-t serkenti, az FSH-t nem, a sperma funkcióját nem állítja helyre. Fél-egy év as-mentes időszak kell a sperma normalizálására. Egyeseken gynekomastia, hangváltozás léphet fel, azt tamoxifennel próbálják meg ellensúlyozni. A hajritkulás is reverzibilis.

A nőknél akné, hangméllyülés, clitoris nagyobbodás, menstruációs zavarok lépnek fel, ezek gyakran nem reverzibilisek. A bőr, a haj zsírossá válhat, alopecia, fokozott faggyútermelés léphet fel.

A psychés viselkedés agresszívebbé válhat, mánia, hypománia és major depresszió léphet fel. Ezek a heti 600mg tesztoszteron dózis alatt ritkábbak a kísérletek szerint, de az as-t önmaguktól használó, a teljesítményfokozás vágyától hajtott személyek eltérnek a kísérleti csoportok viselkedésétől.

Apor Péter dr.

Sportszakemberek könyvespolcára ajánlom

RÓKUSFALVY PÁL (2001):
Az ember, fejlődése és fejlesztése
Enciklopédia dióhéjban, Nemzeti
Tankönyvkiadó, Budapest, 248 p.

A hatvanas években hazai könyvtárak olvasótermeiben találkoztam velük először, később osztrák és német városok könyvesboltjaiban pénzemet számlálgatva és egyben irigykedve vettem kézbe a szakkönyveknek egy különös válfaját, a tematikus enciklopédiákat. Nem voltak e titokzatos munkák lexikonok, de leginkább azokra hasonlítottak. Pedagógiában, pszichológiában, szociológiában akkoriban bizony hiánycikk volt a használható kézikönyv, az egyetemi tankönyveket lehetett leginkább kézikönyvként használni. A háború előtt megjelent pedagógiai lexikon kicsit avított volt már, de irigyelt szerencselovagnak számított, aki antikváriumból, vagy családi örökség révén hozzájuthatott. A hetvenes években megjelent „négykötetes” meglehetősen ideologikusra sikerült, a kívánatosnál több volt benne az osztályharc, s szinte semmi a korszerű pedagógiai tudnivaló. A hazai pszichológia hosszú ideig csak egy füzeti terjedelmű szó-magyarázatra vállalkozott, s ebben is csak a középiskolai tankönyv fogalom-készletét értelmezték. Könyvekből bizony nem talált nagy választékot, ha valaki e tudományok valamilyen problémájáról kívánt tájékozódni. A lexikon amúgy is nehézkes műfaj. Az alaposságra törekvés gyakran túlságosan is akadémi-kussá és egyúttal életidegenné teszi a szócikkeket, s a többnyire hosszúra nyúló előkészületek már a megjelenéskor erkölcsi kopást okoznak még a jó színvonalú munkáknak is. Amiről én beszélek, s amit olyan nagyon hiányoltam a magyar nyelvű pedagógiai-pszichológiai szakirodalomból, azaz alapfogalmak tára. Egy értelmező szócikkgyűjtemény, amely azonban nem törekszik a lexikonok teljességére, de arra igen, hogy benne a legfrissebb szakirodalmi anyagok feldolgozásával a leglényegesebb fogalmak összefüggéseikben megjelenjenek. Olyan könyv, amelynek a –éppen az összefüggések láttatásával– sűrű szövésszerű fogalmi hálójával bátran lehet a szakma mélyvizében is halászni.

A téli könyvpiac kellemes meglepetése volt, hogy a Nemzeti Tankönyvkiadó egy ilyen fogalom-tárral lepte meg az olvasókat, ugyanis megjelentette Az ember, fejlődése és fejlesztése című könyvét. A szerzőként Rókusfalvy Pál jegyezte mű alcíme: Enciklopédia dióhéjban.

A szerzőt a sportszakemberek széles közvéleményének nem kell bemutatni,

hiszen a ma aktív testnevelők, edzők jelentős részének egykor tanára volt Rókusfalvy Pál a TF-en, szakkönyveiből a mai hallgatók is tanulnak. A két évtizednyi professzorkodás nem csupán az egyetem falain belüli szolgálatot jelentett, hanem eleven, sokrétű kapcsolatot az iskola és a sport világával. A szép könyvet olvasva fölfedezni véljük e tanári szerep kiterjedt tevékenységkörének visszfényeit a gondolkodásmódon, a példanyagyon s néha egészen konkrét utalásokban is.

Az enciklopédia három részből áll. A tanulmányoszerű „fővezető” írás hét rövid fejezetet tesz ki, szakirodalommal együtt alig több harminc oldalnál. E nyúlfarknyi terjedelem elegendőnek bizonyult azonban arra, hogy a szerző szakmai életműve összegzéseként fontos gondolatmeneteket írjon le mai világunkról, az emberről, különösen fejlődéséről és fejlesztéséről, továbbá a tudományokról, amelyek a fejlesztés lehetőségeit biztosítják, irányát megszabják és mikéntjét előírják. (Érdekes és igaz az okfejtés, mely az ember lényegével foglalkozó tudományok természettudomány voltát hangoztatja!) Végül súlyos mondatokat olvashatunk az értelmiség felelősségéről, a tudás és hit összhangjáról. Az igényes írás tömör összefoglalása a szerző korábbi években különböző folyóiratokban megjelent munkáinak, ezért részletes bemutatására nem vállalkozunk, azt azonban érdemesnek tartjuk megjegyezni, hogy e bevezető rész nem csupán tartalmi szempontból, hanem érzelmi is jól készíti föl az olvasót az enciklopédia fő részére, a szócikkekre. Mielőtt azonban odaérnénk, egy második „fővezető” fejezetet kell túljutnunk. Ez még rövidebb, összesen öt oldalnyi. A szerző a földolgozott fogalmak „családfáját” állítja ugyanis elének öt táblázatban. Kítűnő ötlet, hogy az érintett tudományok (pszichológia, etika, pedagógia) legfontosabb fogalmait a tudomány objektivitásával és a szerző személyes látószögét is érvényesítve összefüggéseikben ábrázolva mutatja be az olvasónak. Mintha térképet tárna elének: ezeket az utakat kell bejárunk a könyvben. E térképek, fogalmi hálók mindig azonos dolgot mutatnak, de más-más megközelítésben: egyszer az ember áll a középpontban, egyszer a fejlődés-fejlesztés, aztán a pszichológiai fogalmak rendszere, majd a cselekvés a centrális fogalom, köréje szerveződik a fogalmak útrendszere. Szemléletes, jó megoldás!

Érdekes végigfutni a megadott szakirodalmon Ebből kiderül, hogy Rókusfalvy

Pál nagy vállalkozásában igen kevés szerzőre támaszkodott: Egy kiemelkedő „nagymenője” a nemzetközi tudományosságban, Jung, C.G. az egyike ezeknek. A másik leggyakrabban hivatkozott szerző Várkonyi H. Dezső, ő az egyike „az elfeledett, tiszta vízű forrásoknak”, akiknek feltárására következetesen törekedett az enciklopédia megalkotója. A szócikkeknek furcsa módon nem árt, hogy a szakirodalom nem követi a legújabb kiadású publikációkig a tudományok fejlődését. Szakszerűség és korszerűség dolgában egy csöppet sincs a könyv kárára, hogy szerzője nem „naprakész” szakirodalmakból dolgozik. Éppen ellenkezőleg, a saját gondolati konstrukcióját –s benne jól megválogatott forrásait– úgy tudja láttatni, ha nem kell eklektikus –de mai szerzőkkel vitába bonyolódva érvelni saját igazát mellett. Azt, hogy eljárása sikeres és egyúttal jogosult, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy definíciói közül nem egy (például a nevelés meghatározása) korszerűbb és találébb, mint a legújabb pedagógiai lexikon (a nevelés esetében például erősen instrumentalista) definíciója! Pedig azt sok szerző nagy apparátus segítségével írta! Itt –ismételtlen hangsúlyozzuk– az egy szerző nem kárára, előnyére válik a műnek! Benne következetes, koherens gondolatmenet és elvi egység érvényesül. Olyan, amelyben az egyes ember, az egyes ember horizontjába „beférő” nemzet s az emberiség közösen, egymással összefüggésben van jelen, méghozzá avval az erkölcsi felelősséggel együtt, mely nélkül valamelyik érdeke biztosan sérülne.

A szócikkek megfogalmazásának nyelve világos, egyszerű, csak –esetenként– a tárgy bonyolult voltát a szükséges mértékig híven leképezni akarván komplikált. A pontos ábrázoláson túl nem törekszik mesterkélt tudományosságra. Az életében már sok dekórumot szerzett ember nagyvonalúságával ügyel az egyszerűsége és érthetősége. Nyelve sallangtalanságában emelkedett, ilyen értelemben is igazodik tárgyához. A sok, jól válogatott és szakirodalmi idézet növeli a hitelességet és az olvasás élményét!

Mindenki haszonnal forgathatja ezt a tematikus enciklopédiát, pedagógusoknak, s minden értelmiséginek meleg szívvel ajánlom. A sport szakemberei is sokat tanulhatnak belőle.

Aki a sportoló ember edzéséhez, neveléséhez, lelki gondozásához keres elméleti támpontokat, az ebben a könyvben jó forrásra lel!

PUKÁNSZKY BÉLA: (2001)
A gyermekkor története, Műszaki
Könyvkiadó, Budapest, 202 p.

A történelem tudományában kevésbé járatosak is tudják, hogy a história már régen nem fejedelmek és hadvezérek dicső és dicstelen cselekedeteinek áttekinthető gyűjteménye csak, az ünnepi, az emberiség vagy a nemzet sorsa szempontjából döntőnek vélhető nagy események krónikája csupán. Több, gazdagabb annál. Már a középkor diákjai is tapasztalatokat szerezhet arról, hogy ez a diszciplína fogékony a hétköznapi eseményekre is, a kis dolgok, a kevésbé ünnepi tények is érdeklik. Az például, hogy miképpen alakul egy faluközösség élete a középkorban, az, hogy hogyan fejlődtek a szabad idő eltöltésének szokásai a hirtelen nagyra nőtt iparvárosokban a századfordulón, vagy hogy miképpen változtak az udvarlás formái az egymást követő korszakokban. A történelemtudományok ez a szemléleti- és módszertani lépésváltással együtt járó tematikai gazdagodása már több mint fél évszázada megkezdődött, és tart napjainkig is.

Ebben a kibővült témavilágú történelemtudományban a pedagógia számára több téma, illetve kutatási irány is jelentősé vált, egy pedig, a gyermekkortörténet a pedagógiai gondolkodás fejlődésében relevánsnak bizonyult. A gyermekkortörténet szisztematikus kutatása fél évszázados múltra tekinthet vissza. Ez a néhány évtized nem sok ugyan, de arra elég volt, hogy jelentős munkák -köztük áttekinthető művek is- megszülethessenek. A magyar nyelvű gyermekkortörténeti irodalomból mindvégig hiányzott az áttekinthető, a teljes történeti ívet bemutató, és a lényeges szakirodalmat elemző összefoglaló mű. Néhány évvel ezelőtt megjelent ugyan egy igényes válogatás a magyar és a nemzetközi szakirodalomból. Az Eötvös József Könyvkiadó elsősorban a pedagógusképzés szempontjait érvényesítve mutatta be a legfontosabb problémaköröket és a legérdekesebb kísérleteket. Most végre megtörtént a valódi áttörés: Pukánszky Béla, az ismert nevű neveléstörténeti kutató, aki korábban már e témakörben több dolgozatot is publikált, vállalkozott a hiány pótlására, a gyermekkortörténeti alpmű megírására. Könyvét a Műszaki Könyvkiadó szép, minden tekintetben igényes kötetben adta ki. Ariadne fonálnak a szerteágazó történet labirintusában való könnyű eligazodáshoz a szerző a felnőtteknek, elsősorban a szülőknek a gyermekről vallott felfogását tekinti. A gazdag anyag feldolgozásának ez a rendező elve sikeres választásnak bizonyult. Követhető és egyúttal bizonyos szabadságot is engedő sorvezető a történéseknek, biztos, jó fogódzó az olvasónak.

A gondolatmenet könnyen áttekinthető: szerkezetét híven tárja föl a tartalom-

jegyzék. Az első fejezet a gyermekkortörténeti szakirodalom kialakulását, a legfontosabb alpműveket és a szakmai viták legvitatottabb kérdésköréit (például a korszakolás problémái) mutatja be. Pukánszky a tárgyilagos bíró mértéktartásával és objektivitásával ismerteti a tényeket, saját álláspontját a szóban forgó viták ténykérdéseiről nem tárja publikuma elé. Pedig néha bizony szívesen venné az olvasó. Különösen, amikor kézenfekvőnek gondol néhány érvet a nyilvánvaló túlzásokba eső egyik-másik forrásmunka véleményének cáfolatára. Álljon itt csak egyetlen példa: Aries és mások nézetének, miszerint a gyermek iránti szeretet és gyöngédség újabb keletű érzés, mely a középkor vége felé, az újkor elején alakult volna ki, cáfolataként kézenfekvő lehetett volna az -újabbban tudjuk, francia eredetű- Ómagyar Mária siralomra hivatkozni. Aki földézi szívbeteg sorait, nem gondolhatja, hogy egy akkortájt ismeretlen érzés véletlen megfogalmazása a gyönyörű vers. A gyermekére nem néző korai Madonna-ábrázolásokkal kapcsolatban megjegyeztük volna csendesesen, hogy itt valószínűleg a művészi ábrázolás eszközbeli fogyatékoságáról, és nem érzelmek hiányáról van szó. Valószínű, hogy a szerző tartózkodó, véleményét alig nyilvánító magatartása a tudományosság szempontjait érvényesítő tudatos választás eredménye, s ezt tiszteltet kell tartanunk. (Egy fejezet részben vállalt vitát Pukánszky, amikor a kor tendenciáitól elütőnek tartott holland és magyar példát mutatja be. Izgalmas, szép leírás ez, örömmel nyugtáztuk!)

Visszatérve a gondolatmenetre: A könyv további részében a történeti fejlődés menetében ábrázolja a gyermekkor történetét. Az egyes fejezetek időkereteit a klasszikus korszakhatárok (ókor, középkor, korai újkor) illetve - az újkorban - a gyermekkortörténet szempontjából jól elkülöníthető korszakok adják. Így az utolsó három fejezet lényegében a tizenharmadik, a tizenkilencedik és a huszadik század tényeivel és fejleményeivel foglalkozik egy-egy önálló fejezetben. A fejezetek maga szabta időkereteit néha kényszerűségből át-átlépi a szerző. A reformáció és a korai újkor fejezete például a reneszánsz idején kezdődik, s közben bele-belehatol a nevelés századának, a tizenharmadik századnak az évtizedeibe. Ezek a korszakhatár-átlépések nem hogy nem terhelik a gondolatmenetet, éppen ellenkezőleg, olyan összefüggésekre mutatnak rá, amelyek a történeti fejlődés megértésében kulcsfontosságúak.

Az egész munkára jellemző - tartalmi és stilisztikai értelemben is - a gondosság. A szerzőt e tekintetben egy ponton érheti bírálat: bizonyos diszfunkcionális ismétléseket elkerülhetett volna. Ezek bizonyára abból adódnak, hogy a könyv különböző

részei korábban önálló publikációkként készültek, s integrálásukkor nem tűnt ki fölösleges voltuk. („Egy Ottó korabeli miniatúra...” kezdetű rész a 13. és az 53. oldalon, vagy - bizonyos szerzők meggondolhatónak tartották a verést - egyforma fogalmazásban a 82. és a 162. oldalon)

Az első magyar gyermekkortörténeti monográfia szerzője nem teljesen ismeretlen tájakra vezérli a pedagógiában jártas olvasót. A neveléstörténet másfél évszázad alatt kiformalódott törzsanyaga számos ponton azonos a gyermekkor történetével. A gyermekszemlélet és a nevelhetőségről vallott felfogás alakulása, a nevelés mindennapjainak tényei a különböző korokban, a nevelési módszerek változó divatjai, az iskolázás gyakorlata stb. mind-mind a neveléstörténet hagyományos törzsanyagai. Ezeket nem lehet kihagyni, megkerülni a gyermekkor történetének feldolgozásakor sem, s ezért aztán újra és újra visszaköszönnek ebben a munkában. Mégis azt mondhatjuk, hogy új ismeretekkel is és főképpen új szemlélettel gazdagodhat az érdeklődő, aki végigolvassa Pukánszky Béla szép könyvét. E sorok írójának kedves gyerekkori emlékét idézi föl a gyerekkor történetében bujkáló, újra és újra előbukkanó neveléstörténeti anyag. Az egykori családi múzeum-látogatások mindig izgatottan várt élményét adták a néha bizony unatkozó gyerekeknek a varázsképek. A rejtélyesen nyíló pántos vaskazettákhoz és titokzatos szerkezetű faladákhoz volt csak hasonlítható e keretben lógó szerény szobadíszek látvány-élménye. A kiegészítés korabeli iparos és paraszt családok rekonstruált tisztaszobáiban voltak láthatók a kedves múzeum első emeletén. Ha szemből néztük őket, Kossuth jól ismert képe mosolygott ránk Néhány lépést jobbra lépve azonban a Batthyány kormány komoly tekintetű minisztereit szemlélhettük a keretben, aztán ha balra sasszétünk néhányat, egyszerre föltűntek a márciusi ifjak, középen Petőfi. S ha ott jöttünk-mentünk a kép előtt, néha ez látszott, néha az, de ebben a keretben egyszerre benne volt az egész dicső negyvennyolc. A gyermekkor története című Pukánszky könyv is így szolgál: Ha figyelmesen lapozzuk, földézi a neveléstörténet ismert képeit, de megjeleníti a művészet erőfeszítéseit is az ember (a gyerek) hű és kifejező ábrázolására, a gyermekek életének változó helyszínei is megjelennek benne, a könnyek is és a (ritkább) nevetések is. Néha ezt, néha azt villantja föl, de az egészben átélhetően és megérthetően „jól benne van” a gyerekkor hiteles története. Minden felnőttnek meg kellene ismerkednie vele, aki pedagógusnak készül, annak kötelező olvasmányul írnam elő, sportszakemberek kezében is szívesen látnám!

Gombocz János

50 év után ismét Helsinkiben

2002. július 18.

A helsinki Hotel Scandia Continental bejáratánál autogramvadászok nyüzsögnek. Kezükben hosszú, gépelt listák Helsinki 1952-es magyar olimpiai bajnokairól. E sorok írója, a helsinki játékok idején mindössze 10 esztendő "nem hivatásos" sportrajongó, most "körön belül" van. Amit annak idején gondolni sem mert, élő valósággá vált. A TF sporttörténészeként élvezheti a szálló halljában összegyűlt sporthéroszok társaságát, sőt néhányuk barátságát. A történész ritkán találkozik az általa kutatott múlt kiválójaival. Most ez történt. 1952 19 aranyérmese és további 11 dobogósa érkezett a finn fővárosba, hogy méltóképp emlékezzen meg a magyar sport alighanem utolérhetetlen diadalának félévszázados jubileumáról. A Magyar Olimpiai Bajnokok Klubjának elnöke, a vízilabdázó Lemhényi Dezső nagy álma teljesült ezzel. 4 esztendeje Londonba, 3 évvel ezelőtt a görögországi Olümpiába, most pedig ide zárandokoltak el a múlt bajnokai, hogy egykori dicsőségük emlékének felelevenítésével segítsék elő a jövő nemzedékek sportsikereit. Lemhényi "Butykó" mellett ott magaslik a vízilabdacsapat ma is imponáló testi erejű játékosa, Vízvári György, a "Wasser". Kárpáti György, aki háromszoros olimpiai bajnokként minden idők egyik legjobbja volt, azután az elegáns stílusával lenyűgöző kétszeres bajnok Markovics Kálmán, az ugyancsak kétszeres olimpiai győztes Bolvári Antal (másnap ő viszi majd a stadionban nemzeti lobogónkat) és a kapus Jeney "Pierre" is eljöttek a megemlékezésre. Utóbbi szerényen megemlíti Grosics Gyulánkat, hogy 1954-ben világbajnok lett volna a foci válogatott, ha a második félidő esőáztat-ta talaján ő védett volna a "Fekete párduc" helyett. Az aranycsapat portása elnéző mosollyal nyugtázza az évődést. Buzánszkyval együtt ő képviseli a világverő tizenegyet. Dalnoki Jenő pipára gyűjt. Szelíd derűvel gondol vissza a Romániával szemben kinkeservesen megnyert selejtezőre (2:1), ahol kőkeményen semlegesítette az ellenfél legjobbját, a jobbszélsőt. A jelenlévő egykori szemtanúk szerint elévülhetetlen érdemeket szerzett a továbbjutásban. Ő csak legyint. Már a puhaságom sem a régi - mondja, célozva a közönség hajdani szavalókórusára: "Puha vagy, Jenő!"

Azután a liftből előtűnik egy csoport élő csoda. A torna összetettben második és kéziszorban harmadik női csapat a

(Balról – hátsó sor) Bolvári Antal, Jeney László, Vízvári György, (első sor) Kárpáti György, Lemhényi Dezső, Markovics Kálmán

külhonban élő Korondi Margit kivételével frissen és jókedvűen üdvözlöi a többieket. Keleti Ágnes, a talaj bajnoka, Tass Olga, Weckinger Edit, Köteles Erzsébet, Kövi Mária, Bodó Andrea és Karsics Irén. Velük tart Balázs Erzsébet, London ezüstérmese, aki a helsinki olimpián már pontozóbíróként vett részt.

Ha a tornász hölgyek fittsége elbűvölő, akkor már jelző sem marad az úszókra. Novák Éva és Ilona, Gyenge Valéria és Littomericzky Mária felhőtlenül örülnek egymásnak, majd csatlakozik hozzájuk Temes Judit. A következő napon érkező Szőke Katalinnal (Kató) együtt ők három aranyat termeltek annak idején (egyet a 4x100-as gyorsváltóban).

Egy sarokasztalnál a római győztesek, Németh Ferenc és Nagy Imre társaságában a bajnok öttusa csapat tagjai élcelődnek azon, vajon melyikük is volt a "kiegészítő ember". Benedek, Szondy és Kovácsi alapozták meg annak idején a pentatlon magyar hegemoniáját. A kenus Novák Gábor (2.), a birkózó Polyák Imre (2.) és Gurics György (3.), a távolugró Földessy Ödön (3.) és a vívó Sákovics József (3.) képviselik még a helsinki érmesek csapatát. Sákovics "Öcsi"-t olimpiai bajnok felesége, a Tokióban győztes törccsapat kiválósága, Dömölky Lidia is elkísérte. És itt van Tokió egyéni bajnoka, Rejtő Ildikó. Utóbbiak az olimpiai bajnokok "ifjabb" nemzedékét képviselik, csakúgy, mint a bajnokok klubjának titkára, a vízilabdázó Dömötör Zoltán, aki Szepesi buzdítására: "Lőj, Dömötör, lőj... lő... góól!" bevágta az olim-

piai győzelmet jelentő gólt 1964-ben az oroszoknak, valamint az "évszázad magyar atlétája", Zsivótzky Gyula. A ma is délceg kalapácsvető a nemrég elhunyt Csermák József emlékének tisztelegve jött el Helsinkibe. Melbourne vívó ezüstérmese, Rerrich Béla másnap érkezik majd meg Stockholmból, hogy jelenlétével növelje az ünnepség fényét.

Este fogadás a magyar követségen. Az autogramvadászok ennek kapujáig kísérik a küldöttséget. Itt a nagykövet üdvözlésére Aján Tamás, a MOB főtítkára válaszol. A sajtófőnök Vad Dezső nagy sikert aratva köszönti az egyik jelenlévő főszponzort névnapja alkalmából (Frigyes). Az emelkedett hangulatban Fehér Miklós gondoskodik a finomságok javáról. A GyISM, a MOB és a MOA több vezetője a sportolókkal együtt élvezi a vízparti létesítmény előnyeit és a remek hangulatú estét. Amikor Lemhényi Dezső valamennyiünk nevében köszönetet mond a szíves vendéglátásért, még a magyar zászló is vidámabban lobog az esti szélben.

2002. július 19.

Reggeli után felkeressük a csapat egykori szálláshelyét

Otaniemiben. Itt 1952-ben a "szocialista" országok versenyzői laktak, elkülvonítva a "nyugatiaktól", akiknek "káros" befolyását így akarták elhárítani az éber sportvezetők. A régi épület előtt egy újabb olimpiai bajnok, a MOB-elnök Schmitt Pál mond köszöntőt, majd ismét

Lemhényi Dezső a szó. Nem rejtett elérkezéssel emlékszik vissza a fél évszázaddal ezelőtti napokra, melyek során kialakult Tass Olga és az ő mély és máig tartó szép kapcsolata.

Azután emléktábla avatás az épület bejáratánál és egy utolsó "ballagás" az avított falak között. Novák Éva nekem meséli itt ébredő szerelmét a belga újságíró iránt, aki azután regényes fordulatokat követően élete társa lett. Mások másoknak más élményekről szólnak.

Az emlékek sora fakad fel a hosszú séta alatt, amelyet az olimpiai csarnokok és a kajak-kenu versenyeknek helyet adó víztükrök között megteszünk. A kardcsapat és Kovács Pál diadalának helyszíne, a Westend csarnok helyén már egy új épület emelkedik, mint ahogy a dicső kardforgatók sem élhették meg ezt a szép napot. Egy főhajtás emlékülnek, majd szomorú sóhaj, hogy a beteg Papp Laci és Puskás "Öcsi" sem lehet velünk.

Délután mindenki címeres sportruhába öltözik. Irány az Olimpiai Stadion. Legendás finn futók, Nurmi és Viren szobrai mellett elhaladva jutunk el a tribünre. Mellettünk 1952-es formaruhájukban Nagy Britannia helsinki olimpijonjai feszítenek. Csak nem a magyarok 1998-as londoni kirándulása hozta meg a kedvüket? A pályán zenekar, az eredményhirdetőn a helsinki játékok emblémája, a nézőtérre egyre több érdeklődő. Azután olimpijonjaink elvonulnak, és kezdetét veszi az ünnep. Lasse Viren fut be a sálakra az olimpiai lánggal, melyet a lapok földjéről hozott ideig a népes váltó. A stadion bejáratánál feltűnnek az 1952-es résztvevő országok táblái, zászlói, és szép sorban körbejárják a futópályát, mintegy felelevenítve az éppen ötven esztendeje lezajlott megnyitót. Még az eső is csepegni kezd, akárcsak annak idején, hogy a varázslat minél teljesebb legyen.

A brit, a magyar és a finn zászló mögött azonban nem iskolásgyerekek - más nemzetek jelképei után ugyanis ők masíroznak -, hanem őszhajú sportolók vonulnak. Dübörög a taps. A zászlóktól övezett emelvényről Rogge NOB-elnök köszönti a szervezőket és a résztvevőket. Tar László, az "utimarsall" szerint ezután minden olimpia félévszázados jubileumáról megemlékezünk majd, és már elő is számlálja, mennyi tennivalója lesz a 2006-os melbournei kirándulással. Idős bajnokaink kipirult arccal foglalnak helyet ismét mellettünk. A visszaúton a buszban az öttusázó Benedek Gábor mesél hányatott sorsáról, amely végül hazája elhagyására kényszerítette. A történész számára az ismert tanulság: a sportsiker nem mindig tükrözi valósan egy rendszer politikai-gazdasági erejét. Hazánk akkor volt sportban a legerő-

sebb, amikor történelmének egyik leg-szomorúbb időszakát élte.

2002. július 20.

Vidám látogatás a napsütötte Olimpiai Úszodába. Az úszónők és a vízilabdázók ismét megmártóznak az "aranyos" medencében. Utóbbiakhoz Dalnoki Jenő is csatlakozik, noha szomorúan konstatálja, hogy lába nem ér le az uszoda aljáig. Kárpáti régi fényében trükközik, Dömötör bemutatja, milyen gölt dobott az oroszoknak, Novák Ilona pedig nevetve dugja ki fejét a vízből. Ismét célba ért. Ismét, hiszen ők már 1952-ben is célba értek. Nevük ott csillog az Olimpiai Stadion márványtábláján, amelyet az uszodából jövet megkoszorúznak, majd karéjban körülállnak. Kattognak a fényképezőgépek, forgat a Duna TV stábja. Ennyi nemzeti kincs ritkán jön össze egy helyen.

Azután a meglepetés. Megtöltjük a díszpáholyt, és hirtelen megszólal a magyar himnusz. A stadion zászlótartó rúdja pedig lassan, méltóságteljesen felkúszik a piros-fehér-zöld trikolor. Mint akkor 16 esetben történt. Az egyik bajnok halkán megjegyzi: Mostantól halhatatlanok vagyunk. Ti már régen azok vagytok - mondom neki.

A győztesek egy része és néhány szimpatizáns ezután autóbuszba száll. A kocsik meg sem áll a Helsinkitől 100 km-re fekvő Hämeenlinnáig. Itt, egy fenyvesekkel övezett szelíd tó környékén zajlottak az öttusaversenyek 1952-ben, amelyek a csapatnak aranyat, Benedek Gá-

bornak egyéniben ezüstöt hoztak. Most növekvő számú érdeklődő hallgatja a zenekart a tó melletti úszómedence fölől emelkedő nézőtérrel. Benedek, Szondy, Kovács és az őket kísérő Németh Ferenc és Nagy Imre láttán felhangzik a taps. Ünnepi beszédek a polgármester és a munkaügyi miniszterasszony részéről, majd bajnokaink köszöntése. Nem mindennapos látvány, amint a "három muskétás" összeölelkezik az akkori harmadik helyezett finn gárda még élő két tagjával. A siker most is osztatlan, akárcsak 50 éve. Visszaúton izgalom lesz úrrá a nagy triáson. Benedek felismeri a vöröstéglás hajdani kaszárnyát, amely a lakhelyük volt. Majd nem mulasztja el megemlíteni, hogy egyikük éjszaka innen lopódzott ki egy kérdéses sikerű randevúra.

Helsinkiben újabb élmények várnak ránk. Kétórás autóbuszos városnézés, ami annál is hasznosabb, mivel 50 éve ilyesmire nem jutott idő. Ugyancsak kétórás sétahajókázás a tengeren, jóízű vacsora, beszélgetések, köszöntők. A kirándulás szervezői, Nagy József és mások a jól végzett munka örömeivel hallgatják Lemhényi Dezső dicséret szavait.

Lemhényi és Schmitt Pál állnak egymás mellett a mikrofonnál. Múlt és jelen? Nem. Sokkal inkább a folyamatosság. Nemzeti identitásunkba már régen beépültek a sportsikerek, és atlétáinkat már régóta tudósainkat, művészeinket megillető tisztelettel őrzi meg a közös emlékezet. Most az egyszer sportolóink emlékeztek meg önmagukról. Nagyon jó volt velük lenni.

Kertész István

(Balról) Bolvári Antal, dr. Schmitt Pál, dr. Kertész István

A SPORTTUDOMÁNY HÍREI ■ A SPORTTUDOMÁNY HÍREI ■ A SPORTTUDOMÁNY HÍREI

■ **A Nemzetközi Sporttudományi és Testnevelési Tanács (ICSSPE) 2002. július 16-18. között Manchesterben tartotta kétévenként esedékes tisztújító közgyűlését, illetve ez évi VB ülését és szerkesztő bizottsági ülését.** Nagy örömmel szolgál, hogy dr. Radák Zsoltot, a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar (TF) tudományos és külkapcsolati dékánhelyettesét beválasztották a Tanács Végrehajtó Bizottságába. Megválasztásának értékét növeli, hogy dr. Radák, a hazai pálya előnyét is élvező dr. Joseph Maguire professzorral, a Nemzetközi Sportszociológiai Társaság (ISSA) hazánkban is jól ismert elnökével szemben került a sporttudomány legnagyobb világszervezetének vezérkarába.

Az MSTT, a TF és a magyar sporttudomány számára is megtisztelő, hogy személyében hazánk, ebben a testületben a következő négy éves ciklusra méltó képviselőt kapott. Dr. Radák Zsolt fiatal kora ellenére (41) kiemelkedő tudományos sikereket ért el, elsősorban nemzetközi elismerést kiváltó kutatói és gazdag szakirodalmi munkásságával, amelynek középpontjában a fizikai terhelés, az oxidatív stressz, a szabadgyökök és az öregedési folyamatok kísérletes vizsgálata áll. Ennek a témakörnek a kutatásával foglalkozva öt évet töltött Japánban, egyetemi kutató intézetekben. Közben a TF-en egyetemi doktori (1991), illetve Japánban PhD (1996) tudományos fokozatot szerzett. Gyakorlati sportszakmai

munkássága is imponáló: 1986-88 között a Magyar Ifjúsági Atlétikai Válogatott dobóedzője volt. Tanítványai az Ifjúsági

Európa Bajnokságokon és a Grand Prix összetettben 1986 és 1990 között számos értékes helyezést szereztek.

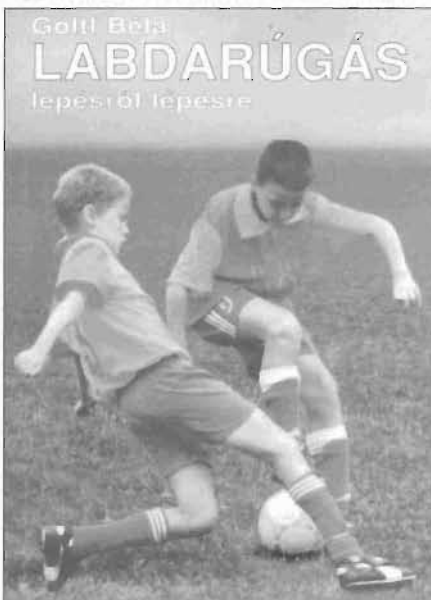
Dr. Roland Naul (Németország), és dr. Radák Zsolt (jobbra)

Götl Béla: Labdarúgás lépésről lépésre

A szerző könyvének a labdarúgás edzőmódszertanához írt bevezetőjében írta a következőket: „A technika és a tudomány „forradalmában” sem mellőzhető a könyv, a szakkönyvek szerepe, ezért vállalkoztam egy olyan oktatás-módszertani könyv megírására, mely egyrészt szintetizálja az eddigi módszertani anyagot, másrészt felöleli saját tapasztalataimat, melyet közel 40 éven keresztül gyűjtöttem oktatói-edzői tevékenységem közben.

Már korábban érlelődött bennem hogy nem teljes (tökéletes, hibátlan) az a módszer, melyet a labdarúgás oktatásában követünk. Ezt később csak megerősítette bennem a német, holland vagy angol anyagok tanulmányozása. Azt tapasztaltam, hogy ezeket a módszereket kritikai elemzés nélkül követi edzőink többsége. A közelmúltban megjelentek olyan utánpótlás-képzéssel foglalkozó szakanyagok, melyek nem tudták pótolni az elmúlt időszak hiányosságait.

Az UEFA edzőtovábbképzéseken való részvételem, az ottani tapasztalatok arra az elhatározásra készítettek, hogy egyszerű és mindenkorra tisztázni kelle-

ne a labdarúgás oktatás-módszertanát, a játék felépítését a kiválasztástól a serdülőkorig.” Götl Béla könyve kitűnő oktatás-módszertani munka, amely szisztematikusan felépített útmutatást ad mindazoknak a szakembereknek, akik ennek a korosztálynak a labdarúgás oktatásával foglalkoznak.

A KÖNYV MEGVÁSÁROLHATÓ:

1. Magyar Sporttudományi Társaságnál

1143 Budapest, Dózsa Gy. út 1-3.

Tel/fax: 471-4325.

e-mail: nora.bendiner@helka.iif.hu

Ára: 3 136,- Ft

Nagyobb példányszám megvásárlása esetén kedvezményes fizetési feltételek!

2. Semmelweis Egyetem, Testnevelési és Sporttudományi Kar Jegyzetbolt

1123 Budapest, Alkotás u. 44.

Tel: 487-9200/9293

3. Nemzeti Labdarúgó Akadémia

XIII. Budapest, Pannónia u. 11.

Tel: 340-4813, 465-0406

A SPORTTUDOMÁNY HÍREI ■ A SPORTTUDOMÁNY HÍREI ■ A SPORTTUDOMÁNY HÍREI

■ A Gyermekek-, Ifjúsági és Sportminisztérium (GYISM) által, a sporttudományos kutatási és kutatásszervezési feladatok megvalósításához szükséges informatikai eszközök fejlesztéséhez nyújtott 2002. évi egyszeri, vissza nem térítendő céltámogatásból az első szakaszban 19 kutatócsoport részesült összesen 5 340 000 forint, egyenként 100 ezer és 300 ezer forint közötti támogatásban. Az informatikai fejlesztés második szakaszára várhatóan a következő év elején kerül sor. Jelentős előrelépés várható a kutatástámogatás terén is. A 2003-2005. évi kutatási időszakra előirányzott évi 20 millió forintos emelt támogatás lehetőséget ad a pályázók körének bővítésére és az egyes kutatócsoportok évi támogatásának 500 ezer forintra történő megemelésére is. A kutatási pályázati kiírás lapunk hátsó-belső borítóján olvasható.

■ Megalakult a Pécsi Akadémiai Bizottság „**Mozgástani és Rehabilitációs Munkabizottsága**”, amely az Orvosi Tudományok Szakbizottságán belül működik. Elnöke dr. Ángyán Lajos professzor. A munkabizottság az alábbi témakörökben biztosít tudományos fórumot:

- izomműködés,
- mozgáselemzés,
- mozgásszabályozás,

- mozgásintegráció,
- preventív testedzés, egészséges életmód,
- klinikai mozgástan;
- mozgászavar,
- mozgáskorlátozottság,
- mozgásterápia
- rehabilitáció

■ Nem várt nagy érdeklődés kísérte a TF-en, a november 4-én megrendezett **I. Országos Edzői Kongresszust**, melynek kiemelt témája az edzői-sportoktatói szakma jövője volt. Számos előadó foglalkozott a szakma és a Magyar Edzők Társasága megújításával kapcsolatos kérdésekkel. A szervezők a kongresszus teljes anyagát megjelentetik a Magyar Edzőben.

■ Az őszi időszak kiemelkedő tudományos eseménye volt a november 13-17. között megrendezett **3. Nemzetközi Erőfejlesztési Konferencia**, amelyen több mint száz külföldi résztvevő, az erőfejlesztés témakörének számos nemzetközi tekintélye vett részt. A szinkron tolmácsolásnak köszönhetően a plenáris üléseket az érdeklődő magyar szakemberek is nagyobb létszám-ban hallgathatták. Tervbe vettük az előadások egy részének angol nyelvű közreadását.

■ **Nemessuri Mihály** emlékének és a fiatal kutatók menedzselésének a jegyében rendezték meg a **33. Mozgásbiológiai Konferenciát** november 21-22-én a TF-en. A konferencia fő témái a szakemberképzés, az egészségnevelés, a mozgáskultúra, a prevenció, rehabilitáció, terápia, a motoros tesztek, valamint a sport és testnevelés oktatásának időszerről kérdései voltak. A gazdag témaválaszték több mint 30 előadásban jelent meg.

■ Novemberben megjelent a **NUPinfo** I. évfolyam 1. száma, a Nemzeti Utánpótlás-nevelési Intézet lapja, a Héraklész program és a KSI SE tájékoztató kiadványa.

A tartalomról:

- Az utánpótlás-nevelés helyzete, a Nemzeti Utánpótlás-nevelési Intézet megalkulása;
- Ismertetjük a Héraklész Alap- és Bajnokprogramot;
- A KSI helye és szerepe az utánpótlás-nevelés rendszerében;
- Tudományos életünk: az NSKI, a Diagnosztika és a Pedagógiai Kutatócsoport;
- Indul a www.nupi.hu - honlapunk bemutatása; Hírek; Előzetes.

Örömmel köszöntjük laptársunkat, amellyel tovább gazdagodott a sportszakmai és tudományos kiadványok választéka. B. N

Győri Pál: Óvodások biológiai fejlődése és fizikai aktivitása

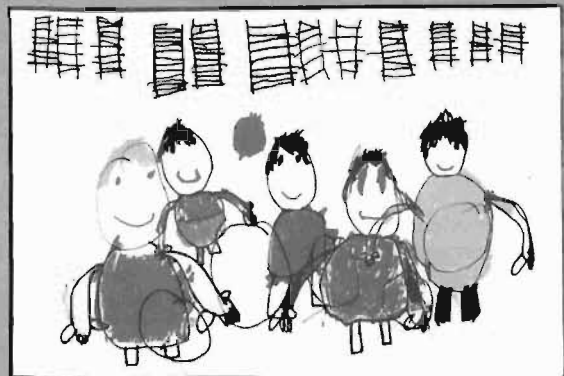
A Veszprémi Egyetemen több mint 25 éve folyik kutatás óvodai gyermekek biológiai, szociológiai, pszichológiai és motoros fejlődését meghatározó, a sokmozgásos testnevelési játékprogramra épülő, főként futási feladatokat tartalmazó testnevelés hatékonyságáról. A kedvező feltételek között tartott foglalkozások eredménye jól nyomon követhető a kisgyermekek fizikai teljesítményének fejlődésében.

A szerző és munkatársai 19 tanulmányban és 7 szócikkben tényként tárják az óvodapedagógusok, tanítók, szülők és a téma iránt érdeklődő szakemberek elé a gyermekek rendkívül aktív és hatékony motoros képességének és készségének tényeit, valamint intenzív futásteljesítményének mutatóit.

A szép kivitelű 284 oldalas könyvben közzétett tanulmányok és szócikkek 104 táblázatot és 86 ábrát tartalmaznak. A kötet kiegészül a szerző/szerkesztő négy évtized alatt megjelent publikációs jegyzékével.

A tanulmánykönyv ára 1400,-Ft (ÁFÁ-val) és beszerezhető a Veszprémi Egészségvédő Sportegyesületnél (8200 Veszprém, Egyetem utca 10). Telefon/fax.: 88/423 052, e-mail: gyorip@almos.vein.hu

GYÖRI PÁL

**ÓVODÁSOK
BIOLÓGIAI FEJLŐDÉSE
ÉS FIZIKAI AKTIVITÁSA**

VESZPRÉM, 2002

A Magyar Sporttudományi Társaság 2001. évi közhasznúsági beszámolója

A 2001. év első hét hónapja alatt a társaság szakmai és tudományos elképzeléseinek a megvalósítását a visszafogottság jellemezte, hiszen ez alatt az időszak alatt bevételi forrásunk elvétve akadt. A 2000. évi (helyesebben: év végi) állami támogatásból származó és saját bevételeinknek köszönhetően (nagyreszt konferenciaszervezésből eredő), közel hárommillió forintos tartalékkal indítottuk az évet, s ez – ha sűkösén is – a túlélésen kívül elegendő volt ebben az időszakban programjaink minimális szintű teljesítéséhez.

A sporttudomány 2001. májusában készített hosszú távú – „Szent-Györgyi” – fejlesztési programja alapján 2001. augusztus 16-án jött létre támogatási szerződés az Ifjúsági és Sportminisztérium és a Magyar Sporttudományi Társaság között, és a szerződés szerinti 25 millió forintos támogatási összeg augusztus 21-én érkezett a társaság bankszámlájára. A programban egész évre tervezett feladatok teljesítése az év végi elszámolási kötelezettség miatt természetesen nehézséget okozott, azonban a társaság elnöksége által elfogadott elveknek megfelelően, az alprogramokban tervezett támogatási összegek racionális – elsősorban a kutatásfejlesztésre, az informatikai korszerűsítésre és a kiadványok előállítására történt – átcsoportosításával sikerült megvalósítani az elmúlt évi fő célkitűzéseinket. Társaságunk, a szerződési feltételeknek eleget téve, de-

cember 19-én a teljes támogatási összeggel elszámolt.

Az MSTT elmúlt évi működésének értékeléseként megállapítható, hogy az ISM által nyújtott állami támogatás felpezsdítette a sporttudósok és sportszakemberek, különösen a kutatók érdeklődését, kézzelfogható értékeket teremtett. A kutatásfejlesztés korábbi, évi 5 – 5,5 millió forintos támogatása közel megkétszereződött, s a rendelkezésre álló idő rövidsége ellenére is lehetőséget adott a kutatási infrastruktúra elmaradott helyzetének javítására.

1. A támogatás révén lehetőségünk nyílt a sporttudomány informatikai korszerűsítésére, kiadványaink tartalmi és formai gazdagítására (például: a magyar nyelvű számok mellett megjelent a Magyar Sporttudományi Szemle első angol nyelvű különszáma!).

2. Sikeres konferenciákat rendeztünk, illetve támogattunk: a sporttudomány hazai utánpótlását felvonultató 32. Mozgásbiológiai Konferenciát (Budapest, 2001. november 8-9.), a résztvevők szerint mérőföldkőnek számító I. Országos Sportinformatikai Anketót (Pécs, 2001. november 16.), illetve a TF-en, november 28-án tartott, rekordérdeklődést kiváltó „Dopping, vagy ami megengedett? Korszerű sporttáplálkozás, táplálék kiegészítők” konferenciát.

3. A Nemzetközi Sporttudományi és Testnevelési Tanács (ICSSPE) szerkesztő

bizottsági ülésének budapesti megrendezése (Budai Edzőtábor, 2001. november 9-12.) kitűnő szolgálatot tett a házigazda MSTT nemzetközi tekintélyének gyarapításában.

4. Nemzetközi kapcsolataink támogatása lehetővé tette néhány – arra valóban érdemes – hazai sportszakember, tisztségviselő külföldi nemzetközi tudományos eseményen, illetve társulati ülésen való részvételét, mely ugyancsak a hazai sporttudomány nemzetközi megbecsülését szolgálta.

A társaság elmúlt évi gazdálkodásáról a számviteli törvény alapján elkészített 2001. évi mérleg szolgálat számadatakat. Kiegészítésként tájékoztatjuk a tagságot, hogy a tagdíjakból összesen 220 ezer forint folyt be, a folyóirat-előfizetésből származó bevétel 87 ezer forint.

A társaság elmúlt évi működésének fontos tanulsága, hogy bevételeink jelentős növeléséhez még hatékonyabb marketing tevékenység szükséges, beleértve a taglétszám és az előfizetők számának növelését is. A kutatási és informatikai infrastruktúra terén – a fejlettebb nyugat-európai országokhoz viszonyítva – még mindig meglévő lemaradásunk felszámolása és a támogatás jobb elosztása érdekében szintén további forrásokat kell biztosítani, ezen túlmenően, a támogatás igazságos és ésszerű elosztása érdekében pályázati rendszerünk is bővítésre és finomításra szorul.

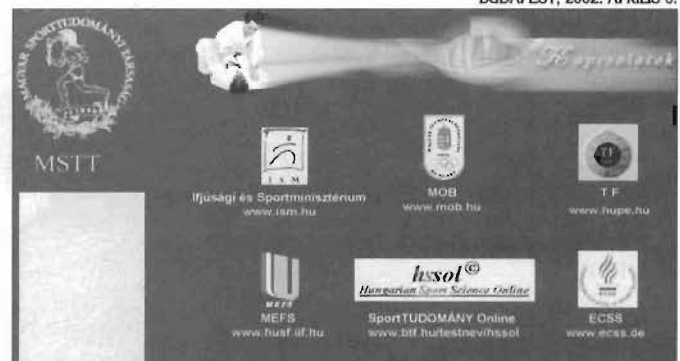
Dr. Mónus András főtitkár

EGYSZERES KÖNYVVITELT VEZETŐ EGYÉB SZERVEZETEK KÖZHASZNÚ EGYSZERŰSÍTETT BESZÁMOLÓJÁNAK MÉRLEGE – 2001. ÉV				
Sorszám	A tétel megnevezése	Előző év	Előző év(ek) helyesbítései	Tárgyév
a	b	c	d	e
1.	A. Befektetett eszközök (2-4. sorok)	701		3.330
2.	I. Immateriális javak	-		-
3.	II. Tárgyi eszközök	701		3.330
4.	III. Befektetett pénzügyi eszközök	-		-
5.	Forgó eszközök (6-9. sorok)	2.931		2.083
6.	I. Készletek	-		-
7.	II. Követelések	-		-
8.	III. Értékpapírok	-		-
9.	IV. Pénzeszközök	2.931		2.083
10.	Eszközök (aktívák) összesen (1.+5. sor)	3.632		5.413
11.	C. Saját tőke (12.-16. sorok)	3.542		4.823
12.	I. Induló tőke/jegyzett tőke	177		177
13.	II. Tőkeváltozás/eredmény	4.248		1.621
14.	III. Lekötött tartalék	-		-
15.	IV. Tárgyévi eredmény alaptevékenységből (közhasznú tevékenységből)	-883		3.025
16.	V. Tárgyévi eredmény vállalkozási tevékenységből	-		-
17.	D. Tartalék	-		-
18.	E. Céltartalékok	-		-
19.	F. Kötelezettségek (20-21. sorok)	90		590
20.	I. Hosszú lejáratú kötelezettségek	-		-
21.	II. Rövid lejáratú kötelezettségek	90		590
22.	Források (passzívák) összesen (11.+17.+18.+19.) sor	3.632		5.413

**EGYSZERES KÖNYVVITELT VEZETŐ EGYÉB SZERVEZETEK
KÖZHASZNÚ EGYSZERŰSÍTETT BESZÁMOLÓJÁNAK EREDMÉNYLEVEZETÉSE
- 2001. ÉV**

Sor- szám	A tétel megnevezése	Előző év	Előző év(ek) helyesbítései	Tárgyév
a	b	c	d	e
1.	A. Összes közhasznú tevékenység bevétele (I. + II.)	8.254		27.061
2.	I. Pénzügyileg rendezett bevételek (1.+2.+3.+4.+5.)	8.254		27.061
3.	1. Közhasznú célú működésre kapott támogatás	6.055		26.095
4.	a) alapítótól	-		-
5.	b) központi költségvetéstől (ISM, MOB)	6.055		26.095
6.	c) egyéb, ebből 1 %	-		-
7.	2. Pályázati úton elnyert támogatás	-		-
8.	3. Közhasznú tevékenységből származó bevétel	2.199		966
9.	4. Tagdíjból származó bevétel	-		-
10.	5. Egyéb bevétel	-		-
11.	II. Pénzbevétel nem jelentő bevételek	-		36
12.	B. Vállalkozási tevékenység bevétele (1.+2.)	-		9
13.	1. Pénzügyileg rendezett bevételek	-		9
14.	2. Pénzbevétel nem jelentő bevételek	-		-
15.	C. Tényleges pénzbevételek (A./I.+B./2.)	8.254		27.097
16.	D. Pénzbevétel nem jelentő bevételek (A./II.+B./2.)	-		-
17.	E. Közhasznú tevékenység ráfordításai (1.+2.+3.+4.)	9.137		26.741
18.	1. Ráfordításként érvényesíthető kiadások	9.137		23.555
19.	2. Ráfordítást jelentő eszközváltozások	-		-
20.	3. Ráfordítást jelentő elszámolások	-		517
21.	4. Ráfordításként nem érvényesíthető kiadások	-		2.669
22.	F. Vállalkozási tevékenység ráfordításai (1.+2.+3.+4.)	-		9
23.	1. Ráfordításként érvényesíthető kiadások	-		9
24.	2. Ráfordítást jelentő eszközváltozások	-		-
25.	3. Ráfordítást jelentő elszámolások	-		-
26.	4. Ráfordítást nem érvényesíthető kiadások	-		-
27.	G. Közhasznú tevékenység eredmény (1.+2.)	-883		3.025
28.	1. Tárgyévi pénzügyi eredménye (A./I.-E./1.-E./4.)	-883		3.506
29.	2. Nem pénzben realizált eredménye (A./II.-E./2.-E./3.)	-		-481
30.	H. Vállalkozási tevékenység eredménye (1.+2.)	-		-
31.	1. Tárgyévi adóalapot jelentő pénzügyi eredménye (B./1.-F./1.-F.4.)	-		-
32.	2. Nem pénzben realizált - adóalapot jelentő - tárgyévi eredmény (B./2.-F./2.-F./3.-)	-		-
33.	I. Összes pénzügyi eredmény (±G./1. ±H./1.)	-883		3.025
34.	J. Nem pénzben realizált eredmény (G./2.+H./2)	-		-
35.	K. Adófizetési kötelezettség	-		-
36.	L. Vállalkozási tevékenység tárgyévi adózott eredménye (H.-K.)	-		-
TÁJÉKOZTATÓ ADATOK				
37.	A. Pénzügyileg rendezett személyi jellegű ráfordítások			
38.	1. Bérköltség			2.055
39.	Ebből: - megbízási díjak			
40.	- tiszteletdíjak			
41.	2. Személyi jellegű egyéb kifizetések			
42.	3. Bérjárulékok			901
43.	B. A szervezet által nyújtott támogatások (pénzügyileg rendezett)			
44.	Ebből: A Korm. Rend. 16. § (5) bekezdése szerint kötelezettségként elszámolt és továbbutalt, illetve átadott támogatás			

BUDAPEST, 2002. ÁPRILIS 6.

MELLÉKLET

Magyar Sporttudományi Szemle 2002/3-4.

Pillinger Mihály:

Megújulás és megújítás a labdarúgó sportban

I.

A kihívás

Az elmúlt évtizedekben a sportjátékok egy csoportja, közöttük a labdarúgás, jelentős változáson ment keresztül. Új tudományos kutatási eredmények, játékméleti teorémák, edzés és képességfejlesztési módszerek, kiválasztási szempontok nyertek teret a gyakorlatban. Megjelentek a szintetikus anyagok a sportban is és változásokat idéztek elő a sportszerek, a pályák talajának minőségében, melyek visszahatottak a technikára, a taktikára, végül a játékra. A ketős hatás következtében egyes labdajátékok jellege változott, melynek nyomán helyenként a nemzetközi szövetségeik beavatókztak a játékok természetes fejlődésébe, vagyis módosították a szabályokat, ami további változásokat idézett elő. A legjobb példa erre a kosárlabda, mely végül az eredeti szellemiségétől, a testi érintkezés nélküli játéktól a sorozatos szabálymódosítások következtében annyira eltávolodott, hogy alapítója ma alig ismerne rá. Ehhez a megváltozott kosárlabdához a korábban sikeres férfi válogatottunk nem tudott utat találni.

Közelebről érintett minket a vízilabda esete, melyben egykor hegemon szerepet töltöttünk be. Játékunkban, hasonlóan a labdarúgáshoz, a technikai tudás dominált. A győzelmek mellett, hogy a közönség kapjon még egy kis ráadást, pólósaink olykor megszáritották a medencében a kézzől-kézre szálló labdát. Fejlődése következtében a sportág az állójátékból a sokmozgásos test-test elleni küzdelem játékává vált, jellegében, szabályaiban alaposan megváltozott. Számunkra azzal a hátránnyal járt, hogy az új szabályok nem tudtak többé a technikai tudás érvényre juttatásának olyan védelmet biztosítani, mely a korábbiakban a vízilabdát jellemezte. Szakembereinket dicséri, hogy megtalálták az átvezető utat a mai kor pólójához, a női-férfi szakág egyaránt a világ élvonalába tartozik. Ehhez az ellenfelek állandó szemmel tartása mellett folyamatos önkontroll és az újat kereső szakmai munka szükséges. Legjobbaink

közül többen neves külföldi klubokban légióskodnak, ennek ellenére színvonalas hazai bajnokság zajlik. Mi mai is a legtechnikásabb, a leglátványosabb vízilabdát játszunk, külföldön is. Már ha a bírók, a zsűri engedi. A „verekedős” változatot ritkán és inkább csak idehaza mutatják be pólósaink.

Voltak olyan sportágak is, melyek nemzetközi szövetségei csak óvatosan nyúltak a szabályokhoz, pedig javaslat volt bőven. Ilyen volt a tenisz, ahol például felmerült a második adogatás eltörlése, az adogatóudvar szűkítése, a háló magasítása, a labda paramétereinek megváltoztatása, stb., sőt még egy alapjaiban más számolási ötlet is született (VASS System). A tenisz alapvetően fő szabályainak módosítása nélkül fejlődött.

A labdarúgás is döntően szakmai tartalékaiból fedezte fejlődését, annak ellenére, hogy az egyik legrégebbi versenyszerűen művelt játék volt. Ezért akadtak olyan vélemények, hogy karaktere, stílusjegyei, technikai-taktikai repertoárja rég kialakult, már mindent tudni róla, komoly változások aligha történnek. Erősítette ezt a vélekedést, hogy a technikára épülő látványos, taktikus labdarúgás virágkorát érte, szórakoztató

volt játékosnak, nézőnek egyaránt és a közönség ezt kedvelte. Semmi nem utalt arra, hogy a sportág jelentős változások előtt állna. Ezzel szemben a '60-as években minden előzmény nélkül váratlan tendenciák jelentek meg, és terjedtek határainkon kívül, főként egyes európai országok labdarúgásában. Az egyik: megnőtt a fizikai képességek szerepe, alapvetően a technikai felkészültség rovására, melynek következménye a sok ütközéssel járó, „kemény, harcos, daráló” futball lett. (Albert F. nyilatkozata - 1966-os brazilverők. Szerk. Szepesi Gy., Sport 1 tv.) Ez az irányzat azokban az országokban terjedt, melyek gyorsított ütemben akartak felzárkózni és a technikai, taktikai lemaradásukat a fizikai képességek hangsúlyozott fejlesztésével kívánták kiegyenlíteni, másrészt átértékeltek az egyén és a csapat kapcsolatának játékméleti kérdéseit és a hangsúlyt a csapatmunkára helyezték, szűkítették az egyén mozgásterét.

A másik: a defenzív játék megjelenése és térhódítása. Ennek szélsőséges megnyilvánulása lett az olasz catenaccio, melynek jelmondatai a „gólt nem kapni, védekezve támadni, legalább döntetlenre játszani” voltak. Ez időben az olasz mérkőzések többségét bátran lehetett x-re

venni. E két tendencia együtt komolyan veszélyeztette a játék népszerűségét, a nézőszámot, a terjedő professzionalizmus anyagi alapjait. A közönség nem azt az élményt kapta, amit elvárt, amelyhez hozzászokott.

A kiútkeresésben a szabályok megváltoztatásának kevés szerep jutott. A szabályalkotásra jogosult, több mint 100 éve működő sokat tapasztalt, köztudottan konzervatív testület, a The International Board csak a szolid módosításokat támogatta, teret hagyva a játék természetes fejlődésének. Az említésre méltó szabálymódosítások indítékai a fokozott terhelés csapaton belüli jobb megosztása, a sérültek pótlása, a szabálytalanságok visszaszorítása, az időhúzás megakadályozása voltak. Így lépett életbe a bővített játékos keret, a játékosok cseréje, a sárga-piros kártyák, a kapus cselekvési körének többszöri módosítása, a hazaadás korlátozása, stb. Szóba sem jöhetett olyan szélsőséges ötlet, mint a les szabály eltörlése, mely egyik legsajátosabb és legfontosabb szabálya a labdarúgásnak. A védőket segítő, a támadókat fékező szabálynak, a kisebb módosításai viszont helyesnek bizonyultak, beváltották az elképzeléseket, de tovább nehezítették a játékvezető, a partjelzők tevékenységét.

A kihívásra a labdarúgásban élenjáró, gazdaságilag fejlett országok klubjai, tulajdonosai és a szakemberei – hátuk mögött a tv-vel és a szponzorokkal - keresték és adták meg a választ a sportág előtt álló veszély elhárításával. Felismerték, hogy a képességfejlesztés szelleme kiszabadult, azt visszazárni nem lehet. A kesztyűt fel kell venni, és olyan labdarúgókat kell nevelni, akik a felgyorsult, élmény, ütközős játékokban is képesek érvenyesíteni technikai, taktikai felkészültségüket, ezáltal megőrzik az „áru” piacképességének két legfontosabb komponensét az eredményességet és a látványosságot. A támadó és a védőjáték párharcából ismét a gólszerzésre való törekvés vált meghatározóvá miközben fejlődött a csapat és az egyéni védekezés összes formája, megjelent a letámadás is, mely már a labda mielőbbi visszaszerzésére irányul. Ma totális futballt játsznak, amely szinte küzdőjátékká vált, kitölti a játékidőt és betölti az egész pályát, széles arzenálját vonultatja fel a stratégiai és taktikai variációknak.

A fejlődés egyik legfontosabb, de legrejtettebb eredménye a játékosok mentális kapacitásának, játékintelligenciájának, „programozhatóságának” fejlődése, mely alapja a csapat együttes gondolkodásának és cselekvésének, vagyis a tudatos játéknak. Várhatóan tovább emelkedik a játékosok technikai felkészültsége, játékkultúrája, a csapatrészek, a tár-

sak együttműködésének összhangja, melynek eredményeként egyre több jól felkészült játékosokból álló csapatot láthatunk válogatott és klub szinten egyaránt.

A labdarúgás tanult a leckéből. A szakemberek többé nem hanyagolták el a fizikai képességek optimális fejlesztését, ám újból megbizonyosodtak, csak azokra a specifikumokra van szükség, melyet a sportág jellegénél fogva igényel, mely hordozza és kiszolgálja – de nem pótolhatja – a technikai tudást.

Az egyéni és társas cselekvések sikeres végrehajtásának kulcsa változatlanul az időzítés és a pontosság összhangja. Ez az összefüggés más labdajátékokban is fennáll, de szerepe a labdarúgásban a legnagyobb, mivel a labda birtoklása nem konkrét, csak érintőleges, ezért a cselekvések végrehajtásának pontossága, illetve azok korrigálási lehetősége kisebb, mint a kézzel játszott labdajátékokban. Ezért is oly sok az előre nem látható esemény, és jut ilyenkor nagy szerephez a labdarúgásban a helyzetfelismerés, a rögtönzés.

A társas, labdás játékelemek közül leggyakrabban ma is a 2-2 elleni megoldások fordulnak elő. Ezek a csapatmunka legkisebb, a társakat összekötő leggyakoribb elemei. Módozatai a direkt átadás, illetve „give and go”, vagy másutt a „doppel passz”. Ez utóbbit a hazai szakzsargon a fura ízű „kényszerítő” szóval jelöli. Könnyű kitalálni, miért. Külföldi csapatoknál láthatunk már 3 emberes tervszerű labdás kapcsolatot is, olykor a mezőnyjátékban, de inkább a kapu előtti pontrúgásoknál, gyakran előre meghatározott, begyakorolt koreográfia szerint. (Sőt, a Dunaferri SE. 4 emberes szabadrúgás variációból ért el gólt az UTE ellen.)

Újfennt bizonyosodott, hogy a játékosok mozgássebességét, a labda mozgatásának sebességét azaz, a játék iramát, csak addig a határig célszerű fokozni, amíg azt a csapat technikailag biztonságosan kontroll alatt tudja tartani. Vagyis a fizikai képességek kifejtésének-hasznosításának a technikai tudás szab határt.

A labdarúgás természetes fejlődése következtében el tudott kerülni olyan buktatókat, amelyek más labdajátékokban főként a szabálymódosítások nem várt mellékhatásaként keletkeztek, mint például a játék uniformizálódásának veszélyét. Ezért megőrizte többszínűségét, valamint a különböző ország csoportok évtizedek alatt kialakult és ma már tradícióként őrzött játékkultúráit. Vagy, míg más labdajátékokban leértékelődött a pálya középső harmadának szerepe, mert a csapatok csak átvonulnak rajta, addig a labdarúgásban a középpálya felértékelődött, a játéktér fontos területévé

vált és így elkerülte azt a sablont, hogy a játék a kapuk előterére szűküljön le.

De megőrizte három legsajátosabb jellemzőjét is. A labdarúgásban esik napjainkban is a legkevesebb poén (gól), itt a leggyakoribb a véletlen előfordulása és annak eredményt befolyásoló szerepe, ezek következményeként a labdajátékok közül itt a legkisebb a garancia arra, hogy az elvégzett munka, a befektetett pénz a papírforma szerint meg is térüljön. Ezt a szakma, a totózók rég tudják, a hazai tulajdonosok most tanulják.

A játékosok partnernek bizonyultak, megtanulták, hogy a professzionális labdarúgás a közönségért van, amelyet ismétlődően jó játékkal kell kiszolgálni. Ennek érdekében azonosulni kell a sportág megújuló elvárásaival, az életvitelt alá kell rendelni a növekvő szellemi, fizikai követelményeinek. Vagyis a labdarúgásnak kell élni. Egyébként tovább nőtt a klassziszok száma, szerepe a játékban, a mérkőzések eldöntésében – és áruk is a játékos piacon.

Ezzel egy időben a klubok szélesebb alapokra helyezték kapcsolatukat a nézőkkel, a közönséggel, arra törekedve, hogy egész estét betöltő programot, komfortos, kultúralt szórakozási lehetőséget biztosítsanak számukra, a multifunkciós stadionokban. A közönség pedig elfogadta, hogy a fejlődés következményeként nagyobb lett az iram, több lett az esemény, hogy új arculata, szépsége született a játéknak.

A fejlődést kiváltó okok közül a defenzív stílus csatát veszített, ám a darálósok talpon maradtak, sőt táboruk gyarapodott, rosta szerepük növekedett. Számolni kell velük, kupákban, Eb-n, Vb-n. A magyar csapatoknak is sok kellemetlen emléket szereztek már. Elégtétellel szolgálhat a technikás, látványos labdarúgást kedvelő közönségnek, az arra felesküdt szakembereknek, hogy a 2002. évi Vb-t – bár a darálósok több meglepetést is okoztak –, olyan válogatott nyerte, amely tudásban vitathatatlanul ellenfelei fölött állt, világklasszisa játszották a korszakot, a látványos és eredményes labdarúgást. „Egyszerre akarok szép és eredményes futballt látni,” fogalmazta meg az elvárásait egyik neves európai klubcsapat elnöke, miszerint ők sem engedhetnek a kettős elvárásból. (Nemzeti Sport 2002.08.06.)

A labdarúgásnak a fejlődése mellett vannak gondjai is. Többek között a folyamatosan növekvő túlköltekezés, vagy néhány idejétmúlt szabálya, melyeket még a „fair play” idején alkottak, és ma azt kell mondani, - nem csupán a szójáték kedvéért - hogy az „unfair play” korában már nem elég hatékonyak, korszerűek. Elégtelennek bizonyulnak például a penalty szabályok a mezőnyben, a lö-

vótávolságon túli területeken elkövetett kisebb, de gyakori vétségekkel szemben, mert nem tartja vissza a szabálysértőket és nem kárpótolja a károsultakat. Sőt, gyakran a vétkes jut kettős nyereséghez, megakadályoznak egy támadást és rendezik soraikat. Ennek következtében a „taktikai” szabálytalanságok elszaporodtak és beépültek a csapatok játékába. Sőt külön szereposztás is kialakult az ellenfél legjobbjainak megfélemlítésére, „levadászására”. Ezek az utóbbi játékosok „kapják” a legtöbbet és sérülnek a leggyakrabban. Atmeneti hiányuk is veszteség csapataik, a közönség, a sportág számára.

Nem csak a közismert világsztárok, hanem valamennyi ország labdarúgó bajnokságaiban szereplő csapatok legjobbjainak – osztályaiktól függetlenül – azonos a sorsuk. Végigrugdadják őket pályafutásuk során, ellenük követik el a legtöbb szabálytalanságot. Ennek oka, hogy a labdarúgásban a szabályok – más labdajátékoktól eltérően – ma már nem biztosítanak kellő védelmet a tudásnak, a nem tudással, vagyis a szabálytalansággal szemben.

A játékvezetésre hárult a kialakult helyzet kezelése, azzal az elvárással, hogy őrizze meg a játék arculatát, folyamatoságát, a közönség által is megismert statisztika adatainak növekedése nélkül (szabadrúgások, sárga-piros lapok, büntetőrúgások, gólok száma stb.), ami ebben a küzdelemben, indulatokkal teli, nagy pénzért folytatott labdarúgásban teljesíthetetlen feladat.

A már korábban is kompromisszum kész bíráskodás óhatatlanul azt a választ adta, hogy világszerte egységesen egy mérlegelő, manipulatív játékvezetéssé alakult át. (A spontán tévedések, a pártos játékvezetés más kategóriába tartoznak.) Módszere: gyakran minősítenek szabályosnak szabálytalanságokat vagy aláértékelik az eseteket, ezáltal alacsonyabb minőségű ítéleteket hoznak, másként ítélik meg a történeteket a mérkőzés helyétől, állásától, az eltelt játékidőtől függően stb.

Vannak szabályok, amelyeket elnagyoltan alkalmaznak, (a sorfal, a kirepülő ember, a büntetőrúgásnál: a kapus, a védők, a rúgást végrehajtó játékos esetében, stb.) és vannak kevésbé fontos szabályok, amelyek betartását, szinte pótcselekvésként, tekintélyt növelő szigorral követelik meg (a mozgó labda, a kapu kirúgás, a szabadrúgás, a partdobás pontos helyének kijelölése, stb.).

Így tesznek eleget az elvárásnak és mentesülnek a játékvezetői alkalmasságot egyik leginkább kétségbe vonó ellenőri, (vesztes)edzői, tudósítói, szurkolói véleményről, amely szerint: „A játékvezető vált a főszereplővé, szétfújta a mér-

közést, sokszor avatkozott feleslegesen közbe”. Tudnivaló, hogy ezt a játékvezetési gyakorlatot a rutinos játékosok ismerik és ki is használják. Ez esetben a labdarúgás elégtelen választ adott ennek a jelenségnek a kezelésére, melynek következménye a játék tördelése, romló tisztasága, a károsult, sérült játékosok számának növekedése lett.

Ma már a játékvezető helyzete is meglehetősen anakronisztikus. A mint egy 7000 m²-es pályának minden pontjára kiterjedő, 5400 másodpercen keresztül zajló, 22 játékos felgyorsult, akció dús küzdelmének történéseit állandóan az ideális távolságon belül tartózkodva tízezrek hangorkánja közepette követnie, ellátva az időmérést, a könyvelést közben, fejben tartva az ismétlődő szabálytalanságokat, vagyis az összes eseményt kell azonnal és hibátlanul megítélni – egy embernek. Mindenki profi a pályán, és a pálya környékén, csak a játékvezető „amatőr”, aki egyedül dönt a dicsőség vagy a bukás és a pénz sorsa fölött.

Idült problémaként merül fel ráadásul a játékvezető tévedhetősége a legfontosabb döntésben, a gól megítélésének gyakorlatában. Az elmúlt évtizedekben a legtöbb sportág arra törekedett, hogy javítsa versenyszabályainak érvényesülését, a játékvezetők, versenybírók döntéseinek fellebbezhetetlenségét. Ennek központi kérdése volt a versenyek győztese és helyezettei sorrendjének pontos megállapítása, illetve labdajátékokban a gólok, pontok vitathatatlanul a tények alapján történő megítélése.

Így például ma már század, ezred másodperceket mérnek, modern technikát alkalmaznak a legkülönbözőbb sportágakban (pl.: atlétika, úszás, vívás, tenisz, auto-motor sport, stb.). Más csapatjátékokban növelték a játékvezetők számát, gólbírókat állítottak be. Sőt, az NBA-ban a 16-oshoz hasonló nagyságú területen a labdarúgáshoz képest feleannyi játékosal játszott kosárlabdában három játékvezető működik, akik vitás esetekben odapillantanak a videó visszajátszásra is.

Ezekkel szemben a labdarúgásban a 100 évvel ezelőtti állapotok uralkodnak. Gólbíró nem működik, ott állnak viszont a kamerák a kapuk mögött is. A közönség pontosabban látja a történeteket, mint láthatta azt a távolálló játékvezető és segítőt. Ezért fordulhat elő, hogy még a legrangosabb eseményeken, a Vb-én is születhetett téves döntés a játék legfontosabb esemény, a gól – előzményeinek, szabályosságának, illetve megtörténtének - megítélésében, megpecsételve ezzel olykor válogatott csapatok sorsát.

Az elmaradottság jele például, hogy a taktikai gazdagság, a megnövekedett iram, küzdelem és terhelés mellett sincs

lehetőség időkérésre, amikor az edző nyugodt körülmények között válthatna szót a játékosokkal. E helyett a mérkőzés közben integetve, füttyögve, a közönséget túlkibábelva, vagy a cserejátékosokkal üzenve próbál instrukciót adni. Félidőnként legalább egy közös holtidő alkalmat adna arra is, hogy a játékosok mezük helyett törölközőt használjanak és pótolhassák folyadékvesztésüket. Trükkökhöz kell folyamodni, hogy a pályára befutó orvos, gyúró, betegszállítók és hordágy társaságában a várt vizes palackok is megérkezzenek. A holtidőben talán kissé lehiggadnának a „begözl” játékosok is.

A labdarúgásnak – gondjai ellenére – más népszerűsödő sportágak nem is igazán konkurensei. A labdajátékok népes családján belül még a szűkebb rokonságot – a többi lábbal és kézzel játszható csapatsportokat – is messze megelőzte. Az a játék futott be világméretű karriert, amelyben gömb alakú labdát alkalmaznak és – a különleges szabályokkal övezett kapusposzt, valamint egy mezőnyjáték elem, a partdobás kivételével – a kéz használata tiltott. Ezzel szemben ikertestvére az európai rögbi, unokatestvérei az ausztrál és az amerikai (a sisakos) futball, melyeket „tojás” alakú labdával játszanak, ahol is a kezek használata engedélyezett, elsősorban kontinensei játékaik maradtak. Bizonyára a FIFA sikeres programjainak hatására is napjainkban mindenütt jelen van a labdarúgás. A közönségszórakoztató sportok zászlóshajója, amely már rég túlnötte sportági kereteit.

Hová fejlődött, mennyire eladható a labdarúgás! Bizonyítja ezt: országok, városok, tv társaságok versengenek a jogokért, szponzorok áldoznak érte bőkezű nagyvonalúsággal. Már szemlebizottságot is fogad miniszterelnök és államfő is...Egykori ellenfeleink VIP páholyaiban, más ország nagykövetei gyakrabban tud találkozni a kormány tagjaival, politikai, üzleti, társasági élet képviselőivel, mint hivatalos keretek között. A sportág jelentős eseményein állandó vendégek a kormányfők, uralkodók, államfők, akik megnyitnak, tapsolnak, átadnak. Így született az önerejű kiütkeresésből a sportágot átható – megújulás, amelynek egykori riválisaink részesei és nyertesei lettek. Ők megőrizték pozícióikat.

Az eltékozolt örökség

Az elsők között terjedt hazánkban is már a XIX. sz. végén a „rugdaló” nevű játék. A labdarúgás népszerűsítését szolgáló és szabályait ismertető írásának bevezető soraiban Dr. Ottó József, a kor neves testnevelési szakembere 100 évvel ezelőtt a következőket írta: „A világ legetterjedtebb játéka, Magyarországon a

Budapesti Torna Club kezdte elsőnek mívelni....Játszhatja 22 serdültebb ifjú.

A játék lényege egyszerű és abban áll, hogy két csoport áll egymással szemben...a labdának lábbal való rúgása által - iparkodnak azt egymás kapujába berúgni." Feltételezhető sem a szakíró, sem az alapítók nem gondolták, hogy néhány évvel később a serdültebb ifjak, milyen sikereket érnek majd el a világ legnépszerűbb játékában, majdan pedig mennyire bonyolulttá válik ez az egyszerű játék.

A magyar labdarúgás több mint 60 évig tartozott a nemzetközi élvonalba, volt két Vb ezüstérmese, világ- és kontinens események helyezetteje, szinte állandó résztvevője, olimpiák és ifjúsági EB győztese. Az olimpiai játékok történetében 3 arany, 1 ezüst-, 1 bronz-éremmel a legeredményesebb labdarúgó nemzet vagyunk. Játékosaink, edzőink hamarosan keresettek lettek külföldi klubokban is. Később a díjazottak között volt aranylabdásunk (Albert F.), voltak ezüstcipőseink (Dunai A., Fazekas L., Váradi B., Fekete L., Nyilasi T.), NOB érdemrenddel, FIFA aranyéremmel kitüntetett (Puskás F.), FIFA fair play díjasunk (Hidegkuti N.), UEFA életmű fair play díjasunk (Baróti L.), és rendszeresen meghívták legjobbainkat a világválogatottba. Vezetőink választott tisztségviselőként tevékenykedtek a FIFA-UEFA vezérkarában. Edzőink évtizedeken át dolgoztak sikerrel majd minden kontinensen.

Valaha még újat is adtunk a sportágnak a hátravont középcsatár szerepkörének bevezetésével, a helycserés támadás alkalmazásával és a magyaros stílus kialakításával, amely a sikerek hordozója volt. Alapjait három egykori MTK-s játékos, a Konrád testvérek és Schäffer Alfréd az 1920-as évek során már mint fiatal edzők rakták le, melyet a szakma észfutballnak nevezett. (A SPORT. A Pesti Napló kiadása, évszám nélkül) További neves szakemberek fejlesztették, alakították sajátos játékunkat évtizedeken át, mely végül is az aranycsapat stílusában teljesedett ki. Jegyei a briliáns technikára épülő, ebből fakadóan szinte korlátlan cselekvési szabadságot biztosító ötletes rögtönzésekben, ritmusváltásokban gazdag, finesses, látványos és játékos labdarúgásban nyilvánultak meg. Az ebben a stílusban megjelenő labdarúgás volt a játékosok, edzők, a hazai közönség számára a LABDARÚGÁS. Egyedi jegyei alapján egyik irányzathoz sem tartozott, rokonságot a latinus stílussal mutatott, melynek kivételével számunkra az összes többi idegen, szegényes, tapsra alig készítő volt. Később már úgy öröklődött ez a magyaros felfogás, mint a népzene vagy a néptánc. Ebbe születtek

bele az új generációk. Ezt játszották a grundokon a gyerekek és váltak labdarúgóvá a stílust átörökítő edzők keze alatt.

Sok legenda kering a nagy edzői egyéniségekről, akik életre szóló és továbbadható tanácsokat tudtak adni. Igaz, a szakma akkor még az ő kezükben volt. Ez idő tájt még ők voltak a kútfők, nem fordult meg egyesületi vezető fejében, hogy beleszóljon Sebes, Bukovi, Lakat dr. vagy Baróti szintű edzők unkájába. A csapatokon belül a játékosok között a stílus irántlan szabályokban élt. Ezekhez való minél tökéletesebb azonosulás adta egy játékosnak edzője, csapattársai, közönsége előtti presztízst, értékét, helyét a hierarchiában és cselekvési szabadságát a játékban. Persze, ebben a korban sem volt mindenki labdaművész, játszottak még az élc csapatokban is darabosabb, szögletesebb játékosok, csak kevesebben.

A labdarúgás egykoron sikeres stílusjegyeit senki sem definiálta a szakirodalomban, sportágtörténetben nem szerepel, a magyaros játéktípusként azonosítást nem nyert. Hogy létezett, bizonyítják a kevés korabeli filmfelvétel mellett az MLSZ megalakulásának centenáriuma itt járt híres vendégek közül az egykori szemtanúk is, akik évtizedek múltán is áradozva beszéltek róla. Akkor nem is tűnt fel, hogy van. Mióta nincs, tudjuk - hogy volt.

Mivé lett?... Elenyészett a szakma primátusának trónfosztásával. Világra szóló eredményeket elérni, egy sportág élvonalába tartozni, maradandót alkotni, kísérletezni, tudásban megújulni a szakemberek akkor tudnak, ha - a laikusok „jó tanácsai” helyett - hosszú távra szóló bizalmat, feltételeket, és szabad kezet kapnak. Később, az erősödő professzionalizmus idején is tudott a válogatott, s néhány klubcsapatunk eredményt elérni. Még ott tudunk lenni három egymás utáni Vb-én ('78,'82,'86), európai kupákban döntős, negyedöntős csapataink voltak (FTC, Videoton SC, Újpesti Dózsa, MTK-VM.).

Ezután feltételeink, versenyképességünk terén olyan hátrányba kerültünk riválisainkkal szemben, - amit pótolni azóta sem sikerült - s melyet a korábbi recept szerint tehetséggel, edzői furfanggal, ügyeskedéssel áthidalni már nem lehetett. Legyen elég utalni az igazi tulajdonosok hiányára, szűken csordogáló bevételekre, a bizonytalan támogatásokra, ezek következményeként az elmaradt fejlesztésekre, a stadionok, pályák állagára, az orvosi-, tudományos, műszaki és technikai segédeszközök hiányára. Például a '80-as években is voltak klubok, ahol a műszerparkot tizedes mérleg, vérnyomásmérő, kerékpár ergométer és egy videó-kamera jelentette.

A korábban említett változó stílusú labdarúgással a válogatott és a klubcsapatok ugyan egyre gyakrabban találkoztak, de késleltette a tisztánlátást, hogy a szakma megosztottá vált a helyzet megítélésében, a teendők megfogalmazásában és a válaszlépésekben. A konzervatívok úgy vélték, a felgyorsult, ütközős, szaladgáló játék átmeneti jelenség, nincs szükség változtatásra. A szakemberek kisebb része ismerte fel: nem múló jelenségről van szó, elkerülhetetlen a változtatás az utánpótlás nevelésben, az edzőmunkában, a háttér feltételek biztosításában, reformokra van szükség.

A változtatni akarókat azonban kevés klubban sürgették vagy támogatták. Elég volt néhány váratlan eredmény után olyat hallani, hogy a "fiúk fáradtak, túl vannak hajtva", az újítani szándékozók máris elbátortalanodtak, annak ellenére, hogy ők ítélték meg jól a helyzetet. Feladták. Így hát a kiütékesekhez a magyar labdarúgás nem csatlakozott.

A lejtőn

A rendszerváltás ígerte az esélyét annak, hogy a privatizáció, a professzionális labdarúgás újbóli bevezetése rendet, feltételeket, kiszámíthatóságot, eredményességet von majd maga után. Megszünteti az évtizedek óta fennálló anomáliákat, megállítja a sportág hanyatlását. A várakozással ellentétben az eltelt idő alatt a labdarúgás mutatói (válogatottak rangsora, kupacsapatok szereplése, stb.) és körülményei tovább romlottak. A rendszerváltók nem kezelték a labdarúgást sem a kultúra, sem a szórakoztatóipar részeként. Láthatóan nem ismerték fel veszélyeztetettségét, a beavatkozás szükségességét. Sorsát a spontán privatizációra bízták. Ám a multinacionális, tőkeerős, a sportban, labdarúgásban kapcsolatokkal, jártassággal rendelkező külföldi befektetők, melyek dominanciájukkal a professzionalizmus és a hazai piac kiépítésében is közreműködhetek volna, távol maradtak. Még a legnépszerűbb és legeredményesebb hazai klub sem kapott ilyen befektetőktől elfogadható ajánlatot. Kezdetben a hazai tőke sem mutatott érdeklődést.

Ezzel egy időben veszítette el a labdarúgás a korábbi kirendelt támogatóit. Nem csak nemzetközi versenyképessége csökkent, már a hazai élvonal talpon maradása is veszélybe került. A gazdátlanul való labdarúgásban a kezdeti időben helyenként kispénzű „megmentők” is szerephez jutottak. Ők is kaptak, ők is hagytak az utódokra egy-két kifizetetlen számlát, ami rendszerint csak a megállapodás aláírása után került elő. Kellő tőkeerejük, távlati céljaik nem voltak, nem foglalkoztatta őket a szaldó, az utánpót-

lás nevelés, a labdarúgás jövője. Tulajdonosi jogokat vindikáltak, közeli célokban gondolkodtak, nyerjen a csapat, kit lehet eladni, a reklámfeliratok jól látszódnak a mezen-nadrágon. Küldtek el edzőt, játékosokat, állítottak össze csapatot, adtak taktikai utasításokat. Ha pedig a reklámra szánt pénz elfogyott, kiszálltak. Tartozásokat, ígéreket, a csillagos égig felvert árakat, elfuserált piacot, szotyola héjat hagytak maguk után.

Tevékenységük átmeneti segítséget jelentett a kluboknak, de súlyos áron: fedezetlen gazdálkodásuk hozzájárult ahhoz, hogy a sikertelen labdarúgás még tartósan veszteséges is vált. A klubok máról holnapra éltek, ahogy tudtak. A köztartozások megfizetésére, mint az lenni szokott, már nem jutott. Azok elengedése került a költségvetésnek később milliárdokba, amiből korábban - némi előrelátással és segítő szándékkal - önálló útjára lehetett volna indítani a sportágot. E kaotikus helyzet utóhatásai még ma is érződnek. Ebben a néhány évben a magyar labdarúgás a történetének egyik leghányatottabb szakaszát élte meg. A mai játékosok egy része ekkor volt serdülő és ifista, amikor az első csapatok játékosai nem voltak tisztában azzal, mikor kapnak fizetést. A vezetők pedig nemigen tudtak aggódni azért, hogy a holland utánpótlás nevelési szisztéma hogyan érvényesül a klubjaikban. Ilyen előzmények után, mit lehet számon kérni ma ezeken a játékosokon?

Régen bizonyossá vált már, hogy a majd mindenét elveszített labdarúgás önerőből megújulni nem tud. A külső beavatkozással történő megújításhoz olyan nagyságrendű segítség kell, melyhez kormányzati támogatás is szükséges.

A leltár

A sportág elsődleges képviselői, irányítói és felügyelői a Magyar Labdarúgó Szövetség, a Magyar Labdarúgó Liga, szereplői a klubok, játékosok, edzők és a játékvezetők. Minden rajtuk múlik. A kérdés az, hogyan látják el feladatukat, milyen a felkészültségük színvonala, tevékenységük minősége, hogy a kivezető utat megtalálják és végigjárják?

Az MLSZ-t alapítók, játékosok és klubok 1901-ben elhatározták, hogy - külföldi mintára - választanak egy önálló szövetséget, mely intézi a labdarúgók ügyeit, kiírja és megrendezi a bajnokságot és kupát, képviseli a sportágot idehaza és külföldön. Később bejött egy másik - egy keleti - külföldi minta, mikor is a sportfőhatóság osztályként működött, majd ezután lett kinevezéssel „választott testület”.

Az igazsághoz tartozik, hogy ez időben rugdosta az aranycsapat számolatlanul a

gólokot és a közvélemény azt se tudta, hogy MLSZ létezik. A későbbi viszontagságos évek testálták rá a sportág összes gondját, baját, lett célpontja a kritikáknak - nem is mindig alaptalanul - és egyedüli felelőse a sportág hanyatlásának - igaztalanul. E közben a klubok, ahol a tényleges munka folyik, úgy tettek, és tesznek mai is, mintha azokhoz közülük sem lenne. A rendszerváltáskor az MLSZ visszanyerte függetlenségét és elveszítette kevés állami támogatását, amiből működtette a felnőtt és korosztályos válogatott kereteket, az Elnökséget, a bizottságokat, az apparátust. Ismét felelősen vehette kézbe sorsának és sportága ügyeinek irányítását, valamint a nagykalapot, hogy összeszedje működésének fedezetét.

Az ezredfordulóig egymást követő MLSZ-ek nagy célokat tűztek ki - felfuttatni a válogatottat, kijutni a következő vb-re, új alapokra helyezni az utánpótlás nevelést, rendet tenni a sportágban - és helyette napi örökzöld feladatokat valósítottak meg, mint amilyen a bajnokság átszervezése, székházcsere, az elődök által kinevezettek eltávolítása, a szövetségi kapitány(ok) leváltása és utódaik gondos kiválasztása, munkájuk „fokozott figyelemmel kísérése”. A nagy figyelem következményeként a kapitányi poszton 10 év alatt 8 alkalommal történt váltás, annak ellenére, hogy csupa olyan edző kapott megbízást, akiket a szakma legjobbjaiknak tartottak - a kinevezésük előtt. A kapitányok azokat a játékosokat válogatták, akiket az Elnökség és a közvélemény is méltónak tartott a címeres mez viselésére - a mérkőzések előtt. Ide kívánczik, hogy a háromszoros világbajnok német válogatottat fennállásától napjainkig a nyolcadik Bundestrainer dirigálja.

Egyébként voltak még belviszályok, perek, végkielégítések, a sportág érdekeit nem szolgáló számlák követték a „kerül, amibe kerül” döntéseket. Csak a várt eredmények nem jöttek. Sőt, miközben a FIFA több mint 200 tagországának labdarúgása fejlődött, egyedül a magyar labdarúgás hanyatlott, vett búcsút a világ élvonalától. Már a közép- és kelet-európai, balkáni és távol-keleti, az afrikai játékosok is leköröznek bennünket a nemzetközi játékos piacon. Az olyannyira lecsajnálott mexikói Vb 18. helyét nemhogy felülmúlni, de megközelíteni sem tudtuk. Ekkor zárult le a Mezey-korszak, melynek eredményei alapján a világ élvonalára még számolt velünk. Azóta jobbára a fiasokkat gyűjtjük a trófeák helyett. Amire korábban alig akadt példa, már a tőlünk lélekszámban kisebb és szerény labdarúgó múlttal rendelkező országok válogatottjai is javítgatják mérlegüket ellenünk.

Egyébként idén, sorrendben már a negyedik Vb-t rendezték nélkülünk. Régi

dicsőségünk visszaállításán valóban munkálkodni, átfogó programot megvalósítani - reálsan fel sem merülhetett. A mellény újragombolását minden Elnökség az utódjára hagyta, annál is inkább, mert a négyből három, még a mandátumát sem töltötte ki.

Így telt el a rendszerváltás utáni első tíz esztendő a labdarúgás legfelsőbb testületében.

Az MLSZ-t 2000-ben választók a közelgő EU csatlakozásra való tekintettel - ismét külföldi minta alapján - dolgozták ki és fogadták el az alapszabályt. Most jó esélye van arra, hogy az átadott feladatok és gondok terhétől megszabadulva, és a klub érdekek hálójából kilépve csak a sportág érdekében munkálkodjon. Ennek csalhatatlan jeleként a tűzkeresztségen, az első kapitányváltáson már ez az MLSZ is túl van.

II.

A 2000. évben választották meg az MLL-t, amely motorja kell legyen a holtpontról való elmozdulásnak, a professzionális labdarúgás irányításának és működtetésének. Feladatai messze szerteágazóbbak, mint más országokban működő ligáknak. Rá vár a sportág reformja és konszolidálása, az, hogy segítse az akadozó privatizációt tőkeerős tulajdonosok, befektetők, hirdető bevonásával befejezni. Ma még az NB I-ben is csak néhány olyan klub van, amely évről-évre kellő költségfedezettel rendelkezik valamennyi feladatának (működés, fenntartás, utánpótlás nevelés, fejlesztés, stb.) ellátásához olyan szinten, mely a sportág felemelkedését ígéri. A klubok többségében olyanok tartoznak, amelyek költségvetésük kiadási oldalát tudják biztos kézzel kitölteni, a működésen túl a többi feladatra alig jut. Ez viszont a sportág további lepusztulásának az útja.

A klubok gazdálkodásának bizonytalanságaiból, olyan kötelezettségeket is fel kell vállalnia, amelyek nem tartoznának feladatkörébe. A pénzzavarba kerülőknek a Liga hitelt(!) folyósíthat, s ennek fejében tulajdonrészhez juthat. Am ha ez a gyakorlat teret nyer, olyan lesz az NB-I, mint egy házbajnokság, másrészt hitelezheti a rászoruló klubokat hosszú ideig. Egyes kluboknak azok a tőkeerős szponzorok jelentettek átmeneti segítséget, melyek nem avatkoztak a csapatok életébe, csak hirdettek és - fizettek. Mindaddig, míg cégüket vagy terméküket bevezették a piacra. Kiválásukat általában megérzik a klubok.

A tulajdonosi, támogatói körben megjelentek az önkormányzatok is. Közreműködésükkel lehetne a nagyobb városok labdarúgó sportját fellendíteni és stabilizálni. Ez elősegíthetné a monarchia

korából itt maradt főváros centrikusság felszámolását is, melyhez soha senki nem mert hozzányúlni. Néhány más csapatjátékban a hasonló túlsúlyt a rendszerváltás után az élet átrendezte, ugyanis a nosztalgia nem pótolhatja a versenyképes működés feltételeit. A tulajdonos keresés mellett segíthetné a sportági struktúra átrendeződését az is, ha a felsőbb osztályok közötti szűk utat átjárhatóbbá tenné a kiesés-feljutás szabályainak módosítása, szélesítése, feljutási esélyt nyújtva több vidéki város klubjának.

Fontos feladata az is, hogy a Ligát ligává, a tulajdonosok testületévé alakítsa át, mert ma még jelentősek az eltérések. A jól szervezeten és nyereségesen működő professzionális csapatsportok bajnokságának rendezői a ligák, melyek már bevált módon, más elvek és modell szerint működnek, mint az amatőr korszak szakszövetségei. A tulajdonosok, másúttal a klubok aktív részesei e zárt piac működtetésének.

Minta volna bőven a nemzetközi sportéletből. Az MLL alapszabályát tanulmányozva azt lehet megállapítani, hogy inkább a szövetségi modellre hasonlít. Ezért olyan, mintha a Liga az MLSZ fiókszervezete lenne, amely átvett tőle néhány feladatot, majd a jobb hangzás végett a liga elnevezést választotta. Tartalmilag, funkcionálisan ma még nem felel meg a liga fogalmának. A sportszervezetek (a klubok) tagjai a Ligának, melyek jogait nyolc pontba foglalják. Ezek szerint, a klub képviselője részt vehet, szavazhat, választhat a közgyűlésen észrevételt, javaslatot, ajánlatot tehet, stb.

Nem tűnik ki azonban, hogy például, mibe dönthetnek az NB-I tulajdonosai, akik évenként több száz milliós ráfordítással működtetik klubjaikat. A hazai klubok ezt tudomásul vették. Ám, ha a legnépszerűbb magyar klubnak esetleg külföldi bevője akad, meg kell majd vele értetni, hogy a pénzéért az évenkénti közgyűlésen csak egy szavazattal szólhat bele a magyar labdarúgás ügyébe.

Megnyugtatóan szolgálhat viszont a tulajdonosok számára – az alapszabály felsorolja, - hogy van közgyűlés, elnökség, ellenőrző bizottság, tiszteletbeli elnök(ök), elnök, alelnök megannyi „nélkülözhetetlen” kelléke a reformnak. Az alapszabályban található egy pont, mely szerint a Liga feladata az „eredményes szereplés biztosításának elősegítése, mind a nemzeti válogatott, mind pedig egyes sportszervezetek tekintetében”.

A mondat első fele világos. Elősegítené a nemzeti válogatott csapataink eredményesebb szereplését – például, ha lenne - egy saját edzőtábor komplexum legalább a felszereltséggel, melyet az érdeklődők, kisebb nyugat-európai klu-

boknál tett látogatásuk alkalmával láthatnak. De mit takar az, hogy egyes sportszervezetek tekintetében és mi lehet az elősegítés módja?

Rejtvényfejtés helyett inkább csak annyit, hogyan kerülhetett ez a kitétel az alapszabályba? A Liga elfogadottságának, tekintélyének egyik pillére a pártatlansága. Tagjai közötti ügyekben egyenlő mércével kell mérjen, akár az első, akár az utolsó csapatról legyen is szó. A múltból jól ismert szövetségi protekcionizmusnak a professzionális labdarúgásban, a Liga tevékenységében nem lehet ismét szerepe. A támogatott csapatépítésről a másként kezelt klubokról, klubszínek iránt elkötelezett szövetségi emberekről a sportágnak múltba nyúló rossz emlékei vannak. Ezt nem árt szem előtt tartani. Valamint azt sem, hogy az FTC-nek a tulajdonos keresés ügyében küldött talányos fax is több volt, mint a peit malőr.

A Liga (továbbá az MLSZ, valamint a JT) tisztségviselőinek, alkalmazottainak tulajdonrészük, érdekeltségük, a Liga csapataiban más szerepük a bajnokságban, azzal kapcsolatos szervezetekben nem lehet. Át kellene venni azokat a szabályokat, amelyek kizárják, hogy a sportág professzionális szférájában működők másodlagos tevékenységet folytatva belterjessé tegyék a viszonyokat, (több sportágban tilos a fogadóirodákkal kapcsolatot tartani, [játékosoknak is], információval szolgálni, tippeket adni, fogadásokat kötni, tv-ben, rádióban kommentátor, elemző szerepet vállalni, stb.). Ezek az összeférhetetlenségi paragrafusból sajnálatos módon kimaradtak, és az is, hogy egy tulajdonosnak egy időben csak egy klubban lehet érdekeltsége.

A ligák működésében rendkívül fontos az Chief Executive és helyettese, idehaza az Elnök és az Igazgató személyisége, szerepe. Rendszerint nem sokszoros válogatottak, nagy sportmúlttal rendelkezők, hanem a gazdasági életben jártasságot szerzett, a sportág sajátos életét, üzleti világát ismerő menedzserek, jogászok, üzletemberek, intézkedéseikért felelősséget vállaló személyek töltik be e tisztséget, a végrehajtás teljes jogkörével és felelősségével. Jogositványaikat azért kapják, hogy éljenek is vele, védjék a vétlenteket és a szabályokat. Gyorsított ütemben kellene folytatni a professzionális vezetési stílus meghonosítását akkor is, ha az sokszor ütközik az amatőr múlt hagyományaival. Idejét múlt eljárásokat alkalmazni, bizottságosdit játszani, ügyeket tologatni, döntéseket halogatni, egzisztenciákat bizonytalanságban tartani ellentmondás a professzionális sport naprakész versenyszellemével szemben. Látni lehet, hogy „a kiskapus” megoldásokhoz szokott magyar labdarúgás nem

engedi magát csupán szép szóval a professzionalizmusba átvezetni, amelyről sokaknak elsőként még ma is az ugrik be, hogy ott sok pénz van. A klubok, edzők, játékosok, közreműködők tevékenységét meghatározó törvényeket, szabályzatokat, határozatokat sokan el sem olvassák, vagy ha igen - nem törődnek velük.

Ezek nyomán keletkező vitás esetekben gyakran a Liga válik a támadások célpontjává, mint az A-licenckek bevezetésének érvényesítése körül is történt. Lassan válik csak ismertté és elfogadottá, hogy a ligák tevékenysége más, mint a szakszövetségeké, és nem merül ki a bajnokságok lebonyolításában, az érmek átadásában. Ezeken túl mindenre kiterjedően pontosan szabályozzák a résztvevők – klubok, tulajdonosok, játékosok, edzők, tisztségviselők, alkalmazottak, stb. – jogait, kötelezettségeit. Illetékessége kiterjed az áru ellenőrzésére, a piac szabályozására, felügyeletére, védelmére. A piac védelme érdekében például, kizárással élhet, feladata átvilágítani a végjelöltet, ennek alapján engedélyezheti vagy megtilthatja egy klub megvételét, székhelyének áthelyezését, stb. A Liga rövid léte alatt több jelentős változást hajtott végre és a továbbiakban is bátran kell megszabadulnia a múlt ballasztjaitól, teret engedve minden olyan újnak, amely esélyt ígér a felzárkózáshoz.

Helyes döntés volt a csapatok számának leépítése, - ez csökkenti a felhigulás veszélyét, - a bajnokság versenyrendszerének átalakítása nagyobb terhelést jelent a csapatoknak, több mérkőzést a közönségnek, a rájátszás pedig kiszűri, hogy a vonal alattiak „bezavarjanak” a végső sorrend kialakításába.

Ujszerű lehetne, ha az NB-s feljutásra jogosultságot szerzett csapatok, melyek azzal nem kívánnak, vagy nem tudnak élni, a Liga felügyeletével jogukat a piacon értékesíthetnék. Vagy a távlatokban való munkálkodást tükröznék kezdetben legalább az NB-s klubok utánpótlás nevelésének támogatására alapot képezni, kölcsönt nyújtani oda, ahol a személyi, tárgyi feltételek megvannak, vagy helyi támogatással megteremthetők, de a források kiegészítésre szorulnak.

A befektetés a Ligának is a játékosok eladásából térülhetne meg. Ennél a témánál arra is gondolni kell, hogy időbe fel kellene készülni a kluboknak arra, hogy a Bozsik program és a Góliát FC kiválasztó programján átjutott, előképzett fiatalokat korszerű feltételek között tudják fogadni. Fontos eseménynek kell értékelni a klubtanácsok megalakulását. Ez csupán az első kis lépés az átalakulás felé vezető hosszú úton, melynek állomásait a jogositványok fokozatos átadása jelenti – majd.

A jövő Ligájában a tulajdonosoknak nem csak ellenfelet, hanem korrekt üzleti partnert is kell találniuk egymásban. Vagyis akkorra a klubok tulajdonosainak meg kell tanulniuk kettős szerepüket egyeztetni, hogy bár hétvégeken ellenfelek, mikor is a megméretést a mérkőzés, a sikert a másik legyőzése jelenti, de hét közben tulajdonostársak és közös, jól fel-fogott érdekük a szórakoztató ipar e területének gazdaságos és sikeres működtetése, klub és válogatott szinten egyaránt. Ez a kettősirányú felelős magatartás várhatóan csak azután alakulhat ki, ha a klubok tulajdonosi szerkezete és anyagi helyzete kellően megszilárdult, továbbá képesek lesznek egységes szemlélettel kézben tartani a sajátosan működő labdarúgó piacot. Végezetül arra kell felkészülniük, (felkészíteni őket) hogy idővel a tulajdonosokból áll majd a Liga grémiuma. Ekkortól várható el, hogy az adott szó többet érjen, mint az írás. Az EU csatlakozás után bizonyos sajátos elmaradt kérdések rendezését a Liga és a tulajdonosok különben is már csak „gentlemen's agreement”-el szabályozhatják.

Ez a testület felvállal majd olyan döntéseket is, amelyeket ma a Liga nem mer, vagy nem akar. Egyébként hangsúlyozni kell, hogy a Liga léte és működése nélkül nincs esély arra, hogy a magyar labdarúgás válságos helyzetéből kilábaljon. A klubok életében, vezetésében az elmúlt évtized második felétől komolyabbnak tűnő befektetők is megjelentek. Van, aki maradt és eleget tesz tulajdonosi kötelezettségének, de többen vannak, akik már ki is szálltak, újak jöttek. A változásokat a név és a mezfeliratok cserélődése jól illusztrálja.

A tulajdonosok, a „fővállalkozók” a hírek szerint a gazdasági szférában sikeres cégeik élén álló, üzleti érdekeiket markánsan szem előtt tartó, „hidegfejű, kökemény, üzletemberek”. Ennek ellentmondani látszik az, hogy klubjaikban másként viselkednek. A mérkőzéseket követően előbb olvassák a tudósítást, elemzik a tabellát, mint a főkönyvi kivonatot. Ez a racionális tulajdonosi magatartással szemben csak egy kis szurkolói attitűd volna? Tudják, olyan vállalkozást vettek, vagy olyan üzletbe társultak vagy működtetnek, mely indulása óta veszteséges, ami abból adódik, hogy – cégeitől eltérően a klubjában – ő is többet fizet az alkalmazottainak, magasabbak a költségei, mint a produktum iránt megnyilvánuló reális kereslet. „Elszaladtak az árak, egyre nehezebb lesz teljesíteni”, nyilatkozta az egyik tulajdonos a játékosok növekvő anyagi igényeire utalva. (Nap Tv. 2002.)

Azt is tudják, hogy az évről-évre növekvő kiadások miatt a szükséges keres-

letnövekedés híján esély sincs arra, hogy számukra a labdarúgás rentábilissá váljon. Ám, ha nem törekszenek a veszteség megszüntetésére, a vállalkozás nyereségesé tételére, - aminek kevés jelét látni - akkor egy irracionális tulajdonosi magatartással állunk szemben, amelynek nem csupán gazdasági vonatkozásai lehetnek.

E helyzetet előidéző gazdaságtalan folyamatokat a tulajdonosok megfordítani, netán megállítani, de még csak fékezni sem tudták. Ez a labdarúgás annyiban professzionális, hogy a játékosok pénzt kapnak érte, de a fizetőképes, eltartó közönségét szórakoztató, a befektetők számára nyereséget hozó produktummal adós. Lehet, hogy ezt nem is várják tőlük, mert több klubban úgy tűnik, hogy a közönség helyett a tulajdonosoknak játszának. Pontosabban a tulajdonosok, szponzorok, a hirdetések feliratokkal elől-hátul gazdagon dekorált szendvicsembeireivé válnak. Labdarúgás mellett a reklámszakmában is tevékenykednek. Vagy fordítva?

A változtatás esélyét már csak a Liga tartja kézben, amelynek „...alapvető célja a hivatásos labdarúgás sportág közvetlen élvonalának üzleti – nyereségorientált – alapon történő működésének megteremtése” (MLL Alap-szabálya 4.§ 1. bek.). Nem engedhető meg, hogy a klubok a továbbiakban is deficites átjáróházként működjenek. A közelmúlt gazdag „hagyatékából” ezt a leckét tartom a Liga számára a legkomolyabb kihívásnak. A kiút gyanánt azonban azt az ismert megoldást választotta, hogy a veszteségforrások feltárása, okainak elemzése és kezelése helyett, több pénzt töltsön a labdarúgás feneketlen hordójába. „Megteremtettük a hazai futball gazdasági alapjait”, nyilatkozta a Liga leköszönő igazgatója (Népszabadság, 2002-11-08.).

Időszerű lenne a félretett kérdéseket elővenni és a már gazdag tapasztalatokkal rendelkező tulajdonosokkal azokat megválaszolni, valamint felderíteni azt, hogy a gazdasági alapok hol vannak és miként funkcionálnak, mivel a klubok továbbra is „veszteség orientáltak” működnek.

Kérdés akad bőven. Ezek közül néhány.

Miért van az, hogy a labdarúgásban is megjelenő magántőke itt egy eltorzult piacot alakított ki és működtet?

Mi az oka annak az eseményláncolatnak, hogy a professzionális labdarúgás produktuma eladhatatlan, külföldön versenyeztetelen, profitot nem hoz, sőt a befektetés is elvesz a tulajdonosnak?

Meddig vállalkoznak még befektetők, tudva azt, hogy minden szezon előtt fel-

kell tölteni a kiürült klubkasszákat (a feneketlen hordót), abban a biztos tudatban, hogy azt ismét fel kell majd tölteni?

Miként lehet, hogy eddig a professzionális labdarúgásban szerepelt közel 40 klub között egy sem volt, amely auditált mérlegeredménye alapján osztalékot fizetett volna?

Milyen versengés az, ahol a győztes, a bajnok épp úgy elveszti a pénzt, mint a kieső, mely könnyűnek találtatott?

Végül: miért működik ma is olyan költség érzéketlen módon a labdarúgás, mint a rendszerváltás előtt, vagyis akkor mi változott az elmúlt tizenkét év során?

Irányt és lendületet adhat az útkereséshez, hogy az UEFA, már a közeljövőben, csak olyan csapatok indulását kívánja engedélyezni az európai kupákban, amelyek nyereséges gazdálkodást tudnak felmutatni. Vagy az, hogy európai labdarúgó nagyhatalmak - spanyol, olasz és német klubok is - foglalkoznak a kérdéssel, mert a növekvő költségek már a gazdagok működését is veszélyeztetik, a szegényeket pedig versenyképtelenné teszik. Ők a „salary cap” (a fizetési sapka) átvételének lehetőségeit, működésének körülményeit is tanulmányozzák, amely az USA-ban már bevált.

Ez nem csupán egy fizetési limit, hanem egy logikus, összetett szabályozó rendszer, amely kiterjed a sportág több összetevőjére. A gazdasági fékein túl a másik eredménye a klubok játékosállományának erejére gyakorolt nivelláló hatása, mert csökkentti a gazdag klubok felvásárlási esélyeit és az azonosabb erőviszonyok között pedig már nagyobb a szakmai munka jelentősége.

Előrelátónak bizonyulnak a G-14-ek (az európai szuperklubok társulata), melyek már évekkel megalakulásuk előtt keresik és szabályozni kívánják piacuk működését. Így például az üzleti forgalom 70 %-ban kívánják meghatározni a kifizethető bérek nagyságát egy – egy klubban.

Összevetve a két törekvést, azt látni, hogy az európai irányzat új utat keres: szabályozott, ellenőrzött piacot működtetni, megállítani a túlköltekezést. Idehaza a reformerek most erősítenek rá harmadszor arra a szabadpiacra, amely néhány év alatt két ízben vitte csődbe a klubok nagy részét. Kérdés: hol itt a reform, és miért nem Európa felé haladunk?

A tulajdonosok az irányítás mellett mindenütt vállalják, hogy fontos kérdésekben – szakmai döntésekben, a csapat kézbentartásában, átigazolási ügyekben, az edzők munkájának megítélésében – „besegítsenek” a vezetésnek. Így válhatnak aztán előbb vagy utóbb a menedzserek, a szakalkalmazottak kifutókká,

ügyet, pénzt, döntést nemigen bíznak rájuk. Felbukkantak az amatőr korszak mentővei is, mint a rápénz, a rápihenés, összetartás.

Többéves fejlesztési tervet, a megvalósítás ütemezését, ehhez szükséges csapatépítést, türelmet alig látni. Fő cél általában - ma nyerjen a csapat! A vezérelv - felülről építkezve mielőbb eredményt elérni, keveseknek kijutni a nemzetközi kupákba, ahol a költségek megtérülésére lehet számítani. Gyakorta vásárolnak faragós vagy kiöregedő légiósokat, mint sem hogy vállalnák a fiatalok szerepeltetését, akikből egykoron a válogatott is profitálhatna, ha idejekorán extra képzést és szereplési lehetőséget kapnának.

Ezt a kérdést is lehetne elemezni, mert a veszteséges és sikertelen klub labdarúgás keresztezi a válogatott érdekeit, a jövő céljait. Néhány klubnál a játékosokkal való gazdálkodásra, az adás-vétel indokaira a kivüálló sokszor nem talál magyarázatot. A nemzetközi szereplésre esélyes klubokban pedig, mintha csökkent volna az ez irányú ambíció, mert inkább eladók, mint vevők a játékos piacon. Akikre pedig már nincs szükségük, azokkal már nemigen állnak szóba. Időbe fog telni, mikorra a klubok konszolidált viszonyokkal, korszerű feltételekkel, koncepciózus vezetéssel az ország labdarúgó sportjáért átértzett felelősséggel az MLSZ és az MLL partnerei lesznek.

Érdekes jelenségnek tartom, hogy egykori neves játékosaink tulajdonosbefektetőként kerülnek a professzionális labdarúgást, helyette az üzleti világ más területein tevékenykednek.

A játékosok

Az állomány értékét a válogatott szereplése nyomán közzé tett FIFA rangsor, a külföldön játszó légiósaink és a kupacsapatok nemzetközi eredményessége tükrözi. Egy évtizede még olyan légiósokat is adtunk erősebb bajnokságok patinás klubjaiba, akik egyből beilleszkedtek és a válogatottnak is biztos pontjai voltak. Még egy nemzetközi klasszis, többszörös világválogatott is akadt közöttük. Volt kupasikerünk is, egy csapat képes volt bejutni a BL-be.

Ma az jelent osztatlan elismerést, ha egy-két fiatal légiósunk néhány küzdelmes esztendő után a miénknél erősebb bajnokságban megkapaszkodik, netán biztos csapattaggá válik. Azt azonban látni, hogy beilleszkedésük nem olyan zökkenőmentes, mint az elődöké volt. Nem voltak felkészülve arra a labdarúgásra, amit ott játszanak, pedig átigazoláskor hazai csapataik biztos tagjainak számítottak. Tehetségük és bizonyára

akaraterjük segítette át őket a színvonal különbségen. Rájuk meghatározó szerep várna most is a válogatottnak.

A nálunk játszó idegen állampolgárságú külföldi légiósok szerződtetésének hátterében a következő megfontolások állhatnak: kerülje el a csapat a kiesést; majd másutt, juttassák a hazai élvonalon át a nemzetközi porondra a klubot, végül ez idő alatt emelkedjen tudásuk színvonalára és eladási árak. E két utóbbi elvárás, még külön-külön sem teljesítették egyik klubban sem. Ugyanis az FTC BL sikerének főszereplői hazai játékosok voltak, másrészt sztár gáziért légióst még el nem adtak. A látványlabdarúgás elmaradását már ne is firtassuk. Ennyit a tudásukról és a játékerükről.

Figyelemre méltó, hogy a légiósok többségükben olyan országokból jöttek, amelyek a FIFA rangsorban a magyar válogatottat megelőzik. Ezek a játékosok a visszalépést feltételezhetően a hazájuknál magasabb kereseti lehetőség miatt választották. Vagyis a gyengébb produktum nyújtó magyar labdarúgás többet tud fizetni, mint hazájuk eredményesebb labdarúgása?

A más labdarúgó kultúrákon felnőtt és más stílust képviselő légiósok - kevés kivételtől eltekintve - inkább kiáramló pénzt jelentenek a magyar labdarúgás számára, mint segítséget a talpra álláshoz.

A légiósok árát a klubok többsége az utánpótlásra fordítandó összegekből takarítja meg, s ezzel még játéklehetőséget is vesznek el a fiatalok elől.

A légiósok számára vonatkozó korlátozás feloldása a szakmát, a játékosokat váratlanul érte. „Ritkán kérdeztek, és már jó ideje mindegy, mit mondtunk. Szerintem úgy gondolták, hogy semmi hasznát nem vehetik a tudományunknak.” - nyilatkozta Hidegkuti N. azokra az időkre a '60-as évekre utalva, amikor az aggasztó jelek kezdetek mutatkozni. (A Játékos 2002. I.-II. sz.)

Ha már mostanában sem kérdeztek, bölcs dolog lett volna legalább egy tanulmányt készíteni, összevetni a nálunk eddig megfordult légiósok költségeit az eredményességükkel, a sportág felemelkedésében játszott szerepükkel, azzal, hogy milyen nyomot hagytak a magyar labdarúgáson?

Tévedés ne essék, olyan légiósokra, akikről tanulni lehetne, természetesen nagy szükség volna. De mi várható a nemzetközi játékos piac maradványának szerződtetésétől? Bizonyára tévútra vezettek olyan példák, hogy neves nyugat-európai klubokban 9, sőt 11(!) légiós is játszott már egy időben, egy klubcsapatban, mert ettől még ott törődnek az utánpótlással is.

Ennek bizonyítéka, hogy ezen nemzetek válogatottjai a megmérettetést jelentő piacon, a Vb-én most is ott voltak. Közülük azok, amelyek várakozás alatt szerepeltek, ott azonnal el is kezdték a légiós kérdést vizsgálni. A játékosok a hazai bajnokságban három csoportba sorolhatók, úgy, mint húzóemberek, a csapat kiegészítő-tartóemberei, valamint a már NB I-es szerepléshez jutott, vagy arra esélyes fiatalok.

A húzóemberek, főszereplői a játékosok, csapataik legjobbjai, az edzők támaszai, szurkolók kedvencei. Képzett, általában sportszerű magatartást tanúsító játékosok. Sokat tudnak a labdarúgásból. Ám a technikai elemek végrehajtásának gyorsasága, cselekvéseik dinamizmusa, küzdő - és állóképességük, az egy-egy elleni támadó-védőjátékuk hatékonysága, és ami nagyon fontos elvárás, tudásuk, vagyis jó teljesítményük megismétlésének gyakorisága elmarad a nemzetközi szinttől.

Közülük kerülnek ki a válogatott és a ligaválogatott hazai tagjai. Egy kiemelkedő játékos van közöttük, aki sok jegyét magán viseli a magyaros játéktílusnak, korelnöke annak a kis csoportnak, akitől időnként látványos megoldást is láthatunk, és akik el tudnak dönteni mérkőzéseket. Erősebb bajnokságban nem mérte meg magát, pedig bizonyára helyt állt volna. A válogatott szerepléstől korán visszavonult. Ugyanakkor azt látni, hogy vele egykorú, sérülésekkel teli dúsgazdag világsztárok keresik a kapitányaik kegyeit, hogy még egyszer-kétszer élénkelhessék a himnuszt a címeres mezben társaikkal együtt a zöld gyepen. Igaz, ők a nemzet sikeréért, s egyúttal a halhatatlanságért futballoznak.

Többen várnak külföldi szerződésre. Játéktudásuk, felkészültségük - ezzel eladási árak és beilleszkedésük esélye is - növelhető lenne, ha vállalnának egy számukra szükséges, speciális felkészítő edzésmunkát, mivel az ő fejlődőképességük még nyitott kell legyen. Bátorításul annyit, hogy a világ élvonalába tartozó labdajátékok sztárjai (nem csak labdarúgók) között terjed az a gyakorlat, hogy edzettségi állapotukat, formájukat a klub nyújtotta lehetőségen túl maguk is ellenőrzik és gondozzák. Szakmai karrierük érdekében saját költségükön foglalkoztatnak például orvost, erőnléti edzőt, gyúró, operatort, elemzőt, tanácsadót, stb., attól függően, kinek mire van szüksége.

A magyar játékosok között nincs gyakorlata annak, hogy jövedelmükből visszaforgatva az edzéseken túl önmaguk is egyengessék pályafutásukat. Nálunk még minden a klubok keretein és lehetőségein belül történik. Számuk a

külföldre távozók miatt a hazai bajnokságban nem gyarapszik, a hazatérő légiósok többsége inkább már csak levezet. A húzóembereknek kellene többségbe kerülni legalább az élvonal csapataiban ahhoz, - mint ahogy az régen is volt - hogy a fejlődésre gyakorolt hatásuk, egymást segítő tevékenységük, összjátékuk a színvonal emelkedésében, az eredményességben megmutatkozzon.

A kiegészítő-tartó emberek, az a derékhad, amely túlsúlyban van a hazai bajnokságban, így annak színvonalát is meghatározzák. Kétféle típus különböztethető meg: akik megfelelő alkati, képességbeli adottságaik mellett képzettségihányosak, a labdarúgásból a szükségesnél kevesebbet tudnak, valamint akiknek képességeik szabnak határt a labdarúgó tudásuk eredményesebb kifejtésében.

Ezek kiválasztási és oktatási hiányosságokra vezethetők vissza. Együtt indultak és járták a labdarúgás iskoláját a mai húzóemberekkel, válogatottakkal. Ők is igyekeztek mindent megtenni, amit az edzőik megköveteltek, hogy labdarúgók lehessenek. Nekik is ajánlottak szerződést. Elfogadták. Tehetségükből és feltételeikből, mely pályájukat megszabta, ennyire tellett. A szerződésben foglaltakat betartják, ma nincs sztrájk vagy nyílt ellenszegülés a munkával szemben.

Sőt, e kategória játékosainak becsvágya, akaratereje jelentősen hozzájárult az utóbbi időben ahhoz, hogy növekedett a futótéljesítmény, az iram, a küzdelem, az esemény és ezzel együtt a szabálytalanságok száma a hazai élvonalban. Az oly sokak által remélt felemelkedéshez azonban ez még kevés, ahhoz a labdarúgásból is többet kellene tudni.

A felnőttkori technikai utóképzés, hibajavítás köztudottan idő és feltétel igényes feladat. Ebben a korban az új mozgásingert befogadó képesség csökken, és a gondos szakmai munka mellett is határt szabhat a remélt eredményességnek. Közülük a válogatottba, külföldre nemigen, a húzóemberek közé inkább juthatnak, átigazolások esetén státuszuk változhat. Többségük már felmérte tudásszintjét és képességei értékét, fejlődése esélyeit, ennek következtében a nagy, távoli célok közeli egzisztenciális kérdésé szolidulnak, azzal a fő törekvéssel, hogy minél tovább őrizze pozícióját a hazai játékos piacon. Változások inkább attól várhatóak, ha a belépő fiatalok egészséges állomány cserélődést indítanak el.

A fiatal tehetségek, a professzionális labdarúgás iránt elkötelezett labdarúgók közül egyenlőre kevesen tudnak még a hazai bajnokságban is egyből az első csapat játékosává válni, ezért versenyzési, beépülési esélyeik igen mérsékel-

tek. Még az olimpiai válogatottak közül is csak négy játékos jut klubjában biztos szereplési lehetőséghez, a többiek epizodisták – nyilatkozta edzőjük. Az időnként felbukkanó javaslatokkal, a fiatalok adminisztratív úton előírt szerepeltetésével még sem lehet egyet érteni, mert az a tulajdonosi, munkáltatói jogok korlátozását jelentené. Majd jön a karriert vesztélyezett csapat, a fiataloknak is azt az edzőmunkát kell végezniük, amit a csapat céljai a szinten tartáshoz, a holnapi győzelemhez megkívánnak.

Az "edzés után a mester néha kint maradt ezt-azt gyakoroltatni velem". Ma már az oly fontos, körültekintő, egyéni képzés helyett ez mosolyt vált ki, mikor már a labdarúgás is oktatót játékká vált. Néhány klub próbálja követni a nemzetközi gyakorlatot, és néhány további törődik évek óta átlagosnál több figyelemmel és anyagi ráfordítással utánpótlásának nevelésével.

Van azonban olyan klub is, amely évenként egy labdát és egy-egy garnitúra szerelést biztosít egy utánpótlás csapat számára. Hallani olyanokat is, hogy szülők külföldi klubokba menekítik tehetséges gyerekeiket a hazai klubok elégtelen körülményei elől. Ez van az NB I-ben. Lejjebb földes pályák, kopott szerelés, a mai lakáskultúrát el nem érő öltözői komfort, lelkes szülői támogatással működő csapatok, helyenként néhány elkötelezett edző, vagy lelkes apuka.

A magyar labdarúgás tehetségeinek sorsa, jövője döntő többségében olyan klubok belügye, ahol a korszerű nevelési elvek, kellő akarat, figyelem, anyagiak és az átlagos feltételek hiányoznak. Az NB I-es klubok utánpótlás nevelését bemutató írásból az tűnik ki, hogy a sportág számára elviselhetetlenül nagyok az eltérések. (Nemzeti Sport 2002-03-21.)

A játékosok szemlélénél szomorúan kell megállapítani, hogy a sportág hat évtizedet átfogó klasszisainak sorozata megszakadt. Önkényesen kiválasztva, a Schlosszer, Orth, Sárosi dr., Puskás, Albert, Nyilasi, Détári neveknek ma nincs folytatása.

Az edzők

Manapság az élvonalban megforduló edzők többsége kellő sportági múlttal, szakmai tudással, tájékozottsággal, kompromisszum készséggel és az előírt szakképzettséggel rendelkezik. Vannak olyanok is, akik neves külföldi főiskolán szereztek diplomát. Fokozatosan jutnak szerephez újoncok, fiatal edzők, olyanok is, akik – sikeres NB I-es, válogatott, sőt légiós karrier és tapasztalatok után – belülről megismerve a jelenlegi eredménye-

sebb országok labdarúgó kultúráját kezdi meg a szakmai munkát idehaza. Nyelvismeretük, a gazdag képzési lehetőségeik, kapcsolataik jóvoltából tudásvágyuk kielégítésének nem lehetne határa ahhoz, hogy a generációváltás biztos pontjai legyenek. A közelgő EU csatlakozás után elsősorban nekik nyílhatna lehetőségük arra, hogy ismét dolgozzanak, - már idehaza sikereket felmutatott - magyar edzők Nyugat-Európában.

Egyesek bemutatkozása rosszul kezdődött, hamar fel kellett állniuk a kispadról. Az edzők nyilatkozataiból le lehet szűrni, csapataik játékaiban is látni, hogy ma is vannak olyanok, akik még az arra nem éppen alkalmas játékos anyaggal is próbálnak közeledni a korszerű labdarúgáshoz és vannak, akik a kockázatmentes kitaposott utat járók. Kitérnek: ki az, aki nézi, s ki az, aki látja is csapata mérkőzését, és higgadtan kézben tartja a lejátást, ami külön tudománya az edzői munkának.

Előfordult már olyan is, hogy riporterek és szakkomentátorok, de néha a nézők is hamarabb vontak le következtetéseket, mint az edző. Az edzők nem csak szakmailag fejlődtek. Megtanulták, hogy a klub-tulajdonos a munkáltató, neki vannak játékosai, alkalmazottai, szabad keze, azokkal kell dolgozniuk, akiket szerződtettek, olykor megkérdezésük nélkül. Ha pedig szezon közben valakit eladnak - hát eladják. Tudják, nincs, aki ki akarna vagy merne állni értük, ha az ingyenjegyes szurkolók ki kezdték őket.

Fontos lenne az edzői gárda egységes szemlélete a fő kérdésekben, biztonsága a távlatokban és állandó szakmai megújulásuk is. Ennek a helyzet most nem kedvez, az edzők a mának és maguknak kénytelenek dolgozni. Sem anyagilag, sem erkölcsileg nincsenek érdekeltté téve abban, hogy a válogatottba neveljenek, külföldre készítsenek fel játékosokat. Ma sincs a klubokban kapaszkodójuk, szakmai kérdésekben konzulensük, partnerük, kellő orvosi, tudományos, műszaki háttérük.

A klubok korszerűtlen munkafeltételekhez, többnyire a játékosállomány erejét meghaladó, anyagi lehetőségeiket kimerítő, olykor túllépő célokhoz keresnek edzőt. Az edzők a szerződésük aláírásakor nincsenek alku pozícióban, s az irreális kívánságlistákat is bevállalják. Akik fontolgatják a teljesíthetetlen ajánlatot, hamar süllyesztőbe kerülhetnek. Ritkán, - de azért hallani -, hogy olykor neves edző, ismert szakember inkább kivár, minthogy kalandhoz adja a nevét.

Nehezíti helyzetüket a vezetés és a közönség gyakori, egymást erősítő türelmetlensége, ami gyakran cselekvési

kényszerbe sodorja az edzőket. Kevésbé köztudott az összefüggés, amely a játék sajátosságából, gazdag technikai, taktikai tárházából fakad, mi szerint a csapatjátékok közül a labdarúgás igényli a legtöbb időt és információt ahhoz, hogy az edző játékosait megismerve rakja össze, készítse fel csapatát, tervezze meg annak játékát. Az idő és információ hiány következtében nagyrészt szerencsejátékot kell játszaniuk, ami vagy bejön, vagy nem. Amikorra megismerné csapatát, többnyire már a lelátón áll, vagy egy másik kispadon ül, ahol azzal van elfoglalva, hogy megismerje új csapatát.

Sok helyen a rövidtávú edzői terveket sincs idő megvalósítani. Nem számít korábbi siker, érdem, klubhoz tartozás, elég egy-két váratlan eredmény, a „válságstáb” máris összeül, következtében a szakmai stáb húzza a rövidebbet, bár a tinta olykor még meg sem száradt a szerződésükön. „Teljesen kiszolgáltatott helyzetben vannak az edzők. A tulajdonosok akár igaziak, akár csak annak látszanak, nem értenek a futballhoz, vezetői válság van,” nyilatkozta egy volt sokszoros válogatott labdarúgó, aki már az edzői sorsot is megismerte. (Nemzeti Sport 2002-09-04.)

Olykor azonban a siker sem jelenti a folytatást. Ennek legkirívóbb példája – a közelmúltban többet is találunk ilyen –, hogy az NB I-es bajnokságot nyert csapat edzője, lett légyen egykori szövetségi kapitány, mesteredző, vagy a klub sokszoros válogatott, netán világválogatott neves labdarúgója, avagy csak egykori játékos, kívülről jött edző, egyre ment, a következő szezonban már nem ült a kispadon, vagy nem töltötte ki szerződése idejét, vagy lejártá után nem marasztalták.

Az élvonalban emlékezetes hosszú időt, mint egy hét évet utoljára Várhidi Pál az Újpest egykori válogatott játékos, majd későbbi szakvezetője töltött a kispadon, ez idő alatt nyert négy magyar bajnoki címet és jutott egy ízben BEK elődöntőjébe. Vagy Verebes József a későbbi szövetségi kapitány, aki egykoron a Győri ETO-nál öt évig volt vezetőedző, és végzett minden évben dobogós helyen, nyert két magyar bajnokságot, szerzett két ezüstérmet, egy bronzérmet csapatával.

Vajon kinek, mikor, és melyik klubban lesz esélye arra, hogy őket túlszárnyalja?

A 2001-2002 évi, valamint a most folyó NB I-es bajnokságban szereplő csapatok közül csak a Videoton FC és a ZTE edzői posztján nem történt váltás – idáig. Egyedül a Dunaferr SE mestere töltötte ki szerződése idejét. A többi 9 csapatnál 14 edző fordult meg a szezon végéig. Közülük az új, 2002-2003 szezonba, már

csak 4 edző vitte tovább csapatát. (Békéscsabai EFC, Győri ETO FC, FTC, Siófok FC.). A 13. forduló után 4 klubnál, már is cserélődött az edző személye. (Békéscsaba EFC, Kispest-HFC, Matáv-Sopron FC, Újpest FC.) Összesítve, a 14 klubnál a 17 hónap alatt az átmeneti besegítővel együtt 54(!) edző ült a kispadon.

A Magyar Edző c. folyóirat 2002/1. számában Dubecz József „A terhelés, az edzés optimalizálása – elsősorban csapatsport szempontú megközelítésben.” cím alatt többek között a következőket írja: „egy játérendszer kialakításának versenyszinten eredményes megjelenítéséhez, (pl. labdarúgásban) akár 7-9 hónap közös sulykolási, gyakorlati időre is szükség van. Ezért vannak rendkívül nehéz helyzetben azok az edzők, akik nagy külső nyomásnak vannak kitéve azért, hogy mindenáron és mindig nyerjenek versenyzőikkel, mert nincs idejük igazából a csapat szempontjából legracionálisabb építkezésre, ha meg akarják tartani posztjukat...” - utal a szerző német edzőknek nemzetközi szinten is megerősített tapasztalataira, majd fogalmazza meg a magyar labdarúgó edzők dilemmáját is.

Egy csapatot hosszabb távra felépíteni, támadó és védő játékát összerakni, elérni, hogy az edzéseken tanultakat rendszert jelentően megvalósítsák, a mérkőzően hasznosítsák - évekre telik.

Mostanában divat lett külföldi edzőket is alkalmazni, feltehetően a tőlük várható csodatevés reményében. Ők is, mint a légiós játékosok, más iskolán nőtték fel és más labdarúgó kultúrát képviselnek. Voltak olyanok is, akik az itt töltött idő alatt a hazai ellenfeleket, sőt volt, aki a játékosait sem volt képes megismerni. Nem sok nyomot hagytak maguk után, inkább csak helyet vettek el edzőink elől. Semmi olyat nem produkáltak, amit a hazai edzők előttük, vagy utánuk ne értek volna el. Annyi felkészült, hazai edzőnk mindig lesz, amennyi a néhány tehetősebb klub célkitűzéseire szükséges, akik a hazai labdarúgást és az azt körülvevő viszonyokat minden külfölditől jobban ismerik.

A labdarúgásban az edző kérdés, már régóta nincs a helyén, ez is a hagyaték része, bár az utóbbi évek jutatták mélypontig a helyzetet. Itt nem az edzők egzisztenciális veszélyeztetettsége a fő probléma, mert a jobbaknak mindig jut (?) kispad. A profiligából önhibájukból kihullók helyére jöjjenek csak újak, fiatalok az egészséges cserélődésre szükség is van.

A fő probléma az, hogy az egy-két éves időtartamú, ráadásul ki nem töltött szerződések eleve kizárják, hogy az edzők hosszabb ráfordítási időt igénylő

célokat tűzzenek ki, távlatokba tervezzenek, és olyan munkát végezzenek, amelyek a reform céljait is szolgálják.

Ez az egyik oka annak, hogy lemaradásunk újra termelődik.

Egyébként mintha tovább csökkent volna a szakma tekintélye és szerepe idehaza, holott külföldi példák bizonyítják, hogy kellő tudással, tapasztalattal, innovációval rendelkező edzők ma is tudnak újat hozni, sikert eredményező módszereket kidolgozni - ha hagyják őket nyugodtan tevékenykedni. Azt is látni, hogy jól felkészített és összerakott csapatok versenyképesek tudnak lenni az edzői hozzáértés révén, a gazdagabb klubok jól összevásárolt csapataival szemben. Közeli, hazai példa volt erre a Vác FC és a ZTE bajnoki, valamint a MÚ elleni sikere.

A reformot irányítók ennek eddig nem sok figyelmet szenteltek, még egy mellékmondatot sem szántak rá. A klubok, de a Liga is belügynek, egyszerű munkajogi kérdésnek tekinti az edzők szerződésének felbontását, gyakori cserélődését. Ha a klub kifizette a távozót, jöhet az új edző.

Nem hallani, hogy a szakma egyetemlegesen, vagy tekintélyes nagyjai lobbiztak volna ebben a kérdésben, amely megfosztja őket attól, hogy alkossanak, hogy a reformban nekik szánt feladatokat teljesítsék.

Amennyiben ezt a kérdéskomplexumot, az edzők ügyét az MLSZ, az MLL, a klubok nem tudják rendbe tenni, akkor a szakmai megújulásnak nincs esélye. Egyébként a sportág szakmai reformjának ügyét is a Ligának kell kézbe vennie megértve a tulajdonosokkal, klubokkal, hogy az tovább nem halasztható.

Úgy vélem, kellő feltételek és biztonság esetén az élvonalbeli edzők többsége képes lesz megfelelni a szakmai elvárásoknak. Ám a sportág felemelkedését a vázolt okok miatt nem egyedül tőlük szabad várni. A jövő sokkal inkább az utánpótlást nevelő edzők, és, bármily furcsának is tűnik, a tulajdonosok kezében van, mert a célokat ők határozzák meg, az eszközöket ők biztosíthatják.

A játékvezetők

Az ő szerepük is csökkent a sportág nemzetközi porondján. A visszavonulások is gyengítették az utódok helyzetét. A vb-én, ahol nem rég neves játékvezetőnk döntőt(!) vezetett, ez évben egyetlen partjelző képviselt bennünket. A hazai bajnokságban is voltak (és lesznek is) kedélyt romboló ítéletek, de olyan súlyos, részrehajló tévedések, mint a vb-én, nem történtek.

Idehaza a fő kérdés napjainkban nem is a bíráskodás minősége, hanem az

hogy miként tolerálják a játékezőket azt a régóta közkedvelt, közönségcsalogató hagyományt, hogy alig van olyan mérkőzés, ahol ne gyaláznák, sértegetnék őket emberi mivoltukban is, illetve, hogyan tudják megfékezni az ambiciózus, de képzetlen közönség kedvenceket. Ehhez mostanában lényegesen több munióciót szolgáltatnak a játékosok. A korábban említett fejlődés káros mellékhatásaként több a szabálytalan ütközés, a sikertelen (lábra menő) szerelési, labdaszerzési kísérlet, az indulat, a reklamáció és kevesebb a szabályok tiszteletben tartására való törekvés.

Még a fegyelmezett magatartást tanúsító edzők sem igen vállalkoznak arra, hogy a tulajdonos alkalmazottjait rendre intsék, amikor képzetlen, nevének játékosok magukból kikelve reklamálnak a játékező ténykedése ellen, tüzelve ezzel a közönséget. A tulajdonosokat, hirdetőket sem igen zavarja, hogy reklámhordozóik a tv jóvoltából ország világ előtt kocsmai stílusban társalognak, miközben cégét reklámozzák. Ezek a jelenségek nem játékezői problémák, de rajtuk csattan a szereplők képzettségének és fegyelmeztségének hiánya.

Igy bővíthető ki a mai labdarúgás meghatározása, amely mellett, hogy sikerekben szerény, már idehaza is eladhatatlan, működésében veszteséges, külföldön versenyképtelen, körülményeiben korszerűtlen, megjelenésében triviális. A játékezők segítséget a pályán senkitől sem kapnak, az edzők, a csapatkapitányok, a kispadon ülők általában nem akkor szólnak, amikor kellene.

A sipos emberek bizonyosan nem lesznek a magyar labdarúgás fejlődésének akadályozói és remélhetően – függetlenségük kell legyen a garancia rá – támogatott csapatok karrier egyengetői sem.

III.

A kiút

Az utolsó vb szereplésünk óta eltelt időszak romló mérlegét megvonva azt tapasztalni, hogy az élmezőny tudásszintje csökkent, a húzóemberek, légiósok száma, játékező stagnál, az utánpótlásból felkerülő az állomány egészséges cseréjét nem tudják elindítani, az edzők máról holnapra dolgoznak, a tulajdonosok tőkeereje nem éri el a szükséges mértéket. Akkor vajon mi indíthatja volna el az oly sokak által sürgetett és remélt fejlődést? Mi kényszeríthetné a professzionálisnak nevezett „megélhetősi” labdarúgást arra, hogy önszántából változzon?

A magyar labdarúgás talpra állítására az idők folyamán felbukkant néhány jó

szándékú, de a feltételeket hiányoló, vagy a sportág fogadóképességét nélkülöző, összefogásra, többletmunkára buzdító, ám mindig megrekedt kezdeményezés. Az alapállás az volt, hogy „nincs komolyabb lemaradás, egy kis odafigyeléssel, több támogatással (pénzzel)”, a bajok gyorsan orvosolhatók.

A dilettantizmus szülte optimizmus, régi ismerős a magyar labdarúgásban, napjainkban is akadály a realitások felismerésének, a kitűzött célok következetes megvalósításának. Elég néhány gyengébb ellenfél, vagy váratlan győzelem, eredmény „együtt van a gárda, nagy kedvvel játszottak a fiúk, megindult valami, jó úton haladunk” hallani azoktól, akik ilyenkor elégedetten tekintenek körül és dőlnek hátra a díszpályákon.

Sikerre persze szükség lenne. Ezzel szemben az UEFA az elmúlt öt szezon teljesítményét értékelve a mi bajnokcsapatunkat is visszaminősítette. Ezért 2003-tól a BL-ben már a selejtező első fordulójában pályára kell lépnie. Az okok abban keresendők, hogy még a hazai játékosállományból sem tudtak bajnokcsapatunkat erősíteni. A játékezőjünk ugrásszerű emeléséhez szükséges tudású légiósok számunkra megfizethetetlenek. Végül, ezt a színvonal különbséget, mint a példák mutatják, edzőmunkával, lelkesedéssel ledolgozni már nem lehet.

Hirtelen javultak viszont válogatottunk esélyei a 2004-es Eb selejtezőjében, melyen 1972 óta nem jutottunk túl. Mint a 2008-as Eb rendezésére pályázó ország labdarúgásának, – függetlenül attól, ki kapja meg a jogot – illene bizonyítani, méltó már a jelentkezésre is. A válogatott költségei szolidabbak, biztosíthatók. A keretben jelenleg többségben lévő hazai játékosok (kiegészítve néhány fiatalal) teljesítményét különmunkával, a klubok támogatásával tovább lehetne növelni. A válogatottnak, a hazai játékosokból álló ligaválogatottnak a holt szezonban minél több szereplési lehetőséget kellene biztosítani.

A jelenlegi reformtörekvések mögött most először állnak olyan erők és feltételek, amelyek reális esélyt ígérnek a labdarúgás megújításához. Van új MLSZ, MLL, EB pályázat. hitel, stadionrekonstrukció, üzletész vásárlás, Bozsik program, egyre több vállalkozói tőke, bőkezű szponzorok, hirdető.

De vajon mi lehet a koncepció? A feladatok sorrendjében, mintha előnyt élveznének azok, amelyek mögött pénz is van, látványos és gyors eredményeket ígérnek, de a labdarúgásra, csak később és közvetve lehetnek hatással, ám a FIFA rangsorban azoktól előbbre lépni nem fogunk. Hátrább kerültek, vagy érintetlen-

nek maradtak azok a feladatok, amelyek nem látványosak, többéves következetes munkát igényelnek és nincs biztosíték arra, hogy a remélt sikerek gyorsan jelentkezzenek, mert a sport, a labdarúgás már csak ilyen. Ugyanis kevesebbet hallani a fontossági sorrendben mindent megelőző és évtizedek óta halogatott szakmai munka és utánpótlás nevelés bepótolandó reformjáról, feltételeinek megteremtéséről, a klubok fogadóképességéről, az ott kialakítandó műhelyekről.

Valódi előrelépést korszerűen kiválasztott, nevelt, oktatót és felkészített generációtól lehet remélni. A sokat hangoztatott utánpótlás nevelés reformja az egyetlen esély a felzárkózáshoz. A benne dolgozóknak azonos szakmai elvek alapján, éveken át tartó színvonalas nevelő-oktató munkájára lenne szükség ahhoz, hogy a mai kornak megfelelő felkészültségű labdarúgókat neveljenek.

Az utánpótlás korú játékosok a válogatottban már szem előtt vannak, ez azonban még kevés. Különös figyelemmel és újszerűséggel kellene az elkötelezett, tehetséggel és ambícióval rendelkező, a professzionális labdarúgás iránt érdeklődő fiatalok karrierének segítségével foglalkozni a klubokon kívül is. Meg lehetne kísérni egy újfajta keretek között történő, a kluboktól független extra képzést is az MLSZ vagy a LIGA égisze alatt, esetleg vállalkozásban, neves szakemberek közreműködésével, korszerű feltételek között a résztvevők költségtérítésével, magánjogi szerződés keretein belül elindítani.

Amennyiben a sorrend nem változik, a szakmai megújulás nem kap elsődleges támogatottságot, akkor nem történik más, mint az oly sokak által már korábban is szívesen megfogott labdarúgásunk Patyomkin-falujának kiglancolása. Aztán gyönyörködhetünk a szép stadionokban, a beléptető rendszereken, a koncerteken - a játék helyett.

A FIFA, UEFA ajánlásai, amelyek a sportág nemzetközi fejlődésének jegyeit összegezik, igen fontosak, ám minden tradícióval rendelkező országban ötvözik azt a hagyományait megjelenítő játékestílusukkal. Nekünk is meg kellene határozni, hogy milyen úton haladjon a jövőben a magyar labdarúgás, milyen szakmai koncepciót kövessen, ebből fakadóan, milyen játékestílust jelenítsen meg.

E kérdés tisztázása azért fontos, mert a játékestílus, vezérfonala egy ország labdarúgó kultúrájának. Ahhoz igazodnak a szakemberek, a játékosok, az ellenfelek (!), azt kedveli a közönség. Végezetül ebből fakadnak az utánpótlás nevelés célkitűzései, életkor függő prioritásai az edzőmunkában.

A válasz két ok miatt is sürgető.

Az első, hogy nálunk is megjelent egy jellegtelen, helyenként a darálókra hasonlító stílus. Vannak klubok, tulajdonosok, edzők, csapatok, játékosok, akik a „kemény, harcos, darálós” utat járva akarják a hiányzó labdarúgó tudást pótolni, a remélt, gyors sikereket elérni. Ez méltatlan törekvés a magyar labdarúgás egykori stílusához, hagyományaihoz. Nem beszélve arról, hogy ezt a labdarúgást nézni, erre belépőt váltani, csak is a klubszínek iránti feltétlen elkötelezettség alapján lehet, kívülállóként aligha. Magyarán ez nem egy közönségszórakoztató látványlabdarúgás, a hazai nézők el is fordulnak tőle. A másik ok a küszöbön álló megreformált utánpótlás neveléshez, a sportág jövőjéhez szükséges, szakmai irányvonal mielőbbi meghatározása. „Vallom a magyaros technika, rafinéria és az erő ötvöztetésével kialakított játékkal újra eredményesek lehetnénk” nyilatkozta U-17-es korosztály válogatottjának akkori szakvezetője. (Nemzeti Sport 2002-03-20.) Vajon gondolkodnak-e még mások is hasonlóan? Mert a legkézenfekvőbb volna megkísérelni a visszatérést a magyaros stílushoz, természetesen annak egy korszerűsített változatához.

Két kérdés adódik rögtön: fel lehet-e még kutatni a gyökereket, s ha igen, versenyképessé tehető ez a stílus, amikor az ebben nevelkedett új generáció felnő? Ma még számos egykori kiváló edző és játékos tudna segítséget nyújtani a gyűjtő munkához, az átörökítő folyamat újraélesztéséhez. Másrészt alig egy évtizeddel ezelőtt sikeresen légióskodó válogatottjaink egy része még ennek a stílusnak a hordozója volt. Közülük is kiemelkedett egyik maradéktalan képviselője, Détári L., aki pályafutásának második szakaszában három ország élvonalában, világválogatottban bizonyította, hogy aki tehetség volt, kijárta a sportág iskoláját, elsajátította fejben és technikában a stílusjegyeket, olyan időtálló tudásra tett szert, amelyet bármilyen más közegben is érvényre tudott juttatni.

Az MLSZ, MLL szakembereinek kellene ezeket a kérdéseket megvizsgálni és megválaszolni. A rekultivációs munkához professzionális feltételek között működő stábot kellene megbízni az átfogó feladat országos szintű gondozására.

Epilógus

A labdarúgás történetében olyan ország voltunk, amely lélekszámát, gazda-

sági erejét, tudományos feltételeit messze meghaladó szerepet játszott, tartósan erején felül teljesített a sportág minden területén. Hátrányos helyzetünk ellenére versenytársai, legyőzői voltunk valamennyi gazdagabb és népesebb ország válogatottjának, maradandó jegyekkel gazdagítottuk a sportág történetét.

Labdarúgásunk sikerei növelték az ország hírnevét, erősítették a nemzet tudatát határainkon belül és túl. Ám a válogatott mérkőzéseinek a díszpályán ülők évtizedeken át nem ismerték fel, hogy milyen fejlődés és szerep vár a labdarúgásra világszerte. Nem tulajdonítottak jelentőséget annak, hogy ellenfeleink mástul milyen kormányzati segítséget kapnak, nem figyeltek fel arra sem, hogy ennek hiányában a megszerzett pozíciókat el is lehet veszíteni.

Tapsot, vállveretést kapott csak, segítséget a sportág nem. A magyar labdarúgás a megkésett támogatást - amely a megújítás nélkülözhetetlen előfeltétele - már rég megszolgált.

A kérdés az: hogyan hasznosítja?

(A tanulmány egyben vitaanyag is. Szívesen helyt adunk az észrevételeknek, amelyeket e-mail-en vagy lemezen kérünk a szerkesztőség címére elküldeni.)

